МАЛГОЖАТА
ГУТОВСЬКА-АДАМЧИК

110 ВУЛИЦЬ

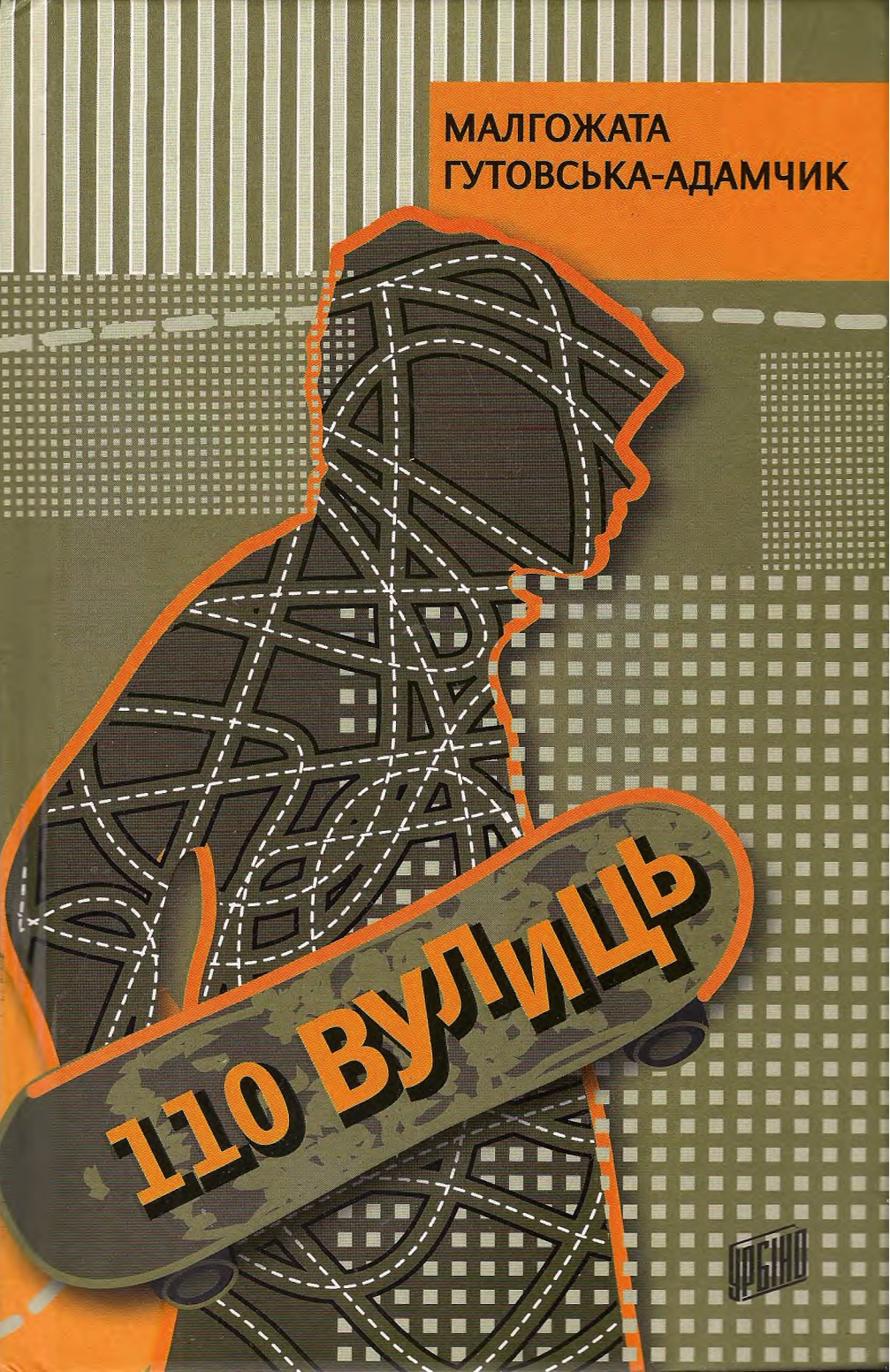

УРБІНО

110 ВУЛИЦЬ

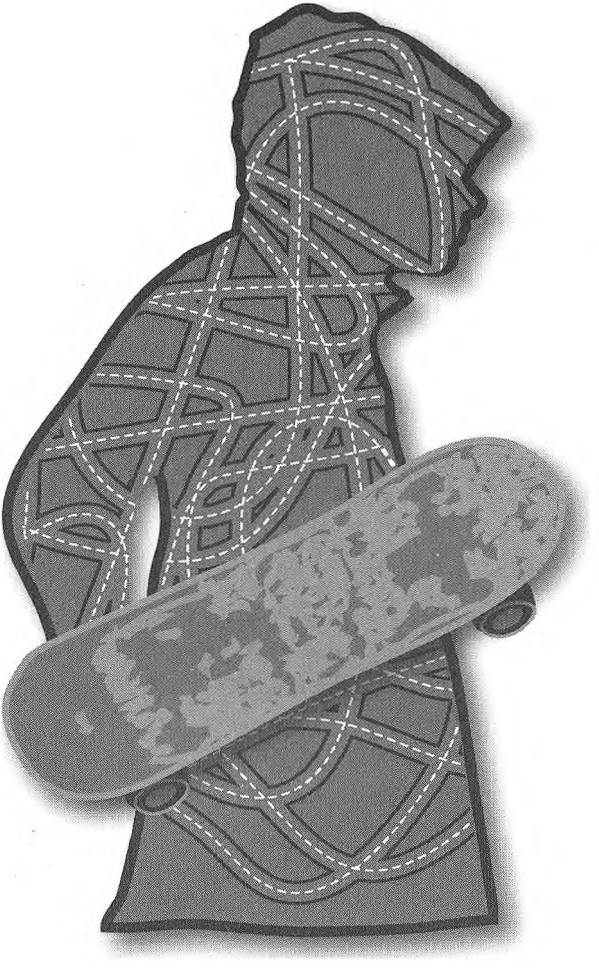

Малгожата Гутовська-Адамчик

110 вулиць

Роман

Переклад з польської
Ярослави Івченко

Львів
Урбіно
2015

УДК 821.162.1-3
ББК Ш5(4П)6 -644
Г 974

Перекладено за виданням:
Małgorzata Gutowska-Adamczyk. 110 ulic. – Warszawa : Wydawnictwo Nasza Księgarnia, 2007.

Text © copyright by Małgorzata Gutowska-Adamczyk, 2007
Published by arrangement with Wydawnictwo Nasza Księgarnia Sp. z o.o.

Гутовська-Адамчик Малгожата
Г 974 110 вулиць [Текст] : роман / Малгожата Гутовська-Адамчик; пер. з пол. Ярослави Івченко. – Львів : Урбіно, 2015. – 280 с.

ISBN 978-966-2647-22-8

Шістнадцятирічний Міхал живе й горя не знає: у них велика гарна квартира в престижному районі Варшави, батько з ранку до вечора на роботі – зате ніколи не відмовить у кишенькових, однокласники – кльові, оцінки – ну, тут усе трохи гірше, та кого це цікавить, коли треба тренуватися, аби тебе взяли до шкільної збірної з баскетболу? Смакуючи перспективу відпочинку в Португалії та мовного табору в Лондоні, Міхал не підозрює, наскільки крутий поворот готує йому доля.

УДК 821.162.1-3
ББК Ш5(4П)6-644

ISBN 978-966-2647-22-8 (укр.)
ISBN 978-83-10-11995-7 (пол.)

© Видавництво «Урбіно», українське видання, 2015
© Ярослава Івченко, переклад, 2015
© Зоряна Базилевич, обкладинка 2015
Всі права застережено

Міхал у своїй улюбленій позі – сильно відхилившись на комп'ютерному кріслі – говорив по телефону. Ноги в здоровенних баскетбольних кросівках 47 розміру (це поки що), які носив і взимку, і влітку, звично закинуті на стіл. Теоретично це сприяло кровообігу. І нібито стимулювало творче мислення, бо найкращі ідеї спадали Міхалові на думку саме в такому положенні, яке в родині Вербицьких зневажливо називали «рагульським». Батьки завзято боролися із цим його надмірним захопленням акробатикою. І на свою користь завжди наводили один і той самий нудний аргумент: крісло перекинеться чи зламається, Міхал гепнеться, розіб'є голову чи скрутить собі в'язи. Доля переобтяженого крісла нікого не цікавила.

Міхал уважав, що в старих надто бурхлива уява. За статистикою, його друзі мали б через одного носити ортопедичний комір. Зрештою, батьків зараз немає вдома й повернуться вони нескоро. Мама, певно, трохи раніше, десь о шостій, батько ближче до дев'ятої, може, десятої. Була майже четверта, тож знущатися над хребтом можна ще досить довго. І не просто довго – на календарі середина червня й за тиждень почнуться канікули!

– ...вітрильний табір у Міколайках, потім із предками до Португалії. «Лісабонська історія», усі діла, ти в курсі. А в серпні – мовний табір у Лондоні... – Міхал із досконало відпрацьованою недбалістю повідомляв другові в слухавку про свої чудові плани.

Вітрильний табір нікого не вразив. Це ж не Wood Camp! Рейтинг у нього однозначно вищий. Та батьки не погодились. Вирішили, що нема чого марнувати час на опанування трюків на скейті. І товариство їх теж бозна-чому не влаштовувало. Інше питання яхти – ексклюзивний спорт на все життя. На щастя, лишалася Португалія. Вона була модна. А після фільму Вендерса ще й трохи снобістична. Ніхто з однокласників там досі не був.

– Листівку? Запросто. Тобі бікіні на тлі моря чи якусь старожитність? Зрештою, сам виберу. Не старшу за двадцять? Окі, я знаю, що старожитності тебе не цікавлять. Чувак, головне, що всі склали. А у вересні покажемо, на що ми здатні.

Тут, власне, мало розпочатися оспівування майбутніх подвигів класу 2-B*, як-от: нові теги на останніх незамальованих шматках стін на районі, гамірні вечірки, зірвані на концертах горлянки, баскетбольні перемоги (мають же його взяти до шкільної збірної!) Ех! Життя прекрасне! Особливо, коли попереду канікули! Прекрасне навіть тоді, коли ходиш до школи й отримуєш чергові одиниці! Закінчуючи восьмий клас, Міхал не підозрював, як сильно зміниться його життя. Старі постійно капали на тему іспитів до ліцею, і про те, що він мусить вступити до престижної школи, бо це запорука успіху в дорослому житті. До жодного з першої десятки він не потрапив, натомість опинився тут, у 7XL.

І нормалджан! Навіть краще! Крих, Томан, Пудель, Курка, Покор – де б він ще знайшов таких друзів? Точно не в одному із двадцяти найкращих ліцеїв! Там самі ботани вчаться, зубрили, кар'єристи, щурі, котрі шукають сир у лабіринті й готові продати душу чортові! Отримати п'ятірку для них – ганьба!** А Міхал уособлює протилежність ботана. Іноді, досить рідко, він отримує й гарні оцінки, переваж-

* Йдеться про другий клас ліцею, відповідник старшої школи в польській системі освіти (тут і далі – прим. пер.).

** Максимальний бал у польських школах – 6.

но з фізкультури. Врешті школа – це місце, де ти бачишся із друзями, коли немає жодної гулянки. Ким він хоче стати? А Бог його зна! Старі кажуть, що зі зростом 188 см бути йому охоронцем, бо в інших професіях його шанси на успіх такі собі. Не заперечував. Йому своє робити. Він іще всім доведе! Часу попереду багато.

Раптом над його замріяною головою виросла чиясь кремезна постать, а крісло загрозливо захиталося. І міг він стати першою жертвою розбитої основи черепа внаслідок розгойдування на власному кріслі, та якимсь дивом відновив рівновагу й схопився на ноги.

– Це що таке? – пролунало прямо Міхалові над вухом.

– Тато? Я не чув дзвоника... – він трохи стишив музику.

Батько знавісніло вимахував йому перед носом рахунком, який щойно дістав з поштової скриньки. Цього разу йшлося не про крісло.

– Це називається телефонний рахунок у шістнадцять років?!

Міхал подивився на рахунок. Так. Це був його рахунок. Тобто рахунок за його телефон. Він завжди був такий. Ні, у березні, здається, був ще більший. Тоді старі навіть на кілька днів забрали його «Нокію». Нічого не зміг удіяти, тим більше, що якраз схопив одиниці з кількох предметів. Це в них такі методи виховання. Він не опирався. Знав, що віддадуть. Зрештою, він таки напружився і склав! Може й не найкраще, та все ж. Міхал підозрював, що справа не в рахунку. Присутність батька вдома о четвертій годині дня трохи його занепокоїла.

– Щось сталося?

– Здається, ми одне одного не розуміємо, – Кшиштоф Вербицький не намагався приховати роздратування. – Кількасот СМС-ів! Такий рахунок – неподобство! Деякі люди навіть не заробляють стільки!

«Тим гірше для них!» – подумав Міхал. Промовити це вголос він не наважився, бо хоч батько в житті його не

вдарив, хтозна, наскільки надійні нині гальма в його внутрішнього педагога. Щоб розрядити атмосферу, примирливо запитав:

– Каву будеш?

– Буду.

Кшиштоф Вербицький поклав рахунок на стіл і вийшов із кімнати Міхала. Зараз утупиться в газету й про все забуде. Міхал увімкнув кавоварку, і доки готувалася кава, принагідно помив брудний посуд зі сніданку, скоса поглядаючи на батька.

– Щось сталося? – запитав він іще раз, поставивши чашку на стіл.

Та батько вже поринув у сторінки «Виборчої».

– Ти щось сказав?

– Ти дуже рано прийшов.

– Та ні, нічого. У мене була зустріч, раніше закінчилась. Де Міколай?

– На скейті. А я йду пограти. Можна?

– Уроки вивчив?

– Тат, та вже ж нічого не задають!

– Ага, звісно ж. Іди.

Міхал перевдягнувся в спортивне і, виходячи на майданчик, ще раз крадькома зиркнув на батька. Той саме сидів, похнюпивши голову над столом, і як людина, що мусить вирішити проблему, сильно тер лице долонями.

Кшиштоф Вербицький забув, що не снідав. Він узагалі не хотів їсти. Кілька тижнів справи йшли погано. Філія міжнародного концерну, де він працював, не вийшла на запланований обсяг продажів, і він, як її голова, мусив за це відповісти. Правління не цікавило, що в Польщі рецесія, що люди не мають грошей і на всьому заощаджують. Їхній товар повинен був продаватися чимраз краще. Коли прибутки за черговий квартал не сягнули очікуваного рівня, із головного офісу надіслали спеціаліста із кризового управління. Замість дотеперішнього директора. Ніхто навіть не

подякував йому за роки, коли він по двадцять годин на день розбудовував цю філію. За тижні, вирвані з відпустки. За врожайні роки, коли польська філія була взірцем для всієї Центральної Європи. Ніщо не віщувало такої грози. Коли його звільняли, на наказ дивився, наче він стосувався когось іншого.

* * *

Міколай усоте намагався застрибнути на бордюр. Інших дошка слухалась, і наче приклеєна, злітала вгору. Збоку це видавалося таким простим! Він уже разів із десять упав, весь побився, а скейт продовжував опиратися. Та він ще його об'їздить!

– Чуєш, це ваша тачка? – пролунав за його спиною голос незнайомого скейтера. Одного з Міколаєм зросту, він виглядав на кілька років старшим, а його самовпевненість свідчила про високий щабель у місцевій ієрархії. Міколай озирнувся й побачив батьківське авто.

– А що?

– Нічо. Передай старому, щоб тут не паркувався. Тут катаються.

– Якщо захочу.

– Ні – то ні. У найгіршому разі трохи покоцає цей його гарненький металік, – сказав хлопець і почав на дошці застрибувати на бордюр, занадто близько від їхньої машини.

Міколай дивився на нього із сумішшю злості й захоплення. Обличчя хлопця видавалося знайомим. Чого той тільки не виробляв! Був справжнім профі. Чому ж тоді не стрибає на «Ютшенці» чи в іншому скейт-парку, а на районній парковці? Для таких, як він, можливості тут досить скромні. Жодних рамп, розгонок чи поручнів. Інше питання Міколай – він щойно почав, і вчитися йому ще дуже довго. У брендовому прикиді на хорошій дошці в нього не виходило й половини того, що цей хлопець демонстрував на своїй розвалюсі.

Міколаєві виповнилося дванадцять і він хотів усе робити якнайкраще, тому часто приходив сюди, коли нікого не було, і тренувався, доки не падав з ніг. Результатом були обдерті коліна й лікті. На щастя, досі він не зазнав жодної серйозної травми. Зараз йому особливо не хотілося осоромитися, тож вирішив, що на сьогодні досить.

Раптом Міколай згадав, звідки він знає цього хлопця. Кілька тижнів тому на кишенькові він купив «Гараж» – відеокасету з показами скейтерів. Вони з Міхалом часто переглядали її. Так, це мусить бути він! Хтось зняв його трюки «під Вітосом» тобто під пам'ятником Вітосові на площі Трьох Хрестів. Там є чудова гладка поверхня. У Варшаві таких небагато. Хіба що біля «Ланду»... Кожне місце, де щедра рука архітектора веліла покласти гладкі плити з полірованого каменю, ніби запрошувало скейтерів. І Вітос через свою гладенькість завжди мав товариство. Довкола нього катаються, стрибають, сидять на східцях.

Хто б подумав, що Вінсент Вітос, народний діяч, п'ятдесят років по смерті стане патроном варшавських скейтерів! Міколай не бував ані під Вітосом, ані на «Ютшенці». Немає чого туди пхатися, не вміючи заскочити навіть на дурний бордюр!

Та щодо машини той хлопець, мабуть, не жартував. Батько би сказився, якби йому хтось подряпав лак. Вони щойно сюди переїхали, може, ще не знають якихось неписаних правил? Потрібно його чимшвидше попередити. Всі так раділи новому авто! «Вольво S40», темно-зелений металік, повна комплектація, повний драйв! Мама хотіла світлоблакитний, теж мені! Врешті її вдалося переконати. Троє проти однієї. Чоловіки мусять триматися разом.

Чекаючи на ліфт, думав, що сказати батькові. Адже ж не те, що він злякався якогось там скейтера. Ліфт повз жахливо повільно. Тринадцятий поверх. Поїздка на півхвилини тривала вічність. Та нарешті став під дверима квартири. По-

дзвонив. Тиша. Подзвонив іще раз. З тим самим результатом. Нікого немає вдома?

«Але ж це була наша машина. Точно. Де міг заподітися тато?» Не стовбичитиме під дверима як ідіот. Піде постереже машину.

* * *

Міхалові сьогодні якось погано гралося. Перед очима все ще стояв образ батька зі схиленою над столом головою. Останнім часом він часто бачив його таким. Занадто часто. Він багато б дав, аби знати, що насправді сталося. Та передчував, що не дізнається. Ніщо з роботи батька не просочувалося до родинного життя. Іноді тато щось розповідав мамі, дуже пізно увечері. Аж до сьогодні Міхалові все це видавалося нестерпно нудним: маркетинг, результати продажів, тренінги, відрядження. Лише відзнаки й премії могли його зацікавити, бо відразу перетворювалися на нові штани, ху́ді, черевики, диски, комп'ютерні програми й бабос. Проте його не цікавило, звідки той бабос береться. Торгівля, впарювання людям однієї й тієї ж фігні до кінця життя. Господи, яка нудьга! Щодо майбутнього Міхал точно знав одне: він ніколи не піде в торгівлю! Постійно стрес, що ці телепні знову замало купили! Ймовірно через це в батька проблеми.

– Браво, Айверсоне! – гукнув Томан, його приятель. – Жодного попадання! Вражаючий результат як на майбутнього члена збірної!

– Лиши мене в спокої, гаразд? У мене нога болить.

– Відколи це в кільце ногою закидають?

– Це не має сенсу. Я пішов додому! – Міхал зробив останній кидок. Цього разу влучний, та настрій від цього не покращав.

– Супер! Одне попадання за півгодини! – Томан явно не збирався припиняти кпинів. – Як тобі в голові постійно буде щось інше, тебе ніколи не візьмуть!

– Якісь проблеми? Це ж я не потраплю до збірної, ти вже й так там! – процідив Міхал. Не кажучи навіть «па», різко розвернувся й пішов. Помітив, як до нього біжить засапаний Міколай, і пришвидшив ходу.

– Не знаєш, де тато? – крикнув Малий.

– Удома.

– Ні. Я там щойно був.

– Мабуть, скоро повернеться.

– У крамниці його теж немає.

Міхал закусив губу. Це йому не подобалось. Ніхто з них не взяв ключів. Якби батько кудись зібрався, він би їх знайшов. Зрештою, він його бачив кілька хвилин тому, після чергового невдалого кидка. Тато стояв на балконі й дивився вниз. Спина Міхала взялася сиротами. «Ніби примірявся, чи достатньо високо...» – подумав він і відчув, як у горлі пересохло. Побіг, не відчуваючи болю у звихнутій нозі. Образ батька не щезав з-перед очей. «З ним же нічого не сталося?» Ліфт знову ледве повз.

Він то молотив у двері кулаками, то натискав дзвоник. І коли вже перестав щось відчувати долонями, двері відчинилися. На порозі в ледве накинутому на плечі халаті, став батько. Він явно щойно вийшов з ванної.

– Що таке, чорт забирай? Пожежа?

І тоді Міхалові на очі навернулися сльози. Вперше за дуже довгий час. Намагаючись їх приховати, він відвернувся і, міцно пригортаючись до батька, тихо проказав:

– Тату, я тебе люблю.

* * *

Йоланта Вербицька сиділа за комп'ютером і «різьбила». Так вона називала нескінченне редагування Богу духа винних текстів. Її статті мусили бути досконалі. І хоч тяжко, але вона вже звикла, що марнує час у «Сучасній жінці».

Колись робота в редакції була її найпалкішим бажанням, а тепер, коли це бажання втілилося в реальне примі-

щення в дуже навіть реальному бізнес-центрі, і не менш реальними колегами й шефинею – їй знову чогось забракло! Може, тому, що «Сучасна жінка» не була втіленням її мрій? Нема чого дурити себе – дешеве чтиво. Журнал для не надто розумних жіночок.

«От якби «Elle» або «Твій Стиль»* – час від часу думала вона. Проте зайнятися цим питанням було вічно ніколи. Та й тут вона вже мала певні здобутки, а там мусила б усе починати з нуля. Окрім того, скрізь можна натрапити на скорпіона в спідниці, яким безсумнівно була шеф-редакторка. Поки що скорпіон був більш-менш ручним, але давно відомо, що скорпіони, навіть найспокійніші, можуть без попередження завдати смертельного удару.

Тож вона стирчала тут, дещо всупереч власній волі, і пописувала статті, які їй самій видавалися шалено нудними, однак уважала, що все, що вона робить, мусить робити ідеально. Сьогодні в неї не надто добре виходило, бо під час обіду в їдальні хтось пустив чутку про заплановані в редакції звільнення.

«Кого можуть звільнити? – розмірковувала вона, одночасно правлячи текст про дешеву відпустку. – Мене навряд, хоча... Останнім часом повертали трохи більше матеріалів, і друкували менше реклами. Власне, нехай мене звільнять! Отримала б допомогу, пошукала б собі більш достойне заняття. Або нарешті написала би ту книжку для дітей, про яку мріє вже років зо два. З голоду ми б не вмерли, адже Кшись так добре заробляє. Не було б щастя...»

Ще раз глянула на текст. Був довершений. Дякувати Богу! Мала б відчувати задоволення, проте десь на дні клубочилася дивна тривога. «Що ж мене так рознервувало? Ну звісно – Яночка!»

Яночка була хатньою робітницею, що двічі на тиждень прибирала помешкання Вербицьких. «Її донька мусила зламати руку саме тоді, коли я запланувала прибирання!»

* Популярний у Польщі жіночий глянець.

Яночка поїхала до Радома глядіти онуків, Йоля лишилася сам на сам зі своєю стодвадцятиметровою квартирою. «Ну що ж. У найгіршому разі наведу порядок пізніше, після відпустки...» – у розпачі вирішила вона, хоч питання чистоти було принциповим. З відразою гнала від себе думку, що її чудова квартира кілька тижнів стоятиме із брудними вікнами.

– Підеш зі мною до «Галерії Мокотів»? – Анка Бласяк, приятелька з редакції, із якою Йоля ділила кабінет, обожнювала шопінг. Їй завжди було замало нових спідниць, блузок, взуття. До взуття Анка мала особливу пристрасть, а що їй самій складно було вирішити, яка модель пасує найкраще, тягнула із собою Йолю, аби та поглянула критичним «бабським оком».

– Звісно.

Роль судді з питань елегантності Йолі дуже пасувала. Особливо у випадку молодшої на кілька років Анки. Тим паче, і сама мусила дещо докупити з огляду на перспективу Португалії. Купальник, капелюшок, може туфлі... Така подорож вимагала відповідного вигляду...

– Мені потрібно підняти настрій.

Йоля щойно зараз відірвалася від клавіатури й подивилася на Анку.

– Ти плачеш?

Анка завжди була веселою й досить неконфліктною. Йоля любила її за самокритичне ставлення до себе, що в їхній фірмі траплялося нечасто. Окрім того, Анка розуміла правила гри й знала, що особисті недоліки не варто афішувати. Цим завжди може скористатися хтось сторонній... У наш час скромність була немодною.

«Досить, що я блондинка», – казала Анка, хоч і була противницею анекдотів про блондинок. Розумна, працьовита, часто погоджувалася на прохання керівництва залишитися подовше. Та зрештою, їй подобалась ця робота. І вона не мала родини, а до Йолі ставилася, як до старшої сестри. Іноді потрібно комусь звіритись...

– Що сталося? Ти через ці звільнення? Не переймайся, тебе точно залишать. На кого ж тоді скидатимуть усю чорну роботу?

У цю мить Анка остаточно перестала панувати над собою. Сказала лише:

– Здається, в Адама хтось є... – і швидко взялася нишпорити в сумочці.

– Думаю, нам варто щось купити! І обов'язково велику порцію морозива! Що скажеш?

* * *

Розігрітий спекою образ міста раз по раз миготів. Кшиштоф Вербицький пов'язував краватку до костюма й розглядав панораму лівобережної Варшави. Спочатку знайшов Палац культури, та очі мимоволі поверталися до величного хмарочоса, у якому донедавна працював і чиї обриси стали вже звичною частиною пейзажу по той берег Вісли.

Роздумуючи над вирішенням особливо складних питань, він часто ставав біля вікна свого кабінету й дивився на правий берег, на Прагу*. Одним з орієнтирів на горизонті був їхній будинок. Чи, радше, висотка, у якій вони жили вже пару років. Нова будівля все ще виділялася на загальному сірому тлі. Так само вночі, коли мусив затриматися на роботі, дивився у вікно й шукав свій маяк, як подумки називав дім. Був він нетипової циліндричної форми, із дивовижним освітленням угорі. Декому це нагадувало НЛО, що злітало з даху.

От і зараз: наче й був тут, та одночасно ніби стояв там, у своєму кабінеті, і бачив перед собою цей дивний дім. Він зрісся із цим місцем. Став його часткою. Йому бракувало цього вікна. Бракувало впевненості, що завтра о восьмій тридцять він знову сяде за свій стіл. Коли все добре, здається, так буде завжди. І раптом хтось приходить і каже, що все, кінець. Звісно, ти в це не віриш, та коли минає два

* Район Варшави.

місяці безперервного пошуку роботи, і ніхто досі нічого не може тобі запропонувати, починаєш замислюватися, чого ж ти насправді вартий...

– Чудовий краєвид, – пролунав іззаду голос Міхала.

– Згоден.

– Ти йдеш? – Міхал явно не надто втішився.

– У мене ще одна зустріч сьогодні.

– Ніколи не стану менеджером!

– Вибач. Це дуже важливо.

– Для тебе все завжди дуже важливо! Єдиний раз ти прийшов раніше сьомої! Я думав, ми підемо в кіно, або на піцу, а ти просто зайшов помитися й змінити сорочку! Що, не можеш повісити парочку собі в кабінеті? Має ж у тебе там бути шафа?!

– Синку, я скоро повернусь.

– Дякую, не треба! Я йду із хлопцями до «Променаду», на більярд. Вони щойно дзвонили.

– Я буду десь о восьмій. Дочекайся мене.

* * *

Неймовірно, скільки морозива може з'їсти зраджена жінка! Анка добивала третю порцію, та амплітуда розмахування ложечкою й досі не змінилася. Йоля вже дивитися на нього не могла, тому замовила ще одну каву, про всяк випадок без цукру. У проміжках між задоволеним мугиканням, що зазвичай супроводжує недозволені дії, Анка переказала їй своє вчорашнє побачення з Адамом.

– Він увесь час був якийсь такий... Замислений... Господи, сто років морозива не їла! І він забув у мене мобільний. А коли... подзвонила йому додому. Це шоколадне несамовите! Трубку зняла якась жінка... Ні, з яєчним лікером краще. І сказала... Я, мабуть, ще порцію візьму... Що Адам у душі! Що вона там робила, доки він мився?! От і добре! Пого його ніколи не любив. Я казала, що він завжди закривав двері

йому під носом? Може, «Наполеон» ще з'їсти? І бідний пес гавкав п'ятнадцять хвилин під дверима, доки ми не вийшли. Я думала, у мене невроз буде. Ні, краще шоколадне з вершками... О-о-о-о! Щось мені погано... Де тут туалет?

Вчені з'ясували, що причина песимістичних думок – у голодуванні мозку, і найлегше його виправити, нагодувавши організм відповідною дозою цукру. Так що після трьох порцій морозива Анка вже не говорила про Адама. Лише витерла рота хустинкою, професійно наклала рум'яна на позеленілі вилиці, мазнула помадою бліді губи й була готова до битви за нові туфлі.

– Я ж не можу вийти за хлопця, який не подобається моєму собаці!

– Аж ніяк!

Йоля вибрала стратегію підтакування, бо якби вона розраховувала на моральну підтримку в такій ситуації, то точно б не хотіла вислуховувати порад, як у бабських журналах. Здається, Анці цього було достатньо. Вона сунула вперед, як досвідчений у боях БТР, звертаючи лише в ті бутіки, де можна було знайти щось справді оригінальне, і десятою дорогою оминала крамниці з мотлохом за неадекватні гроші. Йоля цінувала її професійний підхід, і лише на мить засумнівалася, коли Анка вийшла на третє коло.

Була майже шоста, і Йоля трохи зголодніла. Додаткова година фітнесу за півхвилини задоволення? Красно дякую! Зрештою, на відміну від Анки, їй було вже не тридцять. Їй минуло сорок, і це вирішувало справу. Щойно на столі з'являлося щось смачне, Йоля подумки проговорювала чарівну фразу. Яку? Ніхто не знав. Достатньо, що вона завжди могла стримати руку, що тягнулася до понаднормових калорій. Тому Йоля не готувала. «Я не люблю. Не вмію. Не хочу. Достатньо?»

– За смугою тіні* важко уникнути таких думок...

* Натяк на роман «Смугу тіні» Джозефа Конрада.

– Та яка смуга тіні?! Ти сидиш під прямим сонцем!

– Дивлюсь на своє життя й бачу лише роботоголічку без родини. А всі ці мої стосунки? Ридати й плакати!

– У тебе ще все попереду! Ну, і в тебе є собака...

– Розумієш, Пого чудовий, та цього малувато...

– Ось лівий! – продавчиня, яка весь час на відстані спостерігала за Анкою і Йолею, вже була по зав'язку сита цією пародією на купування.

– Так, дякую. Однаково малий, – Анка відклала черевик і безтурботно заходилася міряти наступний.

– Пані, вирішуйте вже!

Дівулю більше цікавило сидіти й читати «Сучасну жінку», розгорнуту на статті про Беату Щибаківну, ніж пильнувати, щоб ніхто в неї нічого не поцупив. Вона рідко щось продавала й у неї краще виходило відлякувати клієнток, ніж вихваляти товар. Зрештою, вона не надто вірила, що хтось хотів би купити туфлі за сімсот злотих. Нащо? За сімдесят теж можна знайти щось пристойне... Зрозуміло, що не тут. Шкода, що вона вже не працює в салоні чоловічих костюмів. Чоловіки завжди влітали, як смерч, хапали свій розмір, просили загорнути, і не зглянешся, а в касі вже лежить кілька тисяч. Жінки вічно перебирали, і рідко траплялися дні, коли їй вдавалося продати більше трьох пар.

– Візьму ці, – нарешті вирішила Анка, і всі троє зітхнули з полегшенням.

* * *

Була дев'ятнадцята двадцять дев'ять. Чекаючи на батька, Міхал грав у «Поселенців III». Він щойно збудував Великий храм. Йому потрібно було підвищити врожайність, бо в азіатів на мокрій землі родив лише рис. Міколай сидів перед телевізором і чекав на новини. Коли задзеленчав дзвінок, Міхал рвонув відчиняти двері, забувши про те, що не наказав армії захищати храм. Коли він повернувся до

комп'ютера, у храмі скрізь хазяйнували римляни. Стільки роботи коту під хвіст!

– Це ти? – мати з кількома торбами «Галерея Мокотів» у руках явно не виправдала його сподівань.

– Мені що – обернутися на Дженіфер Лопез, щоб ти виявив до мене бодай трохи ентузіазму?

– Лишайся собою. Так буде краще для всіх, – вирішив Міхал, забираючи в матері пакети й заглядаючи всередину. – Ти принесла щось поїсти?

– По-твоєму, я мала тягти харчі з самого Мокотова?! Ти смієшся? Тут що – крамниць нема?

– А що ти притягла?

– Особисті речі.

– А чим тягання особистих речей краще за тягання їдла? Ось питання, гідне Гамлета!

– Це набагато приємніше, шановний Гамлете.

– Кому як.

– Тато вдома?

– Був.

– Ну, це вже щось. Їсти будете? Новини ще не закінчились?

– Як Ви здогадалися, Холмсе?

– А так загалом – як справи?

– Хороша новина – я склав!

– Чудово! Якщо є якісь погані, то краще помовч.

– І через це ми шість років точили війну!

– У якій, вочевидь, здобули піррову перемогу.

– Та кого турбує табель за перший клас?

– Мене!

– Розслабся! Це ж не атестат!

Пролунав вхідний дзвоник, перериваючи веселу педагогічну балачку. Йоланта Вербицька вже потроху звикала, що Міхал не найкращий у класі, та було це ой як непросто. Наскільки непросто? На кожні батьківські збори вона

намагалася знайти Надзвичайно Важливі Справи й відправити Кшиштофа. У нього, щоправда, теж часто були Надзвичайно Важливі Справи, тому замість зборів усе закінчувалося особистими зустрічами із класною керівничкою, коли Міхал учергове переповнював чашу терпіння когось із учителів.

Зазвичай з'ясовувалося, що загалом Міхал хороша дитина, тільки погано впливає на друзів і занадто вільно почувається в школі. Ну що ж, ніхто ніколи не піймав його із цигаркою, алкоголем чи травою, і в цьому вони вбачали позитивний наслідок свого виховання. Проблема була в його химерному ставленні до навчання. Міхал свідомо не брав участі в щурячих перегонах, виключно його амбіції стосувалися баскетболу, а мати через це регулярно хапалася за голову.

Щодо цієї проблеми вони навіть консультувалися із психологом, та на свій подив почули про непересічні розумові здібності сина. Міхалові цього виявилося достатньо. Для них було загадкою, чому він не прагне використати їх із якоюсь благородною метою. Йоля звинувачувала себе: «Нас постійно немає. Хлопець потребує твердої руки... » Та змінити цю ситуацію не було змоги. «Мені що – кинути роботу й робити з ним уроки? Це ж абсурд! Зрештою Міколай не потребує наглядача й має гарні оцінки...» – «У п'ятому класі!» – відповідав їй у голові голос Міхала. І так продовжувалося до чергової одиниці. Але тепер кінець! Він склав! Усі вони зможуть відпочити.

Міхал потрапив до останнього набору у восьмирічну загальноосвітню школу, наступні класи вже не вступатимуть до ліцею, тож якби не здав, опинився б у розкішному товаристві другокласників*. Від такої перспективи волосся на

* У 1999 р. у Польщі проведено реформу загальноосвітніх шкіл: 8 класів школи + 4 ліцею поділено на 6 класів школи + 3 гімназії + 3 ліцею. Якби Міхал не здав іспитів, то опинився б у другому класі гімназії і до ліцею вступав би аж через два роки.

голові батьків усіх учнів з потенційними одиницями ставало дибки, а почуття гумору десь тимчасово зникало.

Міхал відчинив двері. За ними стояв батько.

– Як справи, синку? Мама вже прийшла? – батько був незвично збуджений. Та Міхал звернув увагу лише на його слова.

«Він не зрадів, що я не пішов грати із друзями в більярд! Треба було йти!» – він відчув себе ошуканим, хоч батько повернувся вчасно, а таке траплялося рідко.

– Мені запропонували роботу! – почув він, вертаючись до комп'ютера й намагаючись відшкодувати завдані римлянами збитки.

У батька була хороша робота, чому тут радіти? Якщо отримав пропозицію – то хіба ще кращої. Краща означала більше часу в офісі та у відрядженнях. Та й усе.

У домі Вербицьких ніхто не звернув на слова батька тої уваги, на яку вони заслуговували. Міколай саме малював скейтера, що виконував кікфліп – тобто переворот дошки на 360 градусів між ногами. Сам поки що не вмів цього, тому наділяв малюнок символічним змістом і дуже старався. Йоля потягувала вино з мінералкою – нестерпна спека досі не спала – і дивилася новини.

– Та-а-ак? – поцікавилася лише вона.

– Завтра мушу виїхати.

– Надовго?

– На один день.

Для них ця новина не мала жодного значення. Вихідні родина Вербицьких і так переважно проводила нарізно.

* * *

– Пого зник! – у слухавці хтось нестримно ридав.

– Це хто? – Міхал не був знайомий із жодним Пого. Окрім того, була дев'ята ранку, а в цей час у суботу він не мав звички розуміти, що йому кажуть.

– А Йоля вдома?

– Зараз покличу.

Мама теж ще спала, та після першого ж речення схопилася й улаштувала рейвах на всю хату.

– Ми їдемо на Охоту*! Вдягайтеся!

Минуло трохи часу, перш ніж вони прокинулися, вдяглися й вийшли, супроводжуючи процес сопінням і невдоволеними стогонами. Коли з'ясувалося, що вони їдуть шукати загубленого пса, навіть не протестували, хоч ніхто й не запропонував їм спочатку поснідати. На щастя, у Йолі був власний «Пежо 206», тож за півгодини Вербицькі приїхали в Анки. Та розгублена стояла перед будинком.

– Я завжди відпускала його побігати. Не знаю, що в нього вселилося. Бавився з якимсь собакою, і раптом обоє зникли. Я годину його шукала. Господи, де він може бути?

– Давай трохи покатаємось, ми обов'язково його знайдемо, – за складних обставин (якщо вони не стосувалися її особисто), Йоланта Вербицька мислила спокійно й раціонально. – Кожен дивиться в протилежний бік! Великий білий пес із довгим хвостом!

– Золотистий ретривер... Із червоним ошийником... – проридала Анка.

Дві з половиною години вони їздили Старою Охотою. Безрезультатно. У хлопців уже кишки голосно грали марша, вони знищили весь запас жуйок і вибрали найдрібніші крихти батончиків, що завалялися в кишенях штанів, та з огляду на серйозність ситуації терпіли й не скиглили.

– Що я тепер робитиму? – схлипувала Анка. – Нащо я спускала його з повідка?!

– З ним точно нічого не сталося. Може, він уже чекає біля під'їзду? Або хтось із сусідів забрав?

Проте біля під'їзду Пого не виявилося. Анка хотіла запросити Йолю та хлопців на чай, та вони воліли повернутися додому й нарешті поснідати.

---

* Район Варшави.

– Добре було б завести собаку! – замріяно промовив Міколай дорогою назад.

– І зараз би страждав! – за звичкою огризнувся Міхал, який хоч і переживав через зникнення пса, однак не втрачав жодної нагоди підкреслити братові його недолугість.

– А я б не спускав його з повідка!

– Бідний пес! Краще вже купити черепашку!

– Кота теж було б непогано... – продовжував мріяти Міколай.

– Жодних тварин у домі! – оговталась мати, що сама не знала, кого їй більше шкода, Пого чи Анки.

– Браво, мамо! Я думав, ти аж на канарці отямишся!

– Тварини брудні. А бідна Яночка й так має що після нас прибирати.

«Ну так, Яночка! Вона ж не прийде!» – подумала Йоля й поринула в глибоку задуму, яку час від часу переривали зітхання, що випливали з нетрів її опечаленої душі. Думка, що доведеться приготувати обід на два дні й витерти пилюку в усій квартирі, позбавляла її бажання жити – а такі теплі сонячні дні, як сьогодні, переважно додавали людям радості.

Вихідні не створені для мам, які працюють! Шкільні їдальні зачинені, а мами, замість лежати в горизонтальному положенні й насолоджуватися прохолодою маски з огірків, мусять хапатися за ганчірки чи швабри і, купаючи руки в детергентах (на щастя, існують гумові рукавиці), чистити те, що до вечора неділі знову забрудниться... Така жіноча доля. Звісно, найпростіше знехтувати прибиранням узагалі чи робити його абияк. Але «абияк» суперечило її натурі. Щось сильніше за неї наказувало Йолі хапати пилосос, швабру, засоби для миття й так проводити найкращі години вихідного дня – у постійно не досить чистому помешканні, замість вибратися до лісу із синами та чоловіком.

«Це якась одержимість!» – повторював Кшиштоф, намагаючись донести до дружини, що її манія чистоти починає

виглядати смішною, а може, це вже навіть той випадок, коли час порадитися з фахівцем. Тому Яночка стала для них манною небесною. Після її прибирання у квартирі можна було їсти на підлозі, а чоловіки не свинячили так, як раніше, знаючи, що тепер за ними прибирає чужа людина. Лишати Яночці незастелені ліжка було незручно, та й коли роботи виявлялося менше, Яночка завжди варила чи пекла якусь смакоту: чи то вареники з капустою та грибами, чи то дріжджовий пиріг, чи то український борщ. Вона була справжньою чарівницею на кухні.

– Я зголоднів! – зітхнув Міхал. – Давайте з'їмо щось дорогою, уже майже дванадцята!

– На щастя, тут ніде немає МакДональдза! – злостиво вишкірився Міколай. Він уже третій день був вегетаріанцем. Щиро кажучи, удома всі вже мали досить цієї чудової ідеї, бо Міколай, як кожен неофіт, вирішив одразу врятувати весь світ. На щастя, мало хто з неофітів зберігає вірність проголошуваним ідеалам.

– Мені потрібен МакДональдз, а тобі достатньо придорожнього рівчака, якщо там багато трави! – відрубав Міхал.

– Трава з узбіччя шкідлива, оскільки містить сполуки важких металів! – наукова впертість Міколая припиняла більшість дискусій. Йому просто подобалось мати рацію.

– Поїхали вже додому, – сказав знеохочений Міхал. Йому навіть не хотілося дискутувати із братом – виняткова ситуація й надзвичайно серйозний симптом. – Мамо, як думаєш – пес знайдеться?

– Боюся, що ні.

– Чому це? – Міколай завжди був готовий продемонструвати повні очі сліз. Його настрій змінювався зі швидкістю, від якої в решти родичів паморочилося в головах.

– Це велике місто. А такий пес – ласий шматок.

– Його хтось з'їсть?! – Міколаєві за звичкою скрізь увижалася змова.

– Де там! Я про те, що це модна порода, а Пого – медаліст. Може, хтось його упіймав, щоб продати? Хочеться сподіватися, що його новий господар любитиме його так само, як Анка, як би це не було сумно.

Міхал дуже хотів чимось зайнятися. Грати в баскетбол було надто жарко, а комп'ютерні ігри сьогодні остогидли. Стрілялки видавалися дурними, на RPG зосередитись не виходило. Випросивши в мами дозвіл, він подзвонив у всі служби таксі й попросив диспетчерів переказати водіям у місті інформацію про загубленого пса. До пошуків також долучилося його улюблене радіо – «Радіостанція». Ведучого зворушив його емоційний дзвінок, і він кілька разів безкоштовно передав у ефір опис пса та інформацію, у якому районі Варшави й коли той загубився.

Таким чином пошуки Пого охопили все місто. До вечора були знайдені чотири ретривери, п'ять вівчарок і тринадцять схожих на Пого метисів. Більшість разом із власниками. Один навіть мав на собі червоний ошийник, щоправда не був ретривером.

Чекаючи на новини від таксистів, Міхал написав і надрукував пару десятків оголошень, а по обіді відвіз їх на Охоту. Допоміг порозвішувати їх Анці, котра наказала звертатися до неї на «ти» – що надзвичайно йому сподобалося, хоч і виходило дуже зі скрипом. Узяв собі на згадку в Анки одну з фоток Пого. Насправді на ній видніла сама голова, та вираз морди був такий симпатичний, що фото чудово виглядало б на обкладинці будь-якого кінологічного журналу.

Вертаючись із Охоти автобусом на Прагу, Міхал розмірковував, що б іще зробити.

– Анка дуже вдячна тобі за допомогу. Та боюся, любий, нам слід потроху звикати до думки, що Пого не знайдеться, – сказала мати, подаючи йому холодник.

Міхал їв з апетитом. Було по шостій, а він зранку, окрім мюслі, не мав і ріски в роті. Пообідавши, хлопець сів за комп'ютер. Відсканував знімок Пого, додав його до повідомлення, що пес загубився, і вислав усім контактам з адресної книги – разом із проханням розіслати своїм знайомим. Таким чином пошуки Пого, цілковито випадково, стали, уважай, міжнародними. Дехто, щоправда, поставився до повідомлення Міхала, як до листа щастя, і видалив його, не відкриваючи додаток. Проте більшості зухвалий писок припав до душі, і вони пересилали інформацію далі, не надто замислюючись, чи є шанс, щоб собака за півдня дістався Іспанії, Японії, США чи островів Тонга.

Десь о восьмій знову телефонувала Анка. Вона отримала понад сто дзвінків! Одні їй співчували, інші пропонували безкоштовно цуцика, журналістка з конкурентного журналу хотіла зробити з нею інтерв'ю, хтось бачив Пого в Жешові. Анка навіть погодилася випити кави з молодим ветеринаром. У Пого вже була власна пісня, яку разом з його ім'ям крутили діджеї «Радіостанції». От тільки самого Пого досі не вдавалося знайти.

Після десятої повернувся батько. Як завжди – втомлений. Упав на крісло й дивився якісь мордобої в телевізорі. Міхал спробував розповісти йому про пошуки пса, але швидко знеохотився. Батько відбувався односкладними відповідями, явно думав про щось інше, і Міхал відчув себе непотрібним. Зачинився у своїй кімнаті й увімкнув «Радіостанцію».

Коли Кшиштоф Вербицький трохи відійшов після багатогодинної подорожі за кермом, він заглянув до кімнати Міхала, щоб поговорити з ним про пошуки. Та Міхал уже скрутився на ліжку клубком і злегка всміхався крізь сон.

«Знову зуби не почистив! Добре, хоч роззувся...», – подумав батько, прикриваючи Міхала ковдрою. Сів на крісло біля столу й довго дивився на свого первістка. Навіть зараз, коли Міхал переріс його на кілька сантиметрів, бачив у ньо-

му свого маленького синочка, який у два роки так гарно грав у футбол. Майже, як Марадона.

Кшиштофа Вербицького непокоїло, що через його постійну відсутність удома зв'язок між ним і Міхалом став значно слабшим. Коли стільки часу проводиш на роботі, щоб про все розповісти, потрібно довго говорити, а коли втомлений, говорити зовсім не хочеться. Тож він мало про що розповідав сім'ї, але виключно тому, що ці новини не мали для них жодного значення. Зрештою, він ніколи не був занадто відкритий.

Проте зараз йому було важко зі своєю невеселою таємницею. Це б і так нічого не змінило, якби він розповів, що вже два місяці, як опинився без роботи, що вичерпав майже всі можливості, зустрівся із сотнею людей, вислав резюме в кількасот фірм, відновив усі можливі знайомства, і що його хвилює завтрашній день. Він знав, що на його плечах лежить родинний добробут, і бачив усе ближчу потребу затягнути пояси. Гроші з допомоги щойно закінчилися, а Йолиної зарплатні не вистачить навіть на комунальні. Про офіційне безробіття не думав, оскільки продовжував сплачувати кредит за квартиру й машину. І коли вже майже втратив надію, раптом спалахнуло це невелике, крихітне світло в тунелі.

Міхал зітхнув і перевернувся на інший бік. На годиннику була перша тридцять, а із центру вкотре лунала «...пісня, присвячена псу на ім'я Пого, що зник на Охоті, і якого ми продовжуємо шукати...».

* * *

– Тату, даси мені сьогодні кишенькові?

Міхал не був майстром спорту із просіння, та під час спільного сніданку, що так рідко випадав у цій родині, вирішив скористатися хорошим настроєм батька.

– Здається, місяць іще ж не закінчився? Яке то в нас сьогодні? – ложечка з йогуртом зависла на півдорозі від

пластикового стаканчика до рота, десь на рівні риторичного питання про число.

– Сімнадцяте червня! – послужливо підказав Міколай, заробивши при цьому копняка в ногу, якого тут-таки й отримав. – Ай! Ти чого лупишся, село немите?

– Міхал! – коли йшлося про догану, Йоланта Вербицька, як відповідальна мати, ніколи не змушувала на себе чекати.

– Не лізь, переговорник нещасний!

– Сьогодні сімнадцяте, – батько говорив занадто повільно. Це не віщувало нічого хорошого для сьогоднішнього походу до «Променаду». – Це ж щойно середина місяця. А твій рахунок за телефон сам знаєш, який...

– Щось типу трьохсот злотих... – невпевнено скривився Міхал. «Ну так, зараз почнеться розмова про телефон!»

– Я б сказав, навіть ближче до чотирьохсот, – батько завжди любив точність.

– Скільки?! – мати аж присіла на стілець, і не ясно було, до кого в неї більше претензій, до чоловіка чи до сина.

– Мамо, не треба мене зараз виховувати, будь ласка!

– Прошу дуже! Я можу взагалі замовкнути!

– Негайно перепроси маму!

– Вибач!

– Це були вибачення чи чергові вимоги?

– Ой, ну тат, я в кіно хотів піти. З дівчиною... – Міхал цілком слушно припускав, що цей аргумент має переважити шальки перемовин на його користь. Батько був схильний до чоловічої солідарності, тож на дівчину точно дасть. А на боулінг навряд.

– Скільки ти хочеш?

– Сотню? Ну, бо знаєш: два квитки в кіно, якісь чіпси, кола, проїзд...

– Матимеш свою сотню. Та попереджаю: угоду порушено вперше й востаннє. Кишенькових має вистачати на весь місяць.

– Звісно!

– А я хочу телефон! – сказав Міколай, допиваючи какао, бо раптом відчув, що принагідно теж міг би щось отримати. – Або принаймні більше кишенькових! Міхалові дають удвічі більше!

– Я у твої роки навіть стільки не мав, йолопе!

– Ми подумаємо про це після канікул, добре? Наразі в нас достатньо витрат.

– І мені знову доведеться спонсорувати його в таборі?! Він усе протринькає першого ж тижня, а я потім муситиму його утримувати! Так нечесно!

Відповідно до «Першого закону Міколая» навіть загроза, що він от-от розплачеться, робить дива, не кажучи вже про справжній потік сліз. Жоден аргумент не має настільки вбивчої сили. Тому, дотримуючись плану, Міколай скривив рота в добре відпрацьований вираз і спокійно чекав на результат.

– Ну от, зараз він розреветься! Не рюмсай, нюня!

– Міхал! – навіть із посудомийкою, придбаною в комплекті з усім кухонним обладнанням, мати не могла всидіти при столі, доки в раковині лежала хоч одна брудна чашка чи склянка. Відтак ледве стягуючи гумові рукавички, вона щойно тепер отримала нагоду знову включитися у виховний процес. – Мало того, що ти тягнеш з Міколая кишенькові, то ти ще й ображаєш його?

– Він сам мені дає!

– Бо ти постійно канючиш!

– Ну що ж, синку, – сказав батько. – Це твій вибір. Ти можеш спонсорувати брата, але потім не маєш права закидати йому це.

«Були б ви на моєму місці, навряд усе було б аж так просто! Але все, більше я нічого йому не даватиму!» – подумав розчарований Міколай.

– Нічого не вдієш! Доведеться бути асертивним, – сказав він уголос, особливо наголосивши на останньому слові,

і сперся головою на руку. Пальці ритмічно барабанили по щоці, ніби передавали повідомлення «Кінець кредитування!»

– Яким ти будеш? – бозна-чому ніхто з родини не підозрював, що він знає це новомодне слівце.

– Як хоче жебрати, хай іде на перехрестя!

– До дупи таку асертивність! – Міхал почав підозрювати, що в таборі буде непросто.

– Ну, ти що! – Йоля почувалася винною, бо це вона на шпальтах «Сучасної жінки» переконувала нерішучих читачок вивчити слово «ні» й відповідати відмовою на занадто нав'язливі прохання оточення.

– За ті гроші, що я закопав у його темних оборудках, я міг би вже купити власний телефон! І то без послуг з будь-чийого боку!

– Що ж синку, мені шкода, що твої інвестиції виявилися невдалими, – батько, як професійний бізнесмен, оцінив дії свого молодшого сина. – Проте з іншого боку... Я вражений, що ти спромігся на такий чудовий вияв щирої братерської любові!

– І що з того? Це ж викинути гроші! Даєш йому власне бабло, не сподіваючись ще колись його побачити, а він за віддяку обзиває тебе шмаркачем!

– Сорі! Хочеш, позичу тобі центр на місяць?

– Ми ж їдемо за тиждень!

– Так про це ж і йдеться, дурко!

* * *

«Променад» – це торговий центр. Тут Міхал із друзями найчастіше проводять дозвілля. На жаль, буває так, що воно припадає саме на час обов'язкових уроків у школі.

У «Променаді» круто. Просторе гарне патіо оточує двоповерхова галерея, де змішалися крамниці різноманітних брендів. У «Pizza Hut» і кількох кафе можна поїсти за столиком, або перехопити щось на ходу, якщо поспішаєш

у кіно. Окрім кількох кінозалів, до ваших послуг боулінг, настільний хокей, відеоігри. Попри те, що в місцевому мультиплексі завжди йшли всі новинки, Міхал у кіно радше ходив, ніж його дивився. Хоч принагідно, бувало, і дізнавався про щось цікаве.

Та найбільше він любив просто сюди приїхати й полазити. Певне, саме там – бо де ж іще! – протринькав він свої червневі кишенькові. Частину в кіно, частину на ігри, ще щось у парфумерії, може, щось у «Прощанні з Африкою» – крамниці-кав'ярні, абсолютно чарівному місці. Запросити сюди дівчину набагато романтичніше, ніж до «Pizza Hut». Хоч смак самої кави йому зовсім не подобався, раз чи двічі Міхал цей метод застосував. Дівчата, які ще не виросли із чипсів і кока-коли, почувалися страшенно дорослими, почувши пропозицію попити кави. На щастя, філіжанки тут малесенькі, майже мікроскопічні, бо на смак кава паскудна. Відколи відчув це на власному язиці, часто замислювався, чому батьки постійно «роблять каву»... Тож у «Прощанні з Африкою» додавав до філіжанки купу цукру, виливав усі вершки, а на додачу заїдав печивком, однак ця гидота однаково залишалася гіркою!

Зараз він теж був у «Променаді». Цілком законно. Не прогулюючи уроки, бо ж неділя. У внутрішній кишеньці баггі намацав складену втроє сотку й посміхнувся сам до себе. Було жарко, тому штани вдягнув короткі, до колін, котрі, як і решта їм подібних, трималися лише на чесному слові, а точніше на широкому тканому ремені (набагато нижче критичної точки), з-під них кокетливо визирали кольорові боксерки (сьогодні – у сині жирафи), щоправда зараз прикриті новою футболкою. На ногах – улюблені баскетбольні кросівки, а на голові – білий дашок від сонця на широкому паску, для краси вдягнутий догори ногами й зсунутий на бік, хоч о п'ятій дня ховатися від сонця всередині «Променаду» було необов'язково.

Біля фонтану він чекав на Томана, який «абсолютно випадково» мав прийти не лише зі своєю дівчиною, Аською,

а й привести її подружку Камілу. До сьогодні Міхал бачив Камілу лише в шкільних коридорах разом з Аською й на безпечній відстані. Дівчата ходили до паралельного класу, гуманітарного. Вони з Томаном – до математичного. Наразі в Міхала не було дівчини, і це трохи ускладнювало життя під час класних гулянок. А Каміла здавалася симпатичною.

Він прийшов зарано, тож щоб не нудитись, сів на мармуровому облямуванні фонтану, дістав телефон і почав грати в змійку. Побиття рекорду так його затягнуло, що він забув про все на світі. Завдяки цьому зустріч вийшла дуже природною, а дівчата, не підозрюючи змови, зітхнули з полегшенням. Адже трикутник, хай який рівнобічний, таки набагато менш привабливий, ніж квадрат.

– Привіт собачим детективам! – здаля гукнув Томан, шкірячи зуби в усмішці.

Томан теж виглядав, наче мусив доношувати шмаття свого умовного старшого брата. Зовнішність оманлива. Усе, від взуття до шапки, було нове й фірмове. Такий стиль просто вимагав купувати речі з дуже великим запасом. Проте це стосувалося виключно хлопців. Дивлячись на вбрання дівчат, можна було подумати, що воно збіглося після прання. І чим довшим і вільнішим був одяг хлопців, тим коротшим і більш облягаючим він був у дівчат. Схоже, тут втілювався один із головних законів фізики про збереження маси.

Томан був завзятим прихильником фільмів із Джимом Керрі, а оскільки його мейл значився серед адрес Міхаловій скриньці, хлопець також належав до вузького грона шукачів Пого.

– Що це за історія із собакою?

– Це твій пес загубився? Я отримала вчора повідомлення від Аськи, – прощебетала Каміла. Тепер вона подобалася йому набагато менше.

– І що, ти переслала далі?

– Звісно, я ніколи не відмовляюся допомогти.

– Ти не казав, що в тебе знайомства на «Радіостанції»!

Міхал щиро любив Томана, тому не став руйнувати його ілюзій. Особливо перед дівчатами. Завтра в школі йому пояснить.

– О боже! Ти серйозно?! – дівчата пищали від захвату.

– Звичайно.

– Ти гониш! – накинувся на нього Томан. «Верба знайомий із Друшляком й досі слова не сказав?» Він дивився на друга із сумішшю захвату й заздрості. – Ви знайомі? Відколи це?

– Та сто років як. Це мій дядько, – відповів Міхал, не замислюючись, а ті повірили.

Дурня! Друшляк, він же Павел Сито у побуті, легендарний засновник і керівник «Радіостанції», не доводився йому жодною ріднею. Та хто б відмовився від дещиці його харизми, особливо коли тобі її приписують силоміць. А ще більшою дурнею було б зараз сказати, що він просто подзвонив і черговий діджей без будь-якої протекції зробив із Пого новину того нудного суботнього дня. Подружжя Вербицьких дарма переймалися майбутнім свого старшого сина. Він виявив настільки професійну акторську майстерність, що мав усі шанси колись досягнути неабияких успіхів у кіно. А якщо менше пощастить – у політиці чи рекламі.

– Чекай! – отямився Томан, усе ще приголомшений останніми новинами. – Ви ж досі незнайомі! Це Верба, тобто Міхал...

– Каміла... – дівчина простягнула Міхалові тремтячу долоню.

Вона дуже хотіла йому сподобатися, тому пригадала всі можливі моделі поведінки. Були серед них ведучі другого телеканалу, трохи «Великого Брата»*, а найбільше MTV. Вона схилила голову, затріпотіла занадто густо нафарбованими віями й змахнула білявим волоссям, зрештою справді класним.

---

* Реаліті-шоу.

«Вона що? Найкраща подружка Брітні Спірс?!» – промайнуло в голові Міхала й він потиснув руку Каміли. Він не переварював Брітні Спірс. Уважав її втіленням штучності й несмаку. «Невже вони всі мусять наслідувати цю ляльку?» Він уже шкодував, що підмовив Томана влаштувати цю буцімто випадкову зустріч. Перше враження було жахливим. Щось йому підказувало, що нічого з того не вийде.

– То що робимо? – Томан відчував відповідальність за всю компанію. – Ідемо в кіно?

* * *

Зручно вмостившись у кріслі, Кшиштоф Вербицький гіпнотизував телевізор. Здавалося, він цілковито поринув у фільм. Проте якби в цю мить хтось увійшов до вітальні й запитав його, як звуть героїв чи ще про якісь подробиці сюжету, відповісти він би не зміг. Попиваючи вистиглу каву, думками він був десь далеко. Натомість уважний спостерігач здогадався б, що подумки він веде жваву дискусію, бо раз по раз стріпував волоссям і стиха щось бурмотів. На щастя, не було нікого, хто міг би це помітити. Міхал ще не повернувся з кіно, Міколай знову десь на подвір'ї мордував дошку, а господиня дому, заховавшись за кількома зачиненими дверима в найдальшому кутку помешкання, із розпашілим від емоцій обличчям ковтала в спальні нові сторінки «Щоденника Бріджит Джонс».

Вона була жінкою з досконало стабільним родинним життям, і їй трохи бракувало часів, коли все ще було можливим. Як людина з ідеальним життям, вона не до кінця розуміла проблеми Бріджит із палінням і зайвою вагою. Сама вона не курила, а фігуру завжди намагалася тримати в межах 38 розміру. Зрештою, якщо щодня не готувати, спокус набагато менше.

Також її дратувало, що Бріджит так нездало намагалася захомутати Марка Дарсі. Постійно їй хтось чи щось перешкоджало, а зрозуміло ж, що вони повинні бути разом!

Бо Марк Дарсі, хоч на перший погляд і видавався занудою (цей його светр!), та насправді був ідеальним кандидатом на чоловіка. Добре вихований, солідний, спокійний, із грошима. Йоля від початку йому симпатизувала більше, ніж Бріджит. Таким чином вона підтверджувала свій вибір кілька років тому. Її Марк Дарсі зараз у вітальні збирався із силами перед наступним важким тижнем. Йоля відклала книжку й пішла до вітальні. Пан Дарсі сидів у кріслі й дивився... мультфільми!

– Любий? – вона поклала руку йому на плече.

– Так?

– Може підемо повечеряємо в якомусь затишному ресторані? Самі, удвох?

Проте з невідомих причин ця пропозиція Дарсі зовсім не надихнула.

– Мені потрібно виїхати. На кілька днів.

– Знову?! – Бріджит була відверто розчарована. Щойно здобута, вона мала право на дещицю уваги! Ну що ж, Деніел Клівер нізащо б не відмовився!

* * *

О сьомій сорок п'ять у понеділок, вісімнадцятого червня, Міхал відчував до школи справжню любов. Його ніжність, і тут немає чого приховувати, зростала прямо пропорційно з наближенням канікул. Залишилося лише п'ять разів переступити поріг рідного ліцею! Сьогодні його рюкзак такий легкий! Міхал ніс хіба що один зошит з усіх предметів, останній номер «Дошки», журналу, присвяченого скейтам і сноубордам, і бутерброд, який мати йому всунула ледь не силоміць – сам він волів з'їсти на перерві батончик або чіпси.

Був у рюкзаку ще балон із фарбою, з яким він незалежно від обставин ніколи не розлучався. Ця невелика баночка – його найбільша таємниця. Якби батьки її знайшли, наслідки були б жахливі! Тому Міхал скрізь і завжди носив

її із собою. Про всяк випадок. Йому ще ніколи не вдалося нічого написати на жодній стіні, та він вірив, що цей день невдовзі настане.

Він проминув Військову бібліотеку й збіг сходами містка, перекинутого над Остробрамською. Унизу вервечка машин тягнулася аж від Заменецької. «Знову корок на трасі!» Натовп людей на зупинці нетерпляче виглядав автобуси, що запізнювалися. Дивлячись на них згори, Міхал чи не всоте порадів, що школа так близько. Глянув у протилежний бік, на місто, припорошене легкою імлою. Складена з автомобілів змія ледве ворушилась і губилася десь біля Міжнародної, корок розсмокчеться аж на мості.

«Добре, що батькові не потрібно сьогодні в офіс!» – подумав Міхал і роззирнувся. Був сам на містку. Блискавичним рухом відкрив знятий раніше рюкзак, дістав фарбу й на бетонному тротуарі величезними літерами вивів:

Кінець!!!

П'ять секунд – і балон знову на місці. Міхал окинув свій витвір якомога байдужішим поглядом. Це не був ніякий шедевр мистецтва графіті, зрештою Міхал не мав і крихти художнього таланту. «Літери кривуваті, – вирішив він. – Це через поспіх! Наступного разу вийде краще». Тепер у нього був перший власний напис! При цьому жодна стіна не постраждала, бо саме таку урочисту обіцянку він колись необачно дав батькам.

Його напис, на жаль, не був схожий на ті, якими милувався на Пулавській, коли вони проїжджали там з батьками. На довгому мурі, що спотворював околиці іподрому на Служевці*, намальовано кільканадцять величезних графіті. Кожен проліт бетонної огорожі розмалював хтось інший. Минаючи її, Міколай і Міхал завжди вибирали найкраще на їхній погляд, ігноруючи в'їдливі коментарі батьків про

* Район Варшави.

настінний вандалізм «банди нахабних малоліток». Зрештою, ці написи, скоріш за все, були «легальними».

І тепер він теж долучився до їх грона! «Цікаво, чи його буде видно з наших вікон?» – подумав Міхал з надією. Відчув себе майже Леонардо, що спускався драбиною, завершивши «Останню вечерю». Він залишив на планеті свій слід! Позначив її! Заволодів нею!

Ось, чого він нині потребував! Адреналін! Страх, що хтось може його побачити, був зовсім не такий, як коли несеш додому чергову одиницю з математики. Був приємний, із вираженим солодким присмаком, наче перехід по тонкій линві над прірвою.

Може, з огляду на чудові плани під час канікул, варто було написати слово «початок»? Але ж «кінець» насправді завжди означає «початок».

Він легко перебіг містком на другий бік і простував між будинками в напрямку вулиці Мендзиборської. Там, на розі вулиці Циранечки, стояли дві школи: середня 120 і 7XL. Від містка потрібно було пройти кількасот метрів зеленою, наче й не варшавською, вулицею, із досить низькими будиночками, як у малому містечку. І це йому в ній найбільше подобалося.

Тут телефон сповістив про новий СМС, і Міхал поліз до кишені. Наморщив чоло, та набір цифр абсолютно ні про що йому не говорив. Прочитав повідомлення:

ЩО РОБИШ СЬОГОДНІ? :)

Що він робив сьогодні? Насправді нічого особливого. Надлишок вільного часу трохи пригнічував його. Спочатку школа, це зрозуміло, увечері тренування з карате, але аж о шостій. А між тим? Чотири години порожнечі. Треба їх чимось заповнити. Але чим? Пограти в баскетбола? Поїхати на «Ютшенку»? Без сенсу. Тільки втомиться, а сенсей

потім ще видасть йому сотню відтискань на додачу. Хто ж собі зла бажає? Закрив повідомлення, про всяк випадок не видаляючи.

Хто б це міг бути? У телефоні цього номера не було, а єдине припущення щодо можливого відправника уперто підсувало думку про Камілу. Тож відповів, трохи спотворивши дійсність:

БЕЗ ВАРІАНТІВ ТРЕНУВАННЯ З КАРАТЕ :-(

І раптом сам собі здався неймовірно крутим.

Наприкінці червня школа зненацька стає приязною до людей. Учителі, упоравшись нарешті з оцінюванням, скидають жорсткий корсет педагогів і стає видно, хоч і не дуже хочеться в це вірити, що під крицею правил і обов'язків ховалися нормальні люди. Вербицький перестає бути Вербицьким і перетворюється на Міхала. Пряма, наче палицю проковтнула, вчителька німецької, навіть усміхається. «Може радіє, що скоро нас здихається?» Усі стають доброзичливі. Мабуть, це близькість канікул має тонізуючий вплив на напнуті зазвичай струною нерви викладачів. Або розморює їх літня вже погода, бо частіше позирають крізь вікно й замислюються. Як-от англієць зараз.

– Не знаєш, чий це номер? – Міхал відкрив меню телефону й показав його Томанові.

– Без поняття, а що?

– А маєш номер Каміли?

– Думаєш, це вона?

– Verbytski and Toman! – раптово повернувся на землю вчитель. Це був молодий практикант, американець із чудовим ім'ям Дональд. Це ім'я забезпечувало всім якнайкращий настрій і спричинялося до того, що ніхто не міг поруч із Дональдом залишатися серйозним. – Would you like to tell us what you are talking about?

– About women... – відповів Міхал, який завжди брав удар на себе.

– So... Did you tell something special?

– That I'm afraid of them.

– Really?! – здивувався вчитель. – It's hard to believe. Are we talking about women or girls?

– Both of them are equally terrifying.

– I think you're right! – учитель замислився, ніби пригадуючи щось і глибоко зітхнув. – Sit down*.

* * *

Йоля ввійшла до редакції, трохи запізнившись через корок, що закінчувався не над Віслою, як звичайно, а ліниво тягнувся вгору Лазенківською трасою, аж до пам'ятника Льотчику. Принаймні так казали по «Радіо-Зет». Але вона однаково звертала на проспект Незалежності. Тут було значно краще, хоч теж не ідеально, вільніше стало аж на Баторія. За корок вона заплатить півгодинним запізненням. На щастя, до робочих годин у редакції ставилися не надто строго. Життя тут починалося лише десь о десятій. Зате тривало часто до восьмої вечора. Головна редакторка терпіти не могла відставання від графіку. Загалом, якби не вона, ця редакція видавалася б цілком приємною. Ну, і якби не доводилося контрабандою проводити важливі теми.

Йоля не могла уявити, що хтось готовий витратити гроші, аби дізнатися, як Інка з Тарнова бореться з лупою! Окрім того, цей хтось навіть не припускає, що Інка з Тарнова взагалі не існує! Що бідна Анка щодня вигадує усіх цих Бась із

---

* – Ви б не поділилися з нами, що ви там обговорюєте?
– Жінок...
– Отакої... І що цікавого ти сказав?
– Що я їх боюся.
– Та невже?! – ... – У це важко повірити. Ми говоримо про жінок чи дівчат?
– І ті, й інші однаково жахливі.
– Думаю, ти маєш рацію!... – Сідай (*англ.*).

Грудзьондза, Марій із Вомбжежного й Софій із Тарнівських гір, аби лише був привід написати на потрібну тему. Це дає читачкам оманливе враження спільної роботи над журналом. І вони на це ведуться! Пишуть до редакції в часи, коли писання листів, здавалося б, геть вийшло з моди. Пишуть про все: про свої проблеми з дітьми, із чоловіком, про відсутність роботи, про злигодні, про горілку, про наркотики. Ніколи не пишуть про щастя. Може, щастя не потребує свідків? Бо скидається на те, що нещастя їх дуже потребує. Уявити, як вона сама звіряється про свої проблеми комусь сторонньому, Йоля не могла. Ще й отаким чином! Невже єдиною подругою цих читачок була «Сучасна жінка»?

– Агов, на палубі! – гукнула вона, входячи до кабінету. Анка вже запекло клацала по клавіатурі комп'ютера.

– Привіт... – відповіла Анка й голосно шморгнула закладеним носом. Йолі стало незручно, бо про Пого вона забула.

– Не плач, ми ще знайдемо його... – вона спробувала втішити подругу, хоч і не надто впевнено.

– Вона викинула мене! – Анка заплакала й ще нижче схилилася над комп'ютером.

– Хто? – у Йолі підкосилися ноги. Вона зрозуміла, що Анку звільнили. – Це абсурд! Саме тебе?! Чому?

– Сказала, що мусить когось звільнити, а я ще така молода... Стерво!

– Ах вона ж ссс...котина! – такі новини слід переварювати сидячи, що Йоля й зробила.

– Протягом тижня я втратила три найважливіші речі у моєму житті: хлопця, роботу і пса. Треба написати в якийсь журнал, хай порадять мені, як із цим жити! – заявила Анка зі сповненим іронії сміхом.

Піддавшись незрозумілому для неї пориву, Йоля встала й рішучо вийшла з кімнати. Не встигла вона подумати, що саме хоче сказати Головній, а вже зіштовхнулася з нею в коридорі: та, як завжди ідеальна, говорила зі стилістом. Останнім часом вона наче помолодшала. Ходили чутки, що

в досі самотньої Головної хтось з'явився... Та ще й значно молодший. Її вигляд додавав цим пліткам достовірності.

– Тобі справді подобається ця стрижка? – Головна кокетувала.

Стиліст був поза системою. Він працював тут виключно на замовлення. А замовлень у нього було більше, ніж можливості їх виконати. Він міг дозволити собі говорити правду. І, мабуть, саме тому ніколи цього не робив. Тільки захоплювався всім понад міру і з характерними інтонаціями, що свідчили про його сексуальну орієнтацію. За це його й любили. Він був відверто милий.

– Є дехто... – Головна поправила неслухняне пасмо й замовкла, помітивши наближення Йолі. – Гаразд, облишмо. О, Йолю! Зайди, будь ласка, до мене на хвилинку.

Йоля увійшла до кабінету й відразу кинула:

– Як ви могли!

– Що сталося?

– Звільнити її саме зараз!

– Ну що ж, я не збираюся виправдовуватися, тішся, що тебе це оминуло. А розглядалися різні варіанти.

– Звільніть мене замість неї!

– А ти що – отець Кольбе*?! Це не обговорюється! Питання однозначно закрите!

– Тоді я теж звільняюся! – раптово вирвалося в Йолі.

Спочатку її здивувала власна сміливість, та за коротку мить відчула таке полегшення, наче хтось зняв їй із плечей величезний мішок каміння.

– Як хочеш, – холодно відказала Головна, відвертаючись до вікна, за яким простягався вид на Служевець.

– І я тобі ще дещо скажу, ти, чортова Снігуронько, – продовжила Йоля в спину шефині. Невідомо, відколи перейшла з нею на «ти», та користуючись нагодою і спаленими

* Максиміліан Кольбе – мученик католицької церкви, під час перебування в Освенцимі добровільно прийняв смерть замість іншого засудженого в'язня, врятувавши йому життя.

мостами, вирішила хоч раз наважитись висловити все. – Ти здатна лише мучити людей. Не встигнеш озирнутися, як сама опинишся в лайні, і ніхто тобі тоді не поспівчуває! А ця стрижка просто ка-та-стро-фа! І на щастя, багато води сплине у Віслі, перш ніж щось із тим можна буде зробити!

Останнє речення врешті подіяло. Було неправдою, та зачепило мавпу за живе! Відкрила рота і (справді!) уперше в житті не знала, що сказати!

У Йолиному арсеналі було ще багато таких одкровень. Вона щодня готувала їх на випадок абсолютно неможливої ситуації – такої, як ця – і нагоди ними скористатися. Та відчула, що вже не панує над голосом, який почав загрозливо зриватися. Схоже, до неї почало повільно доходити, що вона накоїла.

«Ну, не плакати ж мені на очах у цієї зміюки!» – подумала Йоля, чимскоріш вийшла й поставила крапку, ефектно грюкнувши дверима.

«Вітаємо на волі!» – різко видихнула все повітря із грудей. Вона щойно зробила перший крок у нове життя.

* * *

У 1-А класі, як майже в кожному гуманітарному, були практично самі дівчата. Чи доводить це вроджену недалекість жінок? Каміла принаймні абсолютно її не приховувала. Математику вона ненавиділа. Та відповідно до закону компенсації їй подобалися хлопці з математичного класу. Останнім часом – Міхал. Високий, трохи сутулий брюнет у прикиді скейтера. Із темними очима й коротким волоссям. Його почуття гумору знала вся школа. Чесно кажучи, не минало й тижня, щоб він не утнув щось прикольне. Вчителі потім розповідали про це на уроках із погрозами. Ну, і найважливіше...

– Він знайомий із Друшляком!

– Та ти що! – приголомшено вигукнула Патриція, подружка Каміли. – Кльово!

– Уявляєш? Ми зустрічаємось, – докинула вона недбало.

– Щастить тобі.

– Ми вже майже зібрали хіп-хоп команду...

– Жартуєш?!

– Міхал купує скретч-обладнання. І трохи грає на клавішах. На канікулах пишемо демку, а восени... – вона зітхнула, уже змучена всіма цими планами й славою, – робимо альбом.

Патриція тільки охнула. Вона не здогадувалася, що цілий план буквально щойно народився в Камілиній голові, і навіть Міхал не має про нього жодного уявлення. Та звучало це все досить вірогідно. Так звучить кожна маячня, проголошена об'єктами нашої заздрості. І чим більшу маячню вони плетуть, тим більше ми їм заздримо й тим більше віримо їхнім словам, щоб потім собі мовчки страждати.

Відтак і Патриція вірила та страждала. Якщо Міхал знайомий із Друшляком, то зрозуміло, що вони запишуть альбом, а він його просуне. Для неї Каміла вже була зіркою, майже як Брітні Спірс. Що тут, зрештою, складного? Всі знали напам'ять «Baby One More Time». Патриція наодинці теж співала її в мікрофон, що зрідка використовувався як товкач до картоплі. Та це були лише мрії. Ну, і вона ж не знайома із Друшляком! Патриція відчувала, що дружба з Камілою невпинно наближається до кінця. Вона нізащо не буде її фанкою! Не піде на жодний її концерт! Ніколи!

До класу саме увійшов учитель івриту, викладач університету на пенсії, суворий і похмурий. Усе говорив з пам'яті, не користувався жодними підручниками чи конспектами. І його ніколи ні на чому не вдалося підловити. У повітрі прогуло збірне «Шалом!» і луною відбилося від стін. Учитель окинув їх грізним поглядом.

«Чорт, певне знову буде товкмачити про біньяни!»* Каміла й Патриція без ентузіазму потягнулися за підручником.

* Система дієвідмінювання в івриті.

– Приготуйте, будь ласка, листочки, – почули вони.

Удар нижче пояса! Проводити самостійну після виставлення оцінок? Це нелогічно. Від цих оцінок жодної користі! Нікому не допоможуть, нікому не зашкодять. Кому вони потрібні?

– Але ж пане вчителю... – видихнуло у відповідь тридцять три горлянки. – Так нечесно! Кодекс учня...

– Ці роботи не оцінюватимуться, – обурення трохи вляглося. – Та я розраховую на абсолютну відвертість. Відповіді анонімні. Їх використають для написання дисертації у Варшавському університеті, на факультеті соціології. Це проводиться в усіх перших класах. Тема: «Ким я хочу стати в майбутньому». Форма довільна, та я попрохав би розкрити відповідь кількома реченнями. Нагадую: повна відвертість. Це не перевірятиме ніхто із вчителів.

– Ти йому віриш? – Каміла схилилася до Патриції.

– Щоб я так знала...

– Ну, щоб не осоромитись... Завжди можна написати якусь туфту про археологію чи лінгвістику...

– А хтось повірить у таке?

Листочки вийнято, мрії заворушилися.

Каміла й Патриція, зрештою так само як Міхал, Томан, Аська й більшість тих, хто писав цю дивну анонімну роботу, мали скромні амбіції. Хотіли стати: співачкою, моделлю, баскетболістом чи діджеєм, скейтбордистом чи музичною журналісткою. Були це професії, пов'язані із природними здібностями. Співачка бере мікрофон і співає, модель лише вдягається й виходить на подіум, баскетболіст закидає м'яча до кошика без жодних зусиль, а діджей крутить пальцем платівку, і цей скретч і є його музикою. У цих професіях кар'єра робиться до двадцяти років. Навчання в ліцеї лише відстрочує її початок. Математика, фізика, хімія чи біологія – це зайвий баласт. У деяких роботах навіть пролунали конкретні пропозиції освітньої реформи. Ліцеї із предметами: ходіння по подіуму, основи макіяжу, історія молодіжної

музики й основи їзди на скейті гарантовано мали б дуже високий середній бал і чудову відвідуваність.

* * *

– Ким?? Драг-квін*?! Щось ти здаєш, – Томанові було явно неприкольно. Вони саме вийшли з Міхалом у коридор після уроку хімії, який завдяки опитуванню пройшов неочікувано приємно. Вони збиралися купити в крамничці якусь воду чи сік, бо ставало жарко.

– А ти що?

– Правду.

– Чувак! Воно ж було анонімне! – Міхал любив Томана і вже навіть почав потроху звикати, що той буває страшним занудою, та все одно здивувався.

– А що я мав написати?

– Що хочеш стати дресирувальником ведмедів?

– Ти здурів? Нащо?

– Щоб мати цікаву роботу. У цирку.

Томан наїжачився.

– Добре, я знаю, що ти мрієш стати директором банку!

– А ти що, думаєш, у мене дах поїхав?

– Думаю, що він у тебе недостатньо далеко поїхав. Бідні науковці, вони помруть від нудьги, читаючи ці анкети: «Я б хотіла стати співачкою. Мені здається, я підходжу, бо в мене довгі ноги й великі груди. У моїх батьків лишилося трохи платівок, тому я думаю, що міг би стати діджеєм».

– Мало бути відвертим.

– Ну, то я написав відверто, що читаю під ковдрою «Плейбой», сподіваючись, що в мене зіпсується зір, бо мрію стати жіночим масажистом.

– Усе жартуєш? – Томан не завжди відрізняв, коли Верба приколюється, а коли говорить серйозно. – Ти ж хочеш стати баскетболістом, ні?

---

* Артист чоловічої статі, що перевдягається жінкою під час виступів. На відміну від трансвеститів це не є його внутрішньою потребою й робиться виключно для розваги.

– Із моїм зростом? Та я б уже мусив бути понад два метри, а в мене ледве метр вісімдесят вісім! Не має значення, – закрив він болісну тему. – Баскетболістів буде, як собак нерізаних, а я розширив їм спектр молодіжних прагнень. Пожертвував собою в ім'я науки.

– Далеко підеш.

– І куди це ви зібралися йти? – поцікавився ззаду хтось грайливо.

У Міхала на язиці вже крутилася вся жорстока правда для Каміли, що вигулькнула за їхніми спинами, наче привид, і звісно ж, про все хотіла знати. Та в останній момент йому стало її шкода.

– Подалі від... Тихоцького.

– Він математику не зробив, – підхопив Томан. Ну, хоч раз опинився на висоті!

– І ото думаємо, що краще – одиниця чи прогул?

– Ну, але ж він не поставить тобі одиницю. Зараз?

Міхал саме подумав, що зрулити зі школи на годинку-дві – це чудова ідея. Учора він був не дуже марнотратний. Ніхто не запропонував «Прощання з Африкою». Справляти враження на Камілу йому не надто хотілося. І так того враження було вже забагато. У нього лишилося ще 50 злотих. Можна поїхати на Саську Кемпу, до «Рампи», і купити Малому подарунок – так у хвилини найбільшої ніжності він подумки звертався до брата. За кілька днів у того день народження, і щось типу наждачки для скейта йому не завадить.

– Ну, то валимо! – Міхал потягнув Томана за футболку, кинув ошелешеній Камілі «па-па», і вони вийшли. Ніхто їх не зупинив.

«Я навіть не встигла спитати його про плани на сьогодні...» – подумала розчарована дівчина. Дзвінок саме оголосив решті 1-В про початок ненависної математики.

* * *

Учительська перебувала на межі вибуху. Велика перерва закінчувалася, а ніхто з викладачів і не думав розпочинати заняття. Підвищені тони й розмахування руками свідчили, що відбувається щось цікаве.

– Цього не можна так лишати! – волала вчителька хімії. Саме їй належало страхітливе відкриття, і тепер вона вважала своїм обов'язком поділитися ним із колегами, що поверталися з перекуру. Курці завжди про все дізнавалися останніми.

– У чому взагалі проблема? У хлопців в такому віці це нормально, – учитель фізики вже давно позбувся будь-яких ілюзій.

– Але щоб так відверто?! Це просто не-при-пу-сти-мо!

– Ну, але ж мало бути відверто, – пролунав із кутка чийсь несміливий голос.

– Будь-яка відвертість має свою межу! І тут ця межа порушена! – відрубала хімічка.

– Але що це власне означає? – запитав вчитель івриту. Сучасний світ був для літнього чоловіка надзвичайно складним.

Хімічка теж розуміла лише «масажист» і «плейбой», та цього їй було цілком достатньо. Якби хтось пояснив їй усе, могла б статися трагедія. (На щастя, зовсім поруч, на Гренадирів, є Гроховська лікарня із дуже непоганим кардіологічним відділенням...) Проте ніхто не палав таким бажанням. Ті, хто знав, залишили це знання при собі. Решта в праведному гніві звела очі до неба в німому проханні покарати, раптово й жахливо, цю нестерпну дитину! І щоб раз і назавжди запанував нарешті спокій!

Не звертаючи уваги на стан найвищої педагогічної готовності, пролунав короткий і легковажний дзвінок на уроки. До вчительської увійшла шкільний психолог.

– Як там наші анкети?

– Боюся, пані Басю... – хімічка багатозначно не закінчила речення.

– Заповнили?

– Звісно, але...

– Знову цей Вербицький! – учителька біології вирішила підтримати подругу.

– Що цього разу?

– Ось, подивіться, – трохи пом'ятий, із надірваним краєм листок із блокнота Міхала ліг на стіл як склад злочину. Хімічка вирішила, що мусить трохи його розгладити, після чого оздоблений перснем із коралом палець тицьнув у масажиста й «Плейбой». – Отут!

– Матір Божа! – вражена психолог притисла праву долоню до уст, після чого рухом, дуже нехарактерним для людей із такою кількістю зайвої ваги, схопила лівою рукою листок і вискочила з учительської.

Двері вдарили тривогу. Стіни затрусилися від страху. У вчительській запала важка тиша.

«Бідний Міхал... – подумала полоністка. – Знову накликав біду на свою голову».

* * *

Тим часом герой подій на пару із набагато менш славетним, але більш популярним серед учителів Томаном, повертався з екскурсії Саською Кемпою.

Докладно оглянувши різні скейтерські ґаджети в «Рампі», Міхал вирішив не купувати наждачку. Щось аж настільки приземлене негарно дарувати навіть ненависному братові. Він заплатив 22 злоті за шнурок із написом SYNDROM і карабіном на кінці. Малий носитиме на ньому ключі від хати. Він давно такий хотів. Ще отримає сірі боксерки з чорним написом «btl»* за 25 злотих. Він точно втішиться.

Із відчуттям добре виконаного обов'язку і гарно проведеного часу, Міхал і Томан на кільці Вашингтона сіли на

* Польський бренд для любителів екстремальних видів спорту.

автобус 158 і за кілька хвилин були на Кіновій. Звідти до школи було кілька кроків. Саме починався урок військової підготовки.

Під час великої перерви воєнрук саме залицявся до фізручки й до вчительської навіть не наблизився. У нього був свій блокнот, а в ньому – список учнів. Він міг спокійно присвятити цілі півгодини панні Івоні, випускниці Академії фізичного виховання. Як колишній військовий він любив спортивних жінок. Тому на урок з'явився зі славнозвісним записником, без журналу ще й із невеликими запізненням. Клас уже встиг дещо розслабитись, та зараз він їх забере на муштру й наведе взірцевий лад!

– Рота, шикуйсь! – наказав. Рота вишикувалась, із небезпідставною надією, що урок продовжиться на шкільному стадіоні, де викладач, зайнятий заграванням із фізручкою, скаже їм марширувати четвірками й відпрацьовувати повороти ліворуч. Так воно й вийшло.

Заходячи до школи брамою між двох будинків, Міхал і Томан побачили свій клас, який вправлявся на шкільному стадіоні в чомусь, що по ідеї мало бути парадним військовим строєм. Вони чимшвидше приєдналися, і хоч виглядало то досить дивно, бо були лише половиною четвірки, до завдання поставилися надзвичайно сумлінно. Воєнрук їх похвалив, а їхні прізвища, які він прокричав на все горло, привернули увагу всіх вчителів, чиї вікна виходили на стадіон.

– Вербицький! Тепер ти керуєш муштрою!

– Рота!

Міхалові ніколи не треба було двічі пропонувати щось, що за наявності дрібки фантазії можна обернути на вдалий жарт. А муштра – це просто ідеальний привід! Тож він відвів клас у найдальший куток стадіону, де почав формувати шеренгу по троє, щоб потім зробити колону по п'ять. Він уже уявив ще кілька класних парадових фігур, наприклад зірка, яка змінює кількість променів, та вчитель хоч

і здавався відсутнім, якимсь дивом угледів, що урок починає дещо відбігати від загальноприйнятих схем.

– На мою команду – збір! – гарикнув він, кидаючи останній сумний погляд на панну Івону. Подумав ще: «Дружба дружбою, а служба службою», і повернувся до своїх обов'язків.

* * *

Директорки не було в школі. Вона вирішувала якісь справи в міськвно. Тому психолог вирішила діяти на власний розсуд. Мобільні батьків Вербицького, звісно ж, не відповідали. У журналі був ще домашній номер. Не сподіваючись застати когось удома в цей час, та намагаючись усе ж дотримуватись власних переконань, вона набрала сім цифр і стала чекати.

– Слухаю, – відповів приємний чоловічий баритон.

– Мене звуть Барбара Бакула, чи могла б я поговорити з паном Вербицьким?

– Чим я можу вам допомогти?

– Я шкільний психолог у ліцеї, де вчиться ваш син Міхал, і...

– Знову він щось накоїв? – баритон напружився.

– Боюся, що так, – із полегкістю відповіла психолог. У Міхаловому батькові вона одразу відчула достойного учасника поважної бесіди про важкий характер його сина. – Ви б мали час зустрітися зі мною особисто? Питання дуже термінове.

– Звісно. Я зможу десь за півгодини.

– Чудово. Я чекатиму в секретаріаті.

Поважні бесіди з батьками були найбільшою пристрастю Барбари Бакули. Вона обожнювала турбуватися про молодь, що потребувала допомоги й опіки, бо ж батьки мали замало часу й психологічних знань, щоб упоратися із проблема-

ми власних нащадків. Вона завжди була сповнена тепла й співчуття. Та коли мусила зустрічатися з учнями, її тепло випаровувалося, а на зміну йому приходили холод і зверхність. Тому учні не любили своєї психоложки. Нікому б і в голову не прийшло ділитися з нею своїми проблемами. Всі знали, що це марнування часу. На щастя, директорка була нормальна.

Марія Стшалковська увійшла до секретаріату й одразу зрозуміла: щось сталося. Секретарки, які невідь-чому любили Міхала, нижче схилилися над документами. Психолог від несподіванки підскочила зі стільця.

– Пані директор... Я саме щойно викликала батька Вербицького... Міхал...

– Пані Басю, давайте зайдемо до мене, – запропонувала директорка. – Ну, що цього разу?

На стіл ліг сумнозвісний листок. Психолог вирішила, що будь-які слова зайві.

– Ага... – почула у відповідь і трохи занервувала. Вона сподівалася іншої реакції. – Звідки у вас цей листок?

– Пані Квасецька звернула мою увагу...

– Зрозуміло. А так між нами, пані Басю, звідки ви знаєте, що це саме його анкета?

– А чия ж іще?

– Тут ніде не зазначене прізвище, ім'я чи навіть клас. Здається, опитування було анонімне?

– Але Квасецька...

– Ми не проводитимемо розслідування цієї справи. Сподіваюся, науковці Варшавского університету мають почуття гумору й можуть зробити правильні висновки навіть на підставі такої дуже нетипової відповіді. Дякую за пильність. А пана Вербицького я прийму сама. Я давно хотіла з ним поговорити.

* * *

Йоля й Анка вийшли з офісного центру, де розташовувалась редакція, і світ довкола раптом видався їм пречудовим. Скоріш за все це була істерична реакція, бо супроводжувалася вона такими вибухами голосного сміху, що портьє внизу вирішила, що в редакції із запізненням святкують іменини Йоланти, які припадають на п'ятнадцяте червня.

Ні Йоля, а тим більше Анка, не мали куди поспішати. Жодну з них ніхто не чекав, було зарано. Відтак вирішили подивитися в кінотеатрі на Пулавській найсвіжішу новинку – «Щоденник Бріджит Джонс». Чудове кіно для розшарпаних бабських нервів. Йоля не могла дочекатися моменту, коли Бріджит урешті віднайде своє щастя! І справді. З кінотеатру вийшли впевнені, що навколишній світ не такий уже й поганий, а їм самим життя ще запропонує безліч чудових вражень.

Жодна з них не помилилась. Анці майже одразу подзвонив Адам із проханням зустрітися ввечері. Анка вирішила, що доля хоче компенсувати їй втрату роботи та пса, і радісно запросила його на вечерю при свічках.

Йоля, хоч і ненавиділа їздити по колу й шукати, де би припаркуватися, усе ж подалася до «Галереї Центр» і шиконула, купивши дуже гарний і дуже дорогий капелюх, який чудово поєднуватиметься на сонячному португальському пляжі з її новим, трошки більш закритим, купальником і дібраною під нього спідницею-парео.

Було раннє пообіддя, чудове, як може бути лише тоді, коли починаєш абсолютно новий, дивовижний етап життя й знаєш, що у вас усе обов'язково вийде. Йоля їхала на Прагу, і навіть водії, що обганяли її, не псували настрою. Вона співала разом із Джері Галлівелл, яка виконувала свій останній хіт – «It's Raining Men». Касету із саундтреком до фільму «Щоденник Бріджит Джонс» Йоля в припливі емоцій щойно купила в Емпіку. Пісенька, яку вже давно вперто

крутили по всіх радіостанціях, чудово вписувалася в такий день, як сьогодні. Вона давала добрячий заряд і позбавляла будь-яких сумнівів щодо гарячковито прийнятого рішення. Тому касета в магнітофоні, підкорюючись вибраній заздалегідь функції «ПОВТОР», десь щотри хвилини видавала один і той самий приспів: «It's raining men – Hallejulah – It's raining men...»

Які слова йшли далі, Йоля поняття не мала. Вона розуміла хіба окремі з них, та для заклинання цього було достатньо. Зрештою, якби розуміла й могла підспівати більше, хтозна, чи не спричинила би корок на Лазенківській трасі, бо розподіл уваги під час водіння вдавався їй не найкраще. Минувши п'ять чи шість подвір'їв, вона врешті припаркувалася під будинком. Джері була готова й далі продовжувати, та Йолю вже від неї трохи нудило. Вона вимкнула музику й машинально кинула касету в сумочку. Піднялася ліфтом вгору, завваживши принагідно, що не завадило б підправити макіяж. Довго шукала в сумочці ключі, а коли нарешті їх вигребла, хтось несподівано відчинив їй двері!

– А що це ти робиш удома о цій порі? – поцікавилась вона у Кшиштофа.

– Тебе чекаю.

– Як мило. Я вже й забула, коли ти востаннє на мене чекав. Як добре, що ти вдома! – вона скинула туфлі на дуже високих підборах і пригорнулася до чоловіка. Ефект Джері потроху вивітрювався, а в душі Йолі повільно зароджувався страх. Широкі чоловічі груди здавалися чудовою протиотрутою.

– У тебе теж нечисте сумління? – запитав Кшиштоф. Інтуїція знову його не підвела.

– Що означає «теж»? – буркнула у відповідь Йоля, удаючи ображену. Вона раптом відчула страшенний голод. – Ми можемо продовжити на кухні? Це як?! – вихопилося в неї, щойно вона відкрила дверцята: холодильник був забитий принаймні на тиждень наперед! – Хтось ходив до крамниці? Чому так тихо? Хлопців немає?

– Міколай пішов грати в баскетбол із другом, а Міхал у себе.

Йоля відклала початий грушевий йогурт і ковбаску, яка здалася їй найкращим додатком до йогурту, і зайшла до кімнати Міхала. Той сидів у навушниках і навіть не помітив, як вона з'явилася. Лише коли поцілувала його в щоку, він обернувся.

– Ти вже в курсі?

– Про що?

– Що я сьогодні був у його школі, – за її спиною став Кшиштоф із дуже похмурим лицем.

– Знову? – і хороший настрій полетів під три чорти.

– Наш син завжди прагне бути зіркою, навіть коли не мусить. Сьогодні в невинному анонімному опитуванні треба було написати про «Ким я хочу стати в майбутньому».

– Це ж ніби нескладно?

– А він написав, що хоче бути драг-квін або жіночим масажистом.

– Але ж про це навіть нема мови, правда?

– Ну то й що?! – у голосі Кшиштофа зазвучали нотки відчаю. – Мені знову довелося вислуховувати проповідь! Навіть на останньому тижні!

– Ну, я ж пожартував!

– А посміялися не всі. Іди, поклич Міколая. Хочу вам дещо повідомити.

Міхал піднявся, важко зітхаючи. «Що? Що мене покарано до другого пришестя?! Теж мені новина! І нафіга йому додаткові свідки?!» Міхал вийшов. Двері грюкнули трохи заголосно.

– Міколай теж нашкодив?! – у голові Йолі, матері цієї парочки, щось не сходилось. Не Міколай. Хто завгодно, але не він...

– Мені нічого не відомо.

– Любий... – вона знову спробувала поластитись. – Користуючись нагодою... Я теж маю новини...

– Які? – поцікавився Кшиштоф досить прохолодно. Йоля відразу ж пошкодувала, але відступати було пізно – чоловік дивився на неї так, наче то вона хотіла стати жіночим масажистом.

– Та розумієш... – наважилась вона, уважно спостерігаючи за його реакцією. – Я пішла з роботи... – Йоля дала йому час підтримати її рішення, та він мовчав. І вона почала виправдовуватися, говорячи все швидше: – Ти стільки разів казав, що я лише марную там час, що треба кидати цю роботу до лиха, що це не моє.

– Ти дуже правильно зробила, – промовив так, наче засуджував її на сто років каторжних робіт у Сибіру. Запала ворожа мовчанка. Йоля знову відчула голод, тому вирішила доїсти йогурт, перш ніж вирок буде виконано.

Було непросто. Три найближчі йому людини сиділи за столом, не підозрюючи, що на них чекає. Йоля, як мала дитина, не могла розлучитися зі своїм йогуртом, раз по раз опускала палець у стаканчик і старанно його облизувала. Міхал, спираючись на руку, вдавав, що йому все по барабану. А Міколай просто сердився, бо лишив на майданчику друзів, які кожної миті могли піти додому, доки він тут вислуховуватиме проповіді. Та за які такі гріхи?!

Кшиштофові було важко почати. Він прочистив горло, потім прокашлявся, і хоч виступати умів добре, адже донедавна йому часто доводилося це робити, усе одно не міг здобутися на слово.

– Я дуже вас всіх люблю, – так прозвучав вступ. Як і передбачав, сповідь цікавила їх найменше. Вирази облич хлопців говорили, що якщо в Кшиштофа лишилася хоч крапля гідності, на цьому варто б закінчити. – Сподіваюся, у вас ніколи не виникало сумнівів щодо цього.

– Що за думки?! Звісно, що ні! – Йоля відповіла за всіх, а решта слухачів з увічливості не заперечила. Хлопцям

уже набридло це мотання жил. Вони прагнули конкретики. І якомога швидше.

– Припустімо, що ні... – пробурмотів Міхал, уважно збираючи зі столу крихти після сніданку. Якщо сильно притиснути крихту, вона приклеюється до пальця. Потім їх можна скласти в купку й поцілити в брата.

Міколай махнув рукою над вухом і, шукаючи набридливу муху, уважно оглянув стелю. Йоля простежила за його поглядом, та не помітила нічого страшного.

– Радий це чути, – Кшиштоф перейшов майже на шепіт. У горлі йому пересохло, наче він складав якийсь іспит. – Ви не маєте права сумніватися в цьому, ніколи! Що б не сталося.

– Тату! – не витримав нудної промови Міколай. – На мене друзі чекають.

– Вибач, синку, але я не можу швидше, – Кшиштоф розвернувся до шафки, дістав склянку, налив у неї води й повільно, дуже повільно став пити. А вони мовчки сиділи.

– Іноді в житті людини не все виходить так, як цього б хотілося її близьким, – продовжив він після довгої паузи.

«О Боже, це через мене! – перелякався Міхал. – Я завалив? Впаяли мені незадовільно з поведінки через цю анкету?»

– Іноді в цьому навіть немає її власної вини, – повільно цідив слова Кшиштоф, а вони подумки проводили швидку інвентаризацію своїх гріхів.

«Це він на мене натякає? – думала Йоля. – Я й так знаю, що з Анкою вийшло по-дурному! Ну, чим я їй допоможу, сама не маючи тепер роботи?»

– Я б хотів, щоб ви завжди пам'ятали про це.

Міхал згадав, як батько стояв на балконі в п'ятницю. «О Боже! Щось справді сталося!»

– Кілька днів тому я казав, що мені запропонували нову роботу. Я погодився.

– Ну, знаєш! – Йоля майже образилась. – І це привід так нас лякати?

– Тату, коли наступного разу мінятимеш роботу, не обов'язково мені про це повідомляти. Чесно, я на все згідний! – сказав Міколай і вже зібрався підвестися з-за столу, та батько зупинив його порухом руки. Довелося сісти, і ще більше роздратований і сердитий Малий почав зі злістю вимахувати ногою, ніби хотів видлубати з підлоги шматок коричневої плитки.

– Не спіши, – почув він. – На нас чекають певні, досить важливі, зміни.

– Переїзд? – радісно скрикнула Йоля. Вона потроху починала розуміти.

– Саме так.

– Я нікуди не поїду! – прогудів крізь притиснуту до рота руку дедалі більше незадоволений Міхал.

– Тихо, ми ж завжди про це мріяли!

Йоля знала, що її син дуже прив'язаний до друзів у школі, але підвищення завжди означало переїзд! Таким чином підкорювалися все вищі щаблі корпоративної ієрархії. Вона знала, що колись це має статися. Відколи Кшиштоф там працював, вона мріяла довше пожити за кордоном. Лондон, Мадрид, а може, Рим? Можна було би спокійно помандрувати трохи світом. Хлопці б добре вивчили мову, може б їм вдалося вступити до західних університетів? І саме така картина вимальовувалась! Великий світ за підтримки її чоловіка слухняно лягав до її ніг! Світ, який ще донедавна, у часи їхнього студентства, був немов з іншої планети! Поїздка туди нагадувала щасливий квиток у лотерею. І саме сьогодні вона кинула цю остогидлу роботу – усе складається ідеально!

– Дивлячись, хто! Я не мріяв, мені й тут добре! – Міколая перспектива виїзду теж не надто радувала.

– Так чи сяк, а ми переїжджаємо, – тихо сказав батько.

– Добре, але куди? – допитувалася збуджена Йоля. – Лондон?

Кшиштоф лише заперечно похитав головою.

– Нью-Йорк? – вона з недовірою висловила припущення, про яке не наважилася навіть мріяти. Мрії, якщо не підрізати їм крила, мають здатність розростатися до космічних масштабів!

– Значно ближче, – чоловік одразу повернув її на землю.

– Ну, то куди? – Міколай долучився до вікторини. – Відень?

– Протилежний напрямок.

– Стокгольм?! – Міхал теж хотів виграти головний приз.

– А що отримає переможець? – раптом зацікавився Міколай.

– Велику піцу! – пообіцяла Йоля, яка вже не могла дочекатися фіналу.

– З додатками?

– Та видихни, вічно тобі один хавчик в голові! – роздратовано присадив його Міхал. – То не до Стокгольма?

– Теж на північ, але трошки східніше...

– Я знаю! Знаю! Піца моя! – Міколай підхопився з-за столу й виконав довкола кухні переможний танок. – Як же я люблю піцу! Я так люблю піцу!

– Ти її ще не виграв, турок!

– Це елементарно. Ми їдемо до Гельсінкі! Правда, тату? – Міколай дивився на батька, очікуючи на очевидну в цій ситуації нагороду. Та вираз обличчя голови родини не пророкував сьогоднішній вечері нічого хорошого.

– А може, Москва? – у відчаї висловив здогад Міхал, бо дуже не любив, коли малий шмаркач першим висловлював слушну думку. – Теж підходить.

– Тато б ніколи так з нами не вчинив! – Йоля з відразою відкинула Москву. Москва викликала в неї погані асоціації. – Я б поставила на Ригу, Таллінн... – вона допитливо

зиркнула на чоловіка, бо як ніхто вміла розгадувати вираз його обличчя. Та цього разу відповіді не побачила. – То як? Хто виграв?

– Ніхто.

– То куди ми переїжджаємо?!

«Неможливо, щоб ми щось пропустили. Та-а-ак... Ну звісно! Ще є Вільно...» – подумав Міколай і вже відкрив рота, щоб в останній момент врятувати принаймні сподівання на піцу, та батько його випередив.

– До Граєва.

– До ГРА-Є-ВА? – повторили всі хором.

Емоції в їхніх голосах змішувалися з недовірою. Це було настільки абсурдно, що аж хотілося сміятися. Сміх однак притлумив страх, що це може бути правдою. Такого ефекту не викликала б ні пропозиція поїздки на Велику китайську стіну, ані оплачений уже переліт повітряною кулею над Південним полюсом. У конкурсі «популярних туристичних місць» Граєво перемагало з величезним відривом. Першою отямилася Йоля.

– Та ні, ні, тато жартує! Він це вигадав. Ну, не придурюйся! Ти ж знаєш, я терпіти не можу таких жартів! – Йоля знала, що зараз прокинеться. Це не могло відбуватися насправді! Може, і вона не кинула вранці роботу? Світ не може бути настільки жорстоким!

– Ну, серйозно! Тату! Не поїду я в жодне село! – Міхал аж зірвався з місця, і щоб охолонути, налив собі соку.

– Господи! А де це взагалі? – навіть Міколай, чемпіон загадок із географії, ніколи в житті не чув про Граєво.

– Двісті кілометрів на північний схід від Варшави. Три години машиною.

Хоч у кухні було майже плюс тридцять, війнуло прохолодним північно-східним вітром, що заморозив подих і запечатав усім вуста. Що тут скажеш? У батька поїхав дах. Це ж очевидно...

– Коли у квітні я втратив роботу...

– Ти втратив роботу?! Чому ти мені нічого не сказав?!

– Я думав, що це буде тимчасовий, неважливий епізод мого життя. Тепер, після майже трьох місяців пошуків...

– Божечки, це вже стільки тягнеться?!

– ...можу вам із чистим сумлінням сказати, що наразі у Варшаві для мене роботи немає, жодної. І єдине, що нам лишається, якщо ми не хочемо вмерти з голоду, це спакувати манатки й виїхати звідси на якийсь час.

– З голодом ти вже загнув! Зрештою, ще ж є я...

– Ти, любов моя, позбавила мене останніх вагань, саме сьогодні заявивши про звільнення.

– Це, блін, що, якась епідемія?! – уражено вигукнув Міхал.

Доки батько говорив, хлопці мовчали, поопускавши голови, а їх звичайна задерикуватість десь поділася.

– Не лайся! – осмикнула його пильна навіть у цій ситуації мати.

– То тепер мені можна йти грати в баскетбол? – однак це питання залишилося без відповіді, і Міколай повернувся до столу.

– Але що ти там робитимеш? І де ми житимемо?

– На заправці.

– Це вже геть не смішно! – Йоля усвідомлювала, що їм доведеться переїхати кудись за полярне коло, але її чоловік менеджер, а не якийсь там король бензоколонки! Вона ніколи не розуміла гротеску.

– Насправді, це за Граєвом, якісь п'ятнадцять кілометрів. При дорозі на Августів. Два кілометри від села Белда.

«Заради всіх святих! Він не жартує!» У Йолі починала боліти голова. Вона встала й випила аспірин з великою кількістю води, потому важко опустилася на стілець. Другу таблетку завбачливо затисла в долоні.

– Тат, але я маю вчитися. У мене випускні скоро... – спробував несміливо заперечити Міхал.

– А яка тобі різниця, синку, чи ти НЕ вчитимешся у Варшаві, чи в Граєві? – гнівно відказав батько. – Ти до школи ходиш, аби лише з учителів позбиткуватися! – він починав дратуватися. Ніхто навіть не намагався поставити себе на його місце.

– Я тут теж присутній! – Міколай розумів, що вирішальне слово не за ним, але любив, коли на нього звертали увагу. У принципі.

– Господи, я нічого не розумію! – мимрила Йоля, запиваючи другу таблетку аспірину. – Ми маємо оселитися в чистому полі? На заправці?! Ти з глузду з'їхав?! Я проти! Категорично проти!

– Якщо ми не хочемо втратити це помешкання, котре, як тобі відомо, наполовину належить банкові, я мушу почати швидко заробляти. Мені запропонували оренду бензозаправки. На ній є магазин, кафе й велика парковка. Ну, і невеликий будиночок для персоналу. Я бачив його, достатньо зробити косметичний ремонт.

– А що зі школою?

– Їздитимете автобусом до Граєва. Іноді мама відвозитиме вас машиною. Зрозумійте, тут шукають мені роботу, ми їдемо не назавжди. Щойно ситуація зміниться...

– І я маю змарнувати свої найкращі літа в Граєві?! – промовив Міколай, звертаючись чи то до себе, чи то до решти родини. – У якійсь дірі?

– Там хоч зв'язок ловить? – поцікавився Міхал.

– А ти б не міг поїхати сам? Принаймні на перший час? – скромно запропонував Міколай. Батько часто їздив у відрядження й вони якось справлялися.

– Не розглядається! Ми одна сім'я.

– Ми б до тебе іноді приїздили... – докинув геніальний Міхал.

– Це дуже мило з вашого боку, але цю квартиру теж доведеться винайняти. Аби лише знайшлися охочі.

– Що?!!

Це вже було занадто. Від безвиході Йоля могла змиритися з фактом, що з невідомих причин вони скочуються на кілька сходинок нижче суспільної піраміди, та щоб вона віддала комусь своє виплекане гніздечко? Нізащо!

– Ага, і ще дещо, – сюрпризам не було кінця. – Міхал не поїде до Лондона. Також ми не можемо дозволити собі Португалію. Щоби мати гроші на розкрутку, я продав «Вольво». Після сплати кредиту лишилося небагато. Мені справді дуже прикро.

Усі мовчки розглядали візерунок на скатертині. Дизайнер, що його створив, дуже б пишався. Навряд ще коли його роботи притягували таку увагу. Міколай пальцем обводив лінії, ніби хотів зберегти їх у пам'яті, Міхал скрутив із серветки конус і теж водив візерунком, Йоля рахувала кружальця, та постійно збивалася й починала спочатку. Було їх, здається триста п'ятдесят, а може триста сорок дев'ять. Аспірин ще не подіяв. Зрештою, навіть якби вона випила потрійну дозу, голова в неї однаково болітиме щонайменше з тиждень.

* * *

У додзьо було гаряче, як у пеклі, але сенсей не надто цим переймався. Змусив їх бігати й збирати уявне каміння. Це було удвічі важче через спеку й добрячу дозу переживань, яку їм кількома годинами раніше влаштував батько.

Гірше, ніж збирання каменів, лише віджимання на кулаках. Міхал витримав вісімдесят, Міколай здався після п'ятдесяти. Із пресом було набагато краще, кількасот повторів для них уже не становило проблеми. Мусили якось пережити розминку, бо потім починалося відпрацьовування ударів, а в карате це найприємніше. Таке лупцювання боксерської груші має багато переваг. Перед грушею Міхал не соромився жодних почуттів. Негативна енергія тікала кудись у землю, а він відчував, ніби заново народився, хоч насправді падав від утоми.

– Міхал, що з тобою? – гаркнув сенсей, і знову пролунало ненависне «Три джампінги!»

Джампінг – це покарання за надто мляве виконування вправ. Потрібно стрибати навприсядки довкола залу, який видовжується на очах, а кожне коло перетворюється на справжнісінький марафон. Потім мусиш надолужити вправи, які інші встигли вже закінчити. Міхал не ображався на тренера. Він справді замислився. Якби він щось сказав, якось виправдався, то, може б, уникнув покарання. Але промовчав. Він терпіти не міг жаліти себе. Зрештою, заслужив. Тож тепер, як ідіот, скакав, а інші виконували мае-гері.

– Міколай, не ухиляйся! – гукнув сенсей, але було вже запізно. Уникаючи удару, Міколай зробив крок назад, а брудна ступня партнера зупинилася на рівні його носа. – На вулиці ти б уже лежав! Не можна відступати! Ти мусиш наступати на суперника, бо лише тоді маєш шанс перемогти сильнішого за себе.

* * *

– Гельсінкі?! – Томан аж рота роззявив від здивування. – Ото, братан, тобі підфартило! – Міхал важко зітхнув на думку про свій фарт. Ніхто не любить співчуття, а тим більше глузування, тому ще вчора, після розмови з батьком, вирішив додати трохи маркетингового лоску звістці, що він іде зі школи. – На скільки?

– Це ніколи не відомо. Рік, може, два... – одразу завважив, що мети досягнуто. Друг примружив очі й роззирався уздовж коридору, шукаючи, кому б продати найсвіжішу новину..

До великої перерви більшість учнів і багато хто з учителів, вже були в курсі. В учительській запанувала ейфорія, яку всі пояснювали втомою й наближенням канікул. Багато вчителів уже уявляли, що першого вересня вони прийдуть до школи, а в ній не буде Вербицького!

І раптом, звільнені від обов'язку виховувати цього нестерпного хлопця, якому самі жарти в голові, вони відчули, що він їм майже подобається. Неймовірно! У цю останню мить він здався їм не таким уже й прикрим. Перед лицем скорого прощання назавжди, вони зрозуміли, що цей хлопець, насправді, не такий уже й поганий.

І засоромились цієї думки. І захотіли компенсувати йому те, що тепер його, бідолаху, учитимуть не вони. І стало їм його так сильно шкода. Під час перерв одні не вдавали, що його не бачать, інші не кидалися із зауваженнями, що знову він не так стоїть, що папірець, що не перевзувся, що жуйка в роті...

Припинили його у всьому звинувачувати. Бо вже й не було, у чому. Міхал не мав жодного бажання жартувати, не коментував, як колись, уроків, не розмовляв, не читав під партою книжки, не жував жуйки, не писав СМС. Він був... замислений? Протягом цих останніх трьох днів Міхал був таким, яким його завжди хотіли бачити.

Дивне відчуття. Він ще не поїхав, а його вже бракувало.

* * *

Анка, стоячи біля вікна, намагалася розгледіти крізь пелену дощу лівий берег Вісли. Злива всередині липня нікого не радує, а вона домовилася про співбесіду щодо роботи в «Газеті виборчій» на Черській, і їй було дуже важливо добре виглядати. За кілька хвилин потрібно вийти з дому. О цій порі корків на Лазенківській трасі бути не повинно, але тут ніколи немає певності. Запізнишся – і про хороше враження можна забути.

«Їхати власною машиною чи викликати таксі? – роздумувала вона, застібаючи жакет, і без ентузіазму вирішила: – Поїду сама». Анка ненавиділа їздити на важливі розмови власним авто. Вона дуже нервувала, а в такі моменти краще вести необтяжливу балачку з таксистом, ніж стежити за дорогою.

Окрім того, потрібно було закинути щось у вічно порожній холодильник, хоч трохи фруктів. Після співбесіди під'їде на базарчик під універсамом і купить кавуна, полуниць, помідорів, кабачки, перець, баклажани – усе, що захоче. Анка поняття не мала, як готувати баклажани, але не про це йшлося. Вони завжди спокушали її своїми чуттєвими формами. Купувала, а коли через кілька днів овочі псувалися, викидала.

Відколи Анка розірвала стосунки з Адамом, а якщо говорити відверто – відколи він їх розірвав із нею, не їла нічого, окрім зелені. Того одного разу, коли вона з Йолею в «Галереї Мокотів» з'їла морозива, а потім блювала в туалеті, було достатньо. Тепер морозиво завжди нагадуватиме їй про Адама. А точніше про розрив. І цей спогад не був приємним.

Роботу вона шукала, щойно дізналася про звільнення. Уклала список, куди можна було надіслати резюме. Таких місць виявилося небагато, бо нізащо на світі вона не хотіла знову опинитися в бабському журналі. Воліла сконати від голоду, принаймні так вона вважала зараз, доки мала кілька зайвих кілограмів. Пізніше може й передумати. Окрім того, канікули – не найкращий період для пошуку роботи. Ті, хто приймають рішення, повіялися на Канари чи ще в якусь Домінікану, а секретарки абсолютно щиро позіхають тобі в обличчя. Хочеться забрати свої папери й утекти до матусі.

Анка думала поїхати на якийсь час додому, у Катовіце, але не втрачала надію, що Пого все ж знайдеться. Раз на тиждень у «Виборчій» виходило оголошення і хтось міг будь-якої миті подзвонити. Окрім того, наприкінці червня Йоля та Кшиштоф виїжджали й запропонували їй пожити в їхніх апартаментах за оплату комунальних. Так що вона переїздила на Прагу, хоча вже й звикла до Охоти. Для неї у Вісли був лише один берег – лівий.

Дощ не вщухав, він не зважав, що їй час виходити й вона повинна добре виглядати. Анка сіла в машину.

Перехрестилася на удачу й повернула ключ. У неї багато часу, ще встигне охолонути перед битвою. Дороги, через дощ, були досить вільні. Весело стало аж на Черняківській. Машини повзли, як черепахи, й Анка нервувала все сильніше. Спізниться й усе зіпсує! У цьому місті корки давно вже перестали бути виправданням. Намагаючись трохи надолужити змарнований час, почала спостерігати за авто на сусідніх рядах, щоб визначити, яке рухається найшвидше. Мала два орієнтири: золота «Тойота-Авенсис» праворуч, яка всупереч здоровому глузду швидко поїхала вперед, і синій «Фольксваген-жук» ліворуч. Якийсь час вони їхали майже паралельно і Анка помітила на задньому сидіння пса. Зітхнула, бо то був золотистий ретривер. Аж раптом її око зачепилося за червоний шкіряний ошийник!

Ризикуючи створити аварійну ситуацію, Анка почала запекло сигналити. Вона хотіла привернути увагу власника «жука». Вони наближалися до Бартицької, і чоловік збирався повертати! Забувши, що вона не гонщик, що мусить їхати на співбесіду до «Виборчої», що періщить, як із відра, Анка змінила ряд й опинилася прямо перед «Фольксвагеном». У того була чудова реакція й лише завдяки ній не сталося ДТП. Вона поняття не мала, що робити, їй потрібно було звертати в протилежний бік, на Гагаріна, та Анці пощастило: на світлофорі увімкнулося червоне світло. Вона миттєво вискочила з машини і, дивлячись не на водія, а на собаку, що побачив її і тепер без упину крутився на задньому сидінні, крикнула:

– Звідки у вас цей пес?!

У чоловіка була дурнувата міна. Пес гавкав, як навіжений. Дощ лив так само.

– Я його знайшов.

– Коли?! – репетувала Анка. – Це мій пес! Тобі ясно, злодію? Мій!

Її б воля, схопила б цього мужлана за барки (якби той трошки нижче опустив це кляте вікно) і вибила б із нього

зізнання! А власне, чого вона така впевнена? Точно Анка не знала. Однак дуже хотіла, щоб пес виявився Пого. Заради нього вона навіть була готова відмовитися від кар'єри у «Виборчій». Але зупинка на світлофорі вже закінчувалася, а в неї не було жодного плану дій.

– Будь ласка, – заспокійливо проказав водій. – Давайте з'їдемо з дороги. Якщо немає знаку, перший поворот наліво, добре?

Він говорив розсудливо, та вона боялася, що коли звернуть, він утече. Але вибору не було, і більше дивлячись у дзеркало заднього виду, ніж уперед, вона звернула. У всякому разі номер вона запам'ятала. Він не відкрутиться. Анка запаркувалася під знаком «Стоянка заборонена» – її ще ні разу в житті не штрафували, та має ж колись статися цей перший раз. Включила аварійку і, не зважаючи на загрозу смерті для нового костюма, мітка на якому чітко попереджувала про «Dry clean only»*, підбігла до «Фольксвагена», що саме паркувався.

Чоловік теж вийшов. Він не був схожий на викрадача псів. За сорок, із приємною сивиною в скронях і химерною борідкою, він міг бути лікарем, архітектором чи шкільним завгоспом. Зрештою, не має значення. Пого на задньому сидінні скаженів, наче хотів вистрибнути зі шкури.

– Це мій собака! – з ходу напалася Анка. – Негайно мені його віддайте, бо покличу поліцію!

Чоловік сумно глянув на Пого. Пес гасав по всій машині, зараз почне дерти оббивку.

– Шкода, я його полюбив.

Він його полюбив! Теж мені! У неї на язиці крутилася порада з'їздити до притулку, та вона вже відкривала дверцята машини, а Пого скакав просто на неї, добиваючи костюм, що обійшовся їй у кругленьку суму. Це був він! Поведінка пса не лишала жодних сумнівів. Анка в житті не була такою щасливою.

---

* Тільки суха чистка *(англ).*

– Я шукав вас... – тихо проказав чоловік.

– Але так, щоб не знайти, еге ж?! Ходімо, Пого, – вона відкрила дверцята свого «Корсо», а Пого тут-таки вивозюкав передні й задні сидіння свіжою грязюкою. – Прощавайте! – кинула вона, сідаючи в машину й дещо заголосно грюкнувши дверима. Не терпіла такого, але хотіла якнайскоріше привітатися з Пого. Без свідків. Вона рушила, дивлячись у люстерко. Чоловік продовжував стояти. Анка навіть йому не подякувала. Та насправді не було за що.

– Ну, добре, песику, – вона кинула погляд на годинник, а потім у дзеркало. – І що нам тепер робити? Той із «Виборчої» навряд чекатиме довіку.

* * *

У мистецтві здобування роботи застосовуються різні техніки. Одна з найважливіших – теорія першого враження. У тебе сім секунд, щоб схилити співрозмовника на свій бік. Мало. Сотні разів досліджено й описано, як потрібно вбратися, зачесатися, як усміхнутися й сісти, щоб здобути прихильність людини, котра вирішить, бути тобі чи не бути. Проте теорія, як кожна теорія, завжди формулюється постфактум і, на щастя, допускає винятки.

Коли портьє будинку «Газети виборчої» побачили, як на тротуарі паркується зелений «Корсо», спочатку збиралися насварити водія й наказати поставити машину деінде. Та з нього вилізло таке собі блондинисте нещастя з мокрим волоссям, розмазаним макіяжем і в костюмі, що прилип до кожного вигину модельної фігури. Такого жоден чоловік не витримає.

– Ви б не приглянули за собакою? – Анка чарівно посміхнулася одному. – Я туди й назад.

– Тільки швиденько! – буркнув другий. – Ви що, знака не бачили?!

– Там був знак? – її здивування було дуже щирим. – Я дуже перепрошую, але розумієте... Я з Катовіц...

У яблучко! Тепер вони дивитимуться за машиною, наче то питання їхнього життя і смерті. Інколи зручно бути жінкою.

Радість із приводу, що вона вже не буде сама, додала Анці стільки сил, що на співбесіду вона зайшла, немов так і треба. Говорила, відповідала на питання, сама задавала питання, а костюм потихеньку сохнув. На жаль, тканина, що не передбачала контакту з водою, збігалася на очах. Із кожною секундою костюму на ній усе меншало. Спідниця, немов її хто обрізав, ставала все коротшою. «Ще трохи, і пуп вигулькне», – стривожено подумала Анка. Непрофесійність була для неї неприйнятною. «Як так далі піде, він вирішить, що я хочу його вразити аж ніяк не фаховими здобутками. Який абсурд!» Та на обличчі чоловіка не відбивалося нічого, що можна було б інтерпретувати, як інтерес до її особи й щойно пережитої нею пригоди. Почула лише традиційне: «Ми Вам зателефонуємо». І вийшла.

«Пофіг! – подумала Анка, спускаючись сходами. – У крайньому разі піду ще кудись! Я надто класна, щоб не знайти роботу». Вона сіла в машину, не озирнувшись на будівлю «Виборчої», де в одному з вікон ледь ворухнулися жалюзі.

* * *

Міколай із величезним скепсисом удивлявся в мапу.

– Ти точно не переплутала дорогу? Ми вже давно повинні приїхати на місце. – Питання було чисто риторичним. Мати дуже не любила, коли їй нагадували про її просто дивовижне невміння орієнтуватися на місцевості. Точно промовчить. Або за гіршого розкладу влаштує скандал. Раніше завжди батько був за кермом, мама виявилася поганим водієм. Тому вони здивувалися, коли в останній день табору в Міколайках по них приїхала вона. Батько буцімто не зміг і залишився на заправці.

– Помовч! – увірвав його підозри Міхал. Напівзакриті очі й тіло, яке наполовину сповзло із заднього сидіння, свідчили, що він там дрімає, а може й спить. У маленькому «Пежо» йому, мабуть, було дуже незручно. Він постійно крутився, наче намагався вмостити ноги. Приймав позу ембріона то на одному, то на другому боці, і весь час щось було не так.

– А що таке?! Я мав стежити за дорогою!

– І не встежив! – буркнув у відповідь Міхал. Зрештою, його не обходило, чи вони доїдуть сьогодні, чи за тиждень. Яка різниця? Усі три тижні табору він боявся цієї миті, гнав кожну думку про неї, вона викликала в ньому огиду й будила жах. Бо до сьогоднішнього дня він був кимось. Мешкав у сучасному будинку, на який сусіди дивилися із заздрістю, ходив у хороший ліцей, був варшав'янином. Мав свій світ і ототожнював себе з ним. Від завтра стане покидьком суспільства. Бо життя на заправці нічим особливо не відрізнялося від ночівлі на вокзалі. Не міг позбутися думки, що в такий спосіб батько карає його за погані оцінки. Вони з матір'ю постійно повторювали: «От побачиш, опинишся на заправці! Або в супермаркеті, охоронцем». І ось, будь ласка.

– Дивіться, як гарно сідає сонце! – захоплювалася Йоля.

«Як вона може в таку хвилину?» – подумав Міхал з гіркотою, навіть не піднімаючи голови.

– А що я казав! – тріумфував Міколай, коли з-за стіни лісу вони виїхали прямо перед жовтогарячою монетою, що повільно закочувалася за горизонт. – Приїхали на захід! Ми заблукали!

– Ми приїхали, – одночасно сказала мати й увімкнула лівий поворотник. І справді: біля дороги побачили бензозаправку.

– Тобто?! – здивувався Міколай. Такого сценарію він не передбачав. – Це тут?! Оце тут ми маємо жити?! – допитувався, усе ще не ймучи віри.

– Саме так, – усміхнулася мама. Саме на такий ефект несподіванки вона розраховувала, коли вибрала іншу, довшу дорогу назад.

Міхал не витримав і трохи звівся на лікті. Досі він виявляв затяту байдужість не лише щодо людей, а й до природних явищ, проте зараз цікавість перемогла.

Вони опинилися на звичайній сучасній заправці, з великою парковкою й магазинчиком. Єдине, що її відрізняло від інших, це те, що кількадесят метрів далі за майданчиком стояв другий будинок, невелике бунгало, напевно, їх майбутній дім. Наразі заправка була зачинена. Вікна закривали жалюзі. Біля колонок жодної машини.

Батько вийшов з будинку й чекав, доки вони під'їдуть. Мати припаркувалася перед бунгало. Вони вийшли.

– Чому так порожньо? – запитав стурбований Міколай.

– Ми починаємо завтра. Ми чекали на вас.

– Але ж тут суцільні ліси й поля, – найкраще Міколай почувався серед бетону висотою у вісімнадцять поверхів.

– Ще є луки й болота над Беброю.

– Ха, ха, ха... Тут хоч якісь люди живуть?

– Я не помітив, – відповів батько, який щиро радів поверненню хлопців. – Зате є білі ведмеді. Іноді вони виходять на парковку, і я кидаю їм сосиски.

Очі Міколая округлилися.

– Правда?!

– Ласкаво просимо на заправку «Сибір»! – пробубонів Міхал сам до себе. – П'ятнадцяте липня дві тисячі першого року, перший день решти мого життя.

Назовні будинок виглядав дуже скромно, та всередині було звичайне помешкання із трьома кімнатами, кухнею, ванною й великим передпокоєм. Міколай моментально оцінив поле бою.

– Тут гарно. Так, наче ми на канікулах!

– Тільки один сортир?! – Міхал іронічно скривився. – Ми ж повбиваємо одне одного!

– Не турбуйся, – усміхнувся батько, – на заправці є ще чотири!

– Щоб я бігав на унітаз через парковку?! Бомбезна пропозиція! – скривився Міхал.

Він пішов до своєї кімнати. Хотів побути сам. Але там було два ліжка! І два столи! І дві коркові дошки! І два книжкові стелажі!

– Що?! – вискнув він фальцетом. Фальцет зрідка повертався, особливо коли Міхал злився. – Я маю жити із цим бевзем?! Це шкідливо для здоров'я! Я поскаржуся в комітет із прав людини!

І доки Міколай невтомно досліджував усі закутки, Міхал з навушниками у вухах лежав взутий на ліжку й по колу слухав «Buena Vista Social Club».

* * *

Міхал прокинувся десь опівдні. Тобто встав десь опівдні, до того ще кілька разів прокидався, але вважав неправильним уставати вдосвіта. Зрештою, зараз канікули. Удома нікого не було. Сніданку теж не було. Він зробив собі канапку й пішов на заправку. Нічого не відбувалося. Мама й Малий сиділи в магазині, батька не побачив.

– Поїхав до Граєва.

Протягом трьох годин не з'явився жоден клієнт. Машини проїжджали трасою, але ніхто не заїхав навіть питво купити. Врешті мама пішла готувати обід, а вони з Міколаєм лишилися на посту. Сиділи на пластикових стільцях перед заправкою, позіхали від нудьги, немов пара мопсів, і закладалися, коли хтось нарешті заправиться. Врешті заїхала фура, здорова, як хата. З неї вискочив водій із дуже екзотичною зовнішністю: із довгим волоссям і бородою, плюс могутня фігура борця – загалом він був схожий на вікінга, який пересів зі свого дракара на вантажівку із тринадцяти-

метровим причепом. Для прикриття вдягнений був у футболку й джинси, а на ногах мав черевики, пошиті, ймовірно, зі шкури вепра. Якого, скоріш за все, сам і вполював. У долоні розміром як паляниця, стискав гаманець, хоча спис пасував би їй набагато більше.

Міколай побіг по маму, Міхал виконував обов'язки господаря.

– Нова заправка? – поцікавився Вікінг замість привітання.

– Перепрошую? – Міхал не зрозумів його.

– Ви нещодавно відкрилися? Я тут проїжджав десь місяць тому, ще нічого не було.

– Сьогодні. Ви – наш перший клієнт.

– О, братчику! Це треба відзначити!

І він заправився! Одразу на сто літрів! Міхал не знав, як включити касовий апарат, та вже прибіг Міколай, а за ним, витираючи фартухом руки, – засапана мати. Водій ще купив колу й цигарки.

– У вас тут немає кафе? Я б охоче заморив черв'яка перед кордоном.

– Та ні, знаєте, якось... – Йолі не спадала на думку жодна відповідь. – Ми щойно почали.

– Хороше кафе зі справжньою їжею – це головне! Не всякий непотріб із мікрохвильовки, а щоб нормальний суп: журек, бульйон, борщик – заради цього варто зупинитися. Навіть із повним баком.

– З мене погана куховарка. Мій журек навряд вам смакуватиме, – зізналася Йоля, на жаль, не надто розминувшися з істиною. У питаннях варіння журеку фахівцем вона не була.

– З ваших прекрасних ручок навіть вівсянка з молоком була б добра.

– Але ж від кави ви не відмовитесь? Яку п'єте – розчинну? Із кавоварки? З молоком, без?

– Може бути розчинна, аби міцна. Я не надто багато спав уночі.

– Звісно! Я зараз повернуся. Хлопці, складіть тут поки компанію, – гукнула вона й метнулася до будинку.

– А ви далеко їдете? – запитав Міколай.

– Цього разу лише до Литви.

– А так зазвичай?

– По всій Європі катаюся.

– А до Фінляндії? – вирвалося в Міхала.

– Буває. А що, у тебе там дівчина? – пожартував водій.

– Та я просто так питаю.

– Давай, братчику, не соромся! – під'юджував Вікінг. – Користуйся моїм хорошим настроєм!

– Він має листа до Гельсінського комітету, – хай там як, а Міколай був хорошим братом. Тому неясно, чому отримав стусана під ребра.

– Серйозно?

– Ні. Йдеться про кілька листівок.

– Нема питань. Я матиму на увазі.

Увійшла мати з тацею. На ній було сьогоднішнє меню Вербицьких: зелений борщ із яйцем, відбивна з картоплею й салатом з помідорів, поруч в улюбленій порцеляновій чашці батька парувала кава. Бракувало хіба що домашнього пирога. «Цікаво, хто сьогодні лишиться без обіду», – майнула Міхалові думка.

– Смачного! – Йоля поставила тацю на пластиковому столику, за яким вони сиділи. Чоловік утратив дар мови.

– Пригощайтеся, я завжди роблю котлети із запасом. Хлопці, не заважайте!

Не надто охоче вони зайшли всередину. Швидкість, із якою далекобійник проковтнув обід, дала Йолі привід замислитись. Або вона не так уже й погано готувала, як усі їй доводили, або він тиждень не мав і крихти в роті.

– І як, краще за вівсянку? – запитала вона з надією, коли Вікінг закінчив.

– А ви заміжня? – відповів той грайливо.

– Звісно.

Мама фліртувала з Вікінгом! Над тарілкою зеленого борщу! Міхала це бісило.

– Тато повернувся! – крикнув він з полегшенням.

Кшиштоф припаркувався і, відкривши багажник, почав заносити всередину куплені на гуртівні солодощі.

– Здається, я з'їв ваш обід, – привітався водій.

– Сподіваюся, вам смакувало? – розсміявся батько.

– Якщо розлучатиметесь, прошу в першу чергу повідомити мене!

– Домовились! – відказав батько, а мати почервоніла, хай що б ці слова означали.

– Вам потрібно відкрити кафе! Ваша дружина марнує свій талант, готуючи лише для вас!

– Обов'язково! – батько завважив свою улюблену чашку, і розмова перестала бути веселою.

– Мені вже час! До Огродників ще трохи їхати. А з Литви не хочеш? – звернувся він до розгубленого Міхала. – А-а-а, у тебе, мабуть, їх і так купа, як ви так близько до кордону живете.

– З Литви їх у нас, хоч греблю гати, – Міколай продемонстрував чудову реакцію й помстився Міхалові ударом у кісточку.

– Щасливої дороги! – крикнула мати.

– Чого «хоч греблю гати»? – спитав батько, та на порозі саме стояв наступний клієнт, тому відповідь уже не мала значення.

– Ми мусимо бути інші. Насамперед дешевші, але не тільки, – сказав батько, коли зачинивши заправку підбивав підсумок першого дня. Міколай, як справдешній банкір, розкладав купюри за номіналами. Міхал сидів за комп'ютером, змучена Йоля попивала каву.

– Скільки грошви! – у Міколая емоції били через край.

– Наших тут ні копійки.

– Як це так?!

– Частину цих грошей призначимо на купівлю пального, частину на товар для магазину, бо багато чого ще немає, частину – і то значну – на оплату оренди.

– А що ж залишиться?

– Поки що є гроші із продажу машини. Треба так усе влаштувати, щоб люди хотіли приїхати на цю заправку навіть здалека. Для цього дуже багато чого потрібно. На щастя, зараз канікули, і багато туристів щойно їде у відпустки. Дорогою до Августова, на Вігри, Сувалки, муситимуть проїжджати повз, а тоді...

Почули сигнал. На парковку заїхали дві величезні фури. Водій однієї з них висунувся з кабіни. Кшиштоф вийшов з будинку.

– Добрий вечір. А що, зачинено?

– Ні-ні, ласкаво просимо.

– Можна? У мене колесо пробило, а колега по рації передав, що тут точно можна зупинитися.

– Звісно. Будь ласка.

– А чому заправка закрита?

– Знаєте, ми щойно відкрилися, у мене ще немає змінника.

– Шкода. Ми розраховували випити чогось гарячого.

– Що бажаєте? Кава, чай? – у дверях за чоловіковою спиною стала Йоля.

– Що завгодно. Розумієте, після цілісінького дня, навіть так спекотного, як нині, на колу вже й дивитися не хочеться.

– А як щодо вечері?

– Про вечерю ми навіть не мріяли.

– Яєчня підійде?

– Ви просто ангел!

Коли водії поставили нове колесо, їх посадили на кухні Вербицьких, нагодували яєчнею й напоїли чаєм, а Кши-

штоф дав їм ключ від туалету з душем. О пів на першу всі полягали спати.

Окрім Кшиштофа, який до ранку стеріг парковку, поринаючи час від часу в чутливий сон, звідки його виривав страх, що хтось тягне товар із завантажених по вінця фур.

* * *

Міколай сам не знав, від чого прокинувся: від бряжчання посуду на кухні чи від нав'язливого диркання трактора, що долинало знадвору. Він відчув голод, тож устав. Годинник показував п'яту тридцять, але навряд це було правдою, якщо батьки вже на ногах.

– Потрібно відкрити кафе, – почув він голос матері.

– Але ж, люба, я обіцяв, що тут ти нарешті зможеш почати писати книжку, – мляво заперечував батько.

– Супер! У нас будуть гамбургери? – заверещав Міколай, заходячи до кухні. В умовах табірної безвиході він щасливо повернувся в ряди падложерців.

– Ти вже прокинувся? – запитала здивована Йоля.

– Угу. Я хочу какао. Що там відбувається? – поцікавився хлопець, усівшись на стілець і кивнувши головою на стіну, з-за якої й далі чулося гуркотіння.

– Хтось працює в полі.

– То й що, що ти обіцяв? – мама продовжила попередню тему. – Цим людям потрібне не лише пальне, їм потрібний домашній затишок. А дім – це кухня. Я не можу всіх годувати своїм обідом і пригощати на власній кухні. І ще одне: треба когось найняти. На такій трасі заправка має бути цілодобовою, а ти не можеш працювати двадцять чотири години на добу.

– Я вже подумав про це. Наразі нам потрібна одна людина пильнувати вночі. Міхал може обслуговувати магазин, я тоді відсипатимусь за третю зміну.

– Круто! – Міколай зрадів за брата. Він знав, з яким ентузіазмом той поставиться до цього проекту.

– Лише доки школа не почнеться, а я не знайду когось надійного.

– Ну, не знаю... – Йоля добре знала свого старшого сина й добре уявляла його реакцію.

– Це лише півтора місяці. Діти працюють на канікулах.

– Не наші.

– А я? – Міколай теж хотів брати участь у сімейній справі. – Що я можу робити?

– Поки що слідкуватимеш за чистотою туалетів, душових і подвір'я.

– Чого це? Хіба я не замалий?! – от чому, коли йдеться про щось цікаве, то ти зазвичай замалий, а як нудні обов'язки, то ти завжди достатньо дорослий?

– Віник і швабру піднімеш?

– Ну, так...

– Можеш ще протирати вікна й фари машинам. Чайові твої.

– Правда?! Нарешті якась хороша новина! – Міколай знав, що у Варшаві миття шиб – це бізнес, яким займалося кілька хлопців з його школи. Вони збивали купу бабла. Він теж мріяв про це, та батьки заборонили йому ходити на заправку. І раптом – такий поворот на 180 градусів!

– Треба також подумати про бонуси, – продовжував батько.

– Безкоштовна кава для кожної фури, яка заправиться? – запропонувала Йоля.

– Добре, і не надто дорого нам обійдеться.

– Що?! – вирвалося в Міколая, який випадково глянув на годинник. – Лише за чверть ШОСТА?!

– А що тут дивного?

– Це та шоста? Шоста РАНКУ?!

– А ти що думав – шоста вечора?

– То чого ж я вставав?! – промугикав сам до себе і, занепокоєний, знову сів.

* * *

– Тут лише двадцять вулиць! Господи, яка діра! – Міхал був штурманом під час спільної з мамою поїздки до Граєва. За допомогою карти міста він мав провезти їх спочатку на вулицю Міцкевича, потім на Пілсудського, і врешті до Польської армії. Мама планувала записати його й Міколая до шкіл (на щастя, обидві були на одній вулиці), забрати на гуртівні замовлені напої, поробити інші дрібні справи.

– Ну, то й що? – Йоля сама походила з малого міста, тож у будь-якому разі висотки для щастя їй потрібні не були.

– Сюди ж навіть горобці не долітають!

– Теж мені орнітолог знайшовся! Я правильно їду?

– Щоб я так знав. Дурна якась ця карта.

– Чому?

– Бо на ній Райгород на північному сході від Граєва! Сторони світу в них переплуталися.

– Переверни її. Так, щоб озеро було вгорі.

– Воно і є вгорі.

– Але вгорі праворуч.

– Геніальний план! Наш особистий внесок у НАТО!

– Ти про що?

– Щоб ніхто не здогадався, район Північ розташували на заході, а район Південь – у центрі. Ніхто ще до такого не додумався.

– Припини.

– Що? Тут діють інші правила картографії, ніж у всьому цивілізованому світі?!

– Хтось помилився. Де мені повертати?

– Не знаю, бо якщо так тримати, то я не можу прочитати назви вулиць. Добре, за костьолом праворуч. Це яка? Елцька? Окей, тепер третій поворот ліворуч.

Коли мати звертала на Елцьку, Міхал краєм ока помітив непогану місцину. Навпроти костьолу стояв скромний пам'ятник. З п'єдесталу намагався злетіти орел у химерній короні. Біля пам'ятника були невисокі сходи, ідеальні для

початківців. Дивно було лише, що ніхто по них не їздив. Вони зупинилися перед ліцеєм.

– Не так уже й погано, що скажеш? – з усмішкою спитала мати.

На вигляд школа була симпатична. Відносно нещодавно пофарбована у темно-жовтий, вона нагадувала Міхалові його улюблений 7XL, стіни якого мали подібний колір. Між хвірткою і входом, з лівого боку, стояла велика дошка з портретом Коперника, вочевидь, патрона школи. Створене якимсь художником-авангардистом і практично не схоже на оригінал, зображення в дивних чорно-синьо-білих кольорах дозволяло припустити, що це – результат конкурсу творчих робіт, у якому не вибрали переможця.

– Ти про Коперника? – Міхал старанно вишукував недоліки.

– Вони хотіли як краще, – прокоментувала Йоля й вийшла з машини.

– Добрими намірами й так далі, – процідив Міхал крізь зуби.

– Зате цитата Корчака звучить обнадійливо, тобі не здається?

Праворуч пишалася ще одна дошка – теж золота, але іншого відтінку, ніж стіни – на якій дирекція й педагогічна рада повідомляли перехожим про своє виховне кредо, виведене надзвичайно вигадливим шрифтом:

Будь собою
і шукай
власний шлях

– Прочитай: будь собою і шукай власний шлях.

– І ти в це віриш?

Та мати його не почула. Вона саме минала портрет Коперника. Тож Міхал сказав уже сам до себе:

– Казав сліпий: «Побачимо».

* * *

У ній не було нічого особливого: чергова невисока блондинка з короткою стрижкою, блакитними очима й щічками, які – це він помітив уже пізніше – із рожевуватих перетворювалися майже на пурпурові. Він побачив її усмішку випадково: вона йшла до когось усередині гуртівні, аж раптом озирнулася, прикривши очі долонею від сліпучого світла. Коли дівчина прибрала руку, він відчув себе морозивом, що надто довго стояло на сонці.

За мить вона сіла до сріблястого «Ланоса», літній чоловік, мабуть. батько, закрив багажника, двигун захлинувся безсвинцевим бензином, і вони поїхали. І тоді мати покликала Міхала досередини:

– Пакуй це в багажник.

Він роззирнувся. У гуртівні було темнувато. Усі поводилися так, наче взагалі її тут не помітили! Не завмерли без руху, не вдивлялися застиглими поглядами у двері. Ангел не торкнувся їх своїм крилом.

– Такий помічник у вас – завидки беруть, – сказав, побачивши Міхала, чоловік, що виписував накладні. – Мені б теж такий не завадив.

Мати лише посміхнулася. Міхал знав, що ховалося за цією усмішкою. Він мовчки завантажував придбані товари. Чекав, що чоловік сам щось скаже про дівчину, але той був надто зайнятий пошуком літер на клавіатурі комп'ютера й перевіркою результату своїх маніпуляцій на моніторі. Нарешті знесилено натиснув команду друкувати. Мати підписала накладну, склала її навпіл, заплатила. Виходячи з гуртівні прикрила очі долонею.

«Я знайду її, – вирішив Міхал. – У цьому місті лише двадцять вулиць!»

* * *

– Сто вісім, сто дев'ять, сто десять.

– Чого сто десять?

– Сто десять вулиць.

– І що з того?

– Я думав, менше.

Міхал і Міколай чергували на заправці. Міколай замітав під полицями. Міхал за прилавком схилився над мапою Граєва, намагаючись придумати щось, але як завжди в такі моменти, на думку нічого не спадало.

– Ти здурів? Вулиці рахуєш?

– А ти забороняєш?! – спробував зачепити його Міхал.

– Постав краще напої в холодильник.

– Еге, усе покинув і побіг! – відповів брат таким тоном, ніби хтось хоч трохи в цьому сумнівався. Та все ж неохоче відірвався від мапи й навпочіпки заходився розривати палети з напоями. Давно треба було це зробити.

– Хороший Михась! – похвалив його Міколай і почухав за вухом. – Чемний пес! Дай лапу!

Спершу Міхал хотів добряче йому врізати, але є ж у нього врешті якесь почуття гумору чи ні, тож загавкав, зображуючи пса, а наступної миті вже вчепився зубами у футболку молодшого брата й шарпав, як грайливе цуценя ганчірку.

– Бачу, не дуже ти даєш раду із цим собацюрою, – пролунало раптом. У дверях стояв клієнт. Міхал одразу ж підхопився на ноги.

– Перепрошуємо! – пробелькотів він. – Дурні жарти.

– Немає за що. Я теж люблю собак. У мене їх кілька, – сказав новоприбулий і звернувся до Міколая. – Як кличуть песика?

– Еее... Михась?

– Це пестливе від... ?

– Міхал.

– Дуже приємно. Я Віктор, – незнайомець потиснув Міхалові руку. – А як звуть господаря?

– Міколай, – трохи збентежено відповів Малий і потиснув долоню незнайомця, який виклав на прилавок кілька банок напоїв, газету й цигарки.

– Скільки з мене?

– Бензин, напої, газета, цигарки, – Міхал перевіряв сам себе, проглядаючи чек. – Вісімдесят п'ять тридцять.

– Ви на канікули приїхали? – спитав незнайомець, розраховуючись.

– Радше на заслання, – відповів Міхал, відраховуючи решту зі ста злотих.

– Звучить похмуро, – засміявся Віктор.

– Ми щойно переїхали, мешкаємо за парковкою, у тому малому будиночку, – швидко пояснив Міколай.

– Наші батьки проміняли Варшаву на цю Грачепилівку, – додав Міхал і значуще зітхнув.

– Тоді в нас багато спільного. Я теж переїхав сюди з Варшави.

– А вас хто змусив? – зацікавився Міхал.

– Обставини. Щоправда, я тут народився.

– Капець! – не стримався Міколай.

– У певному віці починаєш цінувати принади цієї, як ви кажете, Грачепилівки. Окрім того, у Варшаві не можна було тримати собак і коней.

– У вас є стайня?!

– Де там! Мої коні – не верхові, а милі пенсіонери, яких ми врятували від скотобійні. А собаки блукали вулицями нікому не потрібні. Та однак вони величезна втіха для всіх нас.

– Нас?

– Я сам живу. Донька навчається у Варшаві. Може, якось навідаєте мене?

Такі слова завжди вмикали в Міхаловій голові червоне світло. Клієнт не був схожий на збоченця, радше на вчителя математики, але відколи то збоченців можна розгледіти неозброєним оком? І хіба вчитель математики не може бути збоченцем?

– Е-е-е, розумієте... У нас страшенно багато роботи. За кілька днів батьки відкривають кафе. Не знаю... – на такі

пропозиції вони мусили завжди відповідати однаково. Мати роками докладала до цього старанних зусиль.

– Ну, тоді я прийду в кафе. Не можна змарнувати знайомства з такими чудовими перспективами, еге ж?

* * *

На подвір'ї верещало, пищало й лементувало все, що мало повітря в грудях. Його повернення завжди було святом. Він рідко виїздив, але коли це відбувалося, подвір'я німіло. Коні стояли, похиливши голови, і навіть коли Марта приходила їх почистити, не поскубували ніжно її долоню із грудкою цукру. Собаки втрачали апетит, навіть якщо пані Валя годувала їх вареним ошийком. Завжди веселі й радісні, щойно він виїжджав – тварини замикалися в собі й чекали.

Та тепер він повернувся. Можна більше не підбігати постійно до воріт, можна не дивитися з острахом на дорогу. Він тут! Автомобіль повільно сунеться під'їзною доріжкою. В'їхав на подвір'я! Поставив авто в сарай! Зараз прийде привітатися. На секунду все затихло, мовби не вірили, що він дійсно повернувся. І раптом він постав перед ними, а вони заспівали йому пречудову оду собачої радості!

Жодна людина ніколи так не раділа, просто побачивши його. Йому було трохи незручно, хай і сам собі в цьому не зізнавався, адже нічого особливого він для них не робив. Давав їм дах над головою і раз на день миску корму. Не заслуговував на це. Та все ж бачив у їхніх очах прив'язаність, яка допомагала заповнити порожнечу після смерті Єви. Нарешті він не був сам. Вони завжди хотіли постаріти разом. Але вона ніколи не постаріє. Тому він поїхав з Варшави. Їх помешкання на Охоті, Лазенки, Віланів, Старе місто, Новий світ і всі інші місця нагадували йому, що її вже ніколи не буде.

Тому до Варшави їздив лише тоді, коли дійсно мусив. Привозив картини до галереї, іноді отримував якесь замов-

лення чи віддавав готове. Трохи халтурив на комп'ютері й це було основним джерелом утримання його, Ягни, собак і коней. Його власні потреби були невеликі. За три роки він уже навчився піклуватися про себе. Іноді сусідка, пані Валя, приносила йому суп або запрошувала на обід у неділю.

Вона була вдовою, а до нього ставилася, як до сина. За відсутності Віктора, доглядала тварин, радіючи, що врешті має про кого дбати. Її діти вже давно поїхали на заробітки в Сілезію. І хоч зараз їм там теж нелегко велося, не поверталися, бо не було куди. Молодший, Роман, навіть хотів забрати її до себе, але квартира в нього була невеличка, у багатоповерхівці, та й що б вона робила в тій Сілезії? Вона з дитинства жила в Белді, ну, то куди вона поїде на старість? Діти приїжджали на два тижні, лише під час канікул, бо землю вона здала в оренду й допомоги на жнива вже не потребувала. А відколи Вітусь, як вона його завжди називала, повернувся на батьківщину, їй уже було не так самотньо. Вона навіть полюбила його собак, хоч вони не одну курку їй задушили. Що поробиш, така вже собача натура. Та найбільше вона тішилась, коли Марта привозила до собак дітей з інтернату для інвалідів. Але які там інваліди, нормальні діти! І коників могли попорати, а із собаками були такі... Обнімали їх, кидали м'ячик і сміялися якось так дуже щиро.

Пекельний галас на подвір'ї Містевичів підказав, що Віктор повернувся з Варшави. Навіть не вимивши обсипаних борошном рук, бо саме ліпила його улюблені вареники із чорницями, вона вибігла з хати на сусідське подвір'я. Уважно роззирнулася. Довкола Віктора скавчали, гавкали, вимахували хвостами й скакали семеро собак. Семеро?

– А де Персик? – стривожено запитала вона, але вже знала відповідь...

– Його звуть не Персик, – сухо відповів Віктор.

– Ні? А як?

– Пого.

– Пого?! Та що ж це за ім'я таке?

– Ім'я як ім'я...– відповів він, не підводячи очей. Усю свою увагу присвятив псам.

– Я ж казала не брати його до Варшави! Хіба йому тут погано було? Стільки місця, такий сад! А у Варшаві що? Один асфальт!

– Хазяйка знайшлася.

– А пощо ти її шукав? Мабуть, якась бридка жіночка!

– Молода дівчина.

– І що то їм теперечки в головах! Одні фіглі-міглі! Знову десь загубить його! І от що тоді?

– А як у вас справи? Все добре? – із награною веселістю поцікавився, підводячись, Віктор. Він і справді полюбив цього собаку.

– Учора приходили Бартек з Мартою. Попорали коні. Зенек уже сіно зібрав. Віктор не реагував, тому вирішила змінити тему. – Їсти будеш? Я вареників із чорницями наліпила.

* * *

Міхал повісив на вікно останню жовту штору, а Йоля гордо дивилася на творіння рук своїх. Її дизайнерський хист був значно більший за кулінарний. Також вона поняття не мала як давати раду з кафе, і вся ця документація трохи вганяла її в ступор. Тому поки що Йоля вирішила перенести на заправку своє домашнє готування. Буде один комплексний обід. Більше не вийде. Зрештою, хтозна, чи хтось узагалі захоче в них їсти.

– Рівно? – спитав Міхал, у якого вже руки тремтіли від постійного тримання їх угорі.

– Дуже гарно. Можеш злазити.

Кафе виглядало затишно. Столики, накриті такою самою жовтою тканиною, з якої пошили яскраві штори, заохочували посидіти за чашечкою кави. Минула північ. Кшиштоф саме друкував щоденний звіт із продажів, а Міколай, хоч

і мав давно спати, дивився телевізор. Кафе без телевізора неповноцінне. З увімкнутим телевізором здається, що всередині хтось розмовляє, вирішили хлопці й віддали ящик зі своєї кімнати. Так створювалося найсимпатичніше кафе на схід від Граєва.

Міхал зіскочив з підвіконня й обвівши все довгим поглядом, задоволено гмикнув:

– Ну просто «Північна сторона»*!

– Хотілося б, – глибоко зітхнула Йоля.

Телесеріал «Північна сторона» вийшов на екрани кілька років тому й пробуджував у людях тугу за розміреним життям у ритмі природи в оточенні друзів, місце для якого вже давно лишалося хіба у мріях.

– Як гарно! – Кшиштоф був у захваті. – Люди не хотітимуть йти з нашого кафе!

– Головне, аби вони хотіли увійти, – додав Міколай між подіями на екрані, не відриваючи очей від телевізора.

Здається, вийшло. Інтер'єр був затишний, як вона й хотіла. Після двадцяти годин безперервного гарування Йоланта Вербицька вже не мала сили перейматися навіть тим, що вони витратили останні гроші.

* * *

Анка встала радісно збуджена. Щоразу, коли вона прокидалася в цій кімнаті, а попереду на неї чекав день лінивства, відчувала близький зв'язок з усім світом. З-за вікна лунав гавкіт Пого – мабуть, передражнював сусідського собаку. «Добре, що мама випустила його...»

Коли о сьомій ранку Анка розплющила очі й пригадала, що вона в Катовіце, одразу ж перевернулася на другий бік, сподіваючись упіймати за хвіст сон, у якому привабливий чоловік, трохи схожий на батька, дарував їй величезний букет польових квітів. «Дешево, але мило...», – подумала вона й знову заснула.

---

* Телесеріал, оригінальна назва «Northern Exposure».

Додому приїхала в пориві розпачу. «Виборча» не озвалася, кілька інших видань, де вона б хотіла працювати, взагалі не мали вільних посад. Анка вирішила, що найкраще набереться сил під дбайливим доглядом мами. Її цілком улаштовувало бути час від часу маленькою дівчинкою. Зокрема, коли під носом парувала найкраща у світі кава й можна наминати додаткову порцію смачнючого фруктового пирога.

Мама, працівник міської ради міста Катовіце, саме була у відпустці, і приїзд доньки-одиначки дуже її порадував.

– А може, ми б десь поїхали? – запропонувала вона. Останнім часом їм так рідко траплялося бути разом.

– Мамуся, – Анка погладила її руку, – я ж уже поїхала...

– У сенсі кудись відпочити. До Устроня, на Віслу...

– Мені потрібно повертатися за кілька днів. Я міняю роботу. І пильную квартиру друзів, я не вибачу собі, якщо щось станеться.

Ірена Бласяк замовкла. Аргумент, що в Катовіце теж є преса, ніколи не був для Анки переконливим. «Кар'єра будується виключно у Варшаві». Від першого класу ліцею вона говорила, що поїде. Завжди через це сварилася з батьком. І доп'яла свого. Правда уже після його смерті.

– Ти нічого не говориш про Адама.

– Бо нема про що.

«То ось чому вона приїхала!» – подумала мати й приголубила доньку. Колись вони часто так разом мовчали. У тиші біль затихає.

– Знайдеш іншого.

– Звичайно, – розсміялася Анка. – Зрештою, він не любив собак.

У спальні раптово запищав її мобільний, інформуючи про нове повідомлення. Вона зірвалася й побігла в кімнату. Хтось надіслав їй СМС з інтернету. Що це може бути? Хіба що реклама. Спочатку Анка побачила лише незрозумілий ряд дивних символів, схожих на азбуку Морзе:

@–'–, ––––

Та за мить допетрала, що це інтернет-троянда, і що хтось комусь у дечому зізнався. Шкода, що не їй.

– Щось важливе? – долинуло з кухні.

– Абсолютно ні.

* * *

Наближалася шоста, а вона назбирала лише піввідра чорниць. Через спекотне літо вони швидко визрівали, але й швидко осипалися. Та й збирачів у лісі було стільки, що деякі чорничники скидалися на тирло диких свиней. Час повертатися, бо десь о сьомій попрокидаються діти. Треба їх одягнути, нагодувати і йти на базар. Якщо вдасться все продати, вийде із тридцять злотих, а як ні – наварить грибної юшки й зробить млинці. Та чи захочуть вони знову їсти грибну? В очах потемніло. Присіла на хвильку. Вона від самого ранку нічого не їла, трохи заспала й мусила поспішати. Сезон чорниць не вічний. Вона відчула, як накочується гаряча хвиля. Почала глибоко дихати. Їй дуже хотілося пити, у роті пересохло. «Вистачить на сьогодні, – вирішила, – день уже на дворі». Здалека було чути шум автомобілів. Вийшла на край лісу недалеко від нової заправки. Зараз піймає якусь попутку, щоб швидше доїхати до Граєва.

Кшиштоф із кавою в руці вийшов на поріг крамниці, щоб розім'ятися. Глянув на дорогу й побачив молоду жінку з відром і кошиком. Йшла краєм дороги в напрямку заправки. Коли за хвилину, уже сидячи за прилавком, знову глянув у той бік – нікого не побачив. «У мене що галюцинації? Певно, це з недосипу...» Вийшов на дорогу. І наступної секунди вже біг, бо побачив на узбіччі перекинуте відро й розсипані ягоди. Жінка лежала на дні рівчака.

– Пані! – гукнув він приголомшено. – Пані, ви мене чуєте?

Приклав два пальці до шиї жінки. Пульс промацувався. Жодних травм неозброєним оком не було видно. Кшиштоф поплескав її обережно по щоках.

– Пані, отямтеся, прошу!

– Де мої чорниці? – ледве вимовила та.

– Що сталося?

– Не знаю. Де мої чорниці?!

– Ви можете встати?

Жінка непевно підвелася, спираючись на нього.

– Я тільки заберу відро.

– Не хвилюйтеся, я зараз принесу його.

Жінку хитало, і Кшиштоф довів її до заправки.

– Схоже, вона зімліла, – сказав Йолі. – Ви сідайте, – він присунув жінці стілець, а сам повернувся по відро й кошик. Гриби вдалося зібрати, хоч вони трохи й покришилися. Чорниць лишилося зо дві жмені. Приніс усе.

– Ох, лишенько! – видихнула жінка, побачивши майже порожнє відро.

– Як ви почуваєтесь? – спитала Йоля.

– Добре. Я вже піду, – вона спробувала встати, але ноги досі її не слухались.

– Не вставайте, будь ласка. Вам потрібно прилягти.

– Я мушу повертатися. Діти вже, мабуть, попросиналися. Котра вже? – вона глянула на годинник над касою. – За чверть сьома?! Уже?!

– Ви нікуди не підете!

– У мене діти самі лишилися.

– Не хвилюйтеся, – заспокоювала її Йоля. – Я відвезу вас.

– Але… у мене немає грошей.

– За ці ягоди. Домовились?

– Її звуть Мажена Згідка, – розповідала Йоля згодом. – У неї двоє дітей. П'ятирічна доня Ася й чотирирічний Томек із синдромом Дауна. Їй уже навіть допомогу не виплачують.

За ці гриби і ягоди годує себе й дітей. Їм загрожує виселення. У них удома навіть скоринки хліба не було!

– А її родина?

– Вона не захотіла говорити про це.

У них на столі стояла кава з молоком, а в плетеному кошичку лежали чудові хрусткі булочки, які Йоля привезла із Граєва. Ранкове сонце соталося крізь жовті фіранки й наповнювало кафе теплом і спокоєм. Однак замислена Йоля лише кришила в долоні шматок булки. Вже їй не смакувала. Увійшов клієнт і попросив «Виборчу». Кшиштоф підвівся, Йоля навіть не глянула вгору.

– Кафе вже працює? – запитав відвідувач.

– Звісно, – підскочила вона.

– Можна замовити каву?

Доки Йоля поралася з кавоваркою, клієнт із цікавістю роззирався. Було йому під сорок, худий і досить високий, а сивувата борідка додавала йому інтелігентного вигляду. Був схожий на письменника чи професора вишу.

– Приємно тут.

– Ми щойно починаємо.

– Я тому й приїхав.

– Тобто? – Йоля вражено подивилася на незнайомця. Тепер він був радше схожий на податкового інспектора. Зараз почне нишпорити в документах, і обов'язково знайде якісь помилки, вліпить їм штраф або щось іще гірше.

– Я вже був на цій заправці.

– Спра-а-а-вді? – протягнув Кшиштоф. – Я вас не пригадую.

– Я навіть познайомився із юним поколінням засланців.

– Із ким? – здивувалася Йоля.

– З Міхалом і Міколаєм.

– Ну, звичайно! Я тепер згадала, – Йоля відчула неймовірне полегшення. Її сини не стали б знайомитися з податковим інспектором. – Це ви тримаєте коней?

– Мене звуть Віктор Містевич.

– Йоланта Вербицька, а це мій чоловік Кшиштоф.

Вони потисли одне одному руки.

– Хлопці ще сплять. Ми вчора працювали допізна.

– Я їду до Елка. Хочу їм дещо передати. Ви не проти? – Йоля із Кшиштофом мали, мабуть, не надто впевнений вигляд, бо чоловік розсміявся й додав: – Не турбуйтеся, це лише малюнок.

Він пішов до машини й невдовзі повернувся з невеличкою картиною, загорнутою в папір. Це була весела кольорова абстракція.

– Яка гарна! Навіть не розраховуйте, що я віддам її хлопцям! – захоплено вигукнула Йоля. – Тут стільки порожніх стін! – крига скресла.

– Це ваша? – зацікавився Кшиштоф.

– Так. Бажаю успіхів!

Ніхто цього не очікував, але Мажена раптово виявилася незамінною. Коли Йоля привезла її з дітьми «лише на обід», у кафе раптом почався такий рух, що не було коли подумати, чи вона раптом не п'яничка, не злодійка, не наркоманка, і чи має дійсну санітарну книжку. Не мала, а на парковці вже стояло кілька фур, а їхні дуже голодні водії сиділи за столиками, чекаючи на гарячу їжу. Мажена, наче досвідчений полководець, взяла на себе командування. Нічого дивного, адже за освітою вона була технологом громадського харчування. Йолі дісталася роль ад'ютанта, а Міхалові – гінця, і це всіх влаштовувало.

Пізнього вечора, коли Йоля відвозила машиною Мажену з дітьми до Граєва, було зрозуміло, що завтра вона їх знову забере.

* * *

Міхал не сідав за комп'ютер мінімум із тиждень. Коли ввечері приходив додому, просто падав з ніг. Сором сказати,

та на перших порах навіть душ не приймав. Стояв у магазині, або їздив з мамою до Граєва, або допомагав Мажені на кухні, або глядів Асю й Томека, коли в Малого траплялися його щотижневі напади поганого настрою. На заправці була купа справ, батько вічно знаходив, що треба зробити. Йому доводилося готувати пресу на повернення, замовляти солодощі й напої, вносити накладні до комп'ютера. Навіть баскетбол і смажіння ковбасок на грилі перестали бути розвагою. Перетворилися на додаткові принади, що заохочували водіїв переночувати на їхній заправці. Скейта не бачив щонайменше з місяць. Вставав о шостій ранку, лягав опівночі. Канікули тяглися вічність. У вересні він урешті перестане бути в'язнем, стане людиною. Ще ніколи Міхал не мріяв у липні про повернення до школи.

Хоча була майже перша ночі, відкрив пошту й здивувався, як мало в ній листів. Липень – усі десь поїхали... А він здихав у якійсь дірі, гаруючи, як раб на плантаціях! Одне втішало в усьому цьому: Малому було не набагато краще. Повісили на нього ці два реп'яхи, дітей Мажени, вирішивши, що йому зайнятися нічим. Щоправда, Мажена взяла на себе відповідальність за туалети й душові, та Малий, пильнуючи малечу, не міг підзаробити миттям шиб. Хіба коли ті спали, але й так мусив щохвилини бігати дивитися, чи вони не прокинулися й нічого собі не заподіяли.

Абсолютно машинально під іменем «граф» (перше, що спало йому на думку), Міхал увійшов на якийсь чат, щоб поспілкуватися трохи з нормальними людьми:

<~граф>: хеллоу

<kati2001 >: хайюшки

<красуня >: Звідки в тебе мій номер?!

<чудовисько >: Просто, як граблі.

<~граф>: що чувати в польщі?

<kati2001 >: граф, а ти де?

<риба >: усім пива... бульк-бульк..

<~граф>: лондон. Привіт, риба...п'ю до тебе

<kati2001 >: що ти там робиш??????

<красуня >: Та квітка була від тебе?

<~граф>: курси, навчання, робота, тоска...

<kati2001 >: ти в банку працюєш?!?!?!?!?!?!?!?!?

<чудовисько >: Тобі сподобалось?

<красуня >: Ми знайомі?

<kati2001 >: пропоную зустрітися в 100лиці, ти коли назад?

<чудовисько >: На кожну Красуню є своє Чудовисько.

<~граф>: нескоро.

<риба >: чудовисько, мені жодного не дісталося.

<moon >: а ти красуня? Зазвичай риба має специфічне амбре.

<риба >: moon--a!@#$%^

<~граф>: я зустрів тут дівчину...

<риба >: це так романтично..... ☺ ☺ ☺ ☺

<moon >: тут чи деінде – усі однакові!!!!!

<kati2001 >: ойой, граф, не позбавляй мене надії.....

<чудовисько >: Я б охоче закусив тобою!

<красуня >: Ти мене лякаєш.

<риба >: упереееееед, чудовисько! У-у-у-у!

<moon >: диви, яка скора. вважай, станеш закускою із гриля.

<красуня >: Сподіваюся, тебе звуть не Адам.

<чудовисько >: Ні, а що?

<красуня >: У мене алергія.

<kati2001 >: граф, ти живий??????

<~граф>: я замаханий.

<чудовисько >: Красуне, як твій пес?

<moon >: аааа, то в неї два чудовиська???????!!!

<риба >: йорк і пудель

<kati2001 >: у вихідний???

<~граф>: ну та, за один день зганяти туди-назад у Мадрид

<риба >: ОГО!!!!! щастить деяким..... ☺

<kati2001 >: що ти там робив????????????

<красуня >: їздиш жуком?

<~граф>: аудит відділень

<moon >: граф, ти стрибаєш на банджі чи боїшся розсипатися на порох хаха

<риба >: відвали від нього, ти тільки по пиво здатен скочити

<чудовисько >: Майже.

<moon >: може разом стрибнемо? Гмммм...

<красуня >: Темно-синій жук?

<moon >: темно-синій??? О ГОСПОДИ!!!! чувак, де ти його відкопав????

<kati2001 >: граф, тобі 1000 років????!!!!!

<~граф>: лише 800

<чудовисько >: Темно-синє ауді.

<риба >: дуже супер сексі

<moon >: а як щодо зеленого трабанта*, потворо?

<риба >: хіба замість акваріуму 😐 😐😐😐

<moon >: хто тут із нас риба??!!!!!!!!!!!

<красуня >: Дякую за розмову, але мені час вигулювати пса. Щасливо.

<красуня > вийшла з чату

<риба >: фух! принцеса нарешті зникла.....

<moon >: погано ти стараєшся, чудовисько, наступного разу краще гостри зуби!!!!!!!!!!

<kati2001 >: граф, не дурій, ти ветеран?

<~граф>: 25?! підійде?

<kati2001 >: це вже краще!!!!!!! а що з дівчиною ☹☹☹☹☹☹☹

<риба >: moon, я плюхаюсь у ванну -> завтра 20.00??????? ЧМОГЄ!!!!!!

<~граф>: було-загуло

<moon >: ОК, русалко

---

* Марка автомобіля Східної Німеччини, існувала з 1957 р. по 1991 р.

<чудовисько >, <риба >, <тоор > вийшли з чату
<kati2001 >: прийдеш завтра???? графінчик???!!!
<~граф>: може..... чао.....

Анці й справді треба було вигуляти Пого. На озеро піти не наважилася. Було запізно. Парковка біля Равару видавалася безпечнішою. На зупинці завжди є якісь люди. Вияви почуттів із боку Чудовиська й тішили, і непокоїли. Весь тиждень він слав їй по кілька повідомлень щодня. Здавалося, він знає про неї все. Та сам показуватися не хотів. Сьогодні запропонував зустрітися в чаті. Був милий, галантний і досі інкогніто. Вона не знала про нього абсолютно нічого, окрім того, що сам захотів відкрити, але й це не конче мусило було правдою. У неї з'явилося відчуття переслідуваності. Придивлялася до зустрічних, ніби з їхніх облич могла вичитати відповіді на питання, які її гнітили. Хто він? Хтось знайомий? Якийсь сусід-недоросток? Інтернет-збоченець? Якби був чоловіком із плоті й крові, уже давно б запросив її на побачення. І вона, скоріше б за все, погодилась. Їй було шалено самотньо, плюс вона мала забагато вільного часу.

А ніч, як на зло, була така гарна! Над її головою з величезного друшляка раз по раз спадали срібні краплі. Завтра неділя. Невже знову весь день стирчатиме перед телевізором?

* * *

Войтекові Каспшику було 22 роки, і він вивчав право. Двічі на місяць їздив до університету в Білостоці, де проводив усі вихідні. Навчання було платне й Войтек мусив сам на нього заробити. Він уже досить давно зареєструвався в Граєвському управлінні праці як безробітний, проте жодних пропозицій не було. Коли одного дня повертався з Райгорода додому до Граєва, зупинився на новій заправці неподалік Белди. «Малюх»* брата уперто вимагав хоч пару літрів

* Фіат 126.

пального. Войтек залив мінімум, купив жуйку й тістечко в кафе, перегорнув якийсь комп'ютерний журнал. Хлопець не наважився відразу заговорити, але чоловік за касою допитливо дивився на нього. Ще подумає, що він злодій.

– Вам не треба людини на нічну зміну? – запитався врешті.

Кшиштофа здивувала безпосередність хлопця. Проте йому було знайоме відчуття життєвої невдачі, коли лишаєшся без роботи. І він справді потребував людини, яка працюватиме вночі. Глянув на Йолю, що стояла за прилавком.

– Треба, – відповів. Дружина лише похитала головою. Хлопцеві аж очі засяяли.

– Я... я вмію касу обслуговувати. Я працював у Білостоці в гіпермаркеті. І комп'ютер. І трошки англійською говорю... – похапцем перелічував він.

– І ви б хотіли працювати по ночах? – із недовірою перепитав Кшиштоф.

– Я можу й по ночах. Із тим гіпермаркетом не склалося, бо жити в Білостоці дуже дорого. Тут я в батьків живу. А там треба за все платити. Мене не звільнили, я сам пішов, бо на заняття лише двічі на місяць... То я й вернувся, – тут він трохи знітився й замовк.

Доки Кшиштоф думав, що відповісти, у магазин зайшла Мажена.

– Усе! Туалети сяють, наче штучна щелепа в Осійчука! Ой! Перепрошую! – побачивши клієнта, вона припнула язика й побігла до підсобки.

– Туалети я теж можу мити. І прибирати територію. І картоплю чистити, якщо буде потрібно...

Настирливість хлопця сподобалась Кшиштофові. Такий, як він, обов'язково відповідально ставитиметься до роботи.

– Післязавтра о десятій в управлінні праці, домовились?

У цей день Мажена отримала своє перше розвідницьке завдання. Виявилося, що Войтека вона знає в обличчя. Треба було обережно з'ясувати щось про нього та його родину.

– Про мене ви теж так розпитували?

– Тебе ми прийняли в сім'ю без жодних умов, – розсміялася Йоля.

* * *

Солодкий запах пиріжків із чорницями випливав десь із кухні кафе й сунув ліниво, шукаючи чутливі носи, крамницею, заправкою, парковкою, дорогою й губився аж під лісом. Там його вже перебивав смоляний аромат сосен і ялин, сморід вихлопних газів і свіжий повів вологих просторів, що добігав звідкись із лук.

Мажена пішла по ягоди о четвертій. Учора взагалі не поїхала додому. Переночувала в Йолі, бо після вечірки із грилем не було кому відвезти її з дітьми до Граєва. Спала з Томеком і Асею на канапі у вітальні Вербицьких. Боженько, оце так ліжко! Почувалася в ньому королівною! Але й так прокинулася о пів на четверту. Звідси до лісу всього кілька кроків. Напече пиріжків із чорницями. Вона й не здогадувалася, що буває таке щастя. Коли рано розплющувала очі, її тіло радісно тремтіло в очікуванні нового дня. І цей день надходив! І був ще кращим від попереднього! Глянула, як посапують крізь сон діти. Тепер усе буде добре.

– Кави? – запитала вона Кшиштофа. Крамницю від кафе відділяли лише дві сходинки, тому в найстаршого Вербицького, котрий опинився на лінії безпосереднього вогню, від запаху вже давно млоїло в животі.

– Із задоволенням! А що так смачно пахне? – запитав удавано байдуже.

– Пиріжки із чорницями.

– Може, якийсь вийшов негарний? – усміхнувся.

– Та ні, всі дуже гарні. Якраз стигнуть, – відповіла Мажена вдавши, що не зрозуміла.

Наближалася сьома. Сонце подарувало їм такий чудовий день! Йоля йшла парковкою до кафе, радіючи погоді й жит-

тю. Треба поставити каву, скоро водії почнуть збиратися на сніданок. А ще розморозити масло й зробити свіжий сирок. Раптом її зачепив чудовий, густий запах дріжджової випічки. «Та ні, неможливо!» – подумала вона й додала кроку.

У кафе вже сиділо троє водіїв, серед них їхній перший і улюблений Славек-Вікінг. Вони поглинали пиріжки, розраховуючи в думках на добавку.

– Якби моя жінка пекла такі пиріжки, я би в житті не став водієм!

– Увечері запрошуємо всіх на гриль і торт. Сьогодні нашому синові, Міхалові, виповнюється шістнадцять! – гордо повідомила Йоля.

– Чорт забирай! А ми ж нічого не знали! Треба було нас попередити, – почав голосно нарікати щиро збентежений Славек.

– Не лякайтеся, торт робитиме Маженка, а не я. Вам нічого не загрожує.

Йоля сіла з кавою за столик і насолоджувалася смаком свіжої випічки. Їй здавалося, що вона на канікулах. Щодня дихала лісом по другий бік дороги. Познайомилася з багатьма приємними людьми. Її мужчини були поруч. Почувалася у безпеці й була щаслива. Змучена, проте щаслива. Минув місяць, і все почало якось нарешті входити в колію. Новий день уже не лякав її. Тепер, коли Мажена допомагала їй у стількох справах, повернулася багаторічна думка про книжку, найкращий доказ психічної стабільності.

Може, напише роман? Такий, у стилі «Бріджит Джонс»? Про досвід зрілої жінки, про свій власний? Того року всі писали романи в стилі «Бріджит Джонс». Що поробиш – мода. Видавці любили фаворитів. У цьому сезоні фаворитом була історія десь романтична, десь іронічна, такий трошки кращої якості любовний роман із героїнею, у якої проблеми з реальністю, та врешті якось вона її опановує й після тривалих пошуків зустрічає врешті того єдиного, з ким живе довго й неймовірно романтично. Зробити із себе дурнішу,

ніж вона є насправді? Хіба це проблема? Може, і їй варто спробувати щастя? Видавництва організували кілька літературних конкурсів, чому й не взяти участь у якомусь із них?

– Скільки книжок про те, що вони дурепи, баби можуть проковтнути за один сезон? – із традиційною чарівністю висловив свою думку адепт чоловічого шовінізму, її коханий благовірний. Та вона все одно спробує!

У день свого шістнадцятиріччя, двадцять дев'ятого липня 2001 року, Міхал мав єдине бажання – аби цей жах пошвидше закінчився! Засинаючи увечері, незграбно молився про роботу для батька, будь-яку, аби подалі від цього кінця світу. Ліс, луки, клекотіння лелек і кумкання жаб рано-вранці якось його не зачіпали. Це зрозуміло – він був дитиною міста. Окрім того, постійне перебування в товаристві батьків і брата починало діяти йому на нерви. Кожен мав свою групу підтримки: у батька – Віктор, у матері – Мажена, у Малого... Ну так, у Малого теж нікого не було, але він ніби й без того виглядав на цілком задоволеного життям. На відміну від Міхала, якого найменша дрібниця вибивала з рівноваги. Сьогодні теж – влаштовують п'янку на його день народження! Цілий день доведеться терпіти поплескування по спині й дурні коментарі дорослих про те, як би їм знову хотілося бути шістнадцятирічними! Капець якийсь просто!

Десь о першій на станції з'явилися несподівані гості: Анка й Пого! То він таки знайшовся! Міхалові було трохи шкода, що не завдяки його геніальній розшукувальній операції, та він швидко дорікнув собі за такі думки. Виявилося, що в Анки теж сьогодні день народження!

– Коли до мене дійшло, що в мене немає нікого, у чию камізельку можна виплакатися, ми з Пого стрибнули в машину – і ось я тут! – оголосила вона.

– І це було дуже слушне рішення! – щиро відповіла Йоля.

Анка досі не знайшла роботи, тому для покращення настрою з'їла найбільшу у світі відбивну, доповнила трьома пиріжками, і оточена залицяннями Славека-Вікінга, пішла на прогулянку до лісу.

Пого натомість одразу ж захопили діти, а що був він добре вихованим псом, а також відчував нестачу щоденних пестощів, то дозволив себе торсати, смикати, шарпати й водити на повідку, не втрачаючи при цьому властивого ретриверам ангельського спокою. Подурівши з годину, зморені малюки й пес попадали з ніг і заснули.

На заправці панував рейвах. Закінчувалася друга хвиля відпусток, одні їхали в серпневі, інші поверталися з уже відбутих. Міхал стояв на касі й не мав навіть секунди пожаліти себе. Батько задрімав по обіді, відсипаючись після чергової роботи вночі. Спека трохи спала, але морозиво та напої й далі добре продавалися. А ті, хто зайшов до крамниці, обов'язково опинялися в барі. Теплий жовто-білий інтер'єр, задоволене мугикання клієнтів, які не здужали доїсти величезні порції, виставлені в буфеті торти – у кожного був свій привід зупинитися. Мажена невтомно ставила в духовку нові й нові дека пишних, змащених жовтком пиріжків із чорницями. Міхал з'їв шість і від щирого серця шкодував, що більше вже не подужає.

Наближалася шоста. Тато встав і прийшов трохи допомогти йому. Мама з Анкою розпалювали біля будинку гриль. Діти знову мучили пса. Із-за станції з'явився Віктор. Він ішов з якимсь хлопцем. Міхал абсолютно випадково повністю зафіксував цю сцену, бо саме виходив з будинку з фотоапаратом, щоб зняти незграбні спроби мами й Анки розпалити вогонь. Коли навів об'єктив на дітей, помітив, як Пого раптом завмер, а потім із радісним валуванням кинувся до Віктора.

– Таке враження, ніби ви знайомі, – засміялася мама, дивлячись на Віктора.

– Ну, бо ми й знайомі, – відповів Віктор.

Міхал, як професійний оператор, перевів об'єктив на Анку. Та стояла червона й не могла оговтатись.

– Спра... вді... Цей чоловік... знайшов... Пого.

– Невже?! – вигукнула Йоля. – Цей світ такий тісний!

– А це мій племінник, Бартек Яблонський. Він ходить до Граєвського ліцею. Ви б точно зустрілися після канікул. Я саме відвозив його додому й подумав...

– Вікторе, ти як завжди чудово придумав. Аню, ти знаєш, що Віктор – художник?

– Нам не вдалося познайомитися ближче, – сміючись відповів Віктор. – Був сильний дощ.

Анка вдячно поглянула на Віктора. Якби їй довелося розповісти, як вона пошилася в дурепи, коли забирала в нього Пого, то, мабуть, згоріла б від сорому.

Побачивши незнайомого хлопця Міхалова система розпізнавання «свій-чужий» радісно запищала. Вже з першого погляду він знав, що має справу з кимсь, зробленим як не з того самого, то принаймні з дуже схожого тіста. Одяг незнайомця: баскетбольні кросівки (розмір набагато менший за 47, 43, максимум 44), кепка, розвернута дашком назад, короткі баггі й футболка з упізнаваним логотипом «btl» говорили більше за сотню слів. Так, це був представник його ж племені. Достатньо було для порядку поцікавитись:

– Чув «Кінематографію»*?

А почувши відзив:

– Мені найбільше подобається «Я – це я», – Міхал лише усміхнувся.

Чудово було віднайти Людину в цій дірі! Порівняно з його ейфорією, радість Робінзона Крузо, коли він зустрів П'ятницю, виглядала лише тінню справжнього щастя. Міхал уже не сподівався жодних подарунків. Що, зрештою, він міг би отримати? Новину про повернення до Варшави? Прийде й на неї час. Хоч і не сьогодні. Він був реалістом.

---

* Альбом польського хіп-хоп гурту «Paktofonika».

Та однак недооцінив батьків! Поглинутий розмовою з Бартеком і відкриванням нових спільних територій, не звернув уваги, що обоє спокійнісінько собі сидять біля гриля! Уже пізніше, десь о десятій, коли спеціально для нього почалася художня програма – великий показ феєрверків – трошки замислився.

Як і де Славек-Вікінг примудрився купити в неділю вранці, посеред літа, аж шістнадцять різних феєрверків, для всіх, окрім Мажени, назавжди лишилося таємницею. Проте ще більшим подвигом виявилося отримати дозвіл скористатися моріжком довкола заправки. Намагаючись зробити день народження Міхала веселішим, до організації підключилися навіть люди, яких він у житті не бачив! Бо пані Валі довелося відновити давнє знайомство з дещо грубуватим Францішеком Ольшевським і переконати його, аби не був мастодонтом і дозволив молоді розважитися того єдиного вечора. (З огляду на безпеку показ не можна було влаштовувати дуже близько до заправки й запаркованих машин). В остаточному підсумку отримала його згоду, хоч і не безумовну: відправив на станцію свого сина Зенека. Хтось мусив стежити за порядком.

– Тату, ти закрив заправку? – спитав Міхал, коли над їхніми головами казково розквітнув останній шістнадцятий феєрверк. – Може, я піду?

– Не треба, синку. Від сьогодні я маю змінника.

Це була головна новина!

– Без жартів?!

– Вибач, але боюсь це єдиний подарунок з нагоди дня народження... І підозрюю, нам ще якийсь час буде потрібна твоя допомога.

– Тату! – сказав лише. Йому стало незручно. Адже він не уникав роботи. Просто хотів мати трохи вільного часу.

Проте не лише в Міхала був того дня день народження. Переживши перший шок, Анка теж почала отримувати

задоволення. Віктор, відвозячи Бартека в Граєво, заскочив додому й привіз їй у подарунок чудову картину. І Анка сподобалась пані Валі: хоч попервах вона трохи супилась, та вертаючись додому ще до кінця вечірки, пригорнула її до грудей і прошепотіла.

– Дбай про нього добре, – мовою її народу це означало прийняття. – І приїжджай якось у гості.

Томек, побачивши пані Валю, що сиділа на складаному стільчику й гладила Пого, підійшов до неї шаріючись, і тихенько прошепотів:

– Бабусю, де ти була?

– Удома, – відповіла вона здивовано.

– Ти залишишся з Томеком?

– Так, синку... – зворушена пані Валя міцно притулила його до себе. Відтоді Томека вже не можна було від неї відірвати. Ася, що заздрила братові через його відкриття, підійшла із другого боку.

– Чи в Белді не знайшлося б якесь дешеве помешкання для Мажени й дітей? – спитала Йоля пані Валю. – Це лише два кілометри, а до Граєва аж п'ятнадцять. Як воно буде взимку?

– А може, у мене? – невпевнено сказала пані Валя, ще міцніше пригортаючи Томека.

Коли десь о пів на одинадцяту свято вважай закінчилось, і всі фури могли вже вирушати в далеку дорогу, стало якось порожньо. Міхал ще зайшов у кафе, та на жаль там вже не було жодного шматочка святкового торта, а від пиріжків лишився тільки солодкий спогад. За прилавком сподівався побачити когось батькового віку. Старшого дядька з пузцем, який говоритиме йому «синку». А тут така несподіванка! Войтек щоправда не був скейтером («Це переростається»), зате цікавився музикою та спортом, і колись теж займався карате («Дуже недовго й без особливих успіхів»). А ще знав

купу історій про вчителів граєвського ліцею («Стережися Капця – та нікому спуску не дасть»).

Войтек став манною небесною для Міхала. Бартек із батьками поїхав на канікули до Італії, і Міхал знову мав би нудитись цілими днями. Угода була простою: Міхал може їздити до Граєва, але о десятій вечора повертається з Войтеком. Обоє ревно дотримувалися цього закону.

* * *

Міхала трохи непокоїло, що скільки б він не приїздив до Граєва, де всі дороги вели повз пам'ятник, ніколи не бачив там нікого на скейті. «Ну мали ж тут лишитися ще якісь люди?» Він же бачив їх на вулицях. «Це лише питання часу, – втішав він себе подумки. – Це ж неможливо, щоб тут ні в кого не було скейта?!»

Коли вони з Міколаєм уперше стали під пам'ятником, їм здалося, що вони знову вдома. На східцях сусіднього будинку самотньо сидів трохи піддатий чолов'яга. Тож вони захопили пам'ятник. Стрибки в них не дуже виходили, та без муки нема науки. Пробували до останнього. Часом якийсь перехожий кине на них осудливий погляд, бо пам'ятники призначені для вшановування, а не для катання. Часом хтось щось пробурчить собі під ніс. Та поки що зріст Міхала оберігав їх від зайвої уваги перехожих.

Наступного дня, коли Міколай уже опанував застрибування на першу сходинку, до них підійшов якийсь пацан із дошкою. Ще кілька підтягнулося із сусідніх будинків. Стояли й мовчки дивилися. А потім із-за рогу виїхав «бобік» із включеним сигналом.

– Щоб я вас тут більше не бачив! – гукнув поліцейський, не виходячи з машини. Вони зробили вигляд, що нахилилися по дошки. Поліцейські поїхали. Вони знову почали стрибати.

Того дня патруль номер один граєвської поліції приїздив під пам'ятник чотири рази. Коли синій «Полонез» виїжджав

із-за рогу, хлопці ховалися в брамі сусіднього будинку. Їх покликав отой рудий, що сидів на сходах і стан якого натякав на кілька випитих пляшок пива.

– Мене звуть Польдек, – прохрипів він. Судячи зі щетини, не голився він десь із тиждень, а сорочку не міняв, певно, ще довше. – У разі чого, завжди можете сюди забігти, – він вказав на похмурий коридор. Щоб туди увійти, потрібна була неабияка сміливість і повна відсутність рецепторів у носі. – Я живу на першому поверсі. Тут завжди відчинено.

– Дяки, старий! Не будемо тобі заважати, – у повітрі ще висіли звуки останніх складів, а з-за рогу Кілінського знову вискочила та сама поліцейська машина.

– Він у них один чи що? – проскочила думка в Міхала. Він не встиг до брами. Уже сидів у «бобіку».

– Що з тобою, синку? Ти глухий?

– Ні, прошу пана.

– То якого дідька ти досі стирчиш під цим пам'ятником?! – гарикнув старший сержант, який сьогодні явно не ганявся за жодним вбивцею чи грабіжником.

– Я батьків чекаю. Вони пішли до священика, замовити похорон. Як дідусь помер, то лише тітка телеграму прислала, що її огорнула невимовна печаль ітеде, то ми сіли в машину й завтра, мабуть, того... на цвинтар. Ви розумієте, ми самі не звідси, і мама казали бути коло пам'ятника, бо потім шукай вітра в полі.

– Ну, того... Мої співчуття. Можете тут бути, але не їздити, бо ота... Садовська, тобто громадянка, надзвонює, а в нас і так купа роботи.

– Ясно. З поліцією погані жарти.

– Отож! – і вони поїхали.

Коли за чверть години пані Садовська з почуттям глибокої громадянської стурбованості знову подзвонила до поліції, там дуже довго не брали слухавку. Адже поліція має набагато важливіші справи.

А що Міхал? Він зібрав уже чималий фан-клуб. Його каскадерські трюки викликали захоплення не менше, ніж дотепні коментарі, а коли навіть поліції не вдалося його зламати, став ідолом.

– Що це за перець? – запитав він одного з фанів, кивнувши на «Тойоту Ленд-Крузер», синій металік, що постійно крутилася неподалік: з її відкритих вікон лупив нав'язливий біт-техно, який лише зрідка перекривав тонкий писк гальм на світлофорі. За кермом сидів класичний приклад гопника.

– Ґвідо Шмідт. Тут його всі знають. У його батяні купа бабла.

– Шкода, що мізків за гроші не купиш!

* * *

Усупереч початковим планам, Міхал не прочісував усе місто в пошуку таємничої дівчини. Зрештою, уже й забув, як вона виглядала. А що, як приїжджала сюди лише на канікулах і вже давно повернулася до Познані чи Жешова? А якщо місцева, то рано чи пізно вони мусять зустрітися. Повинні ж тут бути якісь дискотеки, клуби, кіно? Проблема лише в тому, що він туди не вчащав. Ну, тобто двічі вони з Малим пішли до кіно, але щоб повернутися додому на десяту вечора, доводилося за півгодини до того виїхати із Граєва. А він що, якась дебільна Попелюшка, щоб тікати з дискотеки ще до початку справжньої забави?

Ні, на сьогодні вже має досить. Всівся на східці поруч із Польдеком, який саме відкривав запечатану акцизною маркою чарівну браму до «Країни мрій».

– Е?.. – Польдек галантно показав на пляшку, пропонуючи ковточок.

– Ні, дякую. Не під час тренувань. Може, іншим разом? – обидва знали, що Міхал не вживає алкоголю, але годилося запропонувати й годилося відмовитися. Правила були всім відомі. У Міхала в рюкзаку лежало кілька

булок. Він дістав бутерброд і побачив Польдекові очі. Не замислюючись, простягнув до нього руку з пакунком.

– Мамуся, еге ж? – запитав Польдек, приймаючи канапку. – Немає смачнішого, ніж у мами.

– Вона завжди стільки наробить, що потім доводиться викидати. А як забагато з'їси, то від землі не відірвешся.

– Та розумію.

Польдек їв бутерброд і попивав із горла. Міхалові теж закортіло пити. Але в рюкзаку вже нічого не лишилося. Дивовижно, як швидко Малому вдається спорожнити навіть найбільшу пляшку коли! І старшому братові нічого вже не лишилося, хто б сумнівався! Він побіг до найближчої крамниці. Від порогу його увагу прикував холодильник із напоями. Доки думав, що купити – велику колу, лимонад чи воду, а якщо останню, то газовану чи ні, ззаду пролунало:

– Допомогти?

У крамниці крім нього й продавчині нікого не було, тож він озирнувся, щоб відповісти. Він не хотів бути неввічливим.

– Дя... ку... ю, – він негайно забув, чому сюди прийшов. Вона стояла навпроти й усміхалася! Дівчина з гуртівні! Це була або вона, або її сестра-близнючка. Він упізнав її за ватними ногами і відчуттям, ніби ось-ось кудись полине.

– У холодильнику чогось бракує?

Цієї миті його мозок перетворився на супергігагерцовий процесор. За секунду проаналізував мільйони дотепних відповідей і відповідей на відповіді. Та сам він мовчав. Дівчина дивилася на нього з усмішкою, що говорила: «Бери все!»

– А що ви порадите?

– Ось це! – і вона виставила на прилавок морквяний сік!

– Чи вам відомо, що там, де я народився, цей продукт використовують як засіб катування засуджених? – на щастя, він уже знову панував над голосом.

Вона з усмішкою дістала інший сік.

– А цей?

– Цим напувають дуже неслухняних дітей у дитсадках. Після одного ковтка біднятка стоять у кутку без руху від п'яти до семи годин.

– А як щодо цього? – її розважала ця балачка! Мить, не спиняйся!

– На етикетці має бути напис: «Вживати із заплющеними очами» (Він сказав «очами»?! Неможливо!).

– Чому?

– Бо наукою доведено, що якщо під впливом цього напою подивитися на когось...

– То що?

– Ну, де ця кола, я ледь не вдавився! – загорлав хтось із повним ротом. Це Малий з'явився невідомо-звідки, і спустив їх на землю, де, виявляється, і далі точилося якесь нікчемне життя.

– На жаль, ще не винайшли засобу, що відбирає мову, – винувато посміхнувся Міхал. Поставив перед нею пляшку кока-коли й вийшов, щоб нам'яти братові вуха.

Коли невдовзі повернувся, опинився в зовсім іншому світі. Прекрасна принцеса перетворилася на стару відьму, яка зміряла його холодним поглядом, починаючи від розвернутого назад дашка аж до баскетбольних кросівок 47-го розміру, і закопилила губу, ніби щойно проковтнула жабу.

– Тут була така дівчина... – почав він на порозі.

– Не було тут ніякої дівчини! – люто просичала баба-яга. – І лишіть її вже нарешті всі в спокої!

Так відбулася його перша особиста зустріч із пані Садовською.

* * *

Наступні кілька днів постійно сіявся, накрапав, ішов чи періщив дощ, у різній послідовності. Десь на півдні країни це викликало повінь. Граєву вона, на щастя, не загрожувала, однак план шпигування за таємничою крамницею пішов за

водою. У кращому випадку туди можна було зайти по жуйку чи ще якусь дрібницю. У дощі всі чари крамниці розчинилися. За прилавком стояла звичайна продавчиня, і вираз її лиця заперечував будь-які паранормальні явища, що тут відбувалися. Треба було почекати на зміну погоди. От тільки погода не змінювалася. Тому Міхал годинами стирчав перед комп'ютером. Стрілялки допомагали на якийсь час забути про почуття, що не давали йому спокою. Про дивні почуття. Нові почуття. Йому здавалося, наче хтось його зв'язав, запхав кляпа, позбавив свободи. Став повільніше рухатися й тихіше говорити.

– Ти не захворів? – схвильована мати приклала холодну долоню йому до лоба й про всяк випадок дала аспірину, який він покірно проковтнув.

– Йому просто нудно, – заявив батько й вирішив, що нема про що говорити. – У наші часи відкривалася книжка й цілий день можна було так просидіти. А зараз їм усе нудне. Їм потрібно все більше подразників, як ото наркоманам.

Міхал пропустив цей коментар повз вуха. Не мав жодного бажання відповідати. Хтозна, скільки б тягнулася ця повчальна балаканина, якби на станції не з'явився Віктор. Попри жахливу погоду він променів чудовим настроєм, яким заражав усіх довкола. Йому саме вдалося вигідно продати кілька картин, а в поєднанні з варениками з м'ясом і українським борщем це був достатній привід радіти.

– Завтра я їду на два-три дні до Варшави. Відома берлінська організація, Akademie der Kunste*, хоче влаштувати мені виставку.

– Чудово! – Йоля була в захваті.

– У мене є прохання...

– Давай!

– Чи Міхал не міг би допомогти Валі? Тварини не вимагають особливої уваги, вона завжди сама давала раду, але зараз, коли під її опікою опинилися Томек й Ася... Собаки

* Берлінська академія мистецтв.

не агресивні. Достатньо, якщо він одним оком пригляне за дітьми.

– Не переживай. Ми з пані Валею все зробимо, їдь спокійно.

* * *

Нарешті настав погожий день і Міхáл одразу ожив. Відпрацювавши свою зміну на заправці (зазвичай з десятої до третьої), запакував у рюкзак скейта, прихопив бутерброди (один для Польдека) і на пару з Малим вирушив міжміським автобусом до Граєва.

Але чари не спрацювали. У крамничці на площі дівчини не було. Міхалові зовсім не хотілося кататися. Він приречено сів коло Польдека. Польдек любив бутерброди мами Вербицької, тому для нього поява Міхала означала безкоштовну їжу після кількох днів пиятики на порожній шлунок й економію принаймні двох злотих.

– Ти чого якийсь такий? – спитав.

– Та... – підсумував своє розчарування Міхал, удавано байдуже стенув плечима й подав йому канапку.

– Ну, я ж бачу, – продовжив Польдек, поглинаючи перший шматок. – Жінка? – кинув він знічев'я.

Чи то світова мудрість крилася на дні «Країни мрій», а чи то Польдек був більш уважний, ніж здавалося? Так чи сяк, він угадав. Зрозумів це за важкою мовчанкою, що раптом запала й тривала неприродно довго.

– То ти попав, друже! – зазвичай балакучого Міхала було не впізнати.

– Підемо на концерт? – філософські роздуми двох чоловіків нарешті перервав Міколай. От кому вічно бракувало розваг!

– Що за концерт? – неохоче видушив із себе Міхал, не піднімаючи голови.

– Біля «Гадесу» сьогодні ніби якийсь благодійний концерт. Будуть збирати гроші для постраждалих від повені. Сходимо?

До будинку культури «Гадес» було досить далеко. Вони йшли і йшли, а дошки ставали усе важчими. Дорогу їм указували численні групки молоді й дорослих, які дружно рухалися в одному напрямку, і напочатку тихі, а потім усе голосніші звуки музики. Не була це музика, яку вони слухали, але хоч якась різноманітність.

На місці Міхал кинув рюкзаки зі скейтами під розлогим деревом, а сам картинно розвалився поруч. У нього не було жодного настрою розважатися, а тим більше в товаристві групи «Компашка з Вікторової». Та Малий – із задоволенням, ніхто не забороняв йому підлізти під самісіньку сцену. Вони домовились, що Міхал не відходитиме від дерева, доки малому не набридне розважатися. Відтак Міхал зсунув темні окуляри на кінчик носа, витягнув із кишені штанів плеєр, увімкнув улюблену касету – «Кінематографію» Пактофоніки, відкрив маленьку пляшку коли й пив, заплющивши очі.

Його більше тут не було. Опинився не дуже далеко, лише кілька кварталів звідси. У крамниці, де за прилавком стояла морквяна фея. Дівчина щось говорила. Він не чув, що. Бачив лише одну й ту саму пляшку морквяного соку, як дістає її з полиці й показує, розхваляючи користь умісту. «Смішно, вона виглядає, наче грає в рекламі...» – подумав Міхал. Тепер його черга: бере з її рук пляшку, відкриває, ковтає. Навіть не скривився.

– Там, де народилася я, від цього навіть у вовкулак зуби розчиняються, – пролунало. «У Магіка нема такого тексту, – вирішив він. – Це радше... Це мабуть...» Розплющив очі. Спершу його засліпило, та за мить уже її розгледів.

– То нічого дивного, що я весь тиждень жодної шиї не можу перегризти. Тепер усе ясно, – відповів він.

Стоїть перед ним із сяючим ореолом над головою. Міхал ще не знає, чи це проекція мрій, чи вона й справді тут. Морквяна фея...

– Перепрошую, що не встаю, але я зовсім знесилений. Ковточок свіжої крові став би дуже в пригоді. Інакше я назавжди лишуся під цим чудовим деревом.

Його організм вібрує. У його нутрощах відбувається щось дуже незрозуміле. Хлопець відчуває, що варто встати й ноги під ним підігнуться. Проте він простягає їй руку. Дівчина зрозуміла, подає йому свою. Він устає. Вони стоять навпроти одне одного, зніяковілі. Вона врешті трусить банкою, у якій бряжчать дрібняки.

– Збираю для постраждалих.

– От біда, що я сьогодні жодного банкіра не загриз! – Міхал дуже повільно нишпорить по широких кишенях. У них є дещо, хіба кілька монет. Підкидає їх на долоні, перелічує. – Що тут у нас? Ого-го, цілих сто п'ятдесят чотири гроші! Кругленька сума! О, так! На неї можна було б... – Вона знову нетерпляче струшує банку. – Прощавайте, грошики! – шість монет одна за одною падають на дно, при цьому видзвонюють, ніби це справжній мільйон. – Що я наробив?! – Міхал із жахом хапається за голову.

– Що?

– Це був зачарований скарб, за нього я збирався викупити маленьку морквяну фею з рук лихої чаклунки. Все пропало! Я вже ніколи не дізнаюся, як її звуть!

– Марто! – хтось голосно гукає десь поруч.

– Я маю йти, – оговталась вона.

– Чекай! – він піймав її за руку. – Бог любить трійцю!

– Ну, то третій ще попереду! – відповіла вона з усмішкою.

– Для мене це вже третій!

– Тобто?

– Повір мені на слово. Четвертого може не бути!

– Почекай тут. Я скоро повернусь. Не бійся. Для мене це лише буде третій.

І пішла, помахавши йому рукою. А він, як поранений звір, упав на своє лігво у траві, аби із закритими очима поринути в думки. І навіть не підозрював, що він саме конає від любові.

* * *

Анка була повний нуль у питаннях сучасного мистецтва. Вона не знала ані модних прізвищ, ані трендів. Коли дорогою від Вербицьких намагалася пригадати хоч щось із прочитаного чи почутого, виявилося, що єдине прізвище, яке може прив'язати до твору – це Катажина Козира і «Піраміда тварин». Катастрофічно мало. Чула ще, здається, про «Чоловічу лазню», ніби тієї ж мисткині. Але в цьому Анка вже не була впевнена. Ще вона щось читала про інсталяції, про чищення картоплі в торговому центрі, ну й звісно про придавленого метеоритом папу*. Та на щодень вона чудово жила й без знань про мистецтво. То чому ж вона раптом щойно усвідомила, що один із п'ятдесяти трьох днів своєї невикористаної відпустки мусить присвятити чомусь, що давно здавалося їй настільки ж цікавим, як і візит до стоматолога?

Відповідь була дуже проста: зрозуміла, як багато втрачає в житті, у якому мистецтво, а саме образотворче, не відіграє жодної ролі. (За винятком кіно й інколи якоїсь не надто товстої книжки). Повернувшись до Варшави, вирішила відвідати Уяздовський замок і там, у Центрі сучасного мистецтва, взяти участь в першому з багатьох запланованих практичних занять. Вона домовилася із Влодком, геєм-стилістом, колегою по роботі в «Сучасній жінці». У нього саме був вільний вечір і бажання з'їсти нетривіальну вечерю в «Мистецькій кюхе». Анка пригощала. Хто б відмовився?

Було суперово. Влодко виявився чудовим співрозмовником. Він усіх знав, а жарти сипалися з нього, як з дірявої торби. Виставка зовсім не заважала їм пліткувати. Особливо дісталося колишній шефині Анки. Це було приємно. Набагато приємніше, ніж думки про те, нащо хтось витрачав час на скручування дроту в клубок, і що це може символізувати. «Невже тепер ніхто не малює пейзажів?» – подумки зітхнула Анка.

---

* Йдеться про скульптуру Мауріціо Каттелана «Дев'ята година».

– Або я тупа, або цей світ здурів, – зізналася вона Влодкові.

– Або одне й друге, – почула у відповідь. – Та не переймайся, у мене так само.

Пригнічення, спричинене творами мистецького авангарду, Анка із Влодком планували залишити в ресторані, кулінарні амбіції якого не відставали від рівня представлених у Центрі творів. Ну хто ходить до «Мистецької кюхе» на відбивну з картоплею! Тут замовляють твори мистецтва на тарілці. Правду кажучи, іноді переварити їх так само непросто, як картини чи скульптури з виставки. Підводні камені чекають уже в процесі замовлення. Одне безсумнівно: шеф-кухар – нереалізований поет.

Між голосними вибухами сміху, що переривалися повискуванням і витиранням сліз, Анка почула сигнал нового повідомлення на мобільному. Не одразу відреагувала, та коли Влодко на хвилину відійшов, дістала із сумочки телефон. СМС прийшов з незнайомого номера. Прочитала:

ТОБІ ВЕСЕЛО, КРАСУНЕ?

«Попався!» – подумала Анка. Нарешті він себе виявив! Це означає, що в нього немає під рукою комп'ютера, і оскільки вона кілька днів не з'являлася в чаті, хоч він постійно її кликав, терпець йому урвався, і він розкрив себе.

НАДЗВИЧАЙНО!

– відповіла Анка, щоб подражнитися. Але звідки він знає, що саме зараз вона розважається? Роззирнулася залою. Люди, як люди. Вона нікого тут не знає... Хвилиночку... Один із гостей видався їй знайомим. Коли їхні погляди на секунду перетнулися, він наче стушувався й відвернувся. Десь Анка його вже бачила, але не могла згадати, де. Через

ці пошуки роботи де вона тільки не бувала останнім часом! Ні, зараз не згадає.

Підійшов офіціант і подав шампанське.

– Ти замовив шампанське? – вражено вигукнула вона, коли Влодко повернувся.

– Ні, а треба було?

– А хто тоді?

Вона ще раз глянула довкола. Ну так! У кутку зали, спиною до них, сидів Віктор! Анка впізнала його лише тоді, коли він озирнувся й помахав їй рукою. Він був не сам, але вибачився перед співрозмовниками й підійшов до них.

– Вікторе! – Анка голосно привіталася, не приховуючи радості, і щоб не мусив ні про що здогадуватися, представила йому Влодка.

– Маю, на жаль, ділову зустріч, та я б із радістю завтра побачився з тобою. Знайдеш для мене часинку? – несміливо поцікавився Віктор.

– Звичайно.

– Вип'єте за успіх моєї виставки в Берліні? – сказав наостанок і повернувся до свого столика.

– Із задоволенням! – вигукнув Влодко. Він теж обожнював шампанське. – Який божественний чоловік! – Влодко завжди говорив те, що думав.

Тепер Анці було неймовірно весело. Перспектива завтрашньої зустрічі з Віктором подіяла на неї, як доза вітаміну R. (Якщо такий є. Якщо ні, то хтось повинен його нарешті вигадати!) Тому вона зовсім не здивувалася, коли задзвонив телефон і чоловічий голос запросив її на шістнадцяту завтра «для подальшого обговорення питання роботи в «Газеті виборчій».

– Щось ви там допізна працюєте, – кинула вона весело, бо було о пів на одинадцяту, а в голові в неї трохи бродили бульбашки. – Але ОК, я приїду. Шістнадцята нуль-нуль? Так точно! – Анка залилася сміхом і вимкнула телефон. – Суцільні хороші новини. Який чудовий день! – сказала вона

Влодкові й смачно його поцілувала, а він терпляче це витримав.

* * *

У кожного своє уявлення про щастя. Хтось прагне щодня їсти досхочу, хтось бажає виграти мільйон, лежати на білому піску під розлогими пальмами й нічого не робити, інші мріють про роботу, що приносить задоволення, і кохання на все життя. Для Міхала щастя полягало в трьох словах: телевізор, чіпси, ліжко. Лежати перед телевізором, їсти чіпси й перемикати канали. І щоб ніхто до нього не чіплявся, не капав, що в нього уроки, що не прибрано, що борошно закінчилося. Так було до вчора.

У стайні стояв запах кислої кінської сечі й солодкаво-духмяного сіна. Доводилося постійно дивитися під ноги, щоб не влізти в розкидані скрізь жовто-зелені, схожі на пресовані брикети, кізяки. Тільки пахли вони інакше. Міхал стискав у руці щітку й намагався почистити коня. Коня зблизька він бачив уперше в житті й був переконаний, що Бог створив цих тварин, підступно уявляючи саме цю мить, коли він муситиме зображувати із себе чортового мачо.

– Тепер спускайся нижче, до живота, – почув він.

«Чудово! Як я маю нахилитися, він же от-от вбрикне мене!» – злякано подумав у відповідь, і дивлячись в інший бік, продовжував невміло чесати гнідого.

– Не бійся. Каштанчик найсумирніший.

– Угу, – тільки й видушив із себе Міхал, бо Каштанчик саме зібрався змінити позу. «Зараз він мене по стінці розмаже! Господи, що я тут роблю?!»

Марта швидкими вправними рухами людини, що досконало володіє цими навичками, вичесала трьох коней, доки він незграбно колупаючись ледь дійшов до половини Каштанчика.

– Ти закінчив?

Не хотів брехати, але й доля ковбоя йому не усміхалася, тому лише невиразно буркнув:

– Ага.

– Тепер пішли виведемо коників на луку, – сказала Марта, а він здивовано дивився, як слухняно вони йдуть за нею. – Коні неймовірні, правда?

Він не поділяв її захвату. Коні – це великі страшні чудовиська.

– Хочеш прокататися? Є два сідла.

Одна справа стояти біля коня, а зовсім інша – сісти на нього верхи. Якби хтось запропонував йому місяць пожити в Нью-Йорку, може б і ризикнув, але тут нагородою могло стати лише болісне падіння й купа сорому.

– Може, іншим разом? – відповів він не надто натхненно.

Марта зграбно скочила на коня й погнала лукою. Виглядало це дуже просто. Треба й самому колись спробувати. Не сьогодні. Нині він краще подивиться. А відколи Каштанчик пасся на відстані двадцяти метрів від нього, Міхалові більше нічого не було потрібно для щастя.

– Де ти цьому всьому навчилася? – запитав він пізніше.

– Я часто тут буваю. Зрештою, тут не потрібні вміння. Захочеш – навчишся.

Марта була не така, як інші його знайомі дівчата. Вона не надавала великого значення одягові, говорила звичайно, не наслідуючи Каю Пасхальську чи ще якусь акторку, не фарбувалася. Міхал не був противником макіяжу, але йому подобалось, що Марта не користується косметикою.

Вони довго сиділи, не кажучи ні слова, просто дивилися перед собою й слухали пташиний спів. Коні поскубували траву, собаки повлягалися поруч й одразу ж задрімали. Мовчали. Та їхні руки вже все одна одній сказали. Наче сонне пташа, її долоня притихла в гнізді його великих лаписьк. Міхал не хотів від життя нічого більше. Ну, може

окрім зміни розкладу руху міжміських автобусів із Граєва. Щоб не спізнитися, мусили повертатися. Що ж, доведеться попрощатися, аби знову мати нагоду зустрітися...

– Я не можу завтра, – сухо проказала Марта.

– Чому?

– Я зайнята.

– Цілий день? Навіть годинки не матимеш вільної?

І Міхал злякався. Це ж зрозуміло, що його морквяна фея не сиділа все життя й не чекала, доки він, весь у блискучих обладунках, прибуде сюди з далекого королівства й оселиться у своєму замку – і все заради неї. Очі не бачать – серце не болить. Він не став розпитувати.

– Тоді післязавтра? – кинув, на перший погляд, спокійно.

– Післязавтра.

– А якщо я помру від туги?

– Я тебе зачарую.

– Ну ясно, ти ж – фея!

Тоді вона торкнулася вказівними пальцями його повік і поцілувала. Спочатку ліву, потім праву. І був він віднині зачарований.

* * *

– Ось наш синочок і видужав! – сказала мати за сніданком і погладила його по голові, так ніби він мала дитина.

Міхал саме поглинав подвійну порцію кукурудзяних пластівців із молоком. Не відповів, але й не ухилився від її руки. Понад усе не любив таких ніжностей. Але сьогодні окей, хай уже собі погладить.

–...у нього четверо коней і сім собак! – він жваво розповідав про свою вчорашню поїздку до Віктора. – Він не вішав лапшу. Коней потрібно чистити такою щіткою...

– А на них можна кататися? – зацікавився Міколай.

– Звісно.

– Ти їздив?

– Ага…

– Ну от! Ну, чому я поїхав з тобою до Граєва! – вчора Міколай обрав крамниці й морозиво, а сьогодні мама була винна, бо катання верхи виглядало набагато цікавіше. – Як воно?

– Цілком нормально. Навіть простіше, ніж на скейті.

– А через перешкоди скакав?

Кожна байка, аби стати прийнятною для слухачів, мусить мати встановлені обмеження. Міхал був чемпіоном у цій справі й розумів, що не може заходити задалеко. Тому відповів лише:

– Та ти що!

Але Малий і так дивився на нього з неприхованою заздрістю.

– Наступного разу я з тобою! – заявив він безапеляційним тоном. Терпіти не міг, коли важливі події відбувалися без його участі.

Сьогодні Міхал нікуди не збирався. Після своєї зміни повбиває трохи монстрів, покидає в кільце, може прокатається на велику до Белди перевірити, чи з кіньми все добре. Їхати до Граєва, щоб на кожному кроці виглядати Марту, з його точки зору не мало сенсу. Якось переживе цей день. Тому він сидів на заправці, пригадуючи кожну її усмішку, стискаючи подумки теплу долоню, і заплющував очі, щоб вона могла ще раз торкнутися своїми тонкими вустами його повік, бодай уявно.

Із цих видінь його повернув на землю клієнт. Хлопець був його віку. Може, трохи старший. Увійшов до магазину із виразом, наче йому належить увесь світ. Біля колонки стояв позашляховик «Тойота Ленд-Крузер», у якому сиділа крикливо нафарбована дівчина. Міхал здогадався, що це Ґвідо Шмідт зі своєю пасією.

– Що, тепер ви пробуєте тут щастя? – іронічно спитав він Міхала.

– П'ятдесят три злоті.

– Нічого із цього не вийде, – продовжував той, розраховуючись.

– Бажаєте ще щось?

– А знаєш, чому? Бо тут ніхто не затримується.

– У нас вийде, – заперечив Міхал і з найщирішою усмішкою, на яку лише був здатен, видав решту із шістдесяти й побажав: «Щасливої дороги».

* * *

І все ж поїхав до Граєва! Починаючи із четвертої, він не міг усидіти на місці. Окрім того, отримав загадкову есемеску:

ДО ЗАПИТАННЯ. ГРАЄВО 1. ДРУГ

«До запитання» було для нього абсолютно незнайомим поняттям. То вже батько пояснив, що в поштовому відділенні Граєво 1 на нього чекає лист від когось, хто не знає його адреси. Відтак, почуваючи себе Джеймсом Бондом, Міхал поїхав до Граєва. Він не шукатиме Марту. Просто забере свою пошту й трохи покатається на скейті. Провідає Польдека. І так скоріше згає час. Зрозуміло, що Міколай, як тінь, подався за ним.

Пакет на ім'я Міхала Вербицького виявився товстим сірим конвертом формату А5, висланим із Фінляндії! Розкрили його прямо на пошті й на великому восьмикутному столі уважно роздивилися вміст. Там була купа листівок і проспектів із Гельсінкі та інших цікавих туристичних місць цієї чудової країни. Міхал уже давно забув про своє прохання, а Славек-Вікінг постійно пам'ятав!

Вкладаючи листівки в конверт, Міхал краєм ока помітив знайому постать. Протилежною стороною вулиці йшла Марта, вочевидь кудись поспішаючи. Міхал лише гукнув Міколаєві:

– Іди до пам'ятника! Я пізніше підійду! – і вискочив на вулицю.

Йому було трохи лячно викрити якусь її похмуру таємницю, яка все між ними зіпсує. І, хоч зовсім небажаний,

його душив страх за брата. Але можна було повернутися будь-якої миті. Не зробив цього. Марта рішуче звернула на Траугутта й зникла у хвіртці біля Новицького.

Посеред невеликого саду стояв яскравий, лимонно-жовтий, одноповерховий будинок. Вхід стерегли два гіпсові леви. Між дерев – дитячий майданчик із залізними турніками. Міхал ледве прочитав напис над входом до будинку: «Центр соціальної допомоги дітям». Марта увійшла, а він лишився на вулиці. Спостерігав за брамою з безпечної відстані. Спочатку він стояв, потім ходив уздовж огорожі, присів на мурі, знову встав і походив. Це тягнулося безкінечно. І коли вже майже сам себе переконав у тому, що вона давно вийшла, а він це прогавив, побачив її у дверях. Минуло рівно дві години.

– Що ти тут робиш? – отетеріла вона.

– Тебе чекаю, – він схилився поцілувати її в щоку, та вона відсунулась. – Доки настане завтра, мине ціла вічність.

– Звідки ти взнав, що я тут?

– Найняв приватного детектива. Ти справді там була чи просто вийшла садом на іншу вулицю, щоб заплутати сліди?

– Справді.

– Мені краще більше на задавати питань? – Міхал злякався, що таки розкрив якусь таємницю.

– Я волонтерка, – сказала коротко, а він був так само дурний, як і до цього.

Вони просто гуляли містом, насолоджуючись товариством одне одного. Їй подобався «Алхімік», фільми Ларса фон Трієра, слухала Брайана Адамса й Шаде. У них було стільки тем для розмов! І щасливі, вони балакали безперестанку. Того дня світ між сьомою й дев'ятою вечора раптом розквітнув. Але ані Париж, ані Відень, ані навіть Венеція не могли дорівнятися Граєву. Вулиці Новицького, Міцкевича, Елцька, Грюнвальдська, отця Пези, Дворна, Кошарова, Конституції 3 травня та Незалежності гордо випинали фа-

сади, наче були щонайменш Єлисейськими полями, Рінгштрассе чи площею Св. Марка.

Не помітили, як почало сутеніти. І щойно тоді Міхал згадав про Міколая. Вони ледве встигли на пів на дев'яту до пам'ятника. Малий сидів на лавці й шморгав носом. Протягом останніх двох годин він щохвилини дивився на годинника, вибираючи між самостійним поверненням до Белди й дзвінком до поліції із заявою про факт злочину. Майже тверезий Польдек і Войтек, який мав завезти їх додому, втішали його, що Граєво – це не Нью-Йорк, і люди тут не зникають за невідомих обставин.

На диво, образ Міхала, який на своїх двох перетинав площу, не приніс Міколаєві полегшення. І лише після того, як накинувся на нього з кулаками й викричав увесь свій безсилий розпач, йому стало краще.

* * *

Увесь ранок Міхал ширяв над підлогою. Застелив ліжко, що раніше було для нього невимовним тягарем, прибрав у кімнаті, не звалюючи всієї роботи на молодшого брата, і навіть ненав'язлива пропозиція матері помити посуд після сніданку не зіпсувала йому настрій. Зазвичай усе закінчувалося передачею на Міколая, однак сьогодні м'яч лишився в Міхала, а сам він зібрав посуд зі столу і, наспівуючи, полинув на кухню. Там на нього чекали гумові рукавички 9 розміру, що останнім часом лежали без діла. Інші члени родини заніміли. Тільки Міколай міг про щось здогадуватися, поєднавши дівчину в парку й кількагодинну відсутність Міхала вчора. Однак про це він не думав, тому дивувався не менше, ніж інші представники клану Вербицьких.

Хороший настрій у Міхала траплявся нечасто. Десь на вечірках, у школі – так. Тоді його було більш, ніж достатньо. Удома він переважно здавався похмурим і в'їдливим. Тож не дивина, що родоначальник, глянувши услід первісткові, пустив у ефір сповнене батьківської турботи питання:

– Гормони більше не грають?

Та ніхто не мав ілюзій, що це назавжди. Так, короткочасна примха. Дрібниця. Проте день минав, а з Міхалового обличчя не сходила усмішка, він нікому ні в чому не відмовив, на ні кого не нагиркав, не обізвав Міколая дятлом, придурком чи шмаркачем. Підозріло.

Майже о третій на заправку заїхав Віктор. Він саме повертався з Варшави. Схожість між ними була дивовижною. У Міхала й Віктора був однаковий погляд, ідентична усмішка, і така сама повітряна подушка під ногами.

– Як там господарство? – запитав він у Міхала.

– Та ніби добре.

– Марта була?

– Угум, – відповів Міхал, а Йоля нашорошила вуха.

– Чудова дівчина! Колись вона стане лікарем. Або ветеринаром. Чим би не займалася, буде чудовим фахівцем. Здається, вони зустрічаються. Ну, тобто вона й Бартек. Пощастило хлопцеві... Щось сталося?

Останнє речення Віктора почули вже тільки Йоля і Мажена, бо Міхал, пробелькотав здавлене «Перепрошую» і вискочив із магазину. Віктор провів його здивованим поглядом до дверей.

– Вибач. Невеличкий розлад... – Йоля спробувала перевести поведінку Міхала на жарт. Проте вона здогадувалася, що справа тут не в шлункові.

Це було, як удар під дих, як отримати кулаком у зуби. І спочатку – дивно – навіть не відчував болю. Щойно потім йому стало погано. Густа й липка, мов смола, хвиля, накотилася звідкись із самого дна, щоб у горлі перетворитися на камінь, якого ніяк не виходило позбутися. Коли вже заліг у прихистку своєї нори, із навушниками у вухах, то старався не думати, а просто вслухатися в музику. Міцно заплющив очі й закусив губу. Серце калатало, як після бігу на довгу дистанцію. Стиснутим кулаком гатив у чоло, намагаючись

вибити з голови набридливий приспів: КІНЕЦЬ! КІНЕЦЬ! КІНЕЦЬ!

Хтось торкнувся його руки. Вийняв один із навушників.

– Синку, ти добре почуваєшся?

– Звісно.

– Ти не поїдеш сьогодні до Граєва?

– Уже ні.

– Ну, не жартуй! А що тоді робити цілий день?! – рівень емпатії в дорогого молодшого брата традиційно зашкалював.

– Відчепись! – просичав Міхал і відвернувся до стіни.

Мати легко потягнула Міколая за рукав. Вони мовчки вийшли, і Міхал знову лишився сам. Була майже шістнадцята тридцять. Знав це навіть із закритими очима. Тремтів, хоч і не було холодно. Задуха не проходила, камінь у горлі продовжував рости. Зараз він мав би бути там, у місті. А був тут, крутився в ліжку й відганяв набридливі думки, яких не міг зрозуміти. Вона і Бартек? Саме Бартек?! Чому? Чому саме вони? Це ж велике місто. Сто десять вулиць. Тут стільки дівчат. Ну, чому саме з нею?!

Він рішуче зірвався з ліжка. Засунув до однієї кишені кілька касет, до іншої – плеєр. Потрібно щось придумати, інакше в нього дах поїде. Він вивів зі складу велосипед. Сів і ніким непомічений поїхав у невідомому напрямку.

Войтек був їхньою останньою надією. Та коли о десятій вечора нарешті прибув на станцію сам, Вербицькі дійсно занепокоїлись. Зникнення Міхала Йоля помітила десь о сьомій вечора. Коли він не прийшов вечеряти, занесла йому в дім канапки. Міколай поїхав із Віктором знайомитися з кіньми, і принагідно навідати Мажену із дітьми. Краще це, ніж сидіти в хаті. Міхала ніхто не бачив із четвертої. Десь о восьмій Віктор привіз назад Малого, і той одразу згадав, що вчора Міхал теж пропав на чотири години. Нервовість матері почала потроху переростати в паніку.

Йоля то нетямилася від хвилювання, то сердилась на Міхала, адже вони ж домовилися, що він завжди братиме із собою телефон! Якщо щось станеться – він повідомить! Але так просто ніколи не виходило. Телефон або лишався вдома, або раптово розряджався, або звук був вимкнений і мобільний вібрував собі досхочу десь у кишені куртки. Кшиштоф обдзвонив поліклініки, швидкі й відділки поліції в Елці, Граєві та Райгороді. Нікуди схожого хлопця не доставляли. Але й Міхала досі не було! Щоб не сидіти без діла, Віктор поїхав до Граєва, Войтек – до Елка, а Кшиштоф – до Райгорода. Повернулися з нічим.

Було пів на першу ночі, коли змерзлий, і схоже, що добряче наляканий Міхал, нарешті з'явився на станції.

– Я заблукав, сховайте хтось велосипед, – зронив, узяв сухий окраєць і пішов спати. Навіть не глянув на телефон, який сповіщав про три нові повідомлення.

Її підняла незрозуміла тривога. Із хвилину лежала не рухаючись і прислухалася. Може, то двері обори скриплять від вітру? Знову. Наче хтось стогне. Чому Азор не бреше? Певне знову десь завіявся. Годинник бомкнув раз. І знову цей стогін... Встала. Котра зараз година? Пів на третю? Північ, година духів, минула. Зрештою, Валя ніколи не боялася привидів. Вона стільки років прожила сама. Визирнула у вікно. На подвір'ї обіч колодязя лежало щось чорне. Кий дідько? Знову це протяжне виття. Засвітила ліхтарик, але до криниці було далеко. Якийсь час стояла біля вікна. Стогін затих. Взяла мітлу із сіней і вийшла на подвір'я. Чорний силует лежав під цямриною й не рухався. Удалечині завив собака. Шкода, що немає Азора, вона б почувалася безпечніше. Знову стогін. Якби танув. Валя була вже близько. Це був великий чорний пес. Його шию стискав колючий дріт. Вона відклала мітлу. Пес спробував підвести голову, але не зміг її утримати.

Почала говорити до нього. Повільно, як до дитини. Хотіла сама собі додати відваги. Боялася, що пес може втекти.

Але він уже взагалі не рухався. Голими руками вона розплутувала дріт, боляче ранилась. Зачерпнула долонею води й намочила собачий писок. Злизав струмочок, не розплющуючи очей. Розбудила Мажену. Пес був дуже худий, та ще живий. Мажена побігла по Віктора, а він одразу подзвонив знайомому ветеринарові. У Марека Гогої були гості, та коли вони почули кілька кинутих до слухавки коротких питань, без зайвих пояснень стало зрозуміло, що бридж закінчився.

* * *

Міхал почувався так само, як пес під крапельницею. Віктор якраз відсипався після ночі. З усіх звуків Міхал слухав лише один – важке уривчасте дихання пса. Крапельниця закінчилася, він вийняв голку й сів на підлогу. Гладив шию собаку й ніжно до нього говорив.

– Ми врятуємо тебе. Обов'язково. Ти мусиш жити.

Коли він побачив його вранці, одразу відчув, що їх поєднує щось більше, ніж просто співчуття. У ній він побачив своє побите нутро й подумав, що всередині виглядає так само. У собаки була ще якась надія. У нього більше ні. Подумки назвав її Надін, бо виявилося, що то була сучка. Якщо не знайдеться господар, попросить Віктора віддати її йому. Буде важкувато з матір'ю, але може, умовить її.

Десь опівдні задзвонив телефон. Міхал хотів відповісти, та Віктор устиг першим:

– Після обіду приїдуть Бартек із Мартою. Вони не змогли додзвонитися до тебе.

Величезна бурулька пронизала його голову, а за мить хвиля жару накрила його й відкотилася.

– Шкода, бо я саме маю певні зобов'язання, – прокоментував він. – Дружні.

– Дівчина, еге ж? – Віктор засміявся. – Ти, брате, не марнуєш часу, – і підморгнув йому, вважаючи себе неабияким дотепником.

* * *

Автовокзал Граєва. Розкатаний майданчик із чотирма допотопними, пофарбованими в зелений, навісами й будка чергового диспетчера, яка пам'ятає ще динозаврів. Повний відстій. Озирнувся. Чим тут зайнятися? На третю платформу під'їхав експрес-автобус Сувалки – Варшава. Водій вийшов на хвилину розім'яти ноги. Міхал підійшов до нього:

– Яке найближче місто?

– Залежить, у який бік.

– На цьому маршруті.

– А ти хоч знаєш, де ти?

– Та не дуже.

Водій обвів поглядом вокзал.

– Може, і не варто. Одинадцять злотих і за годину ти в Ломжі.

– Беру.

У нього було аж сорок злотих і він почував себе достатньо багатим, щоб податися навіть у найдальшу подорож.

– Ну сідай, друже.

О п'ятій уже вдихав знайомий смог великого міста.

Ломжа виконала своє завдання. Зрозуміло, що це не Варшава. Але він відчув знайому атмосферу! Десь із годину лазив, звертаючи особливу увагу на графіті й теги, купив колу в «МакДональдз» і нарешті був собою. Він саме розглядав боксерки зі смішними принтами, порозвішувані у вітрині магазину чоловічого одягу, коли за його спиною з виском загальмувало авто, щедро розсипаючи по всій вулиці звуки електронщини. Повітря забриніло, а у вітрині відбилася синя «Тойота Ленд-Крузер».

«Цей світ явно замалий для нас двох!» – подумав Міхал.

Водій, не хто інший як Ґвідо Шмідт, лишився в машині. Вийшла тільки довгонога, дуже скупо вбрана блондинка на неймовірно високих каблуках. Міхал не замислюючись увійшов до крамниці.

Дівчина стояла перед прилавком з білизною й безсумнівно мала проблеми із прийняттям самостійного рішення. Міхал не дав їй довго думати:

– Можна попросити автограф?

– Перепрошую?

– Ну, це ж ви виграли минулого року конкурс на найдовші ноги Ломжі?

– На жаль, ні.

– Не ви? А де ж ви переховувалися тоді?

– Ми знайомі?

– На жаль, на такого, як я, і остання собака не гляне! – він удав засмученого.

– Граєво?! Під пам'ятником?! – зраділа вона.

– Яка чудова пам'ять! Міхал.

– Анжеліка.

– Що купуєш?

– Щось у подарунок. Може, боксерки?

Глянув у вікно. Ґвідо вийшов з машини й від нудьги протирав замшевою ганчірочкою бокове дзеркало.

– Боксерки – це вчорашній день. Останній тренд – стрінги. Купи йому ці. Він буде в захваті.

– Думаєш?

– Я не думаю, я знаю.

– Правду каже, – підтримала його продавчиня, – ці наймодніші.

– Тоді я візьму. У нього скоро іменини, – пояснила вона.

Міхал отримав купу задоволення, уявивши, як вузькі стрінги врізаються в зад Ґвідо. Сам він у житті б такого не вдягнув.

– Пощастило ж йому.

Він демонстративно зітхнув, а вона заплатила й подивилася крізь вікно на Ґвідо – той саме трохи схилився, щоб бачити себе у вікні машини, і наслинивши пальці, вносив дрібні правки у свою фарбовану під блонд зачіску.

Дівчина зі змовницьким вигладом потягнула Міхала углиб магазину. Там вийняла із сумочки помаду, написала йому на руці дев'ять цифр* і, не сказавши більше ні слова, вийшла.

* * *

Із шостої ранку Міхал прокидався кожні п'ять-десять хвилин і дослухався. Почувши її спокійне дихання знову поринав у сторожкий сон. Його мучили кошмари. Вона потрапляла під фуру, тонула в болоті, з'являвся колишній господар і забирав її в нього. А він знову злякано будився. О сьомій устав. Надін спокійно спала на килимку біля його ліжка. Міхал тихенько вдягнувся й вийшов з нею на подвір'я.

Надін одужувала. Виголена ветеринаром шерсть на шиї поволі відростала. Кілька днів Міхал проводив у Віктора кожну вільну хвилину, доглядав її та старанно уникав зустрічей з Мартою. Вони ходили на довгі прогулянки в поля й дуріли на луках. Коли сідав на траву, Надін клала морду йому на груди й дивилася усезнаючим поглядом. Тоді він глибоко зітхав і гладив її, думаючи про когось іншого.

– Тільки ти мене й розумієш, правда?

Найважче йому давалися прощання з нею. Він швидко сідав на велосипед і, не оглядаючись крутив педалі, а Віктор міцно тримав пса, який рвався з повідка.

– Одного разу це погано закінчиться. Вона вирветься й побіжить за тобою. Скажи нарешті батькам.

– Я чекаю відповідного моменту. Що буде, як вони не погодяться?

Звідки було Міхалові знати, що Віктор давно вже вирішив з ними це питання. Тому якомога довше відтягував момент, коли мама, прикриваючись своїми обов'язками, зруйнує його мрію словами:

– Викинь це з голови! – і чергова чудова казка закінчиться.

---

* Кількість цифр у мобільних номерах у Польщі.

На додачу Надін звільнила його від набридливої й постійної присутності Міколая. Виявилося, що ветеринар, який доглядав її, має сина – однолітка Малого. Випадково хлопці опинилися в одному класі граєвської «двійки», а на додачу вони з Кубою подружилися! Чи можна бажати ще чогось? Відтоді Міколай більшість часу проводив в обійсті родини Гогоїв у Белді, мордуючи Кубу й Гогоєву маму тисячею питань про курей, корів, свиней, коней і кроликів. Вони були для нього екзотичнішими за слонів чи тигрів, яких він щодня бачив на каналі «Діскавері». Та й не було в них тепер кабельного.

Одного вечора, за столом, після особливо болісного прощання з Надін, Міхал нарешті спитав батьків.

– Насправді ми давно думали купити собаку, – сказала мама. – Добре. Можеш її взяти.

– Вона породиста. Це різеншнауцер. Собака була дуже виснажена, але пан Гогоя каже, що вона швидко погладшає. Ви не матимете жодного клопоту з нею, чесно, я сам усе робитиму, обіцяю! – він говорив дуже швидко, так ніби ще не переконав їх.

– Добре. Домовились.

– Тобто?

– Віктор віддасть її тобі?

– Уже віддав. Тільки я не певен, чи ви дозволите.

– Ти що, не чуєш, що тобі кажуть?

– Що?

– Ми ще п'ять хвилин тому погодились.

– Правда?! Я до Віктора!

– Зараз?! До завтра не можна почекати?

Цю ніч Надін провела вже коло Міхалова ліжка.

* * *

Вона йшла назустріч вулицею Польської армії. Між ними лишалося кільканадцять кроків. Вона вже його побачила. Дивилася просто йому у вічі. Він боявся цього

погляду. Палив йому нутрощі. Хотів утекти, звернути кудись убік, зробивши вигляд, що не помітив її, але ненавидів боягузів. Це мало колись статися. Не сьогодні, так завтра. У неї палали щоки. У нього скрутило шлунок, як перед контрольною. Що він їй скаже? Що вона йому скаже?

– Міхал! – у відкритих дверях книгарні виросла Анжеліка. – Ти чому не подзвонив?

– Я дзвонив, але мабуть, номер переплутав, – він глянув убік. Марти вже не було.

– Ґвідо влаштовує в п'ятницю вечірку з нагоди закінчення канікул. Прийдеш?

– Не знаю. Предки...

– Не розказуй мені. Усі хочуть, аби їхні діти товаришували із Ґвідо. Твої навряд відрізняються від інших. Я теж буду.

– Заради найдовших ніг Граєва я ладен хоч у пекло!

Ґвідо мешкав в одному з тих будинків новобагатьків на Костельній, вхід до яких обов'язково прикрашає аркада з колонами. Доглянутий до останньої травинки газон і безліч елементів садової архітектури, на чолі із двометровою альпійською гіркою, справляли відповідне враження. У саду було вже із двадцятеро гостей. Міхал завбачливо не поспішав. Коли натиснув клямку й хвіртка відчинилася, подумав, що не варто було сюди приходити. Як і передбачав, не всі приятелювали із Ґвідо. Не було серед них ані Марти, ані Бартека. От і добре. Обійдеться без сцен. Натомість зустрів двох своїх фанів. Розповіли, що пані Садовська регулярно ганяє всю компанію з-під пам'ятника, і відколи він перестав з'являтися на площі Свободи, знов ніхто не наважується там кататися.

– Ми ніби вже знайомі? – зненацька запитав його господар вечірки.

– Заправка. Досі не розумію, за що мені така честь.

– У тебе непогано виходить на скейті. Ну і, здається, Каська втріскалася в тебе, – Міхал не знав, хто така Каська і не дуже хотів знати.

– А в тебе ульотна тачка! – комплімент за комплімент. Міхал не любив боргів.

– Дякую, але вона не моя. Може за рік-два...

Ґвідо, виконуючи обов'язки господаря дому, раптом десь зник. Зате намалювалася Анжеліка й без зайвих розмов потягнула Міхала танцювати.

– Ти мені подобаєшся, ти в курсі? – шепнула йому на вухо.

– Не кажи цього голосно, – відповів він, хоч і не був залізний.

Анжеліка була якась така ніжна, очі в неї сяяли. Міхал ковзнув поглядом по людях довкола. Танцювали лише три пари, інші сиділи групками й квасили або дули косяки. Хтось блював у ставок. Бідні рибки. Треба валити звідси.

О дев'ятій місто вже спорожніло. Рожевуваті спокійні сутінки довгими тінями спадали на вулиці Польської армії, Свободи та Елцьку. Польдек, скоріш за все, накачувався в якійсь брамі. На сходах його не було. Міхала щось тягнуло далі, уздовж нових торговельних павільйонів. Але невдовзі, ще перед Міцкевича, звернув праворуч, пройшов між будинками й опинився на великому, зарослому рідкою травою майданчику, з лівого краю якого пролягала вулиця Коротка. Став посередині й задивився на вікно акуратного двоповерхового будиночка, де на другому поверсі, за спущеними до середини шибки жалюзі, рухалася мініатюрна тінь.

Міхал стояв і дивився. Поодинокі перехожі швиденько оминали його, а бездомні собаки підбігали ближче, щоб нагавкати й перелякано втекти. За його спиною, на будівництві, хтось сумно співав російською.

Він уявляв, що варто лише зосередити усю силу волі в одній точці, і це змусить Марту підійти до вікна, прочинити його, і ніби нічого не сталося, усміхнутися до нього своєю чарівною морквяною усмішкою.

Та невдовзі до першої тіні приєдналася друга. Із болісною міною Міхал стиснув повіки. Коли знову розплющив очі, погляд його згас, ніби хтось прохромив йому ножем груди.

* * *

Якби хтось із викладачів вельмишановного 7XL хоча б на мить припустив, що експортний продукт під назвою Міхал Вербицький, розроблений ними потом і кров'ю, псує нерви вчителям не в далекій Фінляндії, а в рідному серцю, стовідсотково польському Граєві, то може б у пориві солідарності вони схопили слухавку й попередили чи переконали колег, що їм негайно треба починати практикувати йогу, тайцзіцюань, музикотерапію чи інші техніки релаксації й заздалегідь навчатися позбуватися стресу. Однак цього не сталося. Виїхавши за кордон, Вербицький став пережитком минулого.

Тимчасом Кристина Копець, директорка Граєвського комплексу загальноосвітніх шкіл, розпочинала останній рік праці перед виходом на заслужену пенсію. Була переконана, що про молодь знає все. Та це було не так. Вона навіть не припускала, що їй доведеться зіштовхнутися з кимсь, настільки невразливим на її досконалі педагогічні методики, із кимсь, хто отруюватиме її дні й позбавить спокійного сну уночі.

А серпень наближався до кінця, і зерно майбутніх подій уже проклювувалося. Міхал Вербицький, нічим не прикметне ім'я і прізвище, фігурувало в списку учнів 2-F. Ось вона – іронія долі. Коли ще можна щось змінити, ніхто нічого не робить. А потім зазвичай уже пізно. Раптово вибухають війни, із гуркотом розвалюються імперії. Панує загальний розгардіяш, як це завжди буває під час апокаліпсису. Черговий кінець світу було заплановано на п'яте число вересня.

* * *

Величезна порція вареників з м'ясом полискувала золотистою рум'яною цибулькою, насичувала й сповнювала Зенека неймовірною благодаттю. Він ніколи багато не говорив, та й нащо? І зараз теж – другої тарілки з варениками, яку Мажена саме поставила перед ним, було достатньо, щоб відчу-

ти себе щасливим. Спочатку перерахував вареники. Їх було вісім. Великі, пухкі, щедро политі смальцем. Потім глибоко втягнув їх запах. Він їв не заради заспокоєння голоду. Було це таїнством, справляння якого Зенек навіть не усвідомлював. Відколи померла мати, уже досить давно, він рідко їв домашню їжу. Тепер завжди викроював часинку серед орання чи косіння, чи інших польових робіт, щоб приїхати на заправку й пообідати. Другу порцію забирав для батька.

– Їж-бо, вистигнуть! – весело загукала Мажена. Зенек їй подобався. Йому завжди все смакувало. – Ти чого не їси?

Та Зенек не поспішав. За мить він почне побожно пережовувати кожен шматок. Бо хоч Мажена про це ще не підозрювала, тільки так він міг опанувати почуття, що зріли в ньому вже кілька тижнів.

* * *

Учителька Магдалена Мушинська розпочинала другий рік роботи в школі. Її клас, тепер 2-F, який раніше в учительській називали «1-Z», мав репутацію найгіршого в школі. Частково така репутація поширювалася й на класну керівничку. Усі вважали її надто лагідною, як на вчительку ліцею. Вона не скандалила, не ставила одиниць і (неймовірно!) ставилася до учнів, як до рівних. Такі методи виховання були так само неефективними, як і решта. Клас 1-F не відрізнявся нічим хорошим. І тому, щоб не псувати роботу іншим учителям, дирекція скидала туди усе сміття, з яким вони не могли впоратися.

Тут, після бурхливої педради, опинився Ґвідо Шмідт, якого попри все лишили на другий рік. Через нього зі школи пішла інша чудова математичка, пані Грабовська. Натиск, аби Ґвідо, який нічого не знав, таки перевели до третього класу, був настільки сильний, що вона не витримала й вирішила відкрити бухгалтерську фірму.

Під час педради Магдалена Мушинська дізналася, що в 2-F з'явиться ще один новий учень, Міхал Вербицький.

Його табель з варшавського ліцею із середнім балом 2,89 і незадовільною оцінкою з поведінки наперед визначив новенькому місце серед учнів саме її класу.

Попри ці радісні новини вона вирішила ще кілька днів зачекати й не подавати заяву про звільнення.

* * *

Перший день нового навчального року. Ще нічого не сталося, скандали не назріли, ні на кому ще не висить умовний вирок, нікого не покарали. Учителі принаймні роблять вигляд, що люблять школярів, а ті думають, що до школи ходять, аби здобути знання. Пізніше, у часи випробування, життя болісно спростує ці погляди. Але не сьогодні. Сьогодні ми урочисті й усміхнені. Ніхто нікому не бажає впасти зі сходів чи удару блискавкою під час недільної прогулянки в Центральному парку. На все свій час.

Лише в Міхала було дивне враження, наче він опинився в чужому житті. В уяві бачив вулицю Мендзиборську, ріг Циранечки і свою школу, зі свіжо пофарбованою однією стіною першого поверху. Вище маляр не дістав, а на решту стін йому не вистачило натхнення. Тим більше, що поверх закритих свіжою жовтизною тегів чиясь рука вже додала нові, заявляючи про своє право власності на статечне 7XL до наступного фарбування. Друзі, мабуть, стоять зараз перед головним входом, розповідають одне одному пікантні подробиці літніх пригод. А він, перед брамою Комплексу загальноосвітніх шкіл, дивиться на портрет Коперника й підозрює, що Творець – латентний садист. За мить підозри перетворюються в певність, бо з боку вулиці Елцької виходять Марта з Бартеком, жваво щось обговорюючи й сміючись. Мовби трішки демонстративно. Міхал спирається на огорожу, засовує руки до кишень і чекає. Підставляє власні груди під удар друга.

– Міхал! Де ти пропадав так довго?

– Ніде, – відповідає він, та виходить непереконливо.

– .Ви ж уже знайомі з Мартою?

– Угу. Привіт.

– Привіт.

Їй теж ніяково. Яскравий рум'янець виліз зовсім недоречно й говорить усім те, чого вона сама ніколи б не сказала.

– Може, після школи кудись підемо? – несміливо пропонує Бартек.

– Сорі, я не можу.

– Обережно з Анжелікою. Вона небезпечна, – у голосі Бартека вчувається зовсім випадкова, невиразна нотка заздрощів.

– Анжеліка вже в минулому. Тепер у мене Каська, – Міхал розійшовся, і після стількох жахливих днів, дивлячись просто Марті в очі, нарешті почувається краще. Він знову насолоджуватиметься життям.

Її підборіддя починає злегка, майже непомітно тремтіти.

– Щасливо! – оминає його й забігає до школи. Міхал проводжає її очима.

– Куди вона так біжить? Віршик читає на лінійці?

– Ми не тусуємося із Ґвідо та його гопниками.

– То я тепер Ґвідовський гопник? Яка честь! От просто так, без дотримання процедури? А кажуть, зовнішність оманлива... Хіба що Біблія помиляється. Гудбай! – і рушив до входу, а Бартек лишився стояти там, де був. Міхал озирнувся, бо бракувало кульмінації. – І дякую за теплий прийом!

Як на таке мале місто, школа була дуже велика. Міхал досить довго шукав свій клас, пропливаючи з рікою учнів угору й вниз по сходах. Коли нарешті знайшов його, виявилося, що там уже виступає Ґвідо. Не хотів псувати йому перший день, тому зупинився в коридорі й думав про Марту. Вона ходила до 2-А. Між ними була прірва. І Бартек...

Коридором ішла вродлива дівчина. Висока, з фігурою моделі. Довгі руди коси м'яким каскадом спадали їй на

плечі. Модно вдягнена, але не крикливо. Міхалові вона сподобалось.

– Я гадав, ангели вже давно покинули цю юдоль плачу! – зачепив він її, не розраховуючи на відповідь.

Вона, напевно, була в четвертому класі, а таких не цікавить компанія другокласників. Знизують плечима або міряють тебе поглядом з голови до ніг і проходять повз, демонстративно відвертаючись у протилежний бік і удаючи, наче не чули. Проте ця весело дивилася на нього.

– Та схоже, я традиційно помилявся. Ти випадково не мій ангел-охоронець?

Дівчина усміхнулася.

– А не боїшся ризикнути?

– Раз я вже ризикнув ходити до цієї школи, чи не є це свідченням, що обрав я тебе? Усе записано на небесах.

– «Жак-Фаталіст».

– Міхал Вербицький, – представився він і простягнув руку. Вона потисла її.

– 4-F.

– 4-F? А що ти тоді робиш під дверима 2-F?

– Це ж треба, яка докладність! Добре, 2-F. Задоволена?!

– Дуже. Якщо я твій ангел-охоронець, може, у мене є право провести тебе? Пішли?

– Веди! – великодушно дозволив він, показуючи напрямок і йдучи за дівчиною. – Та ні, ну не кажи, що ти...

Не закінчив, бо щойно вони увійшли, усі учні встали, як по команді.

– Сідайте, – сказала вчителька, а Міхалові захотілося негайно запастися під землю. – Рада бачити вас після канікул. До нашого класу приєдналися двоє нових учнів: Ґвідо Шмідт, із яким ви всі, напевно, знайомі... – судячи з оплесків, знайомі були всі. – І Міхал Вербицький, із яким поки що знайома лише я. – Ґвідо й словом не прохопився. – Міхал, представся, будь ласка, однокласникам.

– Я приїхав з Варшави, – почав він невпевнено. Якби він умів червоніти, охоче б це зробив. Учителька сиділа за столом і намагалася зберегти поважний вигляд.

– А я – з Гонолулу! – крикнув хтось із заднього ряду. Міхал би поставив на Ґвідо. На диво цей дурний жарт лише допоміг йому. Міхал глибоко вдихнув і продовжив серйозним, ба навіть трагічним тоном:

– Коли два місяці тому мій батько втратив посаду генерального директора польської філії корпорації «Роял Консалтінг», і нам довелося переїхати сюди, я думав, гірше вже не буде, – клас завмер. На вчительку це теж справило враження. – Аж до сьогодні, до цієї миті... – він урвав речення й обвів поглядом слухачів. Добре! Його однокласники розявили на випадкову муху тридцять із гаком пасток. – Та що таке втратити друзів? Переїхати на якусь заправку під Белдою? Що таке необхідність продати квартиру, машину й змарнована під мостом молодість? Ніщо, порівняно з можливістю опинитися в такому класі, як цей!

Не до всіх одразу дійшло, та все одно зірвав оплески й свист. Тільки Ґвідо сидів якийсь насуплений, наче в нього карданний вал тріснув.

– Тирада, гідна Цицерона, – підсумувала вчителька. Язикаті завжди мали в неї фору. – Сідай, Міхале.

Сів на єдине вільне місце за останньою партою біля вікна. Однокласники пасли його очима. Міхала бісило починати все заново. Сів якомога недбаліше. Ґвідо вже розумів, що його статус під загрозою.

– Також ви, може, знаєте, – продовжила вчителька, – що зі школи пішла пані Грабовська, – вона дала їм час проковтнути закуску, бо основна страва була важкою для шлунку. – Цього навчального року математику читатиме...

Якби ж то тишу можна було продавати! Або принаймні зберігати! Закрутити в слоїк, а потім потроху випускати. Ця тиша була густа й наче масна, ідеальна для консервації. Бо тиша швидко псується.

– ... директор Копець!

Лише одні вражені вуста зронили приглушений шепіт, назвавши на ім'я те, що гупало в інших серцях, які раптово завмерли:

– Ой б... оже!..

А Міхал, як монета, що раптово випала з обігу, більше перейнятий своєю передчасною девальвацією, ніж напевно заслуженою репутацією директорки Копець, байдуже дивився у вікно. Тиша загусла ще сильніше. Тепер її майже можна було різати. Нащо чекати, доки закам'яніє.

За планом він мав змішатися з іншими учнями й непомітно вискочити із класу. Та вона була швидшою.

– Міхале, залишися, будь ласка, на хвилинку...

Залишився. Знав купу хвороб, які були поважним виправданням неможливості батьків прийти до школи: мама пройшла курс лікування від важкої депресії, батько після інфаркту завтра їде до санаторію, у брата коклюш, у хаті краснуха, ящур і кір. Це була непогана зброя. Мала єдиний недолік: вона швидко закінчувалась.

– Мене не цікавить, чи твоя історія – правда, – почала вчителька. Чому всі підозрюють його в брехні, коли він каже правду, і вірять, коли обманює? Міхал ніколи не міг цього зрозуміти! – Зрештою, не про це мова, – класна знову замовкла, наче й далі про щось думала. – Але по-перше: прочитаєш «Жака-фаталіста». У тебе на це два тижні. По-друге, запишешся до театрального гуртка. У п'ятницю організаційні збори.

Міхал уже набрав повітря заперечити.

– Ну, ти ж не хочеш, щоб я познайомилася із твоїми батьками?

Цього він аж ніяк не хотів.

Малий був у захваті. Стрибав довкола, як коник-стрибунець, а в роті мав повно знаків оклику, які вистрілював

автоматною чергою. Все йому подобалось: і рожевий ядучий колір стін, і однокласники, і класна.

– Добре, що хоч хтось задоволений, – пробубонів Міхал, для якого майбутнє все ще було схоже на три крапки.

– А знаєш, ми, мабуть, ще у вересні поїдемо на зелену школу*!

Легкість, з якою Міколай приймав будь-які зміни залишалася для Міхала абсолютно незбагненною. Адже це у Варшаві проходило їхнє справжнє життя! Те, що тут – лише не варта згадки дрібничка.

– Ти не звикай. Батько в будь-який момент може отримати роботу, – сказав, щоб хоч трохи стерти йому з обличчя цю дурну й абсолютно недоречну либу.

– У-у-у, може не треба... Через тиждень у Гогоїв кроленята народяться.

– Я б на твоєму місці не надто чіплявся за цю думку, – додав Міхал, але вже не так жорстко. Малого стало шкода. Хай порадіє. Сам він уже не мав великих сподівань. Його клас – це стадо баранів, захоплених Ґвідо. Судячи з емоцій, які викликало саме прізвище математички, вона буде другим Тихоцьким. «Що вас не вб'є, те зробить сильнішими» – це могло би стати їхнім спільним кредо.

Тільки класна нормальна більш-менш. Ну, але що з того? І ця ідея з театральним гуртком. «Я і театр – яка маячня!»

Вони зупинилися коло книгарні, щоб купити підручники. Черга була на кількадесят метрів. Ну, хоч щось схоже на Варшаву. Із протилежного боку вулиці йшов Бартек. Був сам. Міхал утягнув плечі й почав активно розглядати шнурівки.

– Дивись! Он Бартек іде! – і доки встиг відреагувати й закрити Малому рота, почув: – Бартек!

Бартек мружився й напружено видивлявся їх у натовпі. Міхал не мав найменшого наміру спрощувати йому

* Кількаденний виїзд класу з учителями до відпочинкової зони, поєднаний із навчанням. Форма занять застосовується переважно в початковій школі.

завдання. Він навіть розраховував, що той їх не помітить і піде далі. Так було б найкраще. Врешті їх побачив.

– У вас ще немає підручників? – питання було просто геніальне.

– Є. Ми по «Дошку».

– Правда?! – просяяв Бартек. – А можна, я з вами?

– Блін, ти завжди такий?

– Який?

– Стій уже собі!

– Давай поговоримо.

Міхал здивовано глянув на Бартека.

– Про що?

– Я поняття не маю, що сталося, але ти змінився.

– Я?!

– Думаю, хтось тобі щось наговорив.

– Хто?

– Скажімо, Ґвідо.

– Навіть якщо так, чого б то мене обходило?

– Ґвідо... не найкраще товариство для тебе.

– Відколи я виріс із памперсів, то звик сам обирати собі друзів.

– Як хочеш! – пирхнув Бартек і, не чекаючи на «Дошку», перебіг дорогу просто перед капотом старого «Форда» – водій різко загальмував і послав йому вслід смачну багатоповерхову лайку.

* * *

Надін поклала морду йому на коліна, випрошуючи ласки. Міхал відсторонено гладив її по голові, одночасно вдивляючись у монітор. Результат трьох годин перед комп'ютером перевищив його найсміливіші очікування. Назбирав уже цілу колекцію фоток канікул у Фінляндії із собою в головній ролі. Вистачить на кільканадцять мейлів. Він не дозволить викинути себе із життя. Відсутній фізично, регулярно слатиме до Варшави листи з Фінляндії. Хтозна, може

ще встигне перед випуском повернутися в рідні пенати? Сьогодні він думав лише про це.

Надійка, як дуже швидко прозвала її пані Валя, знову тицьнулася мокрим носом йому в руку.

– Уже йдемо, секунду.

Зберіг файл як «Суомі», додав коротенького листа – і ще сьогодні Томан, Курка, Крих, Покор і Пудель відкриють пошту й знайдуть у «Вхідних» його фото на згадку про канікули на далекій півночі. Не зовсім Португалія, але теж піде. Аби не забули. Сів на велосипед і поїхав на довгу прогулянку із собакою.

* * *

Анці не сподобалась ідея залишити Пого в Ягни. Від початку, тобто від моменту зустрічі на якомусь вернісажі, куди Віктор запросив їх обох, щоб у невимушеній атмосфері познайомити Анку з донькою, відчувала явну неприязнь, і навіть ворожість Ягни. Дівчина явно не могла погодитися з фактом, що батько міг би закінчити жалобу й знову влаштувати своє життя. Завжди ставилася до нього із жадібною любов'ю, яка після смерті матері набула рис одержимості. Хоч була вродлива й розумна (закінчила другий курс прикладної лінгвістики), у неї досі не було хлопця. Анка починала потроху підозрювати, що ніхто, хай як би старався, не відповідатиме її вимогам, бо в кожному чоловікові Ягна насамперед шукала Віктора.

Тимчасом сама вона після незабутнього вечора в Центрі сучасного мистецтва помітно розквітла. Віктор упадав за нею по-особливому й дещо старомодно, виграючи на тлі всіх її попередніх залицяльників. Анка серйозно розглядала варіант спільного майбутнього, тому неохоче попросила Ягну взяти до себе Пого на кілька днів, доки вони з Віктором будуть у Берліні. Ягна не могла супроводжувати батька під час відкриття виставки, оскільки з вересня стажувалася в Комітеті євроінтеграції.

Для Анки ця поїздка була дуже важливою. Одна із причин – вона мусила оцінити поточну ситуацію збоку, зокрема безуспішні пошуки роботи. Коли минули два місяці, а роботи й досі не було, Анка почала сумніватися у власній цінності. Кілька спокійних днів, проведених з Віктором у розкішному готелі, підуть їй на користь.

І не ясно чого, але сама себе переконала, що після повернення все в неї складеться, як треба.

* * *

Томан став збоку, бо так краще видно. Була сьома тридцять і до школи ще мало хто заходив. Заняття в 7XL починалися о 8:10. Нечисленні приятелі, що вже з'явилися, побачивши його, кидали тільки коротке: «Привіт» чи «Салют», і йшли далі, нічого не помітивши. Бажаючи прискорити розвиток подій, він сам став під дошкою оголошень. Задер голову й удав, ніби читає. До нього одразу приєдналися інші. Юрба росла на очах. Тоді Томан повернувся на своє попереднє місце й задоволено спостерігав, як перед дошкою утворюється справжній натовп.

Томан зрадів, що Верба нарешті подав ознаки життя. Думав, що в новому середовищі той забуде про покинутих у Варшаві друзів. Коли вчора отримав перше з обіцяних Міхалом численних повідомлень «із краю світу», роздрукував його разом із вкладеннями й повісив на дошці оголошень із заголовком «Повідомляє наш кореспондент у... Фінляндії». Таким чином Верба знову був серед них.

* * *

– Бачиш, отак треба було! Ще тільки краще підкрутити – і готово! – Францішека Ольшевського розпирала гордість. Як завжди, коли міг довести синові, що старі сільськогосподарські машини послужать ще довгі роки. Ця молодь!.. Усе б хотіли робити по-своєму! А він любив орати кіньми. Було з ким поговорити. І все завжди встигав.

– Батьку, я одружуюсь, – із відчаєм повідомив Зенек.

Якби батько не схилявся над машиною, ці слова, що болісно пухли йому в голові, мабуть, і досі крутилися б на язиці, і там би й умерли не сказані.

– Борона, як новенька. Сам побачиш! – він поляскав машину, наче та була свійською твариною.

– Батьку!

Францішек Ольшевський зробив вигляд, що не дочув. Так було краще. Їм добре жилося вдвох. Давали собі раду з господарством. А те, що зараз дівчата неохоче їдуть в село, то окреме питання. Хоч Зенекові виповнилося майже 30, він був неодружений. Різні такі приходили і йшли, та про женячку мова досі не йшла. Що воно тепер буде? Францішек Ольшевський не любив змін. Зміни то недобре.

– Та чую, – буркнув у відповідь.

– Це Мажена. Та зі станції.

Францішек Ольшевський різко повернувся:

– Щоб я тут не бачив ніяких чужих байстрюків!

* * *

Автори народної мудрості зазвичай лишаються невідомими. Тепер було так само. Ніхто не знав, хто його вигадав, та прізвисько «неандертальці» було як на них шите. То й не дивно, що воно майже одразу прижилося.

Коли на педраді наприкінці серпня постало болісне питання наступництва математички Грабовської, для всіх інших класів швидко знайшлися нові вчителі. Тільки для неандертальців (яких дипломатично називали 2-F) не піднялася жодна спрагла надгодин рука. Учителі, немов батьки, котрих на перших зборах кликали до батьківського комітету, відверталися в куток, і помилялися мов діти, гадаючи, що «не бачу» дорівнює «мене не видно».

Хоч директор Кристина Копець доклала всіх старань, аби підкинути зозуляче яйце комусь із математиків, її зусилля виявилися марними.

– Ну ж бо, колеги! Так не можна! Це питання потрібно врешті вирішити!

– Давайте замінимо їм математику на фізкультуру. І тоді я охоче візьму ці чотири години! – радісно озвався фізрук, Марек Косьцик.

– Хіба це самопожертва? Бери їх на математику! – обурилася математичка Зоф'я Гарб.

– Математика в цьому класі – це втрата часу. Усі ми знаємо, що вони фізкультурники, – втрутилася хімічка, Генрика Вцісло. Вона мордувалася з 2-F уже рік і знала їх як облуплених.

Кристині Копець стало сумно. Її вчили за Макаренком, і вона завжди вірила, що професія вчителя – це насамперед служіння. Але ніхто так уже не думає. Ніхто з викладачів не хотів прийняти виклик, яким був 2-F. Як директор вона, звісно, могла дати службове розпорядження. І так би, мабуть, і зробила, якби йшлося не про математику. Та це був її предмет, тому вирішила продемонструвати педколективу справжню вчительську відповідальність. І хай не кажуть, що неандертальців не можна навчити математики!

– Ну, що ж тоді. Я візьму цей клас, – заявила вона. Над її головою майже чути було фанфари й тріпотіння ангельських крил.

Так Кристина Копець остаточно переконалася у власній винятковості, педрада перейшла до наступного питання, а Малгожата Мушинська отримала від провидіння виразний сигнал тікати світ за очі.

Напругу, з якою учні 2-F чекали на перший урок математики, можна порівняти лише з тією, яка охоплює людство від думки, що чергові пророцтва про кінець світу можуть невдовзі справдитись. Міхал не поділяв цього збудження. Хоч однокласники й повідомили, що директорка страшна заноза, він повністю ігнорував небезпеку. Його пара з математики, яку він заробив тяжкою працею за допомогою репетитора, дарувала йому спокій і думку, що гірше бути вже не може.

Якби ж хтось із неандертальців був знайомий із математиком Тихоцьким, то, мабуть, із цим погодився б.

Та слава «Тихоні», що будила острах по всій Південній Празі, а також сусідніх районах Вавер, Мендзилесє чи Рембертів, ще не дійшла до Граєва. Міхал теж вирішив, що не варто саме зараз рекламувати його. Досить, що він знову до сьомого поту ганяє Томана й компанію. Насправді в Міхала зараз була інша проблема: якби сталося диво й перед випуском йому б вдалося повернутися до 7XL, чи встигне він надолужити змарнований тут час?

* * *

Павел Яблонський, утомлений і без запалу після тритижневого стирчання у фірмі, нарешті припаркував машину під будинком. Був голодний, а голову обсіли невеселі думки. Він не любив так працювати. Вони все хотіли б на вчора! Маркетинг це вам не дитячі забавки. Потрібно підготуватися, взяти щось за основу, якісь звіти, ринкові дослідження. Особливо, коли йдеться про продаж такого продукту, як молоко. Тут немає можливості імпровізувати. Забрав з машини документи. Щойно зараз почув із-за будинку ритмічний звук м'яча, що гупав об асфальт. Усміхнувся сам до себе. Синова впертість його вражала. Бартек міг годинами кидати м'яча до кошика! Сам. Виключно задля власного задоволення. Та за гордістю, трохи задавлений і прихований, чаївся страх. Бартек був низькуватий для баскетболіста. У ньому не було навіть ста вісімдесяти сантиметрів! У будь-якому іншому питанні він міг помогти синові, але в цьому єдиному – ні. Бартек і так був вищий за нього.

М'яч знову відбився від землі. Поруч у Садовських хтось увімкнув газонокосарку. Електричне гудіння розливалося одразу при землі й летіло далі у сквер – та вже інакше, наче придушене, аж до будівельного майданчика, де вступало в діалог з магнітолою марки «Sunny», що виводила українські народні пісні.

Хвіртка відкрилася з тихим металічним стогоном. Павел Яблонський зробив глибокий вдих, набираючи в груди повітря, сповнене обіцянкою жовтневих дощів, які змиють з осені всю її красу. Та поки що сад буяв, скільки було сил, і сьогодні, у переддень згону, виставив усі свої принади. Видавалося, ця розкіш триватиме вічно, і дощі ніколи не проллються, і зима не запасає в коморах сухе молоко, щоб запорошити ним сад, площу, всю вулицю Коротку, місто, поля й ліси.

«Знову молоко! – розсердили його власні думки. – Воно мене переслідує». Сам він молока не любив. Якийсь час тому навіть перестав додавати його до кави. Та його життя, хотів він того, чи ні, крутилося довкола молока. Де б він не опинився, входячи до магазину автоматично дивився, чи воно добре виставлене, які продукти конкурентів стоять поруч «Лататого», як на тлі інших виглядає їхня характерна упаковка. Щомісяця на його стіл лягали товсті звіти. Продаж у кількохстах варіантах. Червоне, зелене, жовте. Споживання в різних вікових категоріях. Продаж у регіонах. У гіпермаркетах, супермаркетах, районних магазинчиках. Гуртом і у роздріб.

Бартек підстрибнув, із зойком приземлився на асфальт і став розтирати щиколотку. Батько кинув теку на газон і підбіг до нього.

– Все добре? Можеш поворушити нею?

– Здається, так... – невпевнено, бо все ж трохи заболіло, Бартек покрутив стопою. – Привіт, тату!

– Привіт. На перелом не схоже. Зіпрись на мене, спробуємо якось дійти додому й накласти компрес.

– Зі мною все гаразд.

– Чого ти такий упевнений?

– Бо я щодня їм пластівці з молоком! – попри біль Бартек намагався жартувати, та батько не купився. – «Не беруть мене застуда, соплі, гикавка й лупа, бо щодня я випиваю кілька літрів молока!»

Батько зупинився. Бартек подумав, що старий ніколи не вмів сприймати жарти, які стосувалися його самого.

Та замість нервів і нотацій, Павел Яблонський вигукнув: «Є!», що прозвучало майже як американське «Єс!», і схопивши в долоні лице Бартека, смачно поцілував його в лоба. Ця мить була дорожча за кількатижневе биття головою в стіну. Якщо можна говорити про натхнення в маркетингу, то ось воно саме засяяло над Павелом Яблонським, наче стробоскоп.

* * *

Вона нечасто дивилася на своє оголене тіло. Удома не було великого дзеркала. Могла побачити себе лише у склі серванта, який стояв у кімнаті, але у квартирі постійно хтось крутився, бо в матері не було постійної роботи, тільки ходила «на прибирання», а брат постійно пив, тому сидів або на східцях перед будинком, або вдома. Часто кудись завіювався, і тоді в хаті день-два був спокій. Та він завжди повертався й знову сидів на східцях або лежав на своєму ліжку в кухні. І можливості розгулювати голяка тоді не було. Іноді, зрідка, вона розсувала поли халата й секунду насолоджувалася виглядом свого тіла, затуманеного й таємничого, що спокушало припалі порохом бокали та сувеніри з Льондка Здрою й Кудови.

Вона ще не здалася. Усе ще плекала мрію, що як багатьох інших дівчат, про яких вона читала, її перестріне на вулиці якесь велике цабе з модельного агентства і, вражений її зовнішністю запропонує славу, гроші й усе інше. Адже вона нічим не гірша, їй теж від життя щось належить! Вона не прибиратиме, як мати. Це в неї прибиратимуть. Так буде. Обов'язково. Іноді лише непомітний щем у серці нагадував Анжеліці, що світ дуже далеко від Граєва, і вірогідність зустріти агента з Мілана чи Нью-Йорка наближається до нуля.

На щастя, ще був Ґвідо. Але він із жодною дівчиною не зустрічався довше місяця. Вони бачилися майже щодня на

канікулах, тому, мабуть, скоро й так її кине. Анжеліка не була закохана у Ґвідо. Вона кохала Незнайомця. Їй навіть здавалося, що колись під виглядом скейтера він зачепив її в Ломжі, та Міхал не був тим, за кого вона його спочатку прийняла. Тож вона повернулася до Ґвідо, а він тиснув усе сильніше. Просив, лякав, погрожував розривом, сміявся, глузував. Анжеліка не була дитиною, але Ґвідо не був Незнайомцем. Вона не усвідомлювала, що така поведінка – це тактика. Вона лише мріяла. Сьогодні вона мала фотосесію для «Плейбоя». Поставила касету «Ich troje»* і під звуки музики творила з тіла на склі нові й нові арабески.

Втомлена й засапана, вийняла сигарету, закурила, сіла по-турецьки на канапу і, глибоко затягнувшись, сказала:

– Добре, Ґвідо, буде тобі твій подарунок! – зім'яла недопалок у попільничці й рішучо встала.

За хвильку, уже вдягнута й нафарбована, вона грюкнула дверима й вибігла зі смердючої брами, промайнувши повз Польдека, що плентався в напрямку дому. До бару «Міленіум» було неблизько, а керівничка не вибачала спізнень на практику.

* * *

На перший погляд вона була схожа на добру тітоньку з мультфільму. Через досить огрядне тіло й короткі ніжки, що дріботіли, ледь встигаючи одна за одною, здавалося, наче вона пливе по коридору. Пливучи, повертала корпус то праворуч, то ліворуч, усміхалася учням, котрі не встигли поховатися по кутках і похапцем віталися і, не зупиняючись, рухалася далі. Та над приклеєною на лиці посмішкою пара уважних очей, що зовсім не пасували до решти, уважно дивилася навкруги, і запам'ятовували кожен найменший недолік в одязі, поведінці, порядку в коридорі, естетиці стінгазети. Той, хто сказав, що повні люди спокійні, радісні й приязні до світу, не був знайомий з пані директоркою Копець.

* Польська поп-рокова група.

* * *

Неандертальці вже сиділи за партами, виструнчені й налякані. У горлянках пересохло, подихи затамовані, занепокоєні серця скаженіють від думки про зустріч із невідомим. От-от мав розпочатися перший урок математики. Лише Міхал не піддався стадному інстинкту. У хвилину небезпеки задавав собі питання, що може статися найгіршого під час зіткнення з ворогом. Завдяки цьому простому методу в більшості ситуацій зберігав ясний розум. Зі справжньою небезпекою він ще ніколи не зустрічався.

Тому він єдиний розвалився за своєю останньою партою й дивився в стелю. Він єдиний не підскочив, коли двері скрипнули й до класу ввійшла їхня надія на опанування матеріалу другого класу протягом цього шкільного року. Чутливе око кіборга одразу помітило секунду затримки Міхала під час віддавання честі. Помітило й поставило відповідну позначку. Та усмішка не зійшла з губ, а навпаки, стала ніби ще ширшою. Посмішка, сповнена доброти й погано прихованої зверхності. Ця посмішка пізніше надихнула Міхала на його першу роль у шкільному театрі. Граючи вовка, який ковтав Червону Шапочку, він утілився в пані директорку Копець. Та зараз він був Червоною Шапочкою, бо на нього вже наставили пастку. Перший кандидат на одиницю за усну відповідь. Гонг. Перший раунд.

– Оскільки ми не знайомі, – «А в мене про вас і так найгірше уявлення», – мабуть, варто почати з повторення? Ви зі мною погоджуєтесь?

Вони погоджувалися. Мовчання завжди було ознакою згоди.

– Так одразу? – вихопився ззаду самозваний речник прав учня. Посмішка стала більш напруженою, та не зникла.

– А чом би й ні? Почнемо з функцій.

Раз, два – на дошці з'явився приклад, який не одному випускникові граєвського ліцею снився ще довго після отримання атестату, закінчення університету й одруження онуків.

Міхала так просто не злякаєш. Збірки Клачкова, Курчаби й Сьвіди, Ялохи, Дробки й Шиманського, а також Гдовського-Плучинського не мали від нього секретів. Усі приклади він порозв'язував на уроках, удома чи з репетитором.

– Ну, то хто береться за це завдання? – засичала змія, а її язичок, увінчаний таким відповідним для математика ігреком, збуджено затремтів у повітрі.

На Міхала завдання не справило особливого враження. Він спокійно проаналізував приховані заковики, вирішив, що воно піддається розв'язанню, і байдуже втупився у вікно. Решта однокласників водили безумними очима по дошці й наче риби, хапали ротами повітря, якого попри відчинені вікна вже починало бракувати. Та шок був більш ніж прийнятним. Саме так мали поводитися учні на уроці математики. Перелякано вирячуватися на дошку й шепотіти отченаші. Не витати в небесах і не прогнозувати погоду за формою хмар, що пливуть за вікном.

– Може, ти? За останньою партою.

Міхал показав на себе, витягуючи голову вперед і на мигах питаючись, чи це його остання парта мається на увазі.

– Так, ти, – прозвучав вирок, а інші почулися так, ніби виграли головний приз у «Перший мільйон». – Прізвище?

– Міхал Вербицький.

– Уперед! – червона ручка пані Копець повисла над журналом у радісному очікуванні.

Дорогою до дошки Міхал ще раз проаналізував завдання. Пам'ятав його, зрештою відповідь була очевидною. Написав її без аналізу рішення. Оскільки тепер уже вчителька дивилася у вікно, стояв мовчки, потихеньку перетворюючись на героя.

– Це що таке?! – червона ручка була гірко розчарована. Усе було правильно. Пояснення напрошувалося одне – шмаркач знав відповідь. Такі випадки бувають.

– Результат.

– Правильний. Я не заперечую. Та математика – це не чорна магія. Будь ласка, спочатку. Принагідно поясниш усе однокласникам.

Дякую тобі, ненависний Тихоцький! Заради цієї хвилі варто було мучитися з репетитором! Міхал відчув, що його призначення – сцена, а не математика. Зрозумів, що хоче постійно переживати це чудове відчуття, коли захоплені погляди глядачів говорять йому: «Ми твої». Рівняння та функції були лише шляхом до мети. Цілком добре їх могли б замінити неправильні дієслова, цикл розвитку інфузорії-туфельки чи головні битви Семирічної війни. Коли він закінчив, пролунали несміливі оплески.

– Ось про це і йшлося, – просичала кобра. – Запишіть нову тему уроку, ми вже достатньо часу змарнували сьогодні. – Змарнували рівно п'ять хвилин. – А наступного разу зробимо самостійну за матеріалами першого класу. Сподіваюся, що її результати будуть так само втішними.

Вона знала, що не будуть. Вербицький був винятком, що підтверджував правило. Кінець передмови.

* * *

Переможена директорка Копець ішла коридором. Так, потім вона поставила три одиниці за відповідь біля дошки, але це вже було не те. Відтискаючи на журналі слід спітнілої долоні, вона гарячковито думала про Вербицького. Яким дивом він опинився серед неандертальців? Вона пригадувала щойно закінчений урок і ламала голову, як перетворити свою поразку на перемогу. Адже вона бачила його табель. Ні, з її боку немає мови про помилку. Він був чудовим математиком. Вона ще кілька разів викликала його й він ні разу не затнувся. Треба щось із цим робити!

Йоланта Вербицька не припускала, що на третій день після початку навчального року її можуть запросити на

розмову з директором ліцею. Вона була до цього готова, але не так швидко. Зазвичай перші дві місяці батьки мали пільги. Бо насправді рідко кому вдається заробити перспективу лишитися на другий рік іще в жовтні*. Інше питання – у листопаді. Після дзвінка зі школи Йоля зварила дуже міцну каву й глибоко замислилась. Це явно щось серйозне. Але що? Бійка? Куріння? Одяг? Гострий язик? Остання версія була, на щастя, найбільш вірогідною. Не всі можуть сприймати це спокійно. Особливо в містечках типу Граєва.

Йоля думала, яку стратегію захисту сина обрати. Але не знаючи обвинувачень, могла лише робити припущення. Так роздумуючи, вона пригадала, що в Міхала ще ж є батько, котрий зараз не обтяжений надміром обов'язків, і напевне з радістю візьме на себе тягар відповідальності за прогалини у вихованні їхнього первородного сина. Та Кшиштоф занадто добре умів вести переговори, аби дозволити втюхати собі щось настільки неприємне.

Примирившись із ситуацією й подумки проклинаючи весь білий світ, зокрема всіх чоловіків без винятку, Йоля нарешті поставила машину під школою. Її прийняла чарівна й інтелігентна пані директор, запропонувала каву й печиво. Йоля подумала, що освітні реформи себе виправдовують, і зручно всілася, закинувши ногу на ногу.

– Шановна пані, – почула вона. – Я веду математику в 2-F.

Йолю це здивувало. Мед рікою плинув з уст директорки, капав на пишний бюст і стіл, вона вже майже бачила липку калюжу на скляній поверхні. Щось тут було не так. Новини про математику могли бути виключно погані.

– О Господи! – звично вирвалося в неї, а крапля меду зависла на півдорозі.

– Власне у зв'язку із цим я дозволила собі вас запросити.

«А через що ж іще...»

---

* У польській системі освіти діє система середнього балу, мінімальний прохідний бал – 2.

– Я не знаю, які критерії оцінювання прийняті у Варшаві.

– Та-а-ак?.. – «Навряд же його можна відправити назад у середню школу, ні? З його майже двометровим зростом це було би смішно!»

– Та все ж я б хотіла запропонувати вашому синові перевестися до іншого класу. – «От! Я так і знала!»

– Я не розумію.

– Міхал здібний. – «Авжеж. Йому постійно вдається довести мене до ручки».

– Ви б не могли точніше?

– Клас, у якому він опинився, не забезпечить йому відповідного рівня навчання.

– Що саме ви маєте на увазі?

– Математику і, сподіваюся, інші предмети також.

Тут Йоля не витримала й зайшлася дзвінким сміхом. Образливим для її сина та педагогічного досвіду Кристини Копець. Виправдовувало її тільки те, що сміх цей був абсолютно щирим.

– Мені теж дивно, особливо враховуючи його табель, але не думаю, що сталася помилка, – продовжувала піфія вустами Кристини Копець.

– Що ви пропонуєте?

– Другий «А». Це найкращий клас. Вибрані, у хорошому сенсі слова, діти, суцільні майбутні чемпіони. А 2-F – це, перепрошую, неандертальці... – вселенська печаль проступила на лиці Кристини Копець. Наче вона була не ідеологом, а жертвою цього своєрідного расизму.

Йолі стало не до сміху. У неї виникла підозра, що мова про когось зовсім іншого.

– Ну, що ж, я побалакаю з Міхалом, – сумовито пообіцяла вона, бо на зміну підозрі прийшло переконання, що їй це все наснилося.

– Неандертальці? Кльове прізвисько! – прокоментував Міхал дидактичну турботу директорки Копець.

– То як? Хочеш перейти до другого «А»?

Його серце забилося швидше. Марта була в 2-А. Дивитися на неї по кілька годин щодня?.. Ні, це було для нього занадто. Окрім того, він уже встиг полюбити неандертальців. Вони були хороші. Нема про що говорити, він лишається з ними!

– Міхал?

– Що?

– Ти хочеш перевестися?

– Сорі, мамусик, але мені здається, що я потрібен неандертальцям.

Правда традиційно звернула на манівці. Не він їм, а вони йому були потрібні. Тут він уже мав статус, а ким би був серед майбутніх олімпійців? Найгіршим учнем? Паршивою вівцею класу? Ще через три дні Капець, як директорку називали учні, зрозуміла би свою помилку і йому знову довелося б пакувати лахи. А так? Може бути самим собою. Він – один із них. Неандерталець. Ця роль йому підходила.

* * *

Зенек просиджував на заправці кожен вечір. Потім відвозив Мажену додому своїм утомленим життям «Полонезом». Хоч і незграбне, таке залицяння було приємне. Його сором'язливі знаки уваги розбудили в ній молоду дівчину. Трохи це її лякало. Їй уже не сімнадцять. І вона забагато пережила. Складно повірити знову.

– Смачний пиріг? Чого мовчиш?

– М-м-м, – підтвердив він із повним ротом.

І вже збирався додати щось і попросити її посидіти з ним хоч хвилинку, бо йому треба сказати їй щось дуже важливе, але великий камінь, а за ним тисячі скляних друзок впали на столик, за яким вони сиділи. Одна зі скалок трохи порізала йому щоку.

Вискочили із Кшиштофом на вулицю. Нікого. Зенек перебіг через дорогу. Йому здалося, що між деревами помітив

чиюсь постать. Та продираючись крізь густі зарості, перечепився об пеньок і впав. Коли підвівся, постать уже зникла.

* * *

Першою його думкою було відступити в коридор. Бо увійшовши до класу, де мала відбутися репетиція театрального гуртка, побачив Марту. Вона стояла біля вікна й дивилася на вулицю. Не помітила його. У класі крутилося ще кілька дівчат. Не було ані Бартека, ані жодного іншого хлопця. Міхал сів за першу парту біля дверей і чекав на розвиток подій. Демонстративно вийняв «Жака-фаталіста» і робив вигляд, що окрім книжки його нічого не цікавить.

– О! – сказала Малгожата Мушинська, побачивши Міхала, що поринув у читання.

Знайти «Жака-фаталіста» виявилося непросто. Досі кожну потрібну книжку він отримував із сімейної бібліотеки, навіть не думаючи про пошуки. Батьки послужливо діставали її з полиць, плекаючи хибну надію, що синове захоплення комп'ютерами закінчується й він входить у читацьку стадію свого життя, якої вони так довго сподівалися. Проте недочитана книжка завжди опинялася десь у кутку, на полиці, столі, підвіконні, під ліжком і заростала порохом до наступного генерального прибирання.

У батьків, напевно, був «Жак-фаталіст», але більшість книжок Вербицькі залишили у Варшаві. У шкільній бібліотеці «такої назви» не було. Йому довелося записатися до міської.

Читання важко давалося Міхалові. Кілька разів брав книжку до рук, відкладав її на потім, знову починав. На вигляд тоненька, а всередині цілих триста сторінок! Описи та діалоги роздуті так, що сил нема, його аж вивертало від такого! Як він має це прочитати за два тижні?!

– Подобається? – спитала класна, приязно усміхаючись.

– Ну, це, звичайно, не Пратчетт.

– Таки ні, – розсміялася вчителька. Вона любила тих, хто дотримується слова. І хоча читання й не повинно бути

покаранням, іноді в неї не лишалося інших методів змушувати молодь читати.

Почувши знайомий голос, Марта різко обернулася від вікна. На її вилицях розквітли дві півонії.

– Познайомтеся з Міхалом Вербицьким, – сказала Малгожата Мушинська. – Сподіваюся, у вас знайдеться роль для нього? Дівчатка ставлять казку Перро, – звернулася вона до Міхала. – Будемо показувати її в дитсадках. Марта Садовська, що біля вікна, – режисер. А це інші наші акторки: Кася Осиця, Агата Домбровська й Магда Конарська.

Дівчата по черзі казали «привіт», із цікавістю розглядаючи Міхала. Відсутність хлопців було для їхнього театру найболючішим питанням.

– Не гаймо часу. Марто, роздай ролі.

– Але... – Марта спробувала подолати тремтіння в голосі, – тут дві чоловічі ролі, я тепер не знаю...

– Ага, Міхале, ми тобі ще не сказали: перший удар на себе взяла «Червона Шапочка».

– Серйозна заявка на перемогу, – це було сказано для Марти, хай знає, що він тут не через неї.

– Будеш вовком, – вирішила Марта, шукаючи його слова. – Ідеальна роль для тебе.

– Я б волів головну.

– Червона Шапочка-мутант – це не для нас. Діти в таке не повірять, – вона поклала перед ним кілька сксерованих аркушів і відійшла до подруг.

Така, владна, Марта подобалася йому ще більше. Але це не мало жодного значення. Десь там було її життя, був Бартек. Для Міхала не вистачало місця. Лише ущипливими коментарями міг дати їй зрозуміти, наскільки це все для нього байдуже.

«Ти нікчемний придурок! Будь-яка із цих дівчат у сто разів краща за неї! Заспокойся вже. Вона не для тебе!» – промовляв усередині другий, розсудливіший він. Та хоч Міхал і мружився, наче кіт, говорячи до котроїсь із дівчат,

а Марті діставалися самі шпильки, професійний зір учительки помітив, що діється це не без причини.

Коли після репетиції почув:

– Міхале, затримайся на хвилинку, будь ласка! – то подумав, що в класної виробляється небезпечна звичка.

– Ні, ні! Жодних нових розпоряджень, доки не закінчу «Жака»! – спробував він відбутися жартом, а вона не лишилася в боргу:

– Та я про таке й не мрію!

– От і добре. А то б ще розчарувалися.

– Справа в Марті.

– А що з нею?

– Це дуже вразлива дівчина.

– І хай такою лишається на віки вічні, амінь.

– Ти справді мене не розумієш?

– Ні, а що?

– Інтерес до когось можна виявляти менш образливим чином.

Відвернувся в бік. Вона його розкусила.

* * *

Приємно мати вчителя, з яким можна бути самим собою. Таке щастя випадає не кожному. Тим більше Міхал цінував хороші стосунки із класною керівничкою. І старався не зловживати її терпінням. Але у творах завжди писав, що думав. Його дратувало підмазування типу: «Поезія Яна-Анджея Морштина зворушили мене до глибини душі своїм загальнолюдським змістом». Та він би вдавився такою брехнею. Йому поезія Морштина підсмерджує мертвечиною. Може, він не розуміється. Просто так відчуває. І обожнює молоти дурниці. І що дужче хтось казиться, то краще. Так Міхал Вербицький розумів власну індивідуальність.

Невдовзі з'явилася нагода виявити її в повній красі. Учителька польської змусила весь клас узяти участь у загальнопольському літературному конкурсі «Я і моя мала

батьківщина», організованому під патронатом Європейського союзу. Так склалося, що це була тема роздумів Міхала протягом останніх двох місяців. Тож йому не довелося вигадувати, що написати, і хоч термін здачі робіт був ще досить далеко, через тиждень поклав на стіл вчительці свій листок:

Міхал Вербицький, 2-F
«Я і моя мала батьківщина»

Казка про лева

– Чого він сумний? – спитало дитя.

– Може, він мріє про свою батьківщину? – відповіла мама.

– А де його батьківщина? – розпитувала далі дитина.

– Дуже далеко звідси.

– В Африці?

Крізь напівзаплющені повіки лев поглянув на людей, що стояли просто перед його кліткою. Заплющив очі й побачив велику зелену країну. Бачив порослі травою схили й дерева, у тіні яких він спочивав після полювання. Втягнув ніздрями повітря. Відчув запах зелені, куряви, що здіймалася над саваною, коли нею проходило стадо слонів, тремкий запах газелей, що паслися неподалік. І пригадав собі, що колись він був щасливий.

Потім доглядач кинув йому в миску скривавлений шмат чогось.

– Їж!

Осоловілий лев навіть не ворухнувся.

– Вставай, дивись, який прекрасний світ!

Лев подивився. Світ був розміром як його клітка, одинадцять на десять. Був брудний і смердів сечею.

Доглядач пішов до інших тварин. Лев загарчав. Усіх у зоопарку пройняв страх.

Потім лев знову заплющив очі, щоб мріяти про свою втрачену батьківщину.

Я – лев.

Малгожата Мушинська двічі перечитала твір Міхала, перш ніж дозволила собі зробити якісь висновки. Якщо Вербицький сам його написав, це лише підтверджувало її попередню думку й доводило, що він оригінальний, творчий і вразливий хлопець. Такий учень – мрія кожного мовника. І тому ще з більшим задоволенням, не замислюючись довше, поставила за його одкровення оцінку «відмінно».

* * *

Ґвідо сидів у кутку другого, більшого залу бару «Міленіум». Перед ним стояла тарілка з надкушеною відбивною та картоплею-фрі, яку чиясь добра рука посолила аж занадто щедро. Анжеліка принесла йому салат і колу. Окрім них у барі нікого не було. Перша година – ще не обідня пора.

– Ти справді не можеш? – кинув Ґвідо, важко пережовуючи м'ясо.

– Звісно, що ні!

– Батько повернеться з Ломжі аж після шостої. Ти могла б сказати керівничці, що в тебе місячні чи там зуб болить.

– Ти здурів? Щоб мене вигнали?!

– Відколи це вона має для тебе таке значення?

– Від завжди. На відміну від тебе, у мене немає багатенького татуся, який повирішує все за мене.

– То ні?

– Не сьогодні.

– Ця відбивна жахлива.

– От і добре.

– Хтось її пересолив.

– Не я.

– Ну, не дуйся!

– Бо ти завжди так! Я не можу, а ти ображаєшся!

Ґвідо вийняв з кишені маленьку коробочку, загорнуту в кольоровий папір, і поклав перед Анжелікою.

– Що це?

– Відкрий.

Анжеліка розгорнула обгортку й завмерла в німому захваті. У коробочці були маленькі срібні сережки. Такі, про які вона мріяла.

– Це мені?

– А кому ще?

– Дякую.

– Я приїду о шостій.

Анжеліка побігла в туалет і перед дзеркалом почепила сережки. Подивилася на себе, і наче щось комусь доводячи, сказала:

– Сама бачиш, що мушу.

Вона повернулася в зал показатися Ґвідо.

– І як? – запитала, піднявши волосся.

– Клас!

– У мене теж є дещо для тебе.

– Анжеліко! – почулося з підсобки чиєсь хрипке сопрано.

– Уже йду!

– Тоді до шостої.

Вправним рухом, який свідчив про значний досвід, вона забрала його тарілку з недоїденим м'ясом і решту приборів Ґвідо кинув на стіл тридцять злотих і, торкнувшись губами її щоки, вийшов.

Машина стояла поруч, але Ґвідо не встиг сісти й поїхати. Він рідко встигав. Це місто занадто мале, щоб їм було важко вистежити його й не вирости як з-під землі саме тоді, коли рушав. Так сталося й цього разу. Сьогодні їх було троє: Манек, Зютек і Фраєр. Оточили його, перш ніж машина подарувала йому бажаний прихисток. Друзі з дитсадка, середньої школи, тепер – з вулиці. Їхній нюх ніколи не помилявся й приводив до нього.

Колись Ґвідо носив їм чупа-чупси й цукерки. Тоді вони брали його до своєї компанії. Хоч і молодший, він завжди був їхнім корешем. Йому це лестило. Та із часом чупа-чупсів

стало мало, на зміну їм прийшли жуйки, потім куриво. Ловлять його, коли їм не вистачає на бухло. Він завжди старається мати в кишені дрібні. По-дурному вийшло із тою заваленою математикою! Ще зайвий рік у цьому чортовому Граєві!

* * *

Мобільний Кшиштофа Вербицького рідко дзвонив останнім часом. Виходячи з дому, навіть не перевіряв, чи взяв його. Щоб зробити необхідні замовлення, достатньо було телефону на заправці. Тому здивувався, коли одного дня почув уже майже забуту мелодію. Та він не встиг знайти мобілку. Лежала десь поруч, але він не міг зрозуміти, де. Коли нарешті згадав, екран повідомив про три пропущені дзвінки. Перевірив дати й час. Усі були сьогодні в другій половині дня, а номер ще півроку тому снився йому ночами. Але тоді телефон мовчав, як проклятий. Натискаючи кнопку дзвінка, відчув, як спина взялася сиротами.

* * *

Томан не міг заснути. Від збудження крутився в ліжку, скидав ковдру, перевертав подушку на холодний бік, прочинив вікно, бо вирішив, що жарко, а за мить почав замерзати й підвівся його закрити. Він так пишався собою! Під час виховної години, у запальній промові, сповненій ідей з «Евристики» Шопенгауера, яка випадково потрапила йому до рук на якомусь розпродажі, переконав усіх скептиків відкласти банальну ідею шкільної екскурсії до Італії й проїхатися Європою в зовсім протилежному напрямку – на північ. Замість Риму – Гельсінкі, замість Неаполя – Рованіемі, місто святого Миколая. Ідея була настільки крута, що його б воля, Томан уже б поділився цією новиною з Вербою. Та якраз він – Міхал – повинен був дізнатися про це останнім. Поки що – завтра – весь 2-В варшавського ліцею 7XL вступить до товариства польсько-фінської дружби.

Слід сказати, що Томан гідно виконував роль лідера в їхньому колишньому класі. Щоправда, це вже не був той самий клас. І ніколи не буде. Але іскра життя продовжувала тліти в ньому. А проект відвідати святого Миколая влітку був найкращим. Томан міг дати руку на відсіч, що Міхал на той тиждень усе кине й стане їхнім гідом по Фінляндії. Почувався, як дитина в переддень Різдва. Хоч би вже настало завтра!

* * *

Кожен урок математики в неандертальців зміцнював позиції Міхала в статусі лідера. Між ним і вчителькою точився своєрідний двобій, у якому решта класу була лише мовчазним тлом, задоволеним своєю другорядною роллю. На користь Міхала грало те, що старий добрий Тихоня ще в першому класі пройшов з ними частину матеріалу другого (у них було п'ять годин математики на тиждень). Тому нові теми поки що не були проблемою. До кожного раунду Міхал готувався, як полководець до найважливішої битви в житті. Він аналізував місцевість, оцінював сили – власні й противника, шукав засідки й коротку дорогу. Виявилося, що в усіх задачниках дуже мало завдань із зірочкою! Катастрофа, бо вони були, як артилерія, а її наявність у власному арсеналі давала значну стратегічну перевагу.

Після зустрічі з директоркою Копець Йоланта Вербицька почала потроху зіставляти факти. Захоплення математичними здібностями Міхала безпомилково пов'язала з його усе довшим сидінням за уроками. Щоб не сполохати сина, вдавала, що не помічає цієї дивовижної зміни. Приписала це позитивному впливові досвідченого педагога, який нарешті зміг пробитися до її, таки справді обдарованого, сина. (Як матір вона ніколи не дозволила згаснути слабкому пломінчику надії, що з Міхала ще колись будуть люди). При цьому вона дуже добре його знала й не впадала в надмірну екзальтацію. Ці загравання з математичкою могли закінчитися

буквально в будь-який момент. Зрештою, навіть якби колись не стримала ейфорії й необережно ляпнула щось на кшталт:

– Синочку! Я така рада, що ти стільки б'єшся над математикою! – у відповідь побачила б тільки його ошелешений погляд. Він не бився над математикою. Він бився з Капцем!

Плітка про те, що хтось із неандертальців отримав п'ятірку за повторення, якимсь чудом вийшла за поріг класу ще до кінця уроку. Схоже, ані стіни, ані зачинені двері не створювали особливих перепон. Усього за кілька коротких хвилин вона облетіла школу, і було це ще дивовижніше, оскільки коридори зяяли пусткою,

Нарешті пролунав дзвінок на перерву – так, ніби й він уже про все дізнався. Ніяково затнувся, і тут-таки знову розлився дзеленчанням, і ясно було, що хоч тілом він у руках гнобителів, серце його – із пригнобленими.

Загальний підсумок контрольної на повторення у 2-F був сумний. Окрім п'ятірки Міхала й трійки Ґвідо (він усі канікули їздив до репетитора в Елку), іншим дісталися одиниці та двійки, зі значною перевагою перших. Ніхто загалом і не розраховував на інший розвиток подій. У Капця це норма. Та попри жахливі оцінки, неандертальці вийшли на перерву з гордо піднятими головами. У всіх на устах було ім'я Міхала, чий успіх, незрозуміло чому, компенсував усі їхні поразки.

Під час цієї перерви Міхал переконався, що інвестиція в математику окупилася швидше, ніж найкращий банківський депозит. Коли йшов коридором, бачив, як вуста з тихим шепотінням схиляються до вух, пальці непомітно вказують на нього, а високо підняті брови вражено чудуються. Саме цього він і прагнув!

* * *

Невисокий, міцно збитий чолов'яга з наїжаченим волоссям і виразною, майже квадратною щелепою, мовчки сидів на лаві. Час від часу він робив якісь помітки в записнику.

Здається, це був батько Ґвідо – той, що міг скупити половину Граєва. Його вигляд зовсім про це не свідчив: витерті джинси, картата сорочка й не першої молодості шкіряний піджак. Міхал уявляв його інакше.

Матч був абсолютно імпровізований. Вибрані учні з кількох класів, серед яких Міхал знав лише Ґвідо й Бартека, просто грали в баскетбол. Потім старий Шмідт відвів учителя набік, перекинувся з ним парою слів, подав видерту з блокнота сторінку й вийшов із залу. Усі дивилися на Марека Косьцика й напружено чекали. Легкий, майже непомітний вираз незадоволення був єдиним свідченням того, що тренер має власне бачення основного складу команди. У ньому опинилися і Бартек, і Ґвідо. Без Міхала.

Спочатку він не зрозумів. До нього не дійшло. Ненапружений і розслаблений, він не очікував удару. Адже це був його день! Коли вчитель закінчив читати, і ті з основного складу почали вітати одне одного, він стояв як ідіот, із посмішкою, що зарано вилізла на обличчі, і руками, яких раптом стали забагато. Недомірок Бартек і цяця Ґвідо мають грати в основному складі, а для нього немає місця?! Це якийсь жарт? Змова? Покарання? Він утік до роздягальні, щоб приховати сльози. Йому стало шалено соромно. Невже він настільки недолугий? Гірший за Ґвідо й Бартека? Він знає, що ні. Але його не вибрали! Пішли вони всі!

Коли вже перевдягнутий майже біг до виходу, учитель гукнув йому навздогін:

– Міхале! Чекаю в четвер на тренуванні! – наче передчував, що той більше ніколи в житті не торкнеться м'яча.

Він не пам'ятав, як опинився на заправці. Уникав поглядів людей, бо в усіх на обличчі була написана його поразка. Зате вдома ніхто нічого не помітив. Вони сиділи в кафе: мама, батько, Мажена, Малий, який того дня через застуду не пішов до школи, і гіпнотизували телевізор. Балакучі го-

лови традиційно розпиналися, та за мить вражений Міхал побачив, як літак врізається в будинок! Вибух, клуби диму, хаотичні кадри людей, що тікають вулицями.

– Що відбувається?

– Два літаки влетіли у Всесвітній торговий центр.

І тоді перший хмарочос обвалився. «Стільки людей», – промайнула єдина думка.

– Батько Томана в Нью-Йорку, – прошепотів чи лише ворухнув губами.

* * *

Із Граєва Кшиштоф повертався пригнічений. Хоч податкова інспекція в особі комісара прийняла його виправдання, що він не професійний бухгалтер, та це не допомогло уникнути болісного штрафу. Виплату було поділено на кілька частин, та це не дуже втішало. Покарання є покарання.

Дорогою до Белди розмірковував про те, хто був зацікавлений у перевертанні дороговказу з інформацією про їхню заправку. Це не перший акт вандалізму. Досі не знайшли один із банерів, натягнутих над дорогою Граєво-Райгород. Задля власного спокою Вербицькі вирішили, що він сам відірвався, а вітер заніс його в поля. Кшиштоф, щоправда, не пригадував жодного торнадо в околицях Граєва, що міг би зірвати банер вагою кілька кілограмів. Хтось кинув камінь і вибив величезне вікно в кафе. Забагато таких випадків.

Загалом було якось гнітюче. Варшава раптом згадала про існування Кшиштофа Вербицького, але виключно для того, щоб зробити йому пропозицію, яка його принижувала.

Хлопці вранці відмовилися йти до школи. У Міколая було трохи червоне горло. Міхал просто заявив, що мав він десь «цю засрану школу» й жодні суворі вирази на батьківському обличчі на нього не вплинули. Його сини не були щасливі в Граєві. Він теж не був. Десь у світі розігрувалася вистава ненависті й небезпеки, яка могла призвести до

нової світової війни. Окрім того, через ранні осінні зливи зрозумів, що сезон дощів у селі схожий на позашлюбну дитину хандри й апатії. Він не був готовий до цього. Цікаво, що на обід?

– Тобто як це ти захворів? – голос Марти трохи тремтів. Вона не могла приховати роздратування. – Вчора ж іще нічого не було.

– Звідки ти знаєш?

– Попереджаю: ти поплатишся за зрив репетицій!

– Цікаво, яким чином? Отримаю дзвінок від тебе?

– Ти забуваєш, що скоро прем'єра.

– У найгіршому випадку повернете гроші за квитки.

– Для початку ми позбудемось тебе.

– І тоді тобі самій доведеться грати вовка, – глибоко зітхнув Міхал. – Навряд у когось це вийде краще.

– Так і зроблю. Сьогодні ж і почну, – додала вона гордовито й роз'єдналася.

Кшиштоф Вербицький саме заносив на заправку частину привезених із Граєва товарів, коли почув удар кришки багажника. Озирнувся й побачив біля авто Міхала, який швидко застібав куртку.

– Тат, відвези мене до школа, га? Зараз немає жодного автобуса.

* * *

Він не думав, що Марта дозволить провести її. Якось так само собою вийшло. Говорили про костюми й музику до спектаклю, яку мав підібрати Міхал. Від школи до будинку Марти було, може, з півкілометра, може, менше, невідомо, коли й прийшли. Не встигли навіть посваритися. Трошки постояли перед хвірткою. Міхал уже хотів сказати «Па» й вертатися на автобусну зупинку, коли вона сказала:

– Ти чудовий вовк, дякую, – а в нього в запасі не виявилося жодного ущипливого коментаря, бо раптом йому зда-

лося, що вона ніколи не переставала бути його морквяною феєю, а це ж не так. І давно вже не так.

* * *

«Оце й усе? І більше нічого? Це так виглядає любов?» – думала вона із крижаним спокоєм. Перетворення на жінку нагадувало першу цигарку. Спочатку великий страх і відчуття, що врешті повинна це зробити, бо починає бути смішною, бо всі вже давно закрили це питання, а потім подив і розчарування. Забагато галасу довкола.

Анжеліка стояла у ванній кімнаті, оточена блискучим кахлем і хромом, та милувалася своїм тілом, відбитим у величезному кришталевому дзеркалі з позолоченою рамою. Зняла з вішалки коричневий халат, що пахнув чоловічим одеколоном, загорнулася в нього, трохи зсунула із плечей і, наче кінозірка, стала роздавати королівські усмішки натовпу своїх шанувальників. Піна з великої ванни почала виливатися на підлогу. Безпорадно роззираючись, Анжеліка шукала якусь ганчірку, щоб знищити сліди власної неуважності. Але вода вже всотувалася в килимок. Може, ніхто не помітить?

Величезний будинок Шмідтів – найкращий будинок її мами. Піклувалася про нього, як про свій власний. Не тому, що Зенон Шмідт платив найбільше. Тут не було жінки, яка могла б звернути її увагу на якісь недоліки.

Так Анжеліка, допомагаючи якось матері мити вікна, познайомилася із Ґвідо. Але зараз вона була господинею цього дому. Вона саме прийшла з якогось прийому чи балу, недбалим рухом скинула хутро на підлогу, поставила ноги до ванни. Зайнята спостереганням, який ефект справить її роль у дзеркалі, вона не помітила, що вода тече тонким струмочком до дверей і минає їх, щоб за мить усякнути в килим.

– Мати мене вб'є, – перелякалася Анжеліка, вискочила з ванни й кинула хутро прямо в центр бурхливої стихії.

* * *

– Що? Бомба? Сам ти бомба! Гангстер-шмайстер!

Кшиштофа, що саме повернувся з міста, трохи здивувала ця телефонна розмова, яку Мажена так ефектно завершила.

– Хто дзвонив? – запитав він невинно.

– Якийсь чокнутий. Сказав, що на станції закладено бомбу.

– Він сказав іще щось? – Кшиштофові було не до сміху.

– Щоб ми забиралися, бо як ні, то він нас висадить у повітря.

Кшиштоф уже дзвонив до поліції.

– Вони сказали зачинити заправку й відійти на безпечну відстань, – повідомив за хвилину.

– Ще чого! У мене пиріг у духовці, зрази дотушковуються, я нікуди не піду! – безапеляційно заявила Мажена.

– Ти здуріла? – Йоля не на жарт перелякалася. – Кшисю, вона й справді на це готова!

– Я не вірю ні в які бомби! Тут? У Белді?! Я нікуди не йду!

– Хто бажає нам неприємностей?

– Поняття не маю. Піду поставлю заборону в'їзду.

Спочатку приїхали пожежники. Хлопці були напоготові, бо після весняного випалювання трави не мали особливих пригод і навіть трохи нудились. Услід за ними з виском гальм в'їхала поліція. Біло-червоними пластиковими стрічками поліцейські загородили вхід небажаним особами й почали обшук. Найдовше чекали швидку.

У результаті кількахвилинної безпрецедентної операції в туалеті за унітазом було виявлено недбало кинутий пакет зі змінною чоловічою білизною. Інших підозрілих слідів не знайшли. Мажена тріумфувала.

– Я ж казала! Як ще раз подзвонить, скажу йому, хай сам себе висаджує!

Та Кшиштофові і Йолі буле зовсім невесело. Після першого дзвінка могли початися наступні, а це означало проблеми. Серйозні проблеми.

* * *

Розмова із Красунею Дата: 14-09-2001

Красуня (18:30)

У мене стільки друзів, чому я звіряюся саме тобі?!

Чудовисько (18:30)

Може, з усіх твоїх друзів лише я справжній?

Красуня (18:31)

Справжній спокусник...

Чудовисько (18:31)

Побачимось?

Красуня (18:32)

Залишайся там, де ти є. Люди багато втрачають у реалі. Якщо ми зустрінемось, те, що нас об'єднує, перестане бути лише нашим і стане власністю загалу. Я не хочу ділити тебе з іншими.

Чудовисько (18:33)

Я лише твій.

Красуня (18:35)

І виконаєш будь-яке моє бажання?

Чудовисько (18:35)

Навіть найменше.

Красуня (18:36)

Не сподіваючись нічого у відповідь?

Чудовисько (18:36)

Сподіваючись, що ти мене покохаєш.

Красуня (18:37)

Я не покохаю тебе. Я кохаю іншого.

Красуня (18:50)

Агов! Ти ще там?

Красуня (19:15)

Чудовисько, ти образився?

Красуня (20:30)
Ти ж знав про це...

* * *

Ядучо-жовтий аркуш, досить розмашисто заповнений чорним письмом, здалека кидався у вічі. Чимало поглядів привернув цей прямокутник формату А4, що різко виділявся на тлі темно-зеленої стінгазети. Покритий великими літерами, що добре читалися навіть на віддалі, він справляв враження, наче автор намагався штучно збільшити обсяг твору, застосувавши давню учнівську тактику. Укупі із претензійним заголовком «Казка про лева» він привертав увагу учнів і вчителів, що проходили повз, і міцно тримав її в кулаку хвилину чи дві – аж доки вони не закінчували читати, після чого глибоко замислювалися, пирхали, стенали плечима чи повільно хитали головами, дивуючись, як таке можна назвати твором.

Інші роботи, написані від руки на розлінованих аркушах чи просто роздруковані дрібним шрифтом на звичайному білому папері, могли похвалитися лише побіжним прочитанням прізвища автора. Кожен з восьми других класів представляла одна, найкраща робота. Та серед них лише одна поїде до Варшави. Магдалена Мушинська, що відповідала за відбір у школі, оприлюднила всі вісім творів, тобто вивісила на нещасній дошці.

Якби колір листка не видався йому знайомим, Міхал навряд би опинився серед групки під стінгазетою. Його ніколи особливо не приваблювала так звана шкільна преса. Він десятою дорогою оминав сірятину, до редагування якої молодь була, вважай, непричетна: сповнені пафосу історії про шкільні екскурсії чи нагадування про річниці народних повстань часів Адама, причини яких були невідомі, а наслідки – катастрофічні. Рівень журналістики в стінгазетах рідко бував високим. Загалом від них на кілька кілометрів тхнуло сірістю. Життя молоді безжально причісувалося й

підганялося під дорослі стандарти, і таким, як Міхал, читати це було неможливо. Він мав хронічну алергію на фальш і брехню. І абсолютно не розумів прославляння поразок.

Та цього разу хлопець підійшов до жовтого прямокутника. Хотів подивитися, хто ще використовує його улюблений колір. Це має бути якийсь класний перець. Чи дівчина... Ну ясно, це він і є, власною особою!

Він трохи здивувався. Окрім кольору, його робота нічим не вирізнялася. Поруч з іншими виглядала навіть трохи легковажно: смішний обсяг, жодних посилань чи цитат. Зрештою, він не мовний геній. Він уже давно повірив матері, буцім не навчиться правильно складати речення польською, якщо не читатиме. А може, його твір вивішено як найгірший? Як попередження для інших? Підійшов ближче. Що? Шістка?! Неймовірно!

– Ви, певно жартуєте, шановна колего.

– Аж ніяк.

– Ви хочете ЦЮ РОБОТУ вислати до Варшави?! – пані Ясьоновська виразно наголосила «цю» та «роботу» й зробила максимально презирливий вираз обличчя.

– Саме ЦЮ, – Малгожата Мушинська вже втретє лічила до десяти. Вона вирішила не піддаватися на провокації, але напруження у вже майже порожній учительській зростало щохвилини. – Дозволю собі нагадати, що це мені довірили вибір найкращого твору. Нікого з вас це не цікавило.

– Так, звісно, ніхто ж не заперечує. Моє здивування, і не буду приховувати, занепокоєння, викликає лише факт настільки високої оцінки роботи, яка – гм, це слід нарешті сказати – по суті невдала, – пані Ясьоновська, переконана своїми власними аргументами, багатозначно замовкла.

– Ви трошки перестаралися, шановна колего, – спробувала лагідно переконати молоду полоністку пані Дибчак. – Ну, справді – ставити шістку за таку казочку... Скажіть, от про що вона? Про якогось звіра в зоопарку? Такі казки

в першому класі розповідають. Що це має спільного з патріотизмом, з поняттям батьківщини, де тут почуття автора, де поезія?

– Це розумна й творча робота. Ви як полоністка мали б це бачити краще за інших, чи не так?

– Ну, він, звичайно, не Сенкевич... – пані Дибчак зневажливо закопилила губу.

– Ви збираєтесь учити нас аналізувати літературні твори?! – пані Калиновська, що досі мовчала, сприйняла сказане як особисту образу. – Та ви смієтеся! Ми цим займаємося кільканадцять років!

– Отож бо й воно! – знову втрутилась пані Ясьоновська. – Я виростила кілька поколінь випускників і не погоджуюсь, щоб робота, за яку б я в найкращому випадку поставила два бали, якщо не одиницю, представляла ліцей, у якому я працюю!

Малгожата Мушинська міцно стиснула вуста.

– Зрештою, пані директор і так ніколи цього не допустить! – задоволено просичала пані Дибчак.

– Колеги! – пані Калиновська попри все намагалася знайти конструктивний вихід із цієї безглуздої суперечки. – Давайте подумаємо спокійно й ще раз подивимося на ці роботи.

Подивилися. Три духи-охоронці граєвського світоча науки схилилися над вісьмома літературними творами, що втомлені своєю історичною роллю лежали на столі. Стурбовані обличчя свідчили про неабияку важливість їхнього рішення.

– Шість за твір також отримала Марта Садовська. Немає сумнівів, що її робота дуже глибока, цікава й розумна.

– Вона правильна, але вторинна.

– Як ви можете таке казати про твір, що починається словами пророка!

І пані Дибчак продекламувала: «О краю мій, Литво!» і далі за текстом, аж до слів «Отож якогось дня на бричці па-

рокінній...»* Якби викладачі Варшавської школи акторського мистецтва, що двадцять років тому завалили її на вступних іспитах, почули, як напружено вона рядок за рядком карбує «Пана Тадеуша», то лише б переконалися в слушності свого тодішнього рішення. Пані Дибчак обожнювала читати вголос, що яскраво свідчило про її невміння це робити.

– Вона теж учениця пані Мушинської. Я ж так розумію, вам важливо представити себе у Варшаві? – пані Ясьоновська сунула напролом до остаточної перемоги.

– Це не так, – спробувала несміло заперечити обвинувачена.

– Не розумію, що це за мода із цими шістками? Ви не перебільшуєте? Адже є відповідні розпорядження.

– Наскільки я пам'ятаю, розпорядження не забороняють ставити шістки.

– Загалом ні. Марта справді дуже хороша учениця, донька нашої колишньої колеги пані Садовської, граєв'янка з діда-прадіда. Вона пише не якісь витребеньки, а про наше місто, його достойну минувшину, про народно-визвольну боротьбу.

– А не про якийсь зоопарк! – докинула пані Калиновська. Вона вже нудилась.

– Філософська притча – це цікава й оригінальна форма.

– О, Вербицький – ще той філософ! Ого-го який! Уявіть собі, якось я була в них на заміні. То він таку казку вигадав, щоб виправдати невиконане домашнє завдання! Це була не те що притча, а цілий трактат!

– І ми маємо дозволити, аби наше місто представляв хтось такий, як цей хлопець! Та він щойно сюди переїхав!

– І невідомо, коли звідси поїде!

– Ми не повинні просувати кандидатуру Вербицького! Варшава й так представлена на всіх конкурсах, а в нас теж є здібні діти!

---

* Початок поеми Адама Міцкевича «Пан Тадеуш» у перекладі М. Рильського.

– Власне! – пані Дибчак нетерпляче подивилася на годинник: невдовзі в неї починалися приватні заняття, а це питання не варте було аж такої уваги. – Давайте просто проголосуємо, який твір надсилати, бо вже пізно.

Малгожата Мушинська ошелешено дивилася на спектакль, що розігрувався в неї на очах. Коли дорахувала до п'ятиста, все закінчилось. Вибрали роботу Марти. Директор Копець схвалила рішення.

* * *

П'ятірка з математики й шістка з польської, перші оцінки Міхала, увігнали Йоланту Вербицьку в абсолютно новий для неї стан радісного збудження на межі з ейфорією. Звідки вона мала певність, що так буде завжди, а принаймні до випускного, лише Бог відає. Батькам завжди дістається найбільше. Із болем роздираються вони між розумом, який підказує, що з огляду на вік їм варто було б підтримувати вчителів, і серцем – бо ж люблять свої кровиночки й готові багато що їм пробачити. Сварять їх, та одразу потому видають свіжий карт-бланш, і все починається спочатку.

Щасливі ті, хто ніколи не мусив ставати на лінію вогню й приймати на свої хирляві груди аргументи типу: «Ваш син здібний, але ледачий, і як не візьметься до роботи, то завалить випускні», а повернувшись додому, вислуховувати: «Вона тупа, несправедлива й чіпляється».

Десь обов'язково живуть такі люди. Треба в це вірити.

* * *

Томан нарешті знайшов достойний вихід для енергії, що переповнювала його щодня. Це вона змушувала його викидати коники: щоденні відеоконференції, години за комп'ютером, витрачені аж ніяк не на вивчення чергових льодовикових епох у Європі, шалені гасання на мотоциклі в околиці. Проте зараз, замість ганяти до останнього на своєму новому «Yamaha FZR 100 EXup», він старанно

втілював у життя найкрутіший проект підкорення Фінляндії.

Усі однокласники вже вступили до товариства польсько-фінської дружби, власники телефонів «Нокія» – до відповідного клубу. Що б іще він міг зробити? Карта Фінляндії в масштабі 1:1250000 висіла над Томановим ліжком, раз по раз стаючи джерелом натхнення й ідей, що йшли звідкись із космосу. Найважче було утримати все в таємниці перед Вербою. Вони майже щодня писали листи одне одному, іноді зустрічалися в чаті. Томан надзвичайно страждав, не маючи змоги похвалитися черговими успіхами. Він уже не лише дізнався години роботи посольства Фінляндії, а й вивчив усі поромні переправи з точки зору оптимальних цін і розкладу.

На підготовку запланованої через півроку екскурсії він витрачав стільки часу, що уроки потім проходили, як у тумані. Коли під час особистої аудієнції мати почула від класної керівнички, що за вересень Томан встиг заробити тринадцять одиниць, вона у відчаї забрала в нього ключі й заборонила наближатися до гаража, навіть щоб протерти запорошений байк замшевою ганчірочкою.

* * *

– Як вам удалося помітити відсутність моєї скромної особи?

– Я хоч і викладаю фізкультуру, та до десяти рахувати вмію.

– Мені здалося, що ви рахуєте лише до п'яти.

– Не говори дурниць, у команді десять гравців. І всі повинні тренуватися.

– А особливо гравці основного складу, – Міхал виразно підкреслив передостаннє слово.

– Ти, здається, достатньо довго живеш, щоб розуміти, що спорт – це не лише змагання на полі. Це також політика.

Але результатів досягають не завдяки посаді татуся, а тяжкою працею!

От у цьому й була халепа! Бо хоч Міхал і терпіти не міг, коли хтось у його середовищі отримував щось завдяки становищу предків, сам він при цьому не дуже вмів докладати довгих і старанних зусиль. Бути в центрі уваги – це будь ласка, але якомога меншим коштом. Тому мати могла вже сміливо стирати з обличчя усмішку, яка розквітала в неї на думку, що Міхал почав у Граєві зовсім нове життя. Це було величезною помилкою.

– Я хочу бачити тебе на наступному тренуванні. І жодних відмазок. Ніколи не знаєш, хто гратиме в основному складі.

* * *

Марта Садовська до всього ставилася відповідально. У її зошитах були поля й усі домашні завдання. Акуратно підкреслені теми й рівний почерк свідчили про людину стабільну, урівноважену й обов'язкову. Її середня оцінка небезпечно коливалася біля шістки й перетворювалася на вбивчий аргумент в устах батьків інших учнів, коли ті, із підвищеним вмістом адреналіну в крові, верталися після зборів.

Як вона це робила? Дуже просто. Усупереч загальній думці вона не мала жодного таємного методу. Трохи вчилася, але не забагато. У шпаргалки не вірила, зрештою, у вирішальну мить вона б точно не знала, як ними скористатися. Не розраховувала на підказки. Одного дотримувалася неухильно: жодних заборгованостей. Це був її девіз. Завдяки цьому всьому мала час і співати в церковному хорі, і працювати з дітьми-інвалідами, і на шкільний театр, і на коней.

Марта ніколи не підводила. Хоч брала на себе купу обов'язків, завжди виконувала їх ідеально. У школі мало хто був настільки ж надійний, як Марта – це підкреслювали й учні, і вчителі. Тому під час виборів до шкільного са-

моврядування її кандидатуру було запропоновано першою. Теоретично управління мало перейти до третіх класів, але серед них ніхто якось не рвався до влади. Натомість другі висунули кілька кандидатів. Насправді вибори мали відбутися виключно заради підтримки ідеї демократії. Перемога Марти була передбаченою. Якщо в житті хоч щось можна передбачити.

Амбіції 2-F росли невпинно. Учорашні неандертальці вже мали двох гравців у складі шкільної баскетбольної команди (при цьому одного – в основному складі), а в особі свого представника трохи похитнули непорушний досі авторитет директорки Копець. І вони хотіли більшого. Може, їм би й не спало на думку, що можна увійти до ради самоврядування, однак до цього додумався Міхал. Одразу, як почув про кандидатуру Марти. Потребу бути поруч з нею пояснював необхідністю робити їй усе на зло. Він постійно карав її за Бартека й свій біль. Вона, звісно, приймала виклик, не знаючи про істинну причину такої поведінки, упевнена, що він просто її ненавидить. Тільки не знала, за що.

Міхал, навчений досвідом перемоги в класних виборах в 7XL, знав, що головне – успішна виборча кампанія. Потрібно багато говорити, часто бути на людях, демонструвати абсолютну впевненість у собі й постійно говорити, говорити, говорити. Навіть тоді, коли сказати нічого.

Більшість людей має клопіт з публічними виступами. Від думки, що їх хтось слухає, вони впадають в кому. Паралізовані страхом, починають затинатися й червоніти. У Міхала було навпаки. З вуст плинув безперервний потік слів, а коло слухачів лише окрилювало його.

У виборах беруть участь задля перемоги. Це по-перше. Утерти носа цій самовпевненій гусці, хай не думає, що вона найрозумніша! Загалом учням до лампочки, хто буде в самоврядуванні. Це по-друге. Окрім кандидатів.

Не встигла Кристина Копець зорієнтуватися, як уже було пізно. Мобілізована до останнього солдата, армія 2-F невтомно роздавала на вході до школи жовті листівки із програмою свого кандидата. Як і кожна інша, вона обіцяла суцільні зірки з неба, як-от:

– запросити зірку каналу TVN Мартину Войцеховську та інших учасників реаліті-шоу «Великий брат»;

– відновити радіовузол, що вже кількадесят років не діє, і створити шкільне радіо;

– запровадити жорсткіше регулювання проведення контрольних робіт;

– запрошувати на шкільні дискотеки відомих варшавських діджеїв;

– зробити довші перерви між уроками;

– організувати безкоштовні кіносеанси.

Думаючи, як досвідчений політик, Міхал розумів, що ніхто не перевірятиме, як він виконує передвиборчі обіцянки. Тому вигадував досхочу. Одні натхненні плани породжували інші, ще більш шалені. 2-F потроху перетворювався на клас, про який говорили всі. Хороший полководець розворушить навіть армію рабів. Важливо одне – у нього повинно бути бачення. Бачення Міхала, може, наївне, може, нереальне, захопило виборців, і коли нарешті за тиждень з урн, що тріщали по швах, висипався голос народу, у ліцеї імені Коперника розпочалася нова золота ера самоврядування.

– Дурний мегаломан!

– Це ти про кого?

Марта, почервоніла на виду, як завжди, коли щось вибивало її з рівноваги, не могла оговтатись.

– Не прикидайся!

– Говори зрозуміліше.

– Ще зрозуміліше?! Будь ласка! Спочатку ти нас піднімаєш на сміх: «Клітка одинадцять на десять, брудна й смердить сечею» – це ж ти про Граєво, і не кажи, що ні.

– Не казатиму.

– Не розумію, чому Мушинська поставила тобі шість за таку гидоту!

– А ви що – недоторканні? Окрема стаття в конституції? У кожного такий місцевий патріотизм, який він може собі дозволити. Зрештою, це ж твоє «О краю мій, Литво!» на десять сторінок А4 представлятиме школу. Ти на цій цитаті запросто до самого Брюсселя доїдеш. А я жуватиму брюссельську капустку з горя.

– Дуже смішно! Ха, ха, ха.

– Чесно?

– Якщо тобі так не подобається це місто, то чого ж ти ще досі тут?!

– Дурне питання. Запитай лева. Бо клітка зачинена. Що не означає, що він із примусу захоплюватиметься цим задуп'ям розміром як поштова марка, де немає куди піти в дощ, де нічого не відбувається, а єдина адекватна людина – Польдек, що сидить під пам'ятником.

Її очі вергали блискавки, та уста заніміли. Почувши такий потік дошкульних образ, Марта хотіла сказати щось, від чого йому б стало настільки ж боляче, щоб він відчув те, що відчуває зараз вона, але всі слова були недостатньо сильними.

– Ну й лишався б у своїй Варшаві! – вона примружила очі, наче пантера, що готується до стрибка.

– Ти що – мала дитина? Думаєш, що ми маємо право голосу в таких речах! Старі пакують манатки, а ти хіба музику можеш увімкнути на повну.

– І тому ти тепер відіграєшся на нас?

– Ні на кому я не відіграюсь.

– Ти ненавидиш нас і це місто. То чого це ти раптом вирішив стати головою самоврядування?!

Перш ніж вона встигла прикусити язика, було вже пізно.

– То ось де собака заритий! Треба було одразу сказати! Що, завидки беруть, бо ти лише друга, так?

– Абсолютно ні!

– Ну, звісно-ясно, міс «я-завжди-перша». Для тебе програти якомусь зайді – образа. Доведеться звикати до цієї думки. Саме так виглядає політика.

– Ти не розумієш.

– Я все чудово розумію. Програти на власному полі. Це боляче. У глибині душі ти вже головувала.

– А ти зробив мені на зло!

– Ти себе переоцінюєш. Я зробив це заради неандертальців. Про тебе я навіть не думав. Тепер ми тут керуємо, а ви можете подивитися.

Він різко розвернувся й пішов, насвистуючи.

* * *

Бартек грав добре. Справді добре. Він улучав до кошика майже із заплющеними очима. Був швидкий і гнучкий. Це додатково бісило Міхала. Слава богу, ще був Ґвідо. Безнадійно. Одразу було зрозуміло, що його місце в збірній – заслуга таточка із квадратною щелепою. Це він визначав склад. Якого дива фізрук погодився на таке? Мабуть, мали спільні справи. Міхал уже давно виріс із пелюшок. Зрештою, Ґвідо знав свої можливості й на поле не рвався. Він приходив на тренування, а після розминки чемно сідав на лавку й просто дивився, задоволений, якщо тренер на п'ятнадцять хвилин випускав його пограти. І він точно не стукав старому. А навіть якщо так, тренер цим не переймався.

Команда зігравалася все краще. Троє хлопців із третього класу, Бартек і Міхал, або Ґвідо. Іноді аж шкода було виходити із тренування. Так, як сьогодні. Сьогодні вони б перемогли навіть «Чикаго Булс». Міхал повільно йшов у напрямку автостанції й думав про вже близький матч з Об'єднанням професійних училищ. Це мало бути не якесь там цяцькання, а справжній спаринг у справжньому турнірі. «Червоний, жовтий, зелений, синій – турнір чотирьох кольорів» – таке вигадали організатори, хлопці з відділу мар-

кетингу «Млекполу»*. Їхня справа, головне – є за що позмагатися. Турнір загальнопольський, на канікулах переможець поїде на збори разом зі збірною Польщі. Ясно, що шанси в них були невеликі, але поборотися можна.

– Підкинути? – почув він раптово. Ґвідо на своїй хромованій лискучій «Тойоті» повільно їхав вулицею Міцкевича.

– Дякую, тут кілька кроків. Зрештою автобус буде аж за годину.

– Я можу відвезти тебе до Белди. Я вільний до шостої.

– Та ні, старий. У мене грошей нема. Я не зможу віддати за бензин.

– Я ставлю. Залазь давай. Ну, не ламайся!

Міхал сів, хоч і не без сумніву. Проте перспектива довгого чекання на автобус остаточно зламала його супротив. Та й Ґвідо останнім часом якось змінився.

– У тебе ключів від хати немає?

Сів. Рушили.

– Тобто?

– Ти не можеш до шостої додому повернутися?

Ґвідо засміявся.

– Можу, звісно, але мені не хочеться. Моя дівчина звільниться лише о шостій, так що сам розумієш.

– І ти не хочеш шарпатись.

– Удома й так нікого немає.

– Знайомо. Я роками в цьому варюся.

Запала незручна мовчанка.

– Мені сподобалася твоя робота, – врешті промовив Ґвідо. – Ну, знаєш, той твір.

– Та припини.

– Серйозно.

– Вона зовсім інша. Як і ти.

– Я не інший, я точно такий.

Вони розсміялися й напруга трохи спала. Проте було помітно, що у Ґвідо є якась проблема й це лише вступ. Може,

* Виробник молочної продукції.

хоче попросити його рідше приходити на тренування? Ніхто не любить годинами сидіти на лаві запасних.

– Ти б не міг написати вірша? – видихнув нарешті Ґвідо, не дивлячись на Міхала.

– Що? Я? Ти здурів? Якого?

– У мене є дівчина. Може, ти пам'ятаєш її, Анжеліка.

– Найкрасивіші ноги Граєва, аякже. Вітаю. Це для неї?

– Вона мені сказала, що не все можна купити.

– Перепиши звідкись. У мережі того, хоч гать гати. Вона не здогадається.

– Ні... Він не може бути вживаний.

– Тобто «вживаний»?

– Вона заслуговує на щось особливе.

– Поезія не зношується, друже. Це не тачка, яку через кілька років потрібно міняти.

– Він має бути лише для неї. Розумієш? Для неї одної.

– Ну, добре, але я не знаю, чи в мене вийде.

– Дві-три строфи. Скільки ти за це хочеш?

– Іди лісом! Не все можна купити.

Заправка виглядала, наче декорація до фільму. Пластикові стрічки забороняли стороннім в'їзд, дві пожежні машини в стані готовності розсипали голубі сигнальні відблиски. Лише диму не було видно. Ґвідо зупинив машину на парковці для вантажівок, а Міхал побіг дивитися, що сталося.

Пожежники саме виходили. Один з них, мабуть, начальник, щось пояснював батькові Міхала, інші знімали червоно-білі стрічки. Коли пожежники сіли в машину, Міхал і Ґвідо підійшли ближче.

– Що сталося?

Помітивши незнайомого хлопця, Кшиштоф змінив вираз обличчя й сказав майже звичайним тоном:

– Сам бачиш, що коїться, коли твоя мати починає смажити котлети!

Та справа була не в котлетах.

– У нас є вороги. Треба це нарешті визнати. Зірвана реклама, вибиті вікна, дзвінки з погрозами й цей фальшивий виклик через пожежу на станції – це не може бути збігом обставин, – просторікував Кшиштоф пізно ввечері, коли емоції вляглися й вони сіли випити кави. – Тільки хто б це міг зробити?

– Як це «хто»? – відповів Войтек. – А в кого кілька своїх заправок довкола Граєва? Так склалося, що лише в однієї людини. Що б ми не робили, і так отримає, що хоче. Кров вип'є й дірки не зробить. Це його методи.

– Чиї?

– Старого Шмідта. Сто процентів.

– І прислав сина подивитися? – Йоля теж уважала, що Зенон Шмідт може стояти за всіма неприємностями, які звалилися на них за останні кілька тижнів. – Тобі це не здається дивним? Ти не думаєш, Кшисю, що він би не був аж таким необережним?

– Що подивитися? – спитав Міхал, який саме вийшов на кухню. Була друга ночі. Він устав, бо хотів пити. Здивувався, побачивши там батьків. – Ви взагалі спати не збираєтесь?

– Ти добре знаєш цього Ґвідо?

– Та як сказати? О другій ночі я й себе не дуже знаю. А чому ти питаєш?

– Його батько має заправки на дорогах на Елк і Білосток?

– Може, і має, я не питав.

– Ми б хотіли, щоб ти поки утримався від спілкування із Ґвідо.

– Думаєте, це він підклав вам цю бомбу? – Міхал засміявся.

– Не «вам», а «нам», синку. Нам.

Міхал знизав плечима. Це батьківське побажання було з тих, які він не мав наміру виконувати.

* * *

Вікторові здалося, що хтось дзвонить, але коли прибіг з подвір'я, телефон мовчав. За хвилину знову почув мелодію. Досить довго шукав мобільний. «Бадінерія» глухо грала десь у шафі. Фух, встиг.

– Алло?

– Тату, на мене напали, забрали сумочку з усім: із ключами, документами, тільки телефон залишився, бо був у кишені. Я не знаю, що робити! – Ягна розпачливо ридала в слухавку.

– Хочеш, щоб я приїхав?

– Сама не знаю...

– Іди до поліції. Я подзвоню Анці, вона допоможе тобі.

Анка відповіла на дзвінок Віктора, розмовляючи із черговим охочим купити її «Корсу». Вона досі була без роботи, а гроші за ті кілька текстів, які принагідно надрукувала в якихось журналах, отримає пізніше. А тим часом вихідна допомога – здавалося величезна – танула на очах. Ще трохи – і гаманець світитиме пусткою. Анка обожнювала свою невелику машинку, але була реалісткою – вона не могла дозволити собі її утримання. Особливо зараз, коли наближається термін сплати страхівки.

Вона стояла в підземному гаражі й з ангельським терпінням відповідала на ті самі питання, які задавав уже третій потенційний покупець. «Який рік випуску? А це перший господар? А машину пригнали чи купили тут в салоні? Чи були аварії?» Почувалася паскудно. Наче продавала власну дитину. Якби могла, то відправила б співрозмовника куди подалі, від щирого серця. Але машина коштує грошей, а вона практично не має прибутків.

Оскільки покупець усе менше цікавився машиною, а все більше її власницею, і розмова небезпечно збочувала в напрямку попити кави, Анка, почувши в телефоні голос Віктора, кинула чоловікові:

– Я вам подзвоню! – вскочила до «Корси» і, що є духу в коробці передач, помчала на Охоту.

* * *

– Якого біса ти робиш у квартирі?! – крикнула Ягна, зриваючись на плач, щойно Анка відчинила їй двері.

– Твій батько випадково забув у мене ключі.

– Випадково?! Як цікаво!

– Я кинула всі свої справи й поскасовувала зустрічі. Ти думаєш, у мене немає важливіших занять, окрім вислуховувати твої претензії?!

– Вибач, я боялася, що це вони, – Ягна не витримала. Сперлася об двері й зсунулась по них додолу. На підлозі вона вибухнула гейзером сліз.

– Хто?

– Ті, хто вкрали мою торбинку.

– Ти повідомила поліцію?

– Умгу.

– А банк?

– Теж.

– Треба поміняти замки. Це могли бути звичайні злодії, але впевненості ніколи немає.

Ягна зіщулилась. Обіймаючи себе обома руками, вона була просто маленькою дівчинкою, яку образили погані люди.

– Зробити щось перекусити?

– Мені страшно. Ти залишишся зі мною? Будь ласка.

* * *

Над назвою він довго не думав. Вірш уже мав адресата, назва не мала значення. Так що перші два рядки написалися, вважай, самі:

Анжеліці

Твоє ім'я, о Анжеліко –
Найкраща музика у світі.

Потім почалися пороги. Наскільки вони круті, Міхал зрозумів, почувши, як тріщить ручка в його зубах. Подумав про Марту. Він напише вірша для неї:

Кохання серце пронизає,
Ти зникнеш – і мій сон тікає.

Бінго! Крига скресла! Є перший куплет. Початок вдалий.

Протягом наступних трьох днів він більше ні на що не спромігся. Ґвідо починав нервувати, бо розраховував, що для Міхала це буде, як булька з носа. Не виходило. Не допомагало навіть уявляти Марту: як вона усміхається, її витончену постать, ніжну шкіру, руки. А потім два куплети невідомо як вистрибнули з його голови під час географії – повністю завершені, так ніби все життя сиділи й чекали, доки їм не набридло. Він ледве встигав записувати:

Як тигр, примчу я із далека
Щоб бути поруч, Анжеліко!
Від щастя в грудях розпирає,
Коли зап'ясток твій стискаю!

Для тебе я нап'юсь отрути,
Зроблю три сальто на батуті,
Палатиме вогонь довіку,
Що запалила Анжеліка!

Переписав начисто, старанно склав й одразу ж передав Ґвідо в протилежний кут класу. Той довго читав, а Міхал

дивився на нього й ждав. Ґвідо читав ну, дуже довго, та нарешті підняв догори великий палець правої руки й одночасно підморгнув. Йому сподобалось. Фух!

– Пані вчителько!

– Що таке, Ґвідо? Щось незрозуміло?

– Ні, я згадав, що забув прийняти інсулін. Мені треба додому.

– Звичайно, йди! Ти зможеш сам?

– Так, звичайно.

Ґвідо не зловживав своїм діабетом для вирішування особистих справ, та сьогодні було свято. Сховавши листок із віршем під обгортку учнівського квитка, він склав підручники й поїхав просто на вулицю Польської армії, де в Технікумі харчових технологій саме закінчувався шостий урок.

* * *

Вона терпіти не могла, коли на екрані мобільного висвічувалося «Невідомий номер». Здавалося, наче співрозмовник її обманює. Та змучена очікуванням найважливішого дзвінка, Анка навіть не помітила цього.

– Слухаю?

– Красуня? – почула вона в слухавці й ноги в неї підкосилися.

– Це ти, Чудовисько? – прошепотіла Анка ледь чутно.

– Я, – відповів він із сумом.

– Ти ніколи не дзвонив.

– Ти перестала говорити зі мною.

– Ми стали занадто…

– Я сумую.

– Я не шукаю пригод.

– Я обіцяв виконати будь-яке твоє бажання.

– У мене воно лише одне.

– Їдь завтра до фірми «Мастер-Медіа», вони шукають людину у відділ піару. Я сказав їм, що ти ідеальна.

І поклав трубку. Вона не встигла навіть подякувати.

* * *

Голублячи вершечки ялин, сонце потихеньку схиляло голову й готувалося до сну. Та їм ще не хотілося повертатись. Сиділи на помості й дивилися, як черлені промені, наче пальці, пронизують дзеркальну поверхню озера. У гонитві за днем, що тікав за горизонт, блискуча точка білою крейдою розділила небо навпіл, та за мить воно знову злилося в одне ціле. Вологий запах лісу й прілого листя принесли із собою прохолоду та спокій.

– Чому тебе так по-дурному звуть? – запитав зненацька Міхал.

– Бо діда звали Ґвідо Манцоні, – відповів Ґвідо.

– А мого Леонардо да Вінчі.

Ґвідо знизав плечима. Він уже стільки разів розповідав цю історію – невже залишився хтось, хто її не чув?

– У нього було невеличке кафе під Флоренцією. Я ніколи його не бачив.

– Не страшно. Зрештою, ти носиш його ім'я. Це зобов'язує.

– Він помер кілька років тому. Вони з батьком не любили одне одного. Ми навіть на похорон не поїхали.

– А твоя мама? Вона справді італійка? – Міхал уявив струнку вродливу брюнетку із зеленими очима поруч із паном Шмідтом, що був схожий на Денні де Віто.

– Була. Я майже не пам'ятаю її. Рак. Я колись думав, що стану священиком, уявляєш? Я так хотів її... – він відвернувся й закінчив речення, втулившись підборіддям у плече: – ...десь віднайти. Не знаю, нащо я тобі це розказую.

– На жаль, я знаю.

Ґвідо здивовано підвів очі на Міхала, бо не сподівався ані такої відповіді, ані тону.

– Ти мене на жалість хочеш розвести. Але більше жодних віршів. Стоп, машина. Фініто.

– Ще тільки один! Ти мусиш!

– Думаєш, якщо кинути мене тут на поталу комарам і ведмедям, то я з переляку одразу напишу тобі поему? Жодних поем. Чи то віршованих, чи то в прозі.

– А хто мене змусив ходити в цих ідіотських стрінгах?

– От коза! Настукала?

– У нас немає таємниць одне від одного.

– Ну, добре, доведеться бути обережнішим. Ну, але ж ти й так їх не носиш?

– Та зрозуміло, що ні, я ще при своєму розумі. Принаймні частково.

– Та ти вже давно не при ньому, ти просто ще не знаєш про це. Нормальний пацан не фарбує волосся під молодиків на картинах раннього Тиціана, власної особистості йому цілком достатньо.

– У мене їх аж три – вибирай, не хочу. Я або «син отої італійки», або «Шмідт-молодший» або «цей бідненький діабетик». Бо такий варіант теж існує.

– Я помітив. Дуже зручний, особливо в школі.

– Всі й так уже вирішили, що про мене думати.

«Маєш рацію, друже, – подумав Міхал. – Дехто навіть думає, що ти мафіозі».

– А що ти б подумав, якби побачив фарбованого блондина за кермом джипа?

– Що це, мабуть, якийсь кльовий чувак.

– Ти не шариш. Такі не надто подобаються.

Ґвідо зробив вигляд, що не чує. Кинув камінчик у воду й довго дивився, як розходяться кола.

– Думаєш, я не знаю? – зітхнув.

* * *

Кіно у Граєві... Довго розказувати. Міхал раптом відчув, ніби подорожі в часі стали реальністю. Це було XIX століття, ну, може, початок XX. Один зал, один фільм, запах пилюки й повна відсутність кукурудзяних баранців.

«Треба бути ідіоткою, аби на щось таке погодитись», – вирішила вона, ні на секунду не сумніваючись у власній правоті. Спільний похід у кіно: вона та Ґвідо з Міхалом! Жахливо. Неясно, чого Ґвідо так наполягав, що вона теж обов'язково мусить подивитися «Шоколад». У цій компанії одна людина точно була зайвою. І це була вона! Міхал із Ґвідо дуріли, а вона не могла додати нічого смішного. Окрім того, перед сеансом вони зустріли Марту Садовську з якимсь хлопцем. Кожен мав пару.

– От власне: чого ти сам пішов? – поцікавилась Анжеліка.

– Як це – сам? Він же з нами! – Ґвідо відповів замість Міхала.

– У кіно ходять з дівчиною.

– У Варшаві не конче! – Міхал спробував пожартувати, та вийшло невдало.

– Ми не у Варшаві.

– На жаль. У Граєві я знаю лише одну привабливу дівчину, – зізнався Міхал, начепивши цю свою чарівну посмішечку. – Сама знаєш – ти вже зайнята.

«Ага! – подумала вона, – знайшов дурепу!»

І тоді Анжеліка чисто випадково перехопила сповнений болю погляд, яким Міхал провів Марту. Може, вона була й не надто розумна, але й це виглядало простіше, ніж рівняння із тригонометрії.

– То з ким ти все-таки зустрічаєшся? – Анжеліка вже була сита по зав'язку побаченнями утрьох.

– Ідіотське питання.

– Не таке вже й ідіотське. Он дівчата вже сміються, що я у вас дуенья.

– Ти головою думаєш?

– Може так, може ні. А наступного разу добре помізкуй. І вибери нарешті, чорт забирай!

Двері хряснули, неначе теж висунули звинувачення Ґвідо, і перекрили йому шлях до зазирання глибоко в очі, довгих поцілунків і запевнень, що завтра знову, як завжди, о шостій, після практики.

Спочатку він не зрозумів. Що за маячня! Він любив Міхала, але ж не так! Хлопець навіть натиснув клямку, щоб усе їй пояснити, та двері не піддалися. Ґвідо її добре знав – вона не відчинить, тому тільки просунув у щілину під дверима те, що планував їй віддати сьогодні на прощання.

Вона постійно повторювала собі: «Не звикай! Це просто розвага». Ґвідо хороший, але ж вона не кохає його. Ну, максимум він їй подобається. Та коли він приїжджав по неї під технікум, усім дівчатам забивало подих. Він був сином Шмідта! «Того Шмідта!» Він ходив до ліцею, їздив на крутій тачці й завжди був при лаве.

«Тримай його, ідіотко! Кращого спонсора тобі не знайти! Чи тобі хочеться гарувати в Ломжі в забігайлівці з пивом і картоплею-фрі?!»

Звісно, їй не хотілося. Але ж кожен має право мріяти, не тільки ці кралі в ліцеї. Їх не турбує, що через півроку навчання закінчиться. Вони отримають атестат, вступлять до вишів у Білостоці, а може, і в самій Варшаві, побачать світ, і точно вже ніколи сюди не повернуться. От хоч би й Марта, що ніколи нікого не помічає. Дере носа так, що й кочергою не дістанеш. А стара ж завжди в її матері хліб бере! Могла б хоч раз привітатися. І мати ж її постійно хвалиться: «Мартуся те, Мартуся се». А стара потім приходить додому й колупає: «От Садовська має втіху з доньки. Вона не забиває собі баки хлопцями, вчиться. У люди виб'ється. У костелі співає, а ти лише байдики б'єш!»

А потім влаштувала їй грандіозний скандал через Ґвідо. «Подивися на себе! Хіба ти йому рівня?! Скористається тобою й кине. Що робитимем, як я без такої роботи зостанусь?»

Анжеліка не знала, чи мати більше переймається нею, Ґвідо, чи брудними унітазами його батька, але й так не збиралася слухати. Вона зустрічатиметься із Ґвідо, доки він їй не набридне! Вона що – повинна сидіти цілими днями, запхавши носа в пеларгонію й милуватися хвостом цієї облізлої курки на п'єдесталі?! Здався їм цей пам'ятник! А коли мати йшла на роботу й казала, що добре б десь помити вікна, Анжеліка згадувала про незроблені уроки або казала, що має додаткову практику.

Пізніше вона отримала цього вірша. Насправді спочатку Анжеліка побачила конверт, як він повільно пролазить між підлогою й дверима. Потім почула кроки та швидкий від'їзд машини Ґвідо. Тепер вона була сама. Зазирнула досередини. Тремтячими руками розгорнула жовтий аркуш, роздрукований на комп'ютері. І коли читала:

Ти

як квітка у полі
як сонечка промінь
як чиста криниця
як хвилі пшениці

прагну
руку не пускати
прагну
пісеньку співати
в небеса разом злетіти
прагну світ тобі вручити

поглянь
під вікнами твоїми
стовбичу дощової днини

вночі ім'я твоє шепочу
з тобою завжди бути хочу

щось дуже ніжно залоскотало їй у животі.

* * *

– Це що таке, я питаюся?! От що це таке?! – уперше в житті Зенек підвищив голос у присутності батька.

Та Францішек Ольшевський не відповідав. Схилившися над тарілкою вівсянки він тільки сердито дивився на темно-синє пластикове полотно із жовтим написом: «ЛАСКАВО ПРОСИМО НА НОВУ ЗАПРАВКУ».

– Як воно опинилося на горищі?

– А що таке?

– Батьку, нащо ви це зняли?

– Не твоє діло.

– Нащо воно вам, тату?

– Це моя справа!

– Святий Боже, батьку! Це не може бути правдою! А вікно й бомба? Це теж ви?

– Як треба буде, я й блокаду влаштую! Ця станція нам не потрібна!

– Батьку, ви ж самі продали їм землю!

– Бо дурний був!

Син вражено поглянув на батька. Перед ним сидів старий затятий чоловік, і таким його Зенек не знав.

* * *

Ґвідо знову замовив відбивну з картоплею. О цій порі в барі «Міленіум» ще не було людно. Не маючи роботи, Анжеліка сіла поруч і мовчки поклала перед ним конверт.

– Нічогенький. Звідки ти його списав? Із підручника?

– Ти що! Він написаний спеціально для тебе.

– Тоді чому в ньому немає мого імені? У тому було.

– Не кожен мусить мати присвяту. Другого такого вірша немає у світі. Бо це твій вірш, розумієш? Про тебе й мене. Про нас, – він двома руками огорнув її долоню, у якій тримала аркуш із віршем, і міцно стиснув.

– Лиши! Помнеш!

– Відбивна! – пролунав з кухні голос куховарки.

– Руки геть! – сказала вона, тицьнувши пальцем у листок, і пішла по замовлення.

Після цього вечора вона інакше чекала на Ґвідо. Інакше думала про нього. Він був хлопцем, котрий пише для неї вірші. Її хлопцем.

* * *

– Ти б краще пішов полікувався! – процідив крізь зуби, і вже зовсім тихо додав: – В ідеалі гормоном зросту! – на щастя, Бартек не почув. Міхал знав, що той не почує. Але йому й так попустило. Він повернувся на лавку запасних, і йому стало краще.

Стан нейтральної ворожості, у якому завмерли їхні стосунки від початку вересня, тривав і надалі, сягнувши рівня перманентної холодної війни. Час від часу вони кидали одне на одного косі погляди, ніби оцінювали силу взаємної неприязні. Очима висловлювали презирство суперникові. Жодна сторона не намагалася приховати своєї величезної зневаги, хоча якби випадково дійшло до спроби окреслити її причини, це б стало непосильним завданням для обох. У справжній Міхал би не зізнався навіть перед лицем смерті. Собі він теж не хотів зізнаватися, що його ставлення до Бартека визначають і досі незгаслі почуття до Марти, і що з думкою про неї він прокидається й засинає щодня, і що втратити за одним махом дівчину і друга – це шок.

Він якось із цим жив. Та для себе й решти – за потреби – мав теорію, що Бартек під час тренувань вдає із себе зірку баскетболу, якою не є. Відколи він став капітаном шкільної команди – зовсім поїхав, почав навіть перебирати

на себе роль тренера. Бартек був для нього набундюченим чваньком, що користується незаслуженими привілеями через те, що його батько, чи то пак фірма, у якій він працює, спонсорує їхню команду. Може, і спонсорує, але ж вона їх ще не купила, чорт забирай!

Міхал почувався некомфортно в ситуаціях, коли це не він був першою скрипкою. Останнє слово мало залишатися за ним! Тому накази Бартека, і навіть учителя фізкультури, виконував знехотя, завжди із багатозначними коментарями й гримасами в бік Ґвідо, який підтримував його беззастережно. Міхалові й на думку не спало, що він міг би взагалі відмовитися від тренувань, і він ніколи не перегинав паллицю настільки, щоб його заслужено викинули із другого складу. Зрештою, чим іще можна займатися в занюханому Граєві?

Доки їхнє спілкування обмежувалося тренуваннями й рідкісними зустрічами на перервах – Міхал достойно терпів, та від початку жовтня Бартек почав приходити на театральний гурток. Спочатку просто стояв у коридорі. Кожен має право, тому коли якось після репетиції Міхал випадково зустрівся з ним очима, неохоче буркнув «Привіт!» і швидко пішов, автоматично поправивши рюкзак, ніби струшуючи із себе Бартеків погляд. Він нізащо не хотів стати свідком будь-яких проявів ніжності між ним і Мартою.

В автобусі посварився з водієм, буркнув на Мажену, відмовившись від десерту, зі злістю відштовхнув Надін, коли та прийшла по щоденну порцію ніжностей, без причини накричав на Малого.

На наступній репетиції Бартек увійшов до класу! Ніби про людське око сів поруч із Агатою, але ж Міхал знав. Подальший сценарій було легко передбачити: зараз почне отримувати головні ролі, виставлятися, режисерувати на пару з Мартою. «Цей курдупель ще й тут буде вимахуватися? Та скільки влізе, але не за мій рахунок! Я не просився в цей дебільний гурток, мене шантажували!»

– Я цього не чула, а ти не казав, – відреагувала на його прохання звільнити його від репетицій Малгожата Мушинська. – Як ти це собі уявляєш? Тепер, коли твою роль потрібно лише трошки відшліфувати, ти хочеш нас кинути? Чого б це раптом?

– У вас уже є заміна для мене.

– На зло кондуктору куплю квиток і піду пішки? Та будь ласка! Мені здавалося, тобі цікаво.

– Тепер уже ні.

– Зрозуміло. Тоді домовляйся з Мартою. Це її вистава.

Геніальний хід! Постріл у яблучко! Малгожата Мушинська не знала про роль Бартека, але бачила, що стосунки між Мартою та Міхалом і досі напружені. Їй здавалося, що відверта розмова багато б що змінила й обом би стало простіше, та схоже вона ніяк не могла відбутися, бо репетиції й далі проходили в атмосфері взаємної ущипливості, а Міхал демонстративно упадав за іншим дівчатами. За всіма. Ніби на аптекарських вагах він відміряв кожен грам уваги, щоб жодна не отримала більше. І раптом Бартек абсолютно випадково став каталізатором цієї ситуації. То, може, у ньому справа?

– Як хочеш, – холодно відказала Марта. – Але це дитсадок. Не можна відмовлятися від ролі за два тижні до прем'єри. Зрештою, будь ласка, я знайду когось. У крайньому разі сама зіграю.

– Вже ж знайшла.

– Кого?

– Не прикидайся! – ім'я Бартека застрягло йому в горлі.

– Знаєш, що? Ніби хлопець, а поводишся як дівчинка, аж нудить. Діти в центрі чекають на казку. Ти туди не ходиш, тому поняття не маєш, як сильно. А ти носом крутиш, як прима погорілого театру! Без проблем, пакуй манатки й паняй. Матимеш більше часу кататися по місту туди-сюди!

Тільки не забудь волосся пофарбувати й сережку вчепити, бо вибиваєшся з компанії!

– Ти дурна й усе спрощуєш.

– А ти нікчемний позер! – вона крикнула те, що давно хотіла йому сказати. – Я тебе викреслюю! І не смій більше показуватися мені на очі! Ніколи! – Марта важко прохрипіла останнє речення. Коштувало їй це величезних зусиль.

Він обожнював сваритися з нею. Принаймні це було щиро.

– Не вимахуй так руками, бо мухи вже давно не літають. А про сережку я подумаю.

На наступній репетиції Бартек не з'явився. Збіг обставин?

* * *

З англійською завжди були проблеми. Програма передбачала три години на тиждень і поділ на дві групи: початкову й просунуту. Шість годин в одному класі. Із учительською ставкою вісімнадцять годин на тиждень один викладач міг вести не більше трьох класів. Коли класів двадцять чотири, прості математичні підрахунки давали вісім ставок для вчителів англійської. Ну, нехай буде шість.

Тепер варто розглянути надзвичайно логічне питання, як знайти шість кваліфікованих викладачів англійської в Граєві? Безмежна віра чергових міністрів освіти в чарівну силу невидимої руки ринку призводила до того, що цього простого питання ніхто собі не задавав. Елк, Ломжа, Білосток і Варшава давно висмоктали усіх, хто опанував мову Шекспіра принаймні на рівні вище середнього.

Вересень закінчувався. Спритніші батьки вже давно повідправляли дітей на якісь додаткові курси, бо неозброєним оком було видно, що шансів вивчити мову в школі немає. І саме тоді на перше заняття прийшов літній чоловік, на око

років триста, сиві скроні, ніякова усмішка на лиці. Він усім одразу сподобався. Такий не діставатиме. А в школі саме це найважливіше.

Невідомо, де Капець його відкопала, але Дідуньо був ерудитом. Після переклички хтось іззаду спробував перервати незручну мовчанку й чемно закинув:

– Пане вчителю, а за вашої молодості вже були автомобілі?

Дідуньо ніби того й чекав. Наступної миті він уже читав лекцію про історію автомобілебудування, починаючи з машин, що виглядали, як бричка без коня – автомобіль Ленуара, далі про старі й забуті марки типу «Іспано-Сюїза», «Паккард», «Бугатті», і закінчивши найновішими «Феррарі» Шумахера і «Вільямсом» його брата. Незчулися, як урок закінчився. Навіть не дізналися, який підручник треба купувати.

На наступному уроці англійської вирішили ще раз випробувати цей метод. Вийшло не зовсім.

– Пане вчителю, а за вашої молодості вже були автомобілі? – про всяк випадок спитав Ґвідо.

– Ви, юначе, були явно неуважні під час останнього уроку.

Учитель англійської Вишневський нагадував Міхалові дідуся Вербицького: ці безмежні знання, довоєнна елегантність, утілена в старосвітських метелику й ціпкові, увінчаному литою срібною головою лева. Старенький завжди був дуже спокійний, знав відповіді на всі питання й охоче ними ділився. А що недочував – це тільки плюс.

Оскільки заняття відбувалися на першому поверсі, сама собою виникала думка, щоб уроки англійської використати для розвідування довколишніх магазинів, погуляти по місту чи скочити додому. Дехто завзято користувався цією нагодою. Вилазили у вікно, оминаючи настирливу охорону.

Поверталися звичайним шляхом – через головний вхід, змішавшись з іншими й не привертаючи до себе уваги.

Раз чи два це пройшло, та як довго сім-десять неандертальців може непомітно тікати крізь вікно? Недовго. Із третьої спроби на касі найближчої крамниці кілька чоловік напоролися на шкільну секретарку.

Кому могла прийти в голову ідея тікати зі школи крізь вікно? Відповідь напрошувалася сама. Вербицького негайно викликали на килимок. Це стало початком другої серії надзвичайно ефективних у виховному плані візитів Міхала до кабінету директорки. Кристина Копець прийняла його, зосереджено заповнюючи якісь документи й не відриваючи від них очей.

– Заходь, Вербицький, що ти можеш сказати на своє виправдання?

– Нічого, – відповів він про всяк випадок, бо це завжди працювало у 7XL.

Невідомо чого, але визнання своєї вини пом'якшувало зашкарублі дорослі серця. Міхал давно вже переконався, що немає чого впиратися.

Тут ніби теж подіяло. Чорнильна ручка повисла над скатертиною з документів, що застилала її стіл. І тоді директорка звернула свій погляд на нього.

– Ти ж розумієш, що це неприйнятно.

– Але що? – запитало її втілення невинності.

Добре вивченим і відпрацьованим на десяткові поколінь рухом, директор Копець потерла насуплене чоло.

– Хто там ще був?!

– Тільки я і медсестра.

– Що ти мені тут розказуєш, Вербицький? Хто був у крамниці?

– Якій крамниці?

– ПРОДУКТОВІЙ!

– Не знаю.

– Не бреши! – звично гаркнула вона й глянула на нього. Було схоже, що він говорить правду. Але вона не хотіла такої правди. Зрештою, у правду директорка не вірила.

– Тобто ти не тікав зі школи під час уроків?

– Ні.

– Дуже цікаво, бо тебе бачили.

Його бачили. Він той, хто може вилізти у вікно під час англійської, то нащо шукати інших винних? Міхал достойно грав свою роль. Це була ціна популярності, а він любив бути популярним. Те, що йому приписували здатність бути у двох місцях одночасно, лестило, і він не розвіював цього хибного уявлення.

Його життєві плани не передбачали боротьби за зразкову оцінку з поведінки, ані за відмінну з будь-якого предмета. Він уважно прочитав «Сто найвидатніших людей в історії світу» Полларда й зробив дивовижний висновок, що багато геніїв мали проблеми в школі. Чому б не піти їхнім шляхом?

– Англійська у Вишневського настільки цікава, що тільки ідіот може хотіти втекти з неї, – сказав він без найменшого натяку на іронію. Однак при цьому не додав найважливішого – що цікава вона насамперед через мінімальні дози власне мови.

Копець сама не знала, чому повірила Міхалові. Точніше не так. Або інакше. Звісно ж – не повірила, та відчула, трохи всупереч собі, що взагалі не має бажання його карати. «Мабуть, я втомилася», – подумала вона й глибоко зітхнула.

– Відтепер ти особисто відповідаєш за те, щоб ніхто із класу більше не тікав через вікно під час англійської.

Міхал вирішив, що ключове слово в цій фразі «вікно», а про решту швидко забув.

– Пані директор, ви просто ангел! – сказав він цілком щиро й ледь не поцілував їй руку. Мабуть, саме це було потрібно сьогодні Кристині Копець.

* * *

Коли клієнти нарешті розійшлися, Анжеліка ще раз подивилася в календар, і те, що раніше здавалося лише однією з багатьох можливостей, стало напрочуд очевидним.

«Я вагітна? Неможливо!» – подумала вона й швидко та непомітно погладила свій абсолютно плаский живіт, що виглядав із-під куцого зеленого светрика.

Її плани на найближче майбутнє не передбачали вагітності. Особливо від Ґвідо. Кохає його, але він ще дитина. «Господи! Це не може бути правдою! Благаю! У червні іспити! Мати мене приб'є! Не зараз, будь ласка».

* * *

Він вийшов на сцену й забув свої слова. Доки тривали репетиції, Міхал і справді був чудовим вовком. Але тепер він стояв перед справжніми глядачами. Діти із центру розвитку сиділи на низеньких спортивних лавочках, хто на підлозі, хто на колінах вихователь ок, і з виразом увічливої байдужості на личках дивилися на Міхала. Море нещастя, до якого він не був готовий, стискало слова в горлі й не випускало назовні.

Вистава вже йшла. Час додати небезпеку, обов'язкову для створення напруги й відважної перемоги героя. А між тим вовк вийшов із лісу й заціпенів. Агата, яка грала Червону Шапочку, намагалася рятувати ситуацію, підказуючи Вовкові його страшні репліки, а Вовк, сумирний, наче дворовий Рябко, дозволяв Шапочці водити себе за ніс. Діти нудилися й починали вже потроху крутитися на своїх місцях. Казки особливо погано піддаються постмодерним інтерпретаціям.

Знервована Марта стояла за обтягнутою сірою тканиною ширмою й саме панічно розглядала варіант зміни сценарію та особистого втручання, коли Міхал якимсь дивом таки перетворився на страхітливого вовка й увійшов у образ. Дітей

зацікавила ця зміна. Вони затихли й з інтересом спостерігали, чи вовк знову збирається з'їсти бабцю. Від цього моменту спектакль набрав обертів, і за кілька хвилин закінчився оваціями навстоячки, які тривали ненабагато менше, ніж сама вистава.

– Якщо наступного разу зберешся імпровізувати, попереджай завчасу, – буркнула Червона Шапочка, яку щойно витягли із застреленого, та на диво живого Вовка.

– Нема питань, на коли домовляємось?

Під час поклону Міхал пішов за куліси, щоб витягнути на сцену ідейного натхненника й режисера спектаклю. Марта стояла зіщулена, ніби останні репліки вистави ще не прозвучали. Підійшов до неї. Глянули одне на одного. Тривало це лише коротку хвилю, але без сумнівів це була знову ТА МИТЬ. Схоже, у Марти на очах виступили сльози. Міхал обережно потягнув її за руку. Вийшли на авансцену. Її долоня легко тремтіла.

– Хто на піцу? Я пригощаю! – загукав, коли сховавши реквізит, усі збиралися на вихід. Передчуваючи колосальний успіх, він давно відкладав усі гроші, які мати щоденно виділяла на морквяний сік, рада, що він так неочікувано його полюбив.

Дівчат не треба було кликати двічі. Перед входом у центр наткнулися на Бартека. Той підпирав огорожу так само, як він колись. Усміхався здалека, ніби й досі був його приятелем. Але усміхався не йому, усміхався Марті! Та скасовувати запрошення тепер було би незручно.

Піднімалися вулицями Траугутта й Незалежності, а за кожним кроком ховалося питання. І щоб не виглядати нікчемним йолопом, Міхал почав бавитися косою Каськи. Ніби нічого такого, але всі це помітили. І раптом стало вже не так весело. Досі він не був із жодною, був з усіма. Тепер, коли виділив одну з них, невідомо за які заслуги, почува-

лися якось ніяково. Доки дійшли до піцерії, Марта згадала, що має на завтра підготувати реферат. Бартек, звичайно ж, попхався за нею. Потім виявилося, що останній автобус до Белди від'їжджає за п'ятнадцять хвилин.

Після вдалої прем'єри – невдалий бенкет, так завжди буває.

* * *

Вона хотіла прийти першою. Шукати його серед усіх відвідувачів «Модулор Кафе»? Нізащо. Сховалася в глибині зали, розгорнула «Газету виборчу», та зосередитись не виходило. Ким виявиться Чудовисько? Якби він не допоміг їй знайти роботу, вона б у житті не погодилась на зустріч. Вона двічі перечитувала кожне речення. Хто приїде? Невисокий, товстий, лисий, кульгавий горбань? Якийсь карлик зі скандинавської казки? Буде вимагати поцілунок? Або ще гірше – подивиться на неї й скаже, що вона гірша, ніж він собі уявляв?

Поглянула на годинника. Могла дати руку на відсіч, що стрілки влаштували собі обідню перерву. «Запізнюється чи сидить десь поблизу й непогано розважається, чекаючи, доки вона тут із глузду з'їде? Він завжди любив драматичні ефекти. Уривав розмову посеред речення. Мовчав тижнями, щоб потім раптово балакати півночі в чаті. Хто ж це може бути?» Вона обвела очима людей у кав'ярні. На неї ніхто не дивився. Маскування гідне Бонда. «Почекаю ще п'ятнадцять хвилин. Ні. Десять. Ні. П'ять. Я не можу! Йду!»

Анка розрахувалася за воду, схопила пальто й вискочила з кав'ярні. Та на вулиці їй стало шкода. Вона не поспішала йти. Повільно й уважно розглядала сусідні вітрини. Ніхто не вибіг їй услід. «Усе-таки він не прийшов... Як банально!»

Вона піднімалася Новим Світом. Лице горіло, а на шлунку хтось затягував холодну металеву петлю. Біля біржі

завернула праворуч. Стала на зупинці обіч Національного музею, чекаючи на 158.

Навпроти неї зупинилося темно-сине «Ауді», водій відкрив двері, наче хотів щось запитати.

– Сядеш, Красуне? – почула вона.

Сіла. Вони їхали мостом Понятовського в бік Праги. Петля тепер затягувалася їй на горлі. Він теж мовчав. Здається, карликом він не був. Вбраний у сірий офісний костюм, він пахнув дорогою туалетною водою. Що він може хотіти від неї?

– Вибач, що змусив тебе чекати.

– Не надто довго. Я хотіла лише подякувати, – прохрипіла вона.

– Ну, я ж виконую бажання.

– Чому ви це робите? Ми ж майже не знайомі.

– Гадаєш?

Вони стали на світлофорі.

– Ти розчарована? – він подивився на неї довгим поглядом.

Від цього погляду в голові в неї замакітрилося.

– Ти набагато краща в реалі. Але не хвилюйся, ти мені нічого не винна. Тоді ти зайшла до мого кабінету така мокра... Втілення горя й розпачу.

– Перепрошую!

– А потім в «Мистецькій кюхе». Ти пила шампанське. Я думав, що пику натовчу тому хлопцеві.

– Це ж був Влодко! Друг! Гей!

– Був ще той другий...

– Так... – прошепотіла вона.

– Це він, правда?

Вона не мала сили підтвердити.

– Озиватимешся іноді? – запитала, коли він звернув на Мендзиборську.

– Ти знаєш, що я хотів купити твою машину?

– Нащо?

– Щоб стояла в мене під вікном.

– Хто ти?

– Той, хто зустрів тебе надто пізно.

Вулиці безжально тікали. Вже минали перехрестя Гренадерів й Остробрамської.

– То це кінець? – злякалася вона.

– Ти була права. Поза мережею все надзвичайно складно.

– Я кохаю тебе, Чудовисько.

– Я тебе теж, Красуне. Але ця казка не має щасливого кінця.

* * *

До вчорашнього дня вони були просто п'ятнадцятьма лобами, що кидають гумову кулю, надмухану стисненими повітрям, у кошик без дна на висоті 2, 75 м. Сьогодні вони мали стати командою. А завтра, скоріше за все – полягти в бою.

Навіть перша перешкода була на вигляд неприступною. Велетні з Технічного ліцею викликали повагу. Анжеліка обіцяла прослизнути до залу під час тренування й дізнатися щось про їхні слабкі місця. Однак останнім часом тему Анжеліки Ґвідо прикривав, щойно вона виникала.

– Вона цього не робитиме, – заявив він і урвав розмову.

Міхал розумів. Кінець-кінцем, це хлопці з її школи. Він не збирався тиснути. То й добре, бо так би дізнався, що для Ґвідо Анжеліка більше нічого не робитиме.

Вони завзято тренувалися. Ґвідо повинен був грати у зв'язці з Бартеком, а якщо втомиться – його замінить Міхал, який уже примирився зі своєю другорядною роллю в команді. Навіть якщо на полі вона й була другорядною, Міхал чудово проводив час на лавці запасних. На тренуваннях він майже забував, що насправді Бартек йому не

подобається, й іноді, коли в меню Мажени було щось особливо смачне, вони сідали до машини Ґвідо і їхали увечері до Белди. У дні перед своїм першим важливим матчем стали практично нерозлучні.

Коли попереду іспит, завтра завжди приходить зарано. Години стають важкі й усе відкладається в пам'яті до найменших дрібниць. Перший свій матч у турнірі «Чотири кольори молока» вони зіграють сьогодні о п'ятій вечора.

– Я від ранку нічого не їв, – сказав Бартек на великій перерві.

– А я постійно в туалет бігаю, – переплюнув його Ґвідо.

Тільки в Міхала не було жодних неприємних симптомів, та це не він гратиме сьогодні на перкеті вирішальну роль.

– Але одне ми таки провтикали, – зітхнув він. І відповів на їх стурбовані погляди: – У школі стільки гарних дівчат, а в нас навіть парочки черлідерок немає.

– Де ти тут бачив гарних дівчат? – здивувався Ґвідо.

– Точно не в моєму класі! – заперечив Бартек.

На думку про Марту Міхала наче струмом прошило. Вже хотів щось сказати, однак змовчав. Не сьогодні.

Побачивши суперників, Міхал навіть не припускав, що через десять хвилин це вони вигравтимуть із рахунком 28 : 16. Бартек просто перевершив себе самого. Одразу налетів на кошик противників, як ураган. І високі захисники їх не врятували – він зажди знаходив якусь дірку. Лише зараз стало помітно, що малий зріст у баскетболі не перепона.

Хоч Міхал і сидів на лавці запасних, та в просторому залі Міського осередку спорту почувався, наче на Медісон-сквер-гарден*. Одного боявся – що коли його випустять у гру, зловить такий мандраж, що й кроку не зможе ступити.

* Спортивний комплекс у Нью-Йорку, домашня арена команди «Нью-Йорк Нікс».

Під оглушливу підтримку команди суперників рахунок сягнув 30 : 22, коли ті пішли ва-банк. Один із захисників підставив Бартекові підніжку. Навколо стільки ніг, вони так легко плутаються. Зал заревів. А Бартек спочатку безкінечно довго плинув у повітрі, а потім, коли вже впав із голосним гуркотом, ще якийсь час сунувся паркетом, аж доки не влетів у вболівальників на лавках під щитом.

На коротку мить стало зовсім тихо, та ось суддя вже свистить штрафний, ось тренер показує Міхалові виходити на поле, а Ґвідо – виконувати кидок. Ґвідо, який досі чудово показував себе в ролі напарника Бартека, взяв м'яч у тремтячі руки. Хтось із трибун вигукнув його ім'я. Ґвідо кинув. Не влучив. Зал завив. Суперники оскаженіли. Тепер їх не могла стримати навіть Велика китайська стіна. Кожне надолужене очко окрилювало їх усе більше, вселяючи віру в перемогу. Перші два періоди закінчилися з рахунком 49 : 52.

У роздягальні панувала нестерпна тиша. Чутно було навіть, як краплі поту стікали по втомлених обличчях. Тренер заглянув до них на хвилинку, але тільки для того, щоб забрати з куртки мобільний. Міхал відірвав погляд від пляшки мінералки, яку стискав у руках.

– Хлопці, що відбувається?! Хтось мені може сказати? Що тепер – сидіти, підібгавши хвости, як баби?! Та якого милого, треба показати їм, що ми не пальцем роблені! Як не візьмемо дупи в руки, не бачити нам Вроцлава, не кажучи вже про Чикаго! Один матч – і кінець? Кінець мріям? Кінець усьому? Бо Капець точно випре тренера з роботи, можна не сумніватися! Ну, хто зі мною розкатає цих качків?!

Чи то його промова виявилася настільки ефективною, чи то хотіли відігратися за Бартека, та щось подіяло на усіх, як доза додаткової енергії, і хоч третій період завершили з рахунком 64 : 70, у четвертому знову наважилися подумати про перемогу.

Було вже 76 : 76. Суперники вкидали з-за бокової, Міхал отримав передачу й краєм ока помітив, що до кінця лишається сорок секунд. Недовго думаючи, закинув. Заробив два очки. Та наступної миті Ґвідо не вдалося заблокувати їхнього гравця. Тренер попросив тайм-аут. Міхал слухав його, а очима шукав у залі Марту. Та замість неї побачив лише старого Шмідта, що йшов до виходу. Сподівався, що Ґвідо цього не помітив.

Вони повернулися на паркет. Годинник миготів, як скажений. Двадцять шість секунд до кінця. М'яч у Міхала, кидає – промазав. М'яч переходить до команди суперників. Їхній гравець намагається виконати кидок після подвійного кроку, Міхал його блокує, перехоплює м'яч, пасує на Ґвідо. Дев'ять секунд до кінця гри. Ґвідо кидає трьохочковий, попадає. 81 : 76. Ті ще намагаються щось змінити, та свисток судді вже оголошує про перемогу «Коперника».

На сходах стояла дівчина, її повіки припухли, довкола очей – темні кола. Мокра як хлющ, аж вода стікала, вона тремтіла від холоду. Марта не могла згадати, де бачила її раніше.

– У мене є те, що належить тобі, – вона витягнула з кишені складений навпіл білий конверт і простягнула його Марті. – Я думала, ти будеш на матчі... Я чекала...

– Що це?

– Вірші.

– Вірші? Чиї?

– Ну, точно не мої! – дівчина розплакалась і втекла. І тут Марта її згадала.

Зазирнула до конверта й побачила жовтий аркуш. Відчула себе, наче спіймана на гарячому. Її залила хвиля жару. Хоч і була сама вдома, листа прочитала у своїй кімнаті. Розклала на ліжку вологі листочки й здивовано розглядала. Вона нічого не розуміла. Він писав цій дівчині вірші? Тоді чому вона їх віддала? Чому саме їй? Чому в сльозах? Що насправді сталося?

– Ну, хлопці! Двадцять найбільших піц чекає на вас у «Цезарі»! – старий Ґвідо наче з-під землі виріс, коли вони збиралися на вихід.

– Як вам останній кидок?

– Останній? – старий Шмідт почухав голову. – Е-е-е, чесно кажучи, останнього я не бачив...

– Тобто? – здивувався Міхал.

– Тебе не було? – Ґвідо не зміг приховати розчарування.

– Мені довелося вийти. Я щось проґавив?

«Нічого особливого» Ґвідо потонуло в загальному гаморі, коли до роздягальні влетіли Агата, Магда й Каська з театрального гуртка. Агата кинулась на шию Бартека, що стояв найближче дверей, а потім розцілувала всіх членів команди-переможця.

– А де пані режисер? – ніби байдуже запитав Міхал.

– Марта? Мабуть, саме читає якусь дуже хитромудру книжку, – розсміялася Магда.

– У якій нічого не розуміє! – докинула Агата.

Якби це сказав Бартек, то ймовірно заробив би по зубах. Але в цій ситуації не випадало нічого іншого, як зробити хорошу міну при поганій грі.

– Хтозна. Може вона вже вийшла на рівень, недосяжний для нас, простих смертних?

Бартек не відреагував. Навіть навпаки, посміявся із цього жарту! Тримав за руку Агату й дивився на неї так... Так...

Вони вийшли на вулицю. Сіявся дощ. Хто помістився, сів до однієї із трьох машин: старого Шмідта, Ґвідо й тренера. Дівчата поїхали, Міхал і Бартек залишилися.

– То ви з Мартою?.. – почав Міхал. Він ненавидів такі розмови.

– Що ми з Мартою?

– Вже в минулому?

Цим одним реченням для підтримки розмови затьмарив усі шекспірівські ролі Лоуренса Олів'є. Він майстерно

приховав тремтіння голосу, надійно прикрив його напускною байдужістю. Аль Пачіно, Том Круз і Роберт де Ніро могли б у нього повчитися. Йому це насправді нецікаво, так собі питає, без причини.

– Я з Мартою? – здивувався Бартек. – Хто тобі таку дурню наговорив?

– Вже не пам'ятаю. Але складається таке враження.

Бартек стенув плечима.

– Ми просто друзі.

– А колись...

– Ніколи.

Земля задвиготіла. Час затамував дихання. Світ щойно народжувався наново.

Біг, ніби від цього залежало його життя. Біг, бо ця мить прагнула втілитись. Біг, наздоганяючи змарнований час, втрачені надії, задушливий аж до втрати подиху розпач, жертву, у якій не було потреби. Біг сказати, що кохає її. За хвилину вона обніме його, притулиться оксамитною щічкою до його грудей, а він цілуватиме її волосся. І нікому більше не віддасть.

Рюкзак боляче вдаряється, дух забиває. Мусить зупинитися. Зігнувшись навпіл, упирається долонями в коліна й важко дихає. З лиця стікають струмки солоного дощу. Знову біжить, він має наздогнати той час.

Але хвіртка до будинку Садовських зачинена, у вікнах панує темрява, ніхто на нього не чекає.

Їй потрібно було зібратися з думками. Йшла безцільно, проте сподіваючись, що, може, зустріне його ще сьогодні. Нащо? Усе одно не зустріла. Матч давно закінчився. Вона навіть не знає, хто переміг. Зрештою, хіба це важливо.

Було бридко. Холодно й вогко. Треба повертатися. Посередині вулиці Короткої побачила чоловічу постать. Хтось

ходив під їхнім будинком і вдивлявся у вікна. «А раптом це злодій?» – злякалася вона. Звернула убік. Коли вийшла із протилежного кінця, той хтось досі не пішов. І здається, він саме її помітив.

– Марто?

Вона полегшено зітхнула.

– Що ти тут робиш? – вона швидко перейшла на свій звичний уїдливий тон.

– Ти чула – ми виграли!

– Вітаю, – відповіла вона прохолодно, голос її підводив.

– Усі пішли до «Цезаря».

– То що ж ти тут робиш?

– Я прийшов сказати тобі.

– Уже сказав.

– Не це. Розумієш, увесь цей час... Увесь цей час... Я думав лише про тебе.

– З невеличкими перервами на Анжеліку й Каську?

– Для мене не існує ніхто, крім тебе.

– Ніхто, крім мене, а вірші присвячуєш іншим, так?! Ідеш собі, коли заманеться. Без пояснень. Просто зникаєш без попередження. Не відповідаєш на дзвінки. Тебе немає. Ображаєшся без причини. І тепер раптом знову повертаєшся, ще й брешеш на додачу! Може інші тобі й повірять, а я – точно ні!

– Це було дурне непорозуміння.

– Вона теж казала про якусь помилку. Я дам тобі хорошу пораду: думай іноді про наслідки своїх дій. Дівчина через тебе плаче, приходить сюди невідомо чого. Неозброєним оком видно, що ти неабияк допік їй. Чого ти очікуєш від мене? Сподіваюся, не прощення гріхів?

– Я не маю з нею нічого спільного.

– Швидко ж тобі набридло стрибати на батуті й літати в небесах. Але тобі все швидко набридає. Ти на автобус запізнишся. Па.

Він розчулено дивився, як вона своєю упевненою ходою йде до вхідних дверей, як не може знайти потрібний ключ, як по черзі відкриває всі замки, мокне й крадькома зиркає на нього. Він далі стояв і усміхався під дощем, аж доки на другому поверсі не спалахнуло світло. Він знову побачив тінь на жалюзі.

– Добраніч, феє, – промовив.

Останній автобус у напрямку Райгорода саме вирушав з вокзалу.

* * *

Після зустрічі з Чудовиськом Анка не знаходила собі місця. Коли дзвонив телефон, вона кидалася до слухавки – з острахом, що не встигне відповісти. Мобільний завжди тримала під рукою. По декілька разів перевіряла, чи немає нових повідомлень. Не відходила від комп'ютера. Та листів не було, СМС-ів теж, комунікатор мовчав. Віктор приїхав на вихідні, але того ж дня під приводом термінової роботи повернувся до Граєва. Щоб убити час, Анка взялася за прибирання. У неділю, десь о дев'ятій, коли вона повернулася після прогулянки із собакою й побігла до телефону, на автовідповідачі побачила повідомлення. Увімкнула, щоб прослухати. Почула музику. Потім хтось заспівав іспанською. Єдині слова, які розібрала, звучали як «morir de amor»*. На цьому повідомлення обірвалося.

* * *

Батько Томана повернувся з Нью-Йорка саме вчасно. Привіз трохи грошей, а часу попідтягати хвости було ще достатньо. Тепер після уроків замість шукання пригод на мотоциклі, Томан чемно повертався додому й відробляв пару додаткових занять: із математики (нею займалися всі, Тихоня завжди підганяв репетиторам купу клієнтів), хімії, фізики,

* Померти від кохання (*ісп.*).

німецької, біології, географії та історії. Загалом він міг би не перейматися школою, бо майже всю програму відробляв удома, та інакше не мав би нагоди зустрічатися із друзями й крок за кроком вдосконалювати свій геніальний план «Фінляндія-2002».

Єдиним предметом, яким Томан ніколи не мусив займатися додатково, була фізкультура. Його батькові варто б серйозніше поставитися до талантів сина, і дозволити йому облишити все, окрім біології та тренувань. Адже вступити можна й до Академії фізичного виховання.

* * *

Звичайний жовтневий день. Дощовий, сонний, тихий. Він аж сам соромиться власної звичайності. І не передчуває свого призначення. День, який почався запізно, а закінчився зарано.

– Доброго ранку, день! – підбадьорливо мовила вона.

Марта завжди так робила, коли прокидалася. Дні люблять, коли на них звертають увагу о сьомій ранку. Вони тоді стають кращими. Визирнула у вікно й побачила, що дощ припинився. На тлі сірого одноманітного пейзажу виділялася жовто-червоно-синьо-зелена пляма. Хтось прив'язав до хвіртки в'язку повітряних кульок? Вона не вдавала, наче не здогадується, хто. Знала, що це Міхал. Уроки в його класі того дня розпочиналися о десятій, зараз була сьома десять. Та, може, це все ж не він?

Виходячи до школи, помітила на землі перед парканом стрілку, які малюють діти, гуляючи в «козаки-розбійники». Але цю хтось виклав морквою! Послухавшись стрілки, вона пішла у вказаному напрямку й побачила, що на тротуарі хтось за допомогою трафарету написав:

Марто! Я кохаю тебе!

Спочатку вона не розібрала. І взагалі поспішала до школи. Та морква вела її до наступного напису. Цього разу блакитною фарбою з балончика:

Кохаю тебе, Марто!

Це вже було простіше. Попередній ребус вона вирішила ще раз перевірити дорогою зі школи. А невтомні морквинки трохи крученою дорогою провадили її від зізнання до зізнання:

Марто, я кохаю тебе!

Легко, як у букварі. І наступний напис теж. Зміст могли прочитати навіть невтаємничені:

Марто, я тебе кохаю!

Проте з кожним новим написом в її душі зростали сумніви: чи має вона право радіти так вираженим почуттям? Вона не була прихильницею написів на стінах і вирішила з'ясувати це питання, щойно Міхал з'явиться в школі. Замість із Короткої на Міцкевича, перетнувши Елцьку, морква відправила її вгору Елцькою, до Кілінського, а потім уздовж Новіцького до Міцкевича. Це зайняло стільки часу, що вона ледь не спізнилася на перший урок!

На парті хімічної лабораторії на неї чекала червона троянда. Краплинки води ще поблискували на оксамитових пелюстках.

– У тебе сьогодні день народження? – спитала Агата, що сиділа поруч.

Марта лише таємничо усміхнулася. «Ні, – відповіла подумки, – це просто найкращий день мого життя».

Уроки, здавалося, ніколи не закінчаться. Єдина думка, яку вона не відганяла від себе того ранку, була про Нього,

єдине бажання – побачити Міхала. І коли настала перерва, коли вони мали нарешті зустрітися, Марта, розчервоніла від хвилювання, оббігала всі коридори. І ніде його не знайшла! Та коли перед черговим уроком діставала з рюкзака підручник біології, знайшла всередині мініатюрну коробочку з кількома цукерками. Кожна мала інший смак, а на обгортці – різні послання. У залежності від потреби, там було: «Я тебе кохаю!», «Пробач мені» (їй не було чого йому пробачати), і більш конкретне «Завтра о восьмій вечора». Найбільше їй подобалися поетичні: «Ти як тисяча квіток» і «Крізь біль до щастя».

Як і з трояндою – знову ніхто не бачив, хто підклав їй цукерки. Але вона знала.

Усе, що відбулося досі – хай дивне, хай вимагало певної спритності – усе ж можна було пояснити. Марта здивувалася аж тоді, коли дізналася, що Міхала сьогодні в школі не було.

– Може, якась травма? – голосно припускав Бартек.

– Хтось казав, ніби він застудився, – повідомив на наступній перерві Ґвідо.

Кружляли й інші версії: поїхав до Ломжі, Елка, Варшави, що підміняє хворого батька на станції, що він на похороні бабці. Хтось бачив його у відділенні невідкладної допомоги в лікарні.

Не знаючи, що після цього всього думати, десь о другій вона вирішила нарешті йому подзвонити. Але мобільний Міхала був вимкнений, а на домашній ніхто не відповідав. Їй не лишалося нічого іншого, як довідатися в першоджерела. Закинула в рюкзак кілька пляшок морквяного соку і о 15:10 сіла в автобус Граєво – Райгород.

– То чудеса таки бувають! – сказав він, побачивши її на порозі.

– Якщо на них заслужити тяжкою працею... – відповіла вона й простягнула торбинку із соком.

– Праця? Я не знаю такого слова, – він забрав у неї пакет і зазирнув усередину.

– Який гарний песик... – промовила Марта й трошки похитнулася, коли передні лапи Надійки опинилися в неї на плечах. Вона так віталася з усіма гостями Вербицьких.

– Надін! Лежати! О, як приємно, ти не забула! – замуркотів він, побачивши вміст торбинки.

– Наскільки мені відомо, хворим левам це призначають у великих дозах, – діловито заявила вона, сміючись із його скривленого виразу обличчя.

Вони зайшли до кімнати хлопців.

– То ти й справді захворів?

– Не можна провести годину під дощем і без жодних наслідків. Навіть, якщо чекаєш на справжнісіньку морквяну фею.

Вона усміхнулася, сіла в комп'ютерне крісло й сильно відхилилася назад. Сперлася підборіддям на руку й дивилася, не ймучи віри, що все це діється насправді. Він теж мовчав, а його очі кольору шоколаду сяяли.

І хоч тисячі слів рвалися назовні, вони мовчали, бо їхні погляди вже все одне одному сказали, зустрівшись на півдорозі.

– Це що? «Каротка»? Клас! – верескнув Міколай, без стуку ввалюючись до кімнати. – О! Привіт! – загорлав він, помітивши Марту, ледь не вбив її недбало кинутим рюкзаком, нахабно схопив одну з чарівних пляшечок і став пити з горла.

– Лиши, бевзю! – Міхал кинувся до Малого, щоб урятувати хоч рештки соку, доки дорогоцінний вміст повністю не зник у бездонних проваллях братового шлунку.

– Здурів?! Ти ж його терпіти не можеш! Пропаде!

– Не твоє собаче! Шуруй давай!

Бувають у житті моменти, коли щастя мати брата виглядає не таким очевидним.

* * *

Вона вже втретє дзвонила Анці, а телефон продовжував повідомляти, що в даний момент абонент не може прийняти ваш дзвінок. Чим таким важливим вона займається пізно ввечері? Ягна хотіла витягнути Анку до Белди. Коні, ліс, гриль. Навіть дощова погода не псувала їй настрою. Ну, і в Анки була машина. Зателефонувала ще раз. Трубку зняв якийсь захеканий чоловік, і вона одразу роз'єдналася. Та за мить Анка передзвонила, весела, наче хтось лоскотав їй пером п'яти, і сказала, що поки не знає, як складуться вихідні, вона може бути зайнята. Окрім того, вона щойно продала машину, якщо питання в цьому. Ягна вже не хотіла їхати до Белди. «Що цей хлопець там робить? Як вона може?! О такій порі? А Віктор?»

Ягна не знала, який в Анки гість, та підозрювала, що він їй не сподобається. І тому, недовго думаючи, схопила пальто, закинула в торбу зубну щітку, одяг на завтра, пару книжок, і поїхала на Прагу.

– Як ти тут опинилася?! – Анка була трохи напідпитку, але швидко протверезіла, побачивши Ягну зі спортивною сумкою в руках. – У тебе знову ключі вкрали?

– У мене неможливо заснути – любі сусіди влаштували собі гулянку! Третій день поспіль! А мені треба вчитися! Можна, я в тебе переночую?

Ну, звісно! Той чоловік був і досі тут. Побачивши її, підскочив, наче вони сто років були знайомі.

– Нас, здається, не представили одне одному? Я – Ягна Містевич, – вона із невинною усмішкою простягнула йому руку.

– Влодко Людвіновський.

– Уявляєш, я нарешті знайшла роботу! – крикнула Анка, не коментуючи присутності чужого чоловіка, із яким явно перебувала в близьких стосунках.

– Не заважатиму вам. У мене післязавтра колоквіум, – Ягна непевно всміхнулася.

– Мені вже теж час! – героїчно вирішив незнайомець.

Вони ще трохи посміялися на порозі, та хай як старанно Ягна притискалася до дверей, однак нічого не почула.

Увечері Анка не прийшла до неї на дівочі теревені. Уранці за сніданком атмосфера теж була напруженою. Ягна вважала, що заслуговує на пояснення, Анка натомість не поспішала. Вона старанно пережовувала шматочок сухого, як картон, хлібця, і про щось напружено думала.

– Хто це був? – нарешті поцікавилась Ягна, якомога невинніше.

– Друг. Ми обмивали мій контракт. Зрозумій: я і Віктор – це не мало майбутнього, – Анка нарешті висловила те, чого Ягна боялася найбільше. – Він там щасливий, а я помираю з нудьги.

Минули довгі хвилини незручної мовчанки, перш ніж Ягна усвідомила, що це кінець.

* * *

Скромний шлюб Мажени й Зенека відбувся двадцятого жовтня в Белдському костелі. Молода в чудовому костюмі кольору слонової кістки, молодий у невмирущому чорному. За ними, з дуже врочистим виглядом, ступали свідки (Йоля та Войтек), а також діти Мажени: Ася й Томек. Це було і їхнє свято. Вони вже давно мордували матір проханнями називати Зенека «татом». Сказала, що можна буде, коли всі вийдуть із костьолу. Якби уважний спостерігач придивився до Томека, то помітив би, що під час церемонії той зосереджено розглядає свої нові черевики, а його губи округлюються, наче тренуються вимовляти голосні «а» та «о». Вітання не тривали довго. Кільканадцятеро гостей упоралися швидко, засипавши молоду квітами. А весілля? Оце було свято! Ну, бо де ви ще побачите весілля на бензозаправці?! Був там і Віктор, і пані Валя з дітьми (ні, вона не втрачала донь-

ку – у неї з'явився син), і Войтек із нареченою (одностайно вирішили, що коли справлятимуть весілля – то тільки тут!), родину Гогоїв представляли мама й Куба, котрий одразу ж зник із Міколаєм у будинку, щоб під личиною Лу Бега стати диктатором «Тропіко»*. Марек Гогоя, якого викликали через складний випадок (здається, пологи), приїхав на станцію набагато пізніше. Нізащо у світі він би не відмовився від подвійної порції фляків, приготованих молодою!

Пізнього вечора на весіллі з'явився ще один несподіваний гість. На своєму величезному МАН-і на парковку заїхав Славек-Вікінг! Оголосив, що він, мабуть, у сорочці народився, якщо без запрошення потрапив на такий бенкет! Трохи засмутився, бо тепер Йоля опиниться без своєї правої руки, та Мажена твердо пообіцяла, що шлюб не вплине на її кар'єру, і він утішився.

Батько молодого не прийшов навіть до костьолу.

* * *

Коли через кілька днів Міхал уперше переступив поріг цієї кімнати, його спиною пробігли дрижаки, наче йому відкрилася найпотаємніша з таємниць. Протягом останніх двох місяців він стільки разів уявляв її, стільки разів намагався проникнути думкою усередину, створив стільки різноманітних образів! А тепер боязко стояв у дверях. Він, жартівник і блазень, у якого на кожне питання завжди є готова відповідь, пересмішник, для якого не існувало нічого святого, боявся дихнути. Дивився, і з речей довкола намагався зрозуміти все те, про що досі безуспішно лише здогадувався.

Кімната Марти площею десь п'ятнадцять квадратних метрів займала частину мансарди і з правого боку закінчувалася невеликим скосом. Там розташувалося одне із двох вікон. Відповідно до засад раціонального використання простору,

* Комп'ютерна гра.

під ним стояло підліткове ліжко зі світлого дерева, прикрите вовняним бежевим покривалом, з-під якого нескромно визирав ріжок подушки в білій пошивці в незабудки.

Над ліжком висів образ Ченстоховської Божої Матері. Поруч, на невеличкій нічній тумбочці з такого ж світлого дерева, що й ліжко, стояв нічник: пузатий смарагдовий світильник із картонним абажуром, біля нього – невеликий будильник і «Каламбурка» Малгожати Мусерович. По загнутих сторінках зрозумів, що книжка прочитана десь наполовину. На підвіконні другого вікна, у яке він так часто намагався проникнути поглядом, стояла невелика колекція міні-кактусів. Дерев'яну підлогу прикривав килим кольору слонової кістки з рожево-зеленим орнаментом, ці ж кольори домінували на смугастих шпалерах.

Навпроти дверей, ліворуч від вікна, стояли стіл і невисокий книжковий стелаж, а на другій тумбочці – музичний центр «Панасонік» («З кетчупом піде», – вирішив він). На столі в ідеальному порядку лежали підручники, один – фізика – розгорнутий на сторінках 42 – 43. Можливо, на розв'язок чекали завдання зі сторінки 42, що завершували розділ 2 – «Кінематика» (наприклад, неймовірно цікава задача 1 із жахливою ілюстрацією:

На ріці є два острови А і Б (рис. 2. 45). Відстань між островами становить d = 600 м. Швидкість човна в стоячій воді становить v_1 = 3 м/с$^{-1}$, а швидкість течії ріки v_2 = 1 м/с$^{-1}$. Обчисли час, за який човен пропливе від острова А до Б і назад.

Просте, як граблі).

А можливо, йшлося про початок третього розділу «Динаміка», параграф 3.1 «Перший закон динаміки». Настільки ж захопливо, як і завдання на складання рухів, що входили до кінематичного розділу.

Біля підручника з фізики у вузькій вазі із прозорого скла уперто стояла одинока й уже дещо прив'яла троянда,

хоча всіяний пелюстками стіл свідчив, що термін її придатності давно минув. (Побачивши це, Міхал усміхнувся). Поруч у синьому керамічному горнятку товклися фломастери, олівці й ручки, готові креслити схеми, писати твори, малювати графіки функцій і точно відтворювати будову дощового черв'яка в розрізі (ф-у-у-у). Біля них – майже повний флакон чорнила «Scheaffer» (Марта користувалася ручкою цієї фірми) і товстий блокнот у шовковій палітурці – вишневий квіт на бордовому тлі – закритий на мініатюрний замочок, певно щоденник. Між світло-рожевими аркушами проглядали складені в кілька разів інші, яскраво-жовті. Що на них написано й звідки вони там узялися?

Над столом висіла велика коркова дошка, на ній – прикріплені різнокольоровими кнопками газетні вирізки, розклад уроків і додаткових занять, а також «Канон кінця століття» Лешека Колаковського – перелік книжок, у якому практично всі назви були йому незнайомі. Одні виділені жовтим маркером, інші – зеленим, деякі ніяк не позначені. Таких була більшість. Правий верхній кут дошки займала періодична система хімічних елементів Менделеєва.

Над дошкою висіло кольорове фото в простій дерев'яній рамці. На ньому був усміхнений кількарічний хлопчик з надувним м'ячем у руках. Поруч – репродукція якоїсь картини в антирамі: на високому піщаному пляжі, серед рідких купок гостролистої трави, самотньо й безцільно стоять прочинені двері. Двері, які утворює та ж нетривка матерія, що й пісок і повітря, не належать жодній будівлі й замислено ведуть до спокійного моря. Крізь них пропливає маленька пухнаста хмарка – найреальніша в усій композиції. Ім'я автора – Рене Магрітт – ні про що Міхалові не говорило. А ще менше назва картини: «Der Sieg» (пізніше подивиться значення цього слова в словнику й здивується)*.

* Перемога (*нім.*).

У кутику репродукції хтось скотчем приклеїв ще одну маленьку, не менш дивну картинку, явно вирізану з кольорового журналу. На ній був зображений лев, він лежав поперек кам'яного мосту й уважно спостерігав, що відбувається ліворуч, за спиною глядача. Біля нього, обличчям до води під мостом, стояла людина чи ангел у чорному костюмі, із величезними чорними крилами до колін, що нагадували ластівку або грайливо розвіяні поли фрака. На задньому плані туман накрив сонне місто на другому березі, а єдиний газовий ліхтар на балюстраді мосту ще не запалили. Вирізка була не підписана*.

Верхню полицю дерев'яного книжкового стелажа ділили порівну колекція порцелянових тваринок і трохи магнітофонних касет і дисків, серед яких Міхал зі здивуванням побачив «Kaliber 44»**, натомість утішився відсутності будь-якого альбому «Ich troje». Дві нижні полиці займали книжки. Важко було на їх підставі ствердити, що любить Марта, бо поруч із підшивками «Світу знань»*** і «Біології» Віллі, там стояли: атлас світу, «Хроніка Польщі», «Світ Софії» Ґордера, «Алхімік» Коельйо, короткий німецький словник і зовсім невеликий російський, «Вибрані вірші» Бачинського, «Майстер і Маргарита» Булгакова, «Про тих двох, що вкрали місяць» Макушинського, Біблія для дітей, «Весела орфографія» Гавдзіка, і нарешті – «Атлас метеликів». Були це здебільшого шкільні нагороди за успіхи в навчанні.

На найнижчій полиці в хронологічному порядку рівнесеньким стосиками були складені номери «Любити більше»**** за останні два роки.

---

* Рене Магрітт «Сум за домом».

** Польський хіп-хоп гурт.

*** Науково-популярний журнал.

**** Квартальний журнал «Bardziej kochani» присвячений проблемам людей із синдромом Дауна.

Він не наважився зазирнути до шафи праворуч від дверей. Зрештою Марта вже заходила до кімнати. Несла дві склянки, апельсиновий сік і тарілку з кількома бутербродами.

– Вибач, що так довго. Сподіваюся, ти не нудьгував?

Вона поставила тацю на столі, налила соку й простягнула Міхалові. Та його руки прагнули лише одного – торкнутися її светра. На жаль, вони занадто швидко переконалися, що цю частину програми викреслено ще на початку, рішуче й без права на апеляцію.

* * *

Радіовузол кілька разів скрипнув, чмихнув, тріснув, замуркотів – і замовк. А за мить озвався спантеличеним голосом директорки Копець:

– Можна? Уже?

– Уже, – відповів хтось поруч. Хтось інший прокашлявся просто в мікрофон.

– Увага, увага! Прошу уваги! Важливе повідомлення! Спільними зусиллями дирекції, педагогічної ради, – Марта й Міхал промовисто глянули одне на одного, – і шкільного самоврядування, а також завдяки неоціненній допомозі голови батьківської ради пана Шмідта, після кількох років перерви ми запускаємо шкільний радіовузол. Опікуватиметься ним Марта Садовська... Хто? – звернулася вона до когось поруч, хто не мав безпосереднього доступу до мікрофона. – Ага, і Міхал Вербицький, звичайно ж... – «Звичайно ж» прозвучало досить силувано. – Загалом самоврядування. Дирекція й педагогічна рада бажають вам плідної роботи та багато цікавих ініціатив.

– Про що це вона? – прошепотів Міхал Марті. – Які ініціативи?

– Передаю слово представникам самоврядування...

– Думаю пані директор хотіла сказати, щоб ми не нудьгували. «На все хай буде воля неба...», як казав поет*, –

* А. Фредро «Помста».

прокоментував Міхал і передав мікрофон Ґвідо. Враховуючи, що зробив його старий, він на це заслужив.

Кристина Копець любила, коли в її школі щось з'являлося, коли народжувалося щось нове, коли відбувалося щось, про що потім можна було говорити на педраді чи в райвно. Радіовузол мовчав уже кілька років. Ніхто не відчував у ньому особливої потреби. Об'яви вішали на дошці оголошень, а ідея про шкільне радіо спала на думку щойно Вербицькому. Тут Кристина Копець трохи спохмурніла. Не відомо, чого можна чекати від цього хлопця! Тяжко зітхнула, зачиняючи двері комірчини, де все життя був розташований радіовузол. У коридорі вона чула спокійний голос Марти Садовської, яка зачитувала склад програмної ради шкільної радіостанції. Ґвідо назвала? От і добренько!

Кристина Копець саме торкнулася клямки свого кабінету, коли почула фразу, що шкільне радіо прагне нести «позитивну енергетику». Хтозна-чому, але їй це не сподобалось. Проте в неї були інші обов'язки. Вона увійшла до кабінету, відгородившись від усіх звуків, бажаних і небажаних. І саме в цю мить Ґвідо закінчив говорити, а в ефірі залунала перша пісня.

Скільки часу потрібно, щоб подолати відстань від учительської до кабінету директора? Залежить, кому. Та навіть якби її мав пробігти спринтер міжнародного класу, йому б не вдалося випередити пані Дибчак. Коли пані директор потрібно було повідомити якусь стратегічно важливу інформацію, ніхто не міг зрівнятися з нею. Ну, хіба що пані Калиновська. Останню ця пісня заскочила в коридорі, коли після втомливого повторення основних відомостей про середньовіччя із 4-D вона прямувала до вчительської, щоб спожити заслужений в поті чола бутерброд з вареним яйцем.

Початок був навіть непоганий. «Приємна мелодія», – подумала пані вчителька, та не дозволила цій думці приспати її пильність. У голові одразу склалося рівняння:

САМОВРЯДУВАННЯ + ВЕРБИЦЬКИЙ = НЕБЕЗПЕКА.

І хіба ж вона не мала рації? Саме тоді посеред малозрозумілого белькоту прозвучало перше ЖАХЛИВЕ СЛОВО. А потім ще одне, і ще. Із радісною посмішкою, тримаючи курс на шкільну канцелярію, пані Калиновська прискорила ходу. Яйцю доведеться зачекати.

Та доля, ця невибаглива жартівниця, знову вирішила покепкувати з одного зі своїх найвірніших апологетів. Пані Дибчак виявилась швидшою! Вона вже сиділа в кріслі ближче до столу директорки, а частота, з якої здіймалися й опадали її пишні груди, не викликала сумнівів, що по винуватця вже послали.

Той з'явився приблизно через хвилину. Без найменших ознак каяття, радіо він не вимкнув, мікрофони працювали, а ЖАХЛИВІ СЛОВА продовжували лунати. Він увійшов до кабінету навіть якось без належної поваги, і одразу ж запахло грозою.

– Скажи-но мені, Вербицький, за кого ти нас маєш?! – розпочала пані директор.

– Я не розумію.

– Чи ти думаєш, ми тут усі оглухли?! – додала дещо різкіше пані Дибчак.

– Та... ні.

– То про що ти думав, умикаючи образливу для культурних людей музику? – увічливо, проте погрозливим тоном завершила триптих пані Калиновська.

– Чесно? – схоже, питання Міхала стало ще більшою несподіванкою, ніж неодноразово повторені в пісні ЖАХЛИВІ СЛОВА.

– Так, будь ласка. Ми чекаємо, – радше із цікавістю, ніж обуренням, три Еринії втупили в нього погляди, достойні триголового василіска.

Що вони хотіли почути? Що він не знав, яка це пісня? Що він переплутав диск і думав, наче то Водецький*? Що він дуже шкодує й обіцяє виправитись?

– Мені здалося, що пані директор спеціально це зробила.

– Я?! Що?!

– Ну, щоб розворушити народ.

– Який народ ти маєш на увазі? – допитувалася пані Дибчак.

– Усіх. Учнів і вчителів.

– І яким чином нас мала б розворушити ця вульгарна пісня? – не могла втямити пані Калиновська.

Міхал саме думав, хто тут директор, коли директор Копець саме згадала про свою головну роль.

– Поясни, прошу, – попри його прогнози, вона сказала це тихо й дуже спокійно. Це дало йому серйозну підставу для роздумів.

– Віддаючи нам радіо, ви ж не думали, що ми крутитимемо Майку Єжовську? Як директор ліцею з багаторічним стажем, ви ж чудово розумієте, що ми не сприймаємо таку музику. Її навіть музикою назвати важко назвати. Це якась переварена попса, а поп і хіп-хоп – два абсолютно різні напрямки. Поп пустопорожній: квіти, соплі, всяка туфта. Хіп-хоп – активний, він учить думати, може, трохи у вульгарній формі, я не заперечую, та він змушує замислитися про сенс життя. Це філософія. Я був переконаний, що ви це все розумієте.

Десь далеко, на Шпитальній, машини швидкої допомоги вже розігрівають двигуни, готові виїхати після першого ж слова про апоплексичний удар, що стався з директоркою Копець. Достатньо подзвонити. Можна не переживати, при-

* Польський виконавець.

їдуть вчасно. Врятують. Добряча ін'єкція діазепаму – і можна далі приймати чергові дози базових музичних знань.

На обличчях Дибчак і Калиновської майже одночасно вимальовуються співчуття й тривога, у кількості, що забезпечить принаймні сотню давньогрецьких трагедій. Застиглі чекають вони на грім серед ясного неба, на кару божу, на страхітливу катастрофу, бо більш ніж певні, що за мить така катастрофа вибухне тут і зараз, і настане катарсис, і очистить атмосферу.

– Кажеш, не сприймаєте Майку Єжовську? – глибокий вдих. – А мені вона подобається, – видих.

– Вам можна. Моя мама каже, що людина, яка переступила смугу тіні, знову має в собі якусь дитячу невинність. Та чи ви можете уявити, як я слухаю Майку Єжовську? Ви б подумали, що я відстаю в розвитку.

Вдих, видих, вдих.

– Цього разу я не забиратиму у вас радіостанцію, та більше жодної лайки в ефірі. Не сприймати можна й без хамства, це ясно?!

Це було неочікувано для всіх, тому минуло трохи часу, перш ніж до них дійшло.

– Ясно! – радісно гаркнув Міхал.

У цю мить у прочинених дверях з'явилася голова Ґвідо Шмідта.

– Пані директорко, ви мене кликали?

Марта, Бартек і ті неандертальці, хто не мав на голові інших, важливіших справ, а саме: домашніх завдань, відновлення забутої вдома шпаргалки з хімії, вдихання свіжого тютюну в забитому вщент шкільному туалеті, чекали під дверима шкільної канцелярії на розвиток подій. Могло бути цікаво. Спочатку вийшли надзвичайно невдоволені вчительки. Це зрозуміло: пісня Лони* ну ніяк не могла припасти їм

* Польський репер.

до душі. Невже все закінчилося? Ані Дибчак, ані Калиновська не підуть з місця страти, доки хоч одна голова ще тримається на в'язах. Зазвичай дирекція в таких ситуаціях мала б відреагувати так:

– вигнати зі школи;

– викликати батьків;

– поставити «незадовільно» з поведінки

(у різних комбінаціях).

Тим часом обличчя Міхала сяяло тріумфом, так, ніби йому щойно запропонували стати головним діджеєм «Радіостанції». За ним, перегнувшись навпіл, трюхав Ґвідо, бурмочучи під ніс: «Не розумію, я не розумію». Знав, що чекає на нього за цей ефірний вибрик. Він був готовий стати героєм. Та коли увійшов до кабінету, ніхто навіть не звернув на нього уваги. Це було нелогічно!

Марта підійшла до нього з незрозумілим для неї самої співчуттям:

– Не переживай, Ґвідо, заспокоїмо якось твого батька...

Вона ще не уявляла, як саме це мало б відбутися, бо старого Шмідта всі боялися й вона зовсім не рвалася вести з ним будь-які перемовини.

– Ти чого регочеш, як дурний? – накинулась вона на Міхала.

– La vita è bella!* – відповів він, цьомкнув її в щоку і, схопивши за талію, крутонув довкола себе.

* * *

Питання невдалого початку роботи радіовузла в учительській пристрасно обговорювали ще тиждень. Між столиками, де раніше сиділи Малгожата Мушинська та Ірміна Зайонц, учителька образотворчого мистецтва, і фортецею в спільному володінні пані Дибчак і хімічки Генрики Вцісло, проходила демаркаційна лінія, що відділяла угрупован-

* Життя прекрасне!

ня голубів від яструбів. Яструби, що донедавна вірно служили дирекції, тепер запекло її критикували. Звісно, в умовах надзвичайної секретності, лише позаочі і між найближчими друзями. Натомість голуби раптом перетворилися на захисників Кристини Копець. Її саму дивувала легкість, з якою вона знову пішла на поводі в цього нестерпного хлопчиська. В інших випадках кара була жорстока, негайна й неминуча. А зараз обійшлося взагалі без неї.

І правий був той, хто сказав: «Боже, порятуй мене від друзів!» Яструби, обурені падінням шкільної моралі й незрозумілою для всіх податливістю директриси, потроху ущільнювали лави.

* * *

Перше листопада припало на четвер, і Міхал уже наперед радів довгим вихідним. Аж до неділі не буде навчання! Щоправда з Мартою він побачиться тільки в понеділок, зате нарешті по-людськи виспиться! Планував щодня спати мінімум до десятої. Та швидко з'ясувалося, що нічого такого йому не світить! Мажена попросила два дні вихідних, і четвер з п'ятницею вони з Малим провели на кухні, бо клієнтів не бракувало – як завжди в День усіх святих. Мажена, Зенек і діти теж поїхали на цвинтар, на могилу Зенекової матері. Діти тішилися, бо це була їхня перша справжня прогулянка з батьками, і постійно тримали їх за руку. Зрештою, інакше в цьому натовпі не можна було. Коли Зенек побачив батька, засумнівався й зупинився. Та Мажена, слухаючись якогось внутрішнього чуття, простувала далі.

– Діти, привітайтеся з дідусем. Це той чоловік у чорному капелюсі.

Томек обожнював знайомитися з людьми, а почувши слово «дідусь», із радісним лебединням вчепився в ногу Францішека Ольшевського.

* * *

Їх привела сюди любов, любов задушлива – від якої перехоплювало подих, любов п'янка – від якої підвищувався тиск, виникало бажання здійнятися в повітря й кинутися в прірву, а ще – перестрибувати калюжі, безтурботно сміятися й плакати з першої-ліпшої нагоди. Любов, від якої втрачаєш розум, любов піднесена й згубна.

Любов – з одного боку магія й поезія, а насправді лише раціональна хімія, яку можна описати, виміряти й зважити. Бр-р-р! Людина прагне все пізнати, науковці допитливі, наче пліткарки. Та хіба холодний і мало кому зрозумілий набір хімічних символів може замінити фото, сонети й гороскопи?

Їх привела сюди любов. Цього вітряного й мокрого листопадового вечора кожне з них мало свої причини опинитися у квадраті В3 славнозвісної перевернутої карти Граєва.

Нічого дивного, більшість важливих подій Граєва відбувається саме у квадраті В3 (на інших картах це прямокутник В2). Тут розташовані костьол і площа з пам'ятником, крамниця пані Садовської й перехрестя Пілсудського – Коперника та Елцька – Незалежності. У ньому ж опинилися пошта, автобусна станція, Міська рада, Поліційне управління, залізничний вокзал, Міський осередок спорту, дві школи – початкова й ліцей, дитячий центр на Новіцького та вулиця Коротка.

Міхал ішов скверіком на Міцкевича, майже навпроти Міської ради. Наддав ходи, бо невдовзі від'їжджав останній автобус на Райгород. У вухах чув найкращі тексти Лона, на губах ще відчував ніжні поцілунки єдиної у світі морквяної феї. Було чудово.

Коли він пізніше про це думав, то не міг пояснити, чому саме в цю секунду подивився на пішохідний місток, що пе-

ревисав над колією на другий бік міста. І чому побачене змусило його зупинитися. На містку хтось стояв. Не йшов, а просто стояв і дивився вниз, наче щось туди впустив і намагався це видивитися.

Утрачаючи поступово нагоду встигнути на останній автобус, він спостерігав цю дивну сцену. Вимкнув плеєр. Десь іздаля долинув протяжний свист потяга. І тут Міхал побачив, що це дівчина. Коли вона нахилилася ще нижче, він побіг до містка. Цього він пізніше теж не міг пояснити. Щось штовхнуло його вперед. На секунду дівчина зникла з його поля зору, та він уже був на сходах. Господи, лише б устигнути! За мить потяг проїде під містком. Ще лише кілька кроків. Вона, як загіпнотизована, дивилася на рейки. Він кинувся на неї й відірвав від поручнів. Разом упали на місток.

– Ти що хотіла утнути?! – кричав він, міцно стискаючи її в обіймах.

Це була Анжеліка. Її погляд нічого не виражав, наче вона його не пізнала.

– Лиши мене! – промовила якось осоловіло.

– Ти чого наковталася?! – він перелякано трусив її.

Міхал озирнувся, та довкола не було нікого, хто міг би допомогти. Він спробував намацати в кишені мобілку, та важливіше було зійти з містка. Анжеліка дозволила вести себе, покірна, як мала дитина.

– Лиши мене, я хочу померти.

– Без варіантів! Ми йдемо додому.

– У мене немає дому.

– У кожного є дім.

І тут Анжеліка сповзла на землю. Міхал тремтячими руками вихопив з кишені телефон, що заплутався в підкладці куртки.

– Господи, який номер швидкої?!

Нарешті він набрав 999. Довгий час ніхто не відповідав. Притискаючи телефон до вуха, він тягнув Анжеліку,

що повисла в нього на руках, до найближчої лавки. Врешті посадив її й набрав 997. Поліція відповіла одразу ж.

– Поліція, черговий Ковальчик.

Поліція була набагато ближче за швидку, буквально за рогом.

– У мене тут дівчина помирає, хотіла кинутись під потяг, вона знепритомніла або під кайфом.

– Я тобі покажу «дівчина помирає»! Як піймаю тебе, шмаркачу, то ноги з дупи повисмикую!

Неясно, як це сталося, але він розплакався.

– Пане черговий, це не жарт! Мене звуть Міхал Вербицький, дівчину звуть Анжеліка Вонсь, у неї є брат Польдек, живуть коло пам'ятника, я не знаю, що з нею, здається, вона зімліла.

– Де ти?

– Біля містка через колію, біля управління, у скверику.

* * *

Через п'ять хвилин він сидів у приймальні й чекав, аж вийде черговий лікар.

– Зараз ми промиваємо їй шлунок. Ти її брат?

– Ні.

– А можеш повідомити родину?

Міхал кивнув головою. Він боявся спитати.

– З нею все буде добре?

– Радше так. Та не відомо, як це відіб'ється на дитині.

– На якій дитині?

– Її дитині. Вона на першому триместрі вагітності.

Міхал не витримав і вискочив із лікарні. Набрав номер мобільного Ґвідо. Ґвідо відповів практично одразу, а побачивши на екрані Верба.com, одразу ж заговорив:

– Салют! Як там побачення? Є пікантні подробиці?

– Хочеш пікантних подробиць?! Пакуйся давай у свою тарадайку, щоб через три хвилини був у лікарні!

– Вона тебе покусала? Оце тобі пощастило!

– Засохни. Я в приймальному відділенні, – і, не чекаючи відповіді, роз'єднався.

Минуло чверть години, а Ґвідо досі не було. Із кожною хвилиною роздратування Міхала зростало. Йому хотілося пити, і він вирішив пошукати десь поблизу відкриту досі крамницю.

Його машину він помітив ще здалека. У Граєві була одна така. Ґвідо стояв і розмовляв з якимись знайомими. Схоже, то були не дуже добрі знайомі, бо саме в цей момент перший кулак торкнувся гладкого підборіддя Ґвідо. Міхал вирішив, що хтось саме зводить із Ґвідо порахунки, та все одно кинувся на допомогу.

Нападників було четверо. Якісь покидьки. Мабуть, хотіли розвести його на бабки. Ґвідо вже лежав, а їм усе було мало. Молотячи руками наосліп, Міхал відкинув одного прямо на смітник. Виглядало це навіть досить смішно – той розсівся на ньому, як на троні. Двоє інших переключилися із Ґвідо на Міхала. Були п'яні, і це його врятувало, бо карате, яке він продемонстрував після піврічної перерви в тренуваннях, чесно кажучи, було ніяке. Вони били некрасиво, зате ефективно.

«Добре, що ніхто цього не бачить», – подумав він, сповзаючи на землю після останнього удару.

На щастя, дехто це таки бачив. Власник поблизької крамниці викликав поліцію, щойно побачив, як Ґвідо біля машини оточили четверо не надто приємних типів. Касирка ще встигла сказати:

– Зараз будуть мочити.

І вона не помилилась. Звук поліцейської сирени трохи остудив бійцівський запал нападників. Розбіглися в різні боки, зникнувши між будинками. Тепер уже потрібна була швидка, бо ні Ґвідо, ні Міхал самостійно ставати на рівні ноги не збиралися.

Йоланта Вербицька побачила міжміський автобус, а коли через десять хвилин Міхал так і не з'явився на заправці, глибоко зітхнула. Знову доведеться їхати по нього до Граєва! Відколи питання Марти розв'язалося, Міхал повертався додому однозначно запізно. Рідко коли раніше восьмої. Теоретично, він ще ходив на тренування й додаткові заняття з англійської, але й так зрозуміло було, що постійно стирчить на Короткій. Марта їй подобалась, і наразі вона не заперечувала. Міхал також не повідомляв про якісь особливі проблеми в школі, тож вона сподівалася, що цей семестр син закінчить успішно.

Була майже дев'ята, коли нарешті озвався телефон. Йоля ще до цього намагалася кілька разів зв'язатися з Міхалом, та цей лобуряка вимкнув телефон, що останнім часом траплялося досить часто. Може, вони в кіно?

– Пані Вербицька? Це лікарня, приймальне відділення.

– Боже милий!

– Не хвилюйтеся. У вашого сина лише вивих ключиці й підозра на струс мозку.

– Господи, що сталося?

– Вулична бійка.

– Бійка? – Йоля не розуміла. Міхал і бійка? Вона не могла в це повірити.

Зібрала трохи необхідних речей у дорожню сумку, і п'ять хвилин по десятій вони із Кшиштофом були в лікарні.

Міхал і Ґвідо лежали в одній палаті. Ґвідо з переломом надбрівної дуги й сильно спухлим обличчям зовсім не нагадував хлопця, з яким Йоля познайомилась кілька тижнів тому. Міхал відбувся переляком, та лікарі все одно підійшли до справи серйозно.

– Кілька днів побудуть під наглядом, – сказав Йолі черговий лікар. – Потрібно виключити струс мозку.

До палати зазирнула якась жінка.

– Хто тут Міхал?

– А в чому справа? – спитала Йоля, може трохи нервовіше, ніж варто було б.

– Вони кажуть, він її спас, що ще б півхвилини, і я б втратила дитину. Яка ж я дурна була, яка дурна! Вибачте! – жінка розридалася й вибігла в коридор. Йоля й Кшиштоф обмінялися розгубленими поглядами. Міхал не був знайомий із жінкою, зате у Ґвідо вигляд був винуватий.

Зенон Шмідт прийшов майже опівночі. Він був у справах у Гданську й швидше доїхати не міг. Коли з'явився в палаті, то був уже в курсі всіх подробиць. Схоже, він не до кінця повірив лікарям, бо розбудив хлопців, щоб переконатися, чи вони справді живі. Були живі й планували дожити до наступного ранку, хоча Міхал багато б віддав, аби старий Шмідт пішов якомога швидше. Щось останнім часом ця родина йому не подобалась. Та скидалось на те, що він збирається сидіти із сином до ранку! Розповідав йому про матір, про щасливе дитинство, обіцяв, що відтепер присвячуватиме йому більше часу – у це, напевно, і сам не вірив, бо говорив і про те, що операція в Ґданську пройшла вдало й з того будуть непогані гроші. І коли Міхал уже майже заснув, заколисаний цими оповідками, батько Ґвідо раптом про нього згадав.

– Сину! Дякую тобі! Мені сказали, що це ти йому поміг! Пам'ятай, якщо тобі коли-небудь щось знадобиться, у Шмідта завжди можеш розраховувати на необмежений кредит! – і він дістав із кишені піджака засмальцьовану візитку.

ФОП ЗЕНОН ШМІДТ

Експорт, імпорт, пересувна торгівля

19-200 Граєво

Магазинова 2 тел. 086 275 23 83

– Дякую, – пробурмотів Міхал. Мати необмежений кредит у старого Шмідта завжди корисно. – Ви б не згасили світло? Насичений вийшов деньок.

Зенон Шмідт більше нічого не говорив. Сидів у темряві й тримав сина за руку. Міхал не міг заснути, намагаючись упорядкувати думки. Раптом тишу порушив короткий і досить голосний храп. Батько Ґвідо прокинувся, роззирнувся по палаті, поцілував сина в чоло й вийшов.

– Спиш? – прошепотів Міхал, та у відповідь почув лише довге зітхання.

– Це вона мене кинула! – намагався виправдатися Ґвідо. У нього погано виходило, бо довкола було забагато слухачів. Вчора, щоб уникнути цієї розмови, робив вигляд, що спить, але так чи інакше вона мала відбутися. – Сказала, що ніколи мене не любила.

– І ти їй, звичайно ж, повірив.

– Зрозумій, ми розійшлися майже два тижні тому!

– Вона на третьому місяці. Від тебе, Ґвідо. Ти станеш батьком.

Ґвідо нічого не сказав. Відколи вперше усвідомив, що сталося, він щодуху тікав від цієї думки. Сподівався, що все саме якось розсмокчеться, що справа не вийде на яв, що Анжеліка помиляється, що вона з матір'ю вирішить питання без його участі, а особливо без участі його батька. І саме тоді, коли вже відкрив рота попросити Міхала не патякати про цю ситуацію, до палати з радісною усмішкою ввійшов батько Ґвідо.

– Хто стане батьком? – поцікавився він.

– Молодець ваш синок! – встряг у розмову дідок біля вікна. – Вітаю, пане Шмідт!

– Бувають і кращі жарти, пане Красуцький, – майбутній дід невдоволено скривився. Навіть не глянув на Ґвідо, який мовчки бгав постіль.

– Я приніс вам сік, трохи фруктів, жуйку. І солодощі, – говорив він, викладаючи продукти на тумбочку Ґвідо.

– Пане Шмідт, – несміло почав Міхал. Хтось колись повинен це зробити. Може, у людному місці батько Ґвідо не влаштує скандалу?

– Що, хлопче, тобі ще чогось хотілося б?

– Та ні, дякую, мої батьки теж повинні от-от приїхати.

– Я б хотів познайомитися з ними, це мають бути чудові люди. Вони виховали такого неймовірного сина.

– На моєму місці кожен би так вчинив.

– О ні, не будь таким скромнягою.

– Пане Шмідт, про дитину це правда, – дідок під вікном не здавався.

– Про яку дитину? – Зенон Шмідт уже дав лад на тумбочці сина й саме сідав на стілець коло його ліжка. Було помітно, що він і досі не зорієнтувався, про що мова.

– Про мою, – нарешті озвався Ґвідо, рахуючи складки на простирадлі.

– Про яку твою? Ти можеш ясніше?

– У червні ти станеш дідусем! – ледве видушив він із себе.

– Я? А хто ж щасливий батько?

Міхал не міг зрозуміти, чи то старий Ґвідо глузує із сина, чи то від старості вже не тямить, чи від недосипу.

– Пане Шмідт, Ґвідо зробив Анжеліці дитину, – намагався допомогти пан Красуцький.

– Дитину? Анжеліці? Доньці пані Вонсь? Хто? Ґвідо? – Шмідт підскочив зі стільця й побуряковів – здавалося, кров зараз хлюсне з кожної пори на його лиці.

– І то вона вчора хотіла кинутися під потяг. Думаю, ви повинні про це знати, – спокійно додав Міхал.

Усі напружено чекали на грім із блискавицею. Та секунди минали, а жодна блискавка не розчахнула чистого неба.

Батько Ґвідо не влаштував скандалу, не набив нікому пику, не вибухнув лайкою. З його лиця потроху сходив

рум'янець, а дихання заспокоювалося. Врешті-решт він схилився до сина. Ґвідо заплющив очі, та замість очікуваного удару відчув на щоці колючу щетину й теплий, вологий слід від сльози.

– Він завжди хотів, щоб я виріс мужчиною. Це була його ідея-фікс. Був переконаний, що мати мене розпещує. Коли мені виповнилося два, змусив мене грати справжнім футбольним м'ячем, у три – навчив їздити на велосипеді. Тоді він ще працював у державній фірмі й мав набагато більше часу. Ми разом рибалили. Я терпіти цього не міг. Ми ніколи не їли ту рибу. Я не міг дивитися, як вона страждає із пробитими ротами. Потім мама померла, і мені стало дуже самотньо. Я був не таким, як хотів батько. Може, ніколи й не стану. А він усе намагається зробити з мене справжнього мачо. Купив цю тачку, сказав, що собі, навіть трохи поїздив на ній. Ти не уявляєш, як він бісився, коли я пофарбувався! Я в житті цього не забуду: «Ти що?! Гомика із себе корчиш?!»

– Він думав, ти – гей?

– Тоді мені здавалося, що він просто так каже.

– Він справді зрадів.

– А чого тут дивуватися. Тепер у нього буде другий шанс.

– А ти?

– А я в шоці.

– Ти кохаєш її?

– Вже й сам не знаю...

* * *

Реабілітація після бійки тривала кілька днів. Міхал і Ґвідо не лише не ходили до школи – тренуватися їм теж не можна було. І це саме зараз! Якраз перед грою з Ломжею! Та в команди був бойовий настрій, а її найцінніший гравець – Бартек – перебував у чудовій формі. Тому Міхал не боявся

за результат. Адже в них була сильна мотивація, чудова тактика й воля до перемоги. Щоправда, хлопцям з Ломжі теж цього не бракувало.

І навіть більше: однакова форма, дуже зосереджені обличчя й три палети напоїв, на випадок, якщо до Граєва не завозять кока-колу. Ну, і тренер з такою суворою міною, наче він буквально на хвильку вирвався з Євроліги. У бойовому шикуванні вони вибігли на майданчик. Спочатку тренер, за ним команда, зробили кілька кіл, тоді із сотню нахилів, скількись там стрибків, випадів, скручувань праворуч-ліворуч. Це, мабуть, теж відпрацьовували.

– Чорт! Вони нас закопають... – прошепотів Міхал Ґвідо, занепокоєно спостерігаючи, як хлопці з їхньої команди вибігають на майданчик без ладу й складу, вбрані, хто в чому прийшов до школи і, як побачивши суперника, повільно втрачають упевненість у собі.

– Колись мусить статися цей перший раз... – зітхнув Ґвідо.

– Хоч би раз для престижу закинули...

Хлопці, схоже, думали так само, бо коли пролунав перший свисток і їм удалося перехопити м'яч, вони здобули три очки з таким здивуванням, наче суперники просто зробили їм подарунок. А потім розпочали найдивнішу гру у своєму житті! Приречені на забій, вони забули про мандраж.

– Що вони виробляють?! – вражений Ґвідо схопився за голову.

Кожна подача супроводжувалася дивною фігурою, хлопці грали, як на подвір'ї біля будинку. Закидали однією рукою, по широкій дузі над головою, з-за спини, з-під коліна.

– Оце вже виставляються! – прокоментувала Марта, яка вперше була на справжньому баскетбольному матчі.

На табло видніло 16 : 0 на користь Граєва. Цього просто не могло бути! Попрощавшись із перемогою ще до початку, хлопці виглядали, як гравці НБА під час матчу з дитсадківцями. Відсутність форми й серйозності тепер були їм на

користь. Ломжа побачила, що вони недооцінили суперника, перенервували, і втрачали очко за очком. Їхнім комбінаціям не вистачало стилю, їхні вигуки видавали знервованість, їхній європейський тренер зблід.

Міхал і Ґвідо шалено шкодували, що вони зараз не з командою. Усім передався настрій гри. Хлопці грали, як по нотах. Може це й була імпровізація, зате безсумнівно Велика Імпровізація, гідна телекамер і спортивних коментаторів. Граєво закінчило матч із рахунком 68 : 20 – в останньому періоді вони пожаліли суперників і подарували їм кілька очок. І коли переможені пішли до роздягальні, «Коперник» залишився на майданчику, влаштувавши показ для своїх фанів. Хай там що, а сьогодні вони були нестримні.

Переможна гра. Що може бути краще?

* * *

Старшині Анджеєві Куцьо важко було повірити, що Ґвідо Шмідт не знав жодного з нападників. Жодного із чотирьох? Навіть в обличчя? Ніколи ні з ким із них не перетинався? Інше питання той другий – Міхал Вербицький. Він не жив у Граєві. Лише два місяці як ходив тут до школи. Та Ґвідо наполегливо тримався своєї версії й справу треба було закривати. Тому його здивував дзвінок Міхала, який через два тижні захотів дати додаткові свідчення.

Міхал не одразу розповів батькам, що помітив. Спочатку він думав, що йому здалося. Тоді було темно, накрапало, міг помилитися. Та день у день повторювалася одна й та сама сцена: Ґвідо паркувався біля школи, а на протилежному боці вулиці одна й та сама машина, позашляховик «Міцубісі Паджеро», завжди зривалася з місця, щойно Ґвідо виходив зі своєї. Раз це могло бути збігом обставин, але тепер Міхал спеціально приходив до школи раніше й спостерігав за поведінкою Ґвідо та водія «Міцубісі».

Через тиждень Ґвідо почав паркуватися за школою, на Стражацькій, а потім захворів. Коли Міхал йому подзвонив, Ґвідо сказав, що у нього постійно макітриться в голові і що йому, можливо, доведеться поїхати до Варшави на триваліше лікування. Тоді Міхал вирішив порадитися з батьком. Домовились, що він не повинен приховувати свої спостереження. Якби із Ґвідо щось сталося виключно через те, що він побоявся сказати правду, Міхал би собі цього ніколи не пробачив.

Наступного дня разом з батьком він прийшов до комісаріату поліції, щоб доповнити свідчення. Відтоді почував себе, як головний свідок, якому знадобиться охорона й зміна особистості. На вулиці озирався на всі боки. Уважно придивлявся до машин. Страх супроводжував його кожен крок. І якось так зовсім випадково в голову йому прийшла певна думка.

Капець завжди казала, що як голова самоврядування він може звертатися до неї з будь-яких питань. І він звернувся. Уперше добровільно. Вона була в захваті від його ідеї.

* * *

Це була одна з тих корпоративних вечірок, яких Анка не любила. Закінчувалися вони пізно, а мешкаючи у Вербицьких, Анка не мала кого попросити вигуляти Пого. Зрештою, відколи Чудовисько пропав, вона не відчувала потреби в спілкуванні. Прийшла, бо мусила. Роботодавці люблять, коли працівники виявляють щирий ентузіазм. Добре працювати недостатньо, потрібно ще й старанно розважатися.

– Подивіться-но, хто вшанував своєю присутністю наші скромні пенати! – пролунав біля буфету голос шефа. Він уже трошки нализався і язик у нього заплітався. – Протеже нашого дорогого друга! Вважай, дівчино, сьогодні він буде із дружиною!

Анка хотіла піти. Завтра шеф однаково нічого не пам'ятатиме.

– Не переживай, – спробувала втішити її Віка, подружка з відділу. – Це їхній типовий прийомчик. Усі це роблять, а винні потім ми.

– Що роблять?

– Влаштовують, кого тільки можна. І повір мені, рідко коли це хтось талановитий і негарний!

– Але я...

– Не переймайся. Треба ж якось крутитися!

– Ніхто мене не влаштовував.

– А як ти тут опинилась? З вулиці прийшла? Достатньо одного дзвінка. Та в секретаріаті навіть твого резюме немає!

– Не повіриш, але є!

– Зрештою, не моє діло. А з Липінським обережніше! Він зі мною теж намагався ці свої штучки провернути. І не роби всього за отриману роботу.

– Ти про що?

На сьогодні Анка вже набенкетувалася. Вона розвернулася й опинилася око в око із Чудовиськом. Він ішов під руку з дуже вродливою жінкою, мабуть дружиною. Зрештою, Анці було вже до того абсолютно байдуже.

* * *

А все через те, що фізика такий неймовірно нудний предмет! Ну, кого хвилює, як змінюється вага тіла у воді чи прискорення кулі на похилій площині? Це особиста справа площини й кулі. Міхалові це все було до лампочки. Фізичка Хвасцяк з ним погоджувалась. Їй самій остогидло вже ставити оцінки, навіть одиниці. Основи термодинаміки вона викладала настільки флегматично, що могла б стати цікавим клінічним випадком, газові закони наганяли на неї сонливість, а плавлення й кристалізація тіл змушували позіхати.

Дивлячись на фізичку, важко було уникнути думок, що навіть НЛО в шкільному дворі навряд чи справило б на неї належне враження. У кращому випадку вона б спитала:

– Прізвище?

І коли б почула у відповідь: «Марсіанський», то прикрила би рукою рота, примружила очі, і повільно видихаючи, смертельно знуджена, протяжно би прошепотіла:

– Сідай, задовільно.

«Задовільно» було її улюбленою оцінкою. Вона не викликала зайвих емоцій і загалом усім підходила. Амбіції учнів рідко сягали вище законної трійки, а якщо таке ставалося, Хвасцяк відкривала очі, глибоко зітхала і, переживаючи невимовну муку, задавала додаткові питання.

На її уроках було тихо. Кожен займався, чим хотів. Переважно всі робили домашні завдання чи повторювали інші предмети. І хоч пані Хвасцяк не цікавило, що це вона стала натхненницею ідеї про «Неофіційний рейтинг учителів», та факт полягав у тому, що думка ця прийшла Міхалові саме під час фізики. Хвасцяк отримала почесну відзнаку, опинившись у списку першою. Звісно ж, з оцінкою «задовільно».

* * *

СМС виглядав дивно. «www.blog.pl, willow, відкрий сторінку, прочитай і передзвониш».

Бартек дізнається першим. Щоправда, Міхал не був певний, чи він розшифрує інструкцію. Та коли через п'ятнадцять хвилин телефон задзвонив, і Міхалові після короткої боротьби вдалося вирвати слухавку з рук Малого, у ній пролунало:

– Геніально! – і зрозумів він тоді, що зробив щось дійсно визначне.

– Тільки ти ж розумієш – адреса лише для своїх!

– Могила!

– Інакше триндець нам всім у білих тапочках!

Позбавлений теоретичного підґрунтя (проте неодноразово підтверджений експериментальним чином) закон говорить: з усіх фізичних тіл вчительське тіло має найнижчу температуру кипіння. Його запалює одне слово, непомітний рух, найменша іскра, яка при інших тілах приречена на життя коротке, мінливе й непевне.

Це може бути пов'язане з тим, що вчительські тіла постійно перебувають під дією тиску, у густій атмосфері несприятливого за промовчанням середовища, серед чужорідних тіл, що переважають за кількістю й теж мають сильний електричний заряд, щоправда із протилежним, щоб не сказати ворожим, потенціалом.

Постійна взаємодія з негативно зарядженими частинками та їхній шкідливий уплив нищать захисний шар вчительського тіла, і з часом переводить його в стан надто нестабільний, дратівливий і повністю позбавлений позитивного ставлення до життя.

Хоча вчительське тіло насправді ізольоване, воно все ж виділяє певні шкідливі леткі сполуки з надзвичайно високою кислотністю, і таким чином становить потенційну загрозу для навколишнього середовища.

Для описаного правила зафіксовано кілька поодиноких винятків. Існують якісь досі невідомі науці, проте підтверджені емпірично генетичні мутації вчительських тіл, які за певних умов дозволяють їм мирно і з користю співіснувати з ордою ворожих учнівських тіл. Про це нам говорить третій закон руху Ньютона. Цитуємо з пам'яті: «Якщо тіло А діє на тіло Б з певною силою, то тіло Б діє на тіло А із силою, рівною за величиною та протилежною за напрямком».

Повторити ніколи не зайве.

Проблема була в тому, щоб ці сили якось між собою зустрілися. Натомість вони, розминувшись на кілька світлових років, опиняються зазвичай у протилежних кінцях усесвіту, і там марнуються.

Присвятивши цьому черговий вихідний, учителька польської Калиновська перевіряла домашні завдання 2-А. У зошиті Агати Домбровської, окрім традиційно дуже хорошого твору, вона знайшла дивний аркуш: «Неофіційний рейтинг учителів (стан на 10 жовтня 2001)».

Були довгі вихідні. Бажання продемонструвати колегам, що учні так нахабно про них виписують, боролося в ній із бажанням викинути прикрий листок. Протягом двадцяти років роботи в школі її ще ніхто так жахливо не принижував. Вони висміювали її методи? Називали її «чекісткою»?! За що?!

У неділю ввечері вчителька Калиновська вже розробила план.

* * *

У питаннях безпеки директор не визнавала компромісів. Тому через тиждень приватна фірма з Елка встановила в стратегічних пунктах школи системи спостереження, всередині й назовні. Кристині Копець було непросто давати раду з усіма цими камерами, кнопками й перемикачами, та надзвичайно терплячі монтажники провели з нею багато годин, пояснюючи, що і як працює, і що треба натиснути, аби дізнатися, що і де відбувається. Отримавши раптом доступ до стількох місць одночасно, директор Копець гралася перемикачами із цікавістю чотирирічної дитини, якій до рук уперше потрапив пульт дистанційного керування. І тепер можна було побачити не лише підозрілих осіб попід школою, але й хто з учнів вискочив під час перерви по булочку до найближчої крамниці, а хто вийшов зі школи під час уроків. Директор Копець була пристрасною шанувальницею телевізійних реаліті-шоу, та ця картина зачаровувала набагато сильніше, ніж «Великий брат» чи «Бар». Тут у неї було власне реаліті-шоу. Вона здобула над учнями силу Великого Брата. І не лише над учнями – над учителями

також. Це нікому не сподобалось, та вони мовчки терпіли її забаганку. Пекло почалося тоді, коли директриса публічно заявила, чия це була ідея.

Міхал підтвердив лише ту частину, що стосувалася спостереження назовні, але й так йому ніхто не повірив. Зірке око Великої Матері в стінах школи йому теж не грало на руку. Та вийшло вже, як вийшло. Тепер під наглядом опинилися всі.

– Що таке? – здивувався Ґвідо. – Яка мафія?! Які бугаї?! Це були охоронці з батькової фірми. Ти що собі понавигадував? Що я наркотою торгую і з кимось не розрахувався? Ти забагато гангстерських фільмів дивишся!

– Блін, Ґвідо! – Міхал застогнав від сорому.

– Нам уже що, екватор ми, вважай, перетнули. Але ті, хто прийдуть після нас, ти про них подумав, хоч на секунду?! Не дай боже Дибчак стане директрисою з наступного року, оце вона нам дасть прикурити! Наскільки я її знаю – її б воля, вона б навіть у сортирах камери понаставляла. А випускні? Там же тепер і миша не проскочить! Тобі хочеться все зубрити напам'ять?!

– Не знаю, що тобі сказати.

– Нічого. Пізно пити «Боржомі».

Настали дні, які Міхал волів би ніколи не згадувати. Та знав, що вони ще довго йому снитимуться замість падіння із двадцятого поверху й запізнення на автобус до Райгорода. У коридорі був порожнім місцем. На його «Привіт» не відповідали. Час від часу котрась із дівчат сором'язливо йому всміхалася, та тут-таки, згадавши про анафему, відверталася. Лише Марта стала за ним стіною. Він усе їй розповів, навіть те, як йому було страшно і яке це було руйнівне відчуття. Зрештою Марта була мрією педагога. Вона в житті не зробила неправильного кроку: не списувала, не прогулювала, завжди перевзувалася, і тому не мала чого боятися Великої Мамці.

Завдяки цій історії Міхал цілковито усвідомив почуття Марти. Не кожен наважився б виступити проти переслідувачів і під загрозою смерті захищати іншого. Вона наважилась. Була неймовірною. І справжнім скарбом тоді, коли всі інші від нього відвернулися. Він міг годинами сидіти в її кімнаті на Короткій і слухати, як розповідає про свої захоплення – коней і дітей-інвалідів. Разом вони розглядали репродукції картин у книзі сестри Венді Беккет*, разом робили домашні завдання, слухали музику, несміливо цілувалися, разом готували обід для себе й Мартиних батьків. З Мартою він міг не просто говорити про все на світі. Приємно було іноді й помовчати разом. Такі моменти він особливо любив.

Чи була то дружба, чи, може, любов – Міхал намагався про це не думати. І так само старався занадто не тиснути, коли Марта рішуче переривала пестощі, щойно вони заходили задалеко. Приклад Ґвідо та Анжеліки діяв, як холодний душ. Зрештою в них попереду ще купа часу.

* * *

Шостого грудня заняття були лише дріб'язковим додатком до конкурсу. Усі зацікавлені похапцем передивлялися конспекти. Кожен хотів отримати найновіший комунікатор «Нокії», тому участь у вікторині про Фінляндію брала рекордна кількість учнів. Директор Марія Стшалковська була вражена різноманіттям фінських оздоб, що прикрасили школу того дня. Прапори, прапорці, плакати. На один день ліцей 7XL перетворився на заморську колонію Фінляндії.

Ще більше дивувало, що все це влаштував один учень: Павел Томан. Ніколи б не подумала, що він має такий запал до громадської діяльності чи приховані організаторські здібності. Звісно, Томан не зміг би зробити все сам.

* Англійська монахиня, історик мистецтва.

Йому допомагав увесь клас (у цьому він брав приклад з Верби, чемпіона з перекладання чорнової роботи на чужі плечі). Дівчата весь листопад малювали прапори, хлопці розвішували оголошення. Хто міг, випрошував у різних фірмах сувеніри на призи. Томан особисто звернувся до посольства Фінляндії й навіть отримав обіцянку, що їхній представник увійде до журі вікторини «Наш сусід Фінляндія».

Час теж вибрали якнайкращий – День незалежності Фінляндії, їхнє національне свято. Томан не брав участі в конкурсі. Він був автором питань, які разом із класною, географічкою Катажиною Голембєвською, беріг, як зіницю ока. Кілька днів тому в класах провели попередній відбір у вигляді тесту. Щоб вийти до наступного туру, треба було правильно відповісти на 75% питань. Це вдалося двадцятьом учасникам!

«Важко повірити, що це той самий клас...» – подумала директриса, входячи до їдальні, де Томан і компанія ламаною англійською розважали свого фінського гостя.

* * *

Мартина мати ніколи не ходила на збори. У цьому не було потреби. Вона й так постійно чула те саме. Але був ще цей хлопець. Спочатку не хотіла вірити. Бачила його раз чи двічі, уже й клієнтки про нього заговорили. «Марта не думає про хлопців, – переконувала вона сама себе. – У неї стільки уроків і додаткових занять. Зрештою їй ніхто ніколи не подобався. Казала, що то марнування часу. І зараз так каже...» Та оскільки її впевненість трохи похитнулася, вирішила перевірити, що відбувається. Одного дня, десь о четвертій, усупереч звичці, забігла на хвилинку додому. У широких – і мабуть же брудних! – штанях, у кофті з капюшоном він безсоромно сидів на Мартиному ліжку. Був точною копією хлопця з якоїсь молодіжної банди.

«То це таки правда!» – гірко подумала вона. Її маленька доня водиться з підозрілими типами! Вона покликала Марту вниз і рішуче заявила, що вона не бажає бачити цього типа у своєму домі, ніколи. І що Марта повинна негайно порвати з ним стосунки. Марта промовчала. Анна Садовська вирішила, що питання знято.

* * *

Одним з найстрашніших кошмарів батьківства є той, коли батько (чи мати) нічого не підозрює й раптом випадково від учителів, чи ще гірше – від власної дитини, дізнається, що син (чи донька) потайки живе іншим життям, про яке звичайно ж не збирається нікого повідомляти. На що він чи вона при цьому розраховує – не ясно. Шила в мішку не сховати. Але це не змінює факту, що нащадок наполегливо приховує своє справжнє обличчя й уперто сподівається, що уникне покарання, скандалу, відбирання телефона, заборони гуляти на місяць, повного позбавлення щомісячних кишенькових чи мученицької смерті від небезпечних знарядь.

Та рано чи пізно навіть до найбільш зайнятих батьків доходить, що колишнє ритуальне «нормально» раптом набуло вигляду, який кардинально відрізняється від батьківського уявлення про «нормально».

Кшиштофа Вербицього ніхто не підготував до того, що він побачить у піврічному табелі Міхала. Слід зазначити, що суттєве погіршення унаслідок згуртування вчительських лав відбулося відносно недавно. Кшиштоф Вербицький дивився на оцінки Міхала й не вірив. Перспектива завалити чотири предмети? П'ять двійок? І це називається «нормально»?

Четвер, тринадцяте грудня. Виявляється, четверги теж бувають нещасливі. Після уроків Марта з Міхалом традиційно подалися на Коротку. Того дня були батьківські збори,

тому Міхал вирішив піти трохи раніше, щоб повернутися до Белди з батьком. О шостій вечора він уже виходив. Вони стояли в передпокої. Він, уже в куртці, цілував Марту на прощання. Раптом двері відчинилися – у них стала пані Садовська. Марта відлетіла від нього, як ошпарена. Запізно. Мати вліпила їй замашного ляпаса. Міхал не знав, що робити. Та почувши:

– Геть із мого дому! – підхопив з підлоги рюкзак і вийшов, як побитий пес, сподіваючись лише, що відьма якось заспокоїться й більше не чіпатиме Марту.

У школі мусив трохи почекати на батька, бо збори затягнулися до восьмої вечора і його старий вийшов останній. Міхал уже заздалегідь знав, що цей вечір важко буде назвати добрим. Розлючений вираз на обличчі Кшиштофа Вербицького – а батько зазвичай панував над своїми емоціями – пророкував Міхалові вечір домашнього насильства.

Дверцята машини хряснули й почалося:

– Чому в тебе такі жахливі оцінки?!

Мовчав. Він не збирався пояснювати, що вони просто на нього в'їлися.

– Що – відповідь нижче твоєї гідності?

– Так сталося...

– Що означає «Так сталося»?! Краще одразу визнай, що ти безнадійний ледар, без честі, без почуття відповідальності, який не думає про майбутнє.

Міхал нічого не сказав. Від згоди із цим нібито справедливим батьківським вироком навряд чи буде якась користь.

– Відповідай! – гаркнув батько.

Що він мав відповідати? Усі його слова зараз і так будуть використані проти нього.

– Ні! Ну, це ж на голову не налазить! Він ще й бурмоситься й навіть слова із себе не видушить!

– Мені прикро...

– Знаєш, куди можеш засунути своє «прикро»?! Чим ти займався ці три з половиною місяці?! Де ти був? Мусив годувати сім'ю? Лежав у лікарні? Перебував за кордоном?!

– Ні.

– Тоді чого в тебе такі оцінки?! Ти що, не знаєш, що робиться на ринку праці?! Ким ти збираєшся стати? Будівельником?! У нас із матір'ю нічого немає. Ти не отримаєш у спадок фірму, яка тебе утримуватиме. Протри врешті очі, бо твоя дурість уже вища за тебе!

Міхала батькові слова не надто хвилювали. Батьки завжди говорили те саме. І як їм ще не набридло! Цього разу теж нічого нового не скажуть. Думками він був із Мартою. Чи мати лишила її в спокої, коли він пішов, чи й далі дістає? Він дуже хотів подзвонити їй, але зможе це зробити лише з дому – якщо в нього одразу не відберуть телефон.

Кшиштоф Вербицький на секунду затих. Міхалові було трохи його шкода. Він же не хотів зробити їм на зло. Це лише перший семестр, усе ще можна виправити. Зібрався щось сказати, та батько озвався перший. Цього разу зовсім іншим, набагато людянішим тоном:

– Синку, це ж не про наше майбутнє мова. Ми з мамою вже досягли свого в житті. Зрозумій, ми переживаємо за тебе, ми б хотіли, щоб ти якось використав даний тобі Богом потенціал. Нам нестерпно дивитися, як ти марнуєш свої найкращі роки невідомо на що. Твоє щасливе майбутнє – наше найзаповітніше бажання.

Але вони вже доїхали до заправки. На додачу ще й від матері перепаде.

Анна Садовська не аналізувала повторно своїх дій. Швидко думала, ще швидше говорила. Була людиною вибуховою, але не злопам'ятною. Ішла навпростець. Окрім роботи й дому її більше нічого не цікавило. Марта була її єдиною дитиною. Не могла допустити, щоб вона

занапастила собі життя, як ота донька Вонсь. Усі ж уже знають, що Анжеліка вагітна, що хотілася кидатися з містка під потяг. У такому містечку як Граєво нічого не приховати. І якщо вже говорити про це, хтозна, чи вона спеціально того не облаштувала. Ґвідо Шмідт, найкраща партія міста. Такі дівчата на все здатні. Але Марта? Ще й із таким бандюгою? Дивина, що з хати нічого не пропало. Зрештою, нема чого з'ясовувати, що то за один – його одяг достатньо красномовний. А якщо не злодій, то точно наркоман. Таких найкраще уникати. Марта ж іще дитина, що вона знає про життя?

Перевиховання Міхала відбувалося традиційно – за допомогою праці. Він мав поприбирати на своєму столі, помити підлогу, раковину у ванній і дзеркала. Усе зробив поспіхом. Якість виконаної роботи не надто його хвилювала, бо хотів якомога скоріше поговорити з Мартою.

– Усе гаразд?

– А в тебе? – відповіла тихенько.

– Нормально. Я боявся, у тебе заберуть телефон.

– Був скандал?

– Не дуже.

– Тобто? Твоїх батьків не турбують оцінки?

– Ну, не можна ж лишитися на півріччя. Я пообіцяв, що в червні буде краще.

– Мусить бути.

– E tu, Brute, contra me?

– Зрозумій, ти мені не байдужий!

– Усім раптом стало не байдуже. А як там пані Відьмаковська? Вже минулося?

– Заборонила мені зустрічатися з тобою. Раз і назавжди.

– Ну, але ж ми не будемо сумлінно виконувати її наказ? Що скажеш, маленька?

– Не знаю. Мені сумно...

– Поспи, завтра все здаватиметься інакшим. Я кохаю тебе.

– Добраніч, – прошепотіла вона й роз'єдналася.

Марта розривалася навпіл і це їй боліло. Розуміла, що не може бути на боці обох, різка реакція матері виключала такий варіант, однак вибрати вона наразі не могла.

* * *

Перегляд американського кіно може мати необмежені наслідки. І мова тут не про надзвичайно популярні в американському кінематографі гостросюжетні стрічки, котрі вчать, що мордобій – універсальний спосіб вирішення спірних питань між друзями, діловими партнерами, чи між населенням і поліцією, яка насправді це населення любить. Є ще один жанр американського кіно, а саме побутові драми, із якого випливає, що американці палають неприхованою пристрастю до розмов. Звідки це в них береться в добу телебачення, комп'ютерних ігор та інтернету, зрозуміти неможливо. Це ще може бути проблема поверхових сценаріїв. Бо коли б ти не вернувся з кухні – зі свіжою кавою, шматком ковбаси, який довелося видирати собаці з писка, чи з ледь підпсованим яблуком у руках, так-от: коли після короткої паузи ти вмостишся в улюбленому кріслі – попередньо зігнавши з нього пса (а герої ж не чекають, доки глядач поробить свої справи на кухні, вони саме провадять жваву дискусію ні про що) – тебе завжди зустрінуть одні й ті самі слова:

– Хочеш про це поговорити?

Він, звичайно ж, не хоче, і крутиться, як в'юн на сковорідці, та в дитинстві його привчили, що він повинен хотіти, тому говорить. І тут можна знову піти по ковбасу, нічого не втративши – за умови, що пес не зжер усі запаси. Дія безсумнівно почекає.

Іноді американські фільми дивиться психолог – чи хтось схильний до психології – без жодного уявлення про реальне

життя американської провінції і думає, бідака, що вони там справді говорять. Нічого більш помилкового – та зло вже сталося, і цей хтось завзято потім мордує свою родину, переконуючи, аби вони по-американськи вирішували важливі проблеми, що виникають на життєвому шляху їхнього осередку суспільства.

У Йолі був такий недолік. Не те, щоб вона не могла його позбутися, та поки що виходило не дуже, тому й Міхал, і Малий – останній, на щастя, трохи менше – мали закодовану потребу спільного обговорення проблеми, перш ніж визнавати чиюсь правоту (окрім моментів, коли рука, не питаючи власника, сама тягнулася до опонента).

Як представник самоврядування він мав право бути присутнім під час обговорення спірних оцінок. Найбільш спірною йому здалася його власна незадовільна оцінка з поведінки. З якого дива, було ж тверде «задовільно»! За два дні зіпсувалася? Що тут відбувається?

Коли їхня класна закінчила оголошувати оцінки й з уст Капець пролунало сакраментальне:

– Якісь зауваження? Хтось хоче щось додати? – пані Хвасцяк підвела руку.

– Те, що останнім часом робиться в цьому класі, просто обурливо! Я розумію, що фізика – складний предмет і не всі можуть засвоїти матеріал на шість. Але хай принаймні іншим не заважають! Цілий урок балаканина, виконання домашніх – і це, я б сказала, ще найменше зло. Я працюю з ними другий рік і бачу значні зміни. На жаль, у гірший бік.

Готово. Пункт перший зараховано. Міхал не міг повірити власним вухам. Невже це та сама Хвасцяк, яка на уроках спить? Він сильно сумнівався, що вона взагалі відрізнить один клас від іншого. Та Хвасцяк одразу підтримала хімічка Вцісло:

– Це справді так, дуже прикро визнавати, але у цьому класі відбулася глобальна руйнація соціальних зв'язків, на-

томість нечувано почастішали випадки поведінки, яку я б назвала безсумнівно хуліганською. Не знаю, із чим це пов'язано – із надто ліберальними методами виховання нашої наймолодшої колеги, чи впливом певних осіб, яким вдалося прищепити свій спосіб життя іншим. Та факти незаперечні: клас після канікул неможливо впізнати!

Снайперський постріл. Не називаючи прізвищ. Жодного. Взагалі. Усе виключно заради добра молоді – у хорошому сенсі. Але й так усі знають, про кого мова. Хто тут головний обвинувачуваний. Запала тиша. Яструби кивали одне одному головами й уривчасто коментували упівголоса. Решта ніяково мовчала. Міхал закусив губу.

– Ще хтось? – запитала директриса. Схоже, що оголошені Малгожатою Мушинською оцінки погоджено без змін.

У цій ситуації він нічого не втрачав – Міхал підняв руку.

– Я б хотів сказати.

– Будь ласка, – без ентузіазму погодилась директорка.

Має право. А тут прав дотримуються. Однак вона демонстративно глянула на годинник.

– Коли я уперше стояв перед цією школою п'ять місяців тому, мою увагу привернула дошка з гаслом, яке я минав щодня і хоч-не-хоч вивчив на пам'ять: БУДЬ СОБОЮ І ШУКАЙ ВЛАСНИЙ ШЛЯХ. Я тоді подумав, що мені це сниться, бо ніде немає вчителів, які б хотіли, аби учень був сам собою. Принаймні я таких ще не зустрічав.

– По суті, Вербицький, – вирвалося в пані Дибчак.

– Пізніше я зрозумів, що ця цитата не закликає іти на поводі інстинктів чи шкідливих звичок. Що це радше вияв довіри до учнів і віра в те, що навіть якщо вони впадуть, то знайдуть сили, щоб підвестися. Що їх не треба водити за ручку, бо вони вміють думати самостійно. І саме це робить нас істотами розумними. Пошук власного шляху непростий. Усі ми й далі шукаємо. І пройдуть роки, доки з учня будуть люди. Атестат зрілості – це лише один із

кроків у житті. Він нічого не вирішує, нічого не передбачає. Головне – пошук.

– Дякую за виступ, – сухо підсумувала директор Копець. – Переходимо до наступного питання.

* * *

– Я б хотіла вам дещо запропонувати, і думаю, ми домовимось. Ви все-таки ділова людина.

Директор Копець, як завжди, сиділа за своїм великим столом. Перед нею здіймалися стоси паперів. Вона завжди їх викладала для відвідувачів. Така кількість документів вражала. Але не його. Кшиштоф Вербицький знав, що в таких стосах неможливо знайти потрібний.

– Я слухаю.

– Ваш син – дуже талановитий юнак.

– Його оцінки свідчать про кардинально протилежне.

– Давайте не плутати розум і працьовитість. Я рідко ставлю п'ятірки – та йому мусила поставити.

– Одна ластівка весни не робить.

– Не знаю, як вам сказати... Зрозумійте мене правильно... Мій педагогічний колектив сповідує досить традиційні методи. Міхал – навпаки. Між нами не раз виникали тертя. Але ми не бажаємо йому нічого поганого.

– Сподіваюся.

– І тому я пропоную...

– Так.

– Переведіть його до іншої школи.

– Доведеться це зробити.

– Ми готові підняти всі його одиниці до двійок.

– Я приймаю пропозицію.

– Що?! Як ти міг?!

– Це була пропозиція, від якої неможливо відмовитись. І взагалі вигідна для нас.

– Для тебе!

– Ти вже забув, що це твою шкуру ми рятуємо?

– Ти не розумієш, що вони зізналися?!

– У чому?

– Що спеціально мене гнобили останні кілька місяців!

– Нащо?

– Щоб викинути мене!

– Я втомився й не маю настрою жартувати.

– Подивись, які оцінки в мене, а які в інших. Вони розлютилися через той рейтинг.

– Давай закриємо тему. Як на мене, вони дали тобі шанс. І це твоя справа, захочеш ти ним скористатися чи ні. А школа так чи сяк буде інша.

– Нізащо.

– Я погано висловився – із другого січня ти знову ходитимеш до своєї.

– Тобто?

– За два тижні ми повертаємось.

– Куди?

– Я ж вам казав, що ми не назавжди їдемо. Я знайшов роботу.

Тепер це було безсумнівно – його життям керує якийсь збочений маніяк! Коли після стількох перипетій ти нарешті зручно всівся, він підпилює ніжки твого стільця й ти вкотре з усієї сили гепаєшся на тверде! Вимахує, як шалений, на всі боки ломом, доки в тебе дах не поїде. Міхал прикусив губу й утупився у вікно, де світ ставав усе м'якішим і пухнастішим, мовби нічого не сталося. Нічого дивного – грудень.

– Чого мовчите? – здивувався батько. – Я сподівався іншої реакції.

– А чого нам радіти? – буркнув Малий.

– Ми ж вертаємось.

Його знову ніхто не підтримав. Мажена на кухні шморгала носом, Войтек змітав зі столу невидимі крихти, Малий вигукнув: «Мені треба подзвонити!» – і побіг у дім. Урочистої вечері ніхто не торкнувся. На заправку заїхав «жук» Віктора, у якому також приїхав Зенек із батьком.

«То вони давно вже знали... – подумав Міхал. – Такі речі не відбуваються зненацька».

Підвівся.

– Ти куди? – різкувато запитав Кшиштоф.

– Коли мені вставати з-за столу теж хочеш вирішувати? Тобі мало постійно ламати мені життя?! – крикнув він і кинувся до дверей. На порозі врізався у Віктора й Зенека.

Удома Малий висів на телефоні. Але він не робитиме із цього події. Не збирається нікому повідомляти. Нікому? «Нікому!» – остаточно вирішив Міхал. Аби лише витримати цей тиждень. Потім Різдво і Новий рік. Так мало часу...

* * *

– «Життя як завдання: що б я хотів досягти і як я це зроблю». Господи, що за ідіотська тема! – стогнав Ґвідо. – У неї зовсім серця немає, що задає таке перед святами?

– Трохи роздумів ще нікому не завадило. Тобі, Ґвідо, теж буде корисно. Враховуючи, що невдовзі ти увійдеш в абсолютно новий, і сподіваюся, надзвичайно плідний етап свого життя.

– Відмахайся, окей?

Ґвідо навіть Міхалові не дозволяв жартувати зі свого батьківства. Ставився до нього надзвичайно серйозно. Відколи між ним і Анжелікою все знову стало добре, значною мірою завдяки батькові, до нього повернулися спокій і радість буття. Ґвідо забув, що він тепер зовсім інший і намагався зображувати себе колишнього, до лікарні, та одночасно

радів, що складний збіг обставин звільнив його від страху, який переслідував його останні кілька тижнів.

Інше питання Міхал – цей вічний легковажний оптиміст став останнім часом якийсь похмурий і задумливий. Ніби й мав на це причину: предки явно були не в захваті від його оцінок. Ще й ця історія з Мартою... От тільки досі Міхал завжди опинявся на гребені хвилі, а його настрій відрізнявся чудовою властивістю самовідновлюватися.

* * *

Раніше Міхал ніколи не сумнівався в прихильності зірок. Вірив, що він їхній улюбленець. Цю впевненість дещо похитнула новина про повернення до Варшави, та він старався якось триматися. Він не міг передбачити, що цей тиждень закінчиться вже в середу могутньою, оглушливою кульмінацією, яка назавжди змінить це його переконання. Вони повертаються? І все раптово змінилося. Ніби й далі жив у звичному темпі, та всередині пульсував якийсь холодний, гострий біль.

На тренування він не ходив – лікарі досі забороняли, Марта поводилась дивно – так, наче її мама особисто стежила за моніторами Великої Мамці. Прогулянки містом чи посиденьки на Короткій навіть не обговорювалися. Зустрічалися потай на великій перерві. Міхала це бісило. Він завжди був вірний собі й такої ж позиції вимагав від неї. Ну, і от – вони почали сваритися. Дійшло до того, що Марта назло йому вирішила не вболівати за шкільну команду під час наступної гри. А на цьому матчі нарешті могли б трошки довше побути удвох! Тепер кожна хвилина була на вагу золота. А вона постійно щось вигадувала. Якби ж то в них попереду були століття! Йому кортіло їй сказати. Хай теж трошки помучиться, та в останній момент завжди прикушував язика.

Матч передбачався чудовий. Щоправда, Міхал не знав варшавської команди, з якою їм доведеться зітнутися

в середу, та після Ломжі його нічого не лякало. Хлопці були в ударі. Вони мусять виграти. Якщо їм вдасться, вони вийдуть з регіональної групи. Тримав за них кулаки, хоч їхня перемога й не стане його перемогою. Він постійно про це забував.

Чому дівчата ревнують до спорту? Чому вважають, що якщо хтось із кимось зустрічається, то має все робити під її сопілку? Він думав, що вона інша й може зрозуміти, що для нього дві речі однаково важливі. Та Марта в черговий раз заспівала улюблену пісеньку: «Я образилась і не поступлюся. Вибирай». І, звичайно ж, виграла. Пішов на Коротку, щоб бодай на трошки її побачити, потримати за руку, поцілувати. Дорогою постійно озирався, як злодій, бо з-за кожного повороту могла неочікувано вигулькнути руда завивка її матері. Дзвонячи у двері відчув, що тремтить, так ніби збирався когось убити.

Саме тоді хлопці розпочинали гру за вихід із групи. Та чи це мало тепер аж таке значення? Його життя знову викинуло йому фортель. Через два тижні він повернеться до свого любого, і такого зараз невиразного, 7XL, а вона, його морквяна фея, лишиться тут. Лишиться тут...

– Аж о восьмій? Уже поїла. Уроки роблю. Па-па, – вона закінчила розмову й безрадісно глянула на нього. – Ти?

– Я невчасно?

– Та ні. Просто...

– Мамуся проти?

– Припини!

– Ти мене взагалі впустиш? А може, не варто?

Вона впустила його й зачинила двері на всі замки.

– Ти збираєшся тримати мене в полоні, доки мама не пове...

Вона не відповіла. Обірвала його питання поцілунком.

Вона приголомшила його, ошелешила, вразила. Якщо це була винагорода за пропущений матч, то він ладен більше ніколи в житті жодного не побачити. Хоче тільки так лежати з нею на килимі й стискати в обіймах її тендітне тіло.

– Я кохаю тебе, кохаю тебе, кохаю, – вона цілувала його пристрасно, пожадливо, і говорила так, ніби це вона їхала завтра назавжди.

Він розстібав ґудзики її блузки й вона вперше не протестувала. Трохи повозився із застібкою ліфчика, це виявилося складніше, ніж він думав. Обоє важко дихали. Переплетені між собою, у цю мить для них не існувало нічого більше. Спрагло, благоговійно й боязко він пестив її груди, раптово звільнені від тісного ярма білизни. Такі акуратні! Торкнувся їх губами. Пахли ваніллю, відчув гіркуватий присмак дезодоранту. Отримавши неочікуваний дар, він потрохи наближався до таємниці, яку вона прагнула пізнати з ним тут і зараз.

Тремтячі пальці кружляли довкола замка на її брюках, коли раптом кімната завібрувала від радісного «Merry Christmas». Він дуже не хотів цього чути, та з кожною секундою нав'язлива мелодійка ставала все голоснішою, і момент було втрачено. Марту здолав сміх. Він ще намагався вимкнути телефон, та вона вже застібала останній ґудзик.

– Може, це щось важливе?

– Не зараз, Ґвідо, благаю! – простогнав він у телефон, так ніби хтось вихопив у нього з рук мільйон доларів.

– А коли?! Як вони нам остаточно наваляють?! Ми програємо 8 : 20 і нам потрібне чортове диво!

– Диво вже сталося. Ці два виграні матчі – найсправжнісіньке чудо! Повір мені. Рано чи пізно завжди попадеш на кращого.

– Програють? – зацікавилась Марта.

– Але, може, ми ще щось вигадаємо?

– Наприклад, що? Повбиваємо їх? Підкупимо суддю? Ти ж не збираєшся грати? У твоєму стані...

– О Боже, – Ґвідо ледь не плакав до слухавки, – а все ж ішло так добре! Уже 10 : 28!

– Ну, ти ж не думав, що ми виграємо цей турнір? Ні, синку, це фантастика.

– Вдягайся, – почув він за спиною. – Тобі ж не треба повторювати двічі?

* * *

Вони бігли всю дорогу. Лапатий сніг грайливо пурхав у світлі вуличних ліхтарів. Він ні на секунду не випускав її руки. Захекані, влетіли на трибуну. Від рахунку опускалися руки: 16 : 43. Була перерва після першої половини гри. Трибуни завмерли в гнітючій тиші. Розчарування вболівальників позбавляло гравців решток ентузіазму. Вигравши двічі підряд, команда привчила фанів до перемог, розпаливши їхній апетит. Хлопці сиділи, позвішувавши голови, і важко дихали.

Коли Міхал з'явився на трибунах, уболівальники одразу це помітили. Він саме мав сказати щось смішне й розрядити ситуацію, коли почув, як глядачі скандують його ім'я. І тут він зустрівся очима з одним із суперників. Була це коротка мить, один погляд, та важив він, як багатотонний молот для свай, який загнав його в землю, розчавив, розкришив.

Він запанікував. Хотів утекти. Але що б це змінило? Томан і так його побачив. Дивився на нього, як загіпнотизований, а в очах горіли два великі знаки запитання, скручені від надлишку інформації.

Перерва добігала кінця. Марек Косьцик навіть не зрадів, побачивши Міхала.

– Це, здається, кінець! – він помотав головою й сховав обличчя в долонях.

Починався наступний період. Здавалося, Граєво потроху отямлюється. Грали краще, особливо в захисті. Захист

Варшави став неуважний, тож вони легко відіграли кілька очок. Це супроводжувалося оглушливим вереском залу. Міхал на майданчику постійно ловив на собі погляди Томана. Він боявся їх, у горлі пересохло, хлопець постійно витирав об штани спітнілі долоні. Якого він відповів на цей дурний дзвінок?!

– Що відбувається? – спитала Марта.

– Не бачиш – ми програємо! – пробурчав він у відповідь. Пояснювати нічого не хотілось.

Уже й інші члени команди 7XL кидали на нього здивовані погляди. Втратили концентрацію. Мимоволі він ставав причиною втрачених ними очок. І найжалюгіднішим хлопцем на планеті.

Та на нього дивилися і з «Коперника». Їм потрібно було його бачити. Різко заскучали за ним? Ще нещодавно вони мріяли розіп'яти його, ображені через Велику Мамцю, а тепер не відривали від нього очей, наче він їхній талісман. Міхал мав досить і того, і того.

– Пішли? – шепнув він на вухо Марті.

– Ти що? Зараз?

Завершувався черговий період. Було 48 : 60, 50 : 60. Остання перерва розпочалась із рахунком 52 : 60.

– Верба, це ти?

До перерви він ще міг удати дурника, міг утекти, міг не зізнаватися, що він – це він, але тепер було запізно.

– Міхал, тримай кулаки! – верещав іззаду радісний Бартек.

– Бачу, Фінляндія небезпечно наблизилася до Польщі, – Томан стояв навпроти із холодним і чужим виразом. Примружив очі й вичікував.

– Привіт, Томане, – у Міхала не вистачило сил усміхнутися.

– Ви знайомі? – здивувалася Марта.

– От і я так думав, – повільно проказав Томан.

– Томан – Марта, – представив їх Міхал, простягнувши відкриті долоні, так, наче просив милостиню.

– Каміла буде в розпачі. Вона досі чекає.

Марта ледь помітно скривилася, та зараз вони були в одній команді.

– Страждання загартовують, – відрубала.

– Здається, саме цього їй завжди не вистачало.

– Класно граєте, – слова застрягали Міхалові в горлі.

– Ви теж, – шепнув Томан. Йому також було непросто. – Ми в травні до Фінляндії їдемо. Усім класом. Усе вже влаштовано.

Міхал зблід.

– Господи, Томане...

– Зрештою, може, ми краще сюди навідаємось? – спробував він пожартувати. – Яка різниця – Граєво чи Фінляндія? Напрямок плюс-мінус один. Скажи?

Суддя просюрчав кінець перерви. Починався останній період. Марта не зрозуміла. Нічого дивного.

– Що він мав на увазі з тією Фінляндією?

– Такий собі абстрактний жарт.

– Мені не смішно.

56 : 64. Бартек знову в ударі. Міхал не відводив очей від Томана, який грав нервово й розсіяно.

Йому буде вже байдуже, хто виграє.

– Єс! Єс! Єс! – горлав Ґвідо.

Повірити неможливо. Та вони виграли! Увесь зал вив, шаленів, стрибав від радості, скандував і співав. Із трибун на майданчик лилася гаряча хвиля гордості й щастя. За мить вона охопила їх всіх: Бартека, Ґвідо, Міхала, Марту, тренера й інших. Батько Бартека, сяючи від втіхи, збігав із трибуни.

Міхал небагато бачив у натовпі, та краєм ока ще встиг помітити Томана. Той ішов до роздягальні пригнічений,

втомлений, з опущеною головою. Потрібно підійти й подякувати хлопцям з 7XL за класну гру. Це вони мали б були виграти. Та йому забракло снаги. Їхня поразка стала його поразкою. Бо хоч ніхто про це ще не знав – він уже був не звідси.

Потік з кількадесяти вболівальників, що продовжували скандувати, вилився із залу Міського осередку спорту просто на казкові засніжені вулиці Граєва. Прямували до Елцької, потім угору до костьолу, без явної мети, лавою, не зважаючи на численні машини. Вони захопили вулицю. Прагнули ще довше переживати ці радість і гордість, бути разом, відчувати свою силу. Кожен, кого зустрічали дорогою, долучався до них. Вони кричали, кидалися сніжками, жартували. Іноді якась тінь зникала в під'їзді, щоб невдовзі повернутися не сама, розширити русло й разом з усіма повзти безцільно далі, просто рухаючись уперед.

Марта міцно тримала його за руку, сяяла й була щаслива. На неї теж подіяла загальна магія перемоги. Горе тим, хто лишився того вечора вдома. Витирання пилюки, миття кришталю, натирання підлоги й вибивання килимів – через цю підготовку до свят вони прогавили той єдиний, неповторний, найважливіший момент. Не зможуть зберегти його у своїх спогадах.

* * *

Нове повідомлення
Від: willow@tlen.pl
Кому: toman_pt@poczta.onet.pl
Тема: Фінляндія

Томане, усе не так, як тобі здається. Як я мав вам сказати, що старий опинився без роботи й тепер батрачить на

бензозаправці? А потім воно саме якось так вийшло. Зрозумій, ти особисто тут ні до чого. Вибач, Міхал.

* * *

Анна Садовська не припускала, що вона ще колись побачить цього жахливого хлопця. Кілька днів після інциденту – і їй удалося нарешті про нього забути. Перед святами в крамниці й удома завжди було стільки роботи. Грудень – це єдиний місяць, коли торгівля йде насправді добре. Постійно доводиться за чимсь їздити на гуртівню. Марта ніколи її не підводила – вона повністю довіряла доньці. Зрештою в Марти було на голові купа справ, уся підготовка до свят: прибирання, готування, випікання. Завалена роботою, вона швидше забуде.

Міхал теж не прагнув нових зустрічей із пані Садовською. Не міг їй пробачити, що вона вдарила Марту. І це через нього! Він-бо нічим Марті не загрожував! Ладен був зробити заради неї усе, навіть ще раз перетнутися з її матір'ю! Міхал не просто любив театральні жести. Він розумів, що Марта не наважиться зустрічатися з ним без материної згоди.

Доки придумав, що казати, уже опинився перед касою.

– Дайте, будь ласка... дайте... будь ласка, «Орбіт».

– Ще щось? – запитала пані Садовська, націливши середній палець на кнопку «Готівка».

– Ще? – розгулятися було важко, у кишені було лише п'ять злотих. – Маленьку «Каротку».

– Це все? – їй нетерпеливилося, бо щойно привезли свіжий хліб, і його треба було прийняти, а в крамниці стояло ще кілька клієнтів.

– Так. Тобто ні.

– Що ще?! – підганяла вона його.

– Ще я б хотів.. я б хотів... я б хотів попросити вас відпустити Марту зі мною на новорічну вечірку, – вистрілив нарешті він на одному подиху.

Черга захвилювалася. Кожен витягав голову й намагався побачити обох учасників драми. Пані Садовська втратила дар мови від такого нахабства. Та черга гарантувала йому безпеку.

– Який вихований юнак! – старша жінка в черзі за Міхалом була в захваті. – Не те що нинішні гульвіси!

Яскравий рум'янець, точно такий, який так гарно бувало зацвітав на щічках Марти, розлився по шиї пані Садовської.

– Це неможливо.

Вантажник саме діставав із плетених кошиків пахучі гарячі буханці, і всі вже блаженно смакували думку про теплий окраєць із підталим на ньому маслом.

– Але чому?

– Ти сам чудово знаєш.

– Я приведу її, коли скажете...

– Три тридцять, – вона поклала перед ним чек. Переговори було завершено.

Він став на східцях біля крамниці й із сумнівом роззирнувся доокола. Здатися? Прийняти чужі умови? Площа була схожа на дешевий різдвяний малюнок. Радісно світило сонце, на пам'ятнику, костьолі, будинках і тротуарах зручно вмостилися великі кучугури снігу. Поруч проїхав золотий «Чінквеченто» Малгожати Мушинської. Почувши гудок, він глянув на машину. Побачив, що вчителька махає до нього рукою.

– Міхале, я хотіла тобі сказати...

– Дякую вам за все.

– Уяви собі, я ж таки вислала твій твір до Варшави. Пам'ятаєш, про лева?

– І?

– Він отримав відзнаку! Я щойно дізналася.

– Це вже не актуально.

– Шкода, що ми прощаємось.

– Передавайте привіт неандертальцям. Було добре.

– Веселих свят, – посміхнулася вона й завела двигун. – Я рада, що познайомилася з тобою.

Хто сказав, що це кінець?! Міхал глибоко вдихнув і повернувся до крамниці, непомітно ставши у хвіст черги. Доки встиг щось придумати, уже був на касі.

– Будь ласка, «Орбіт».

– Ще щось?

– Так, – він пильно дивився в очі пані Садовській. – Марта не вміє брехати. Ви ж не хочете, щоб... – Він відчув, як хтось смикає його за рукав куртки.

– Міхале, це ти?

Озирнувся. Жінка була незнайома.

– Це ж він урятував мою Анжеліку! Людоньки! Цей хлопець – герой!

– Треба ж таке, – сказав якийсь літній чоловік. – На вигляд ніби хлопець, а насправді вже чоловік! Чудова все-таки у нас молодь!

– І навіть вірші пише. Пані Садовська, ото ви, мабуть, раді!

– Чого б то?

– Ну, як то чого? Адже ж ваша Марта часто бачиться із цим хлопцем. Можна не переживати за дівчину!

Пані Садовська поводилася так, ніби нічого не сталося. Роздрукувала чек і, тяжко зітхнувши, поклала його на прилавок:

– Злотий сімдесят.

– Я завтра знову прийду! – сказав Міхал, кидаючи на тарілочку останні монети.

Його проводжали зацікавлені погляди клієнтів, котрі не дуже розуміли, що ж це відбувається між ним і власницею крамниці.

– То де ця вечірка? – почув він уже на порозі й нарешті зміг усміхнутися.

* * *

Йоля не пам'ятала ще такої гнітючої підготовки до свят. Хіба, може, під час воєнного стану. Радісна зазвичай перспектива прикрашання ялинки, спільний Святвечір, коли вся родина ділилася різдвяною облаткою, вручання подарунків і співання колядок цього разу нікого не тішила. Навіть її – хоча невдовзі цей тимчасовий період життя, це гарування, часто попри брак сил, закінчиться, і вони повернуться до Варшави, до свого колишнього, справжнього життя. Та зараз вона не могла визначити, яке саме життя є справжнім.

Між тим вони з Маженою ліпили двісті вареників з капустою й грибами, бо зрозуміло ж, що Святвечір святкуватимуть на заправці, і що обов'язково будуть і Віктор, і пані Валя, і діти Мажени, і Зенек із батьком. Може, Ягна з Анкою Бласяк теж приїдуть, як не злякаються віхоли. Біля столу завжди має бути вільне місце. Сьогодні до них має право приєднатися кожен заблукалий подорожній.

– Радше водій, – кисло заперечив Малий, незадоволений, що Гогої приїдуть аж після вечері. – Подзвони їм ще раз, будь ласочка!

– Святвечір на одинадцять осіб – це серйозно!

– А чому не на п'ятнадцять? Мамо, ну подзвони!

– А чому не на двадцять? – передражнив його Міхал, злий, бо Марти серед запрошених не значилося. Для нього цей вечір і так буде змарнований.

– А Новий рік теж у нас святкуватимемо? – зацікавився Міколай.

– На мене не розраховуйте, – швидко відреагував Міхал. – Я йду до Ґвідо.

– От і чудово! Ніхто нам не страждатиме! – наразі Малого окрім Куби ніхто не цікавив.

* * *

Анка пакувала речі до коробок. Пого спав, не звертаючи уваги на Новий рік. Завтра перший день нового року, по обіді повертаються Вербицькі, треба звільнити їм місце. Найголовніше, що вона нарешті знайшла роботу. Таку, як хотіла, у редакції. Без допомоги консультанта із працевлаштування. Знову жіночий журнал, ну, але ж вона справді добре на цьому знається. Через кілька днів приїде Віктор, і вони разом подумають, чи варто їм ще раз спробувати.

На диску «Calle salud» саме почалася «Morir de amor» й Анка востаннє цього року розплакалася.

– Наче все? – з полегшенням звернувся Кшиштоф до Войтека. – Ще трохи паперових справ, але тепер ти тут єдиний господар.

– Тут ще є я, не забувай! – озвалася Мажена.

– Та хіба я посмію! Це надто ризиковано.

– Думаєш, ми дамо раду? – засумнівався Войтек.

– Мажена точно дасть. А щодо тебе...

– Подвійний десерт! – почулося з кухні.

– Моя відповідь – так. Але не закидай навчання. Це місце не на все життя.

Будинок Шмідтів освітлювали мільйони крихітних лампочок, поєднаних у сотні миготливих китайських гірлянд. Якби котрась із героїнь Діснея опинилася того вечора в Граєві, вона б закохалася в цей будинок і його вишукане освітлення. Марту, яка ніколи тут не була, від цієї картини теж охопив якийсь благоговійний щем. Вона лише вражено прошепотіла:

– О Боже! Неймовірно!

Здавалося, наче будинок збуджено тремтить, сподіваючись гостей. Але тремтів лише директор місцевої електростанції, потираючи руки від думки про рахунок, який він

невдовзі надішле на Костельну. Щоб спрямувати всю потужність своєї фірми в цю частину Граєва, він відрубав світло кільком віддаленим від цивілізації надбібрянським селам. Там і так у всіх лежать гасові лампи на горищах.

На Міхала, який уже встиг трохи познайомитися, і навіть полюбити обох Шмідтів, вигляд будинку аж такого сильного враження не справив:

– Такий у них уже стиль...

– Польський будинок освітлений китайськими лампочками, а ідею зідрали з фільмів про американську провінцію. Що б на це сказали антиглобалісти?

– Вони були б у захваті.

– А не обурені?

– Пообіцяй мені, що тобі в будь-якому разі буде весело.

– Обіцяю!

Зарано. Сонце щоправда вже зайшло, та до кінця дня лишалося ще чотири години. І ще кілька годин ночі наступного дня, які традиційно вважаються святковими.

Марта віддавна плекала в собі маленьку рослинку. Щось на кшталт плюща, який обплітав її зсередини, випускаючи – особливо останнім часом – безліч нових пагонів. І саме сьогодні її рослинка збиралася зацвісти. Бідна маленька рослинка.

Переважно, коли настроювалася на чудовий вечір, усе закінчувалося жахливо. Виходила по-англійськи, а потім виправдовувалася, що в неї почалися місячні. Чи все звалювала на матір – і оскільки в місті добре знали пані Садовську, то їй ще й співчували. Але сьогодні – сьогодні вона точно не піде раніше.

Міхал, трошки напружений через обов'язок веселитися, був якийсь дивний. Відколи дізнався, що їде, кожне слово нагадувало йому про це. Тому мовчав. Заради неї. Страждання залишив собі.

Коли над Костельною розпустилися останні петарди всіх кольорів веселки, і гості, яким на мить відібрало мову, повернулися додому, з'явився батько Ґвідо – він святкував неподалік у барі «Міленіум» і прийшов спеціально, щоб випити із сином шампанського й проголосити тост.

– Дорогі друзі, – промовив він, – сьогодні, у цей перший день нового, чи не найщасливішого в моєму житті, року, з вашого дозволу я б хотів підняти тост за свого сина Ґвідо і його чудову наречену, а мою майбутню невістку, Анжеліку. – Ґвідо й Анжеліка дивилися одне на одного з неприхованою любов'ю. – І сьогодні я б хотів усіх вас запросити на їхній шлюб і весілля, які відбудуться двадцять шостого січня. Нехай дві тисячі другий рік буде для вас радісним і цікавим. Тебе, Міхале, запрошую особливо сердечно. Дякую тобі! У моєму домі ти завжди бажаний гість! – Зенон Шмідт підняв келиха й ковтнув шампанського.

Міхал, який випадково опинився в центрі уваги, бо ті, хто знав, пошепки пояснювали тим, хто поняття не мав, чому старий Шмідт так його відзначив, вирішив скористатися моментом і також проголосити тост.

– Дякую за запрошення. Для мене велика честь бути свідком на весіллі Ґвідо й Анжеліки. Ми живемо, не знаючи, що нам принесе завтрашній день, і коли він нарешті настає, іноді виявляється, що все зовсім не так, як ми собі вимріяли... Я не хотів сюди їхати й ніколи цього не приховував. Але тепер я не хочу їхати звідси. Утім, завтра ми повертаємося до Варшави, і я б хотів з вами попрощатися. Залишіть мені трохи місця у ваших серцях.

Всі заніміли. Міхал краєм ока глянув на Марту. Вона зблідла, вуста їй тремтіли, та усміхалася так, ніби давно про це знала.

Але потім плакала. Зайшла в якусь порожню кімнату, сіла в кутку і, не думаючи про макіяж, вилила всю свою об-

разу на долю. Міхал, оточений друзями, що з ним прощалися, на мить випустив її з поля зору, а потім довго шукав по всьому будинку. Вона швидко витерла очі, але темні сліди на щоках і так її виказали. Він сів поруч на підлогу.

– Пробач.

– За що? – схлипнула вона. Вона сердилась на себе, що не може просто взяти й сказати йому піти. Що він стільки разів робив їй боляче. І що він завжди такий... І що попри все вона його дуже сильно...

– Я не хотів, щоб ти... неважливо.

Їй хотілось крикнути, що вона його ненавидить, що їй це все байдуже, що вона більше ніколи нікому не повірить, та вона лише ткнулася носом у його сорочку, вимазавши її тушшю для вій «Max Factor».

– Чому?! – це єдине, що вона встигла пробурмотіти, перш ніж відчула, як його губи знімають кожну сльозу з її щоки.

Вона тонула. Крізь мутну спінену воду вона бачила його на березі.

– Міхале! Міхале! – кричала вона, її руки шукали допомоги, та хапали лише повітря.

Цей крик розбудив її. Вона затамувала дихання. Тиша. Немов світ раптово проковтнув язика. Шоста ранку, місто ще відпочиває після вчорашнього святкування.

– Міхал... – прошепотіла вона й міцно заплющила очі, бо сльози, як непрошені гості, з'явилися услід за його іменем.

Притисла до лиця подушку. Хотіла крикнути, та крик застряг їй у горлі. Хотіла заплакати – та сльози раптом висохли. Могла лише знову й знову благати про одне, але знала, що її не буде почуто. Здригаючись від німих спазмів, вона врешті спромоглася заснути.

* * *

Вони вже посідали в машину. Вирішили обійтися без прощань. Але на заправці зібралася величенька, як на таку ранню пору, групка: Віктор з Анкою, Бартек, пані Валя з дітьми, Мажена й Зенек, родина Гогоїв і Войтек. Вимахували руками, усміхалися, заголосно сякалися. Кшиштоф нервово вистукував на кермі якийсь ритм. Час минав. Треба поспішати, бо дорога непроста, цей сніг...

Та Йоля не випускала рук Мажени й продовжувала щось їй говорити, наче вони за півроку не наговорилися...

Хлопці мовчали. Надін переживала і з тихим повискуванням крутилася на передньому сидінні. Вона ніколи не любила їздити машиною.

Їхали мовчки. Кожен закривав для себе, можливо назавжди, якусь справу, досвід, думку. Заархівовані, із відчуттям, що ось пережите перетворюється на спомин, приправлені меланхолією раптової зміни, події минулого витісняли ті, що лише мали статися.

Йоля поклала руку на плече чоловіка, як завжди, коли хотіла сказати йому щось важливе.

– М-м-м? – запитав він, вдивляючись у все густішу снігову завісу на дорозі. Однак знав, що цей жест означав набагато більше, ніж можуть сказати слова.

– Я сюди ще повернуся! – безапеляційно, ніби відкидаючи підступні сумніви чи всупереч побоюванням, заявив Міколай.

– Аякже! – пирхнув Міхал.

– От побачиш!

– Двічі в одну річку не ввійдеш.

Зіткнувшись із нездійсненним бажанням, Міколай завжди міцно заплющував очі й б'ючи кулаком у кулак зосереджувався на предметі мрій. Вірив, що це допомагає. І зазвичай допомагало. Міхал уже давно відкинув наївну віру

в чудеса. Та з несвідомим дитячим протестом заклинав свої бажання похмурим твердженням, що вони не збудуться. Вигравав за будь-якого розкладу: або мав привід порадіти, або мав рацію.

– Гогої запросили мене на канікули!

– І що? Мене он батько Ґвідо запросив, це не означає, що я поїду!

– Який оригінальний спосіб спитатися в батьків дозволу, тобі не здається, Кшисю?

– Не кажи.

– Особливо враховуючи, що канікули починаються через три тижні.

– Я думав, вас більше цікавлять лижі й гори, але це ваш вибір.

В'їхали до міста. Закутане в біле хутро, крізь яке де-не-де, як дорога біжутерія, поблискували вогні ялинкових гірлянд, воно нагадувало елегантну жінку, що поспішає на бал. Вчорашні втому й зморшки приховав макіяж. У перший день нового року Граєво причепурилося.

Міхал дивився на костел, на площу, за мить вони переїдуть колію, за дві місто вже буде далеко позаду.

«Чому Новий рік завжди такий гнітючий? – думала вона, ідучи вулицею. – Усе завершилось. Нічого не почалося. Може, це через очікування?» Марта брела в нікуди. Вона так бродила вже дві години. У Граєві було багато вулиць. Здається, сто десять. Міхал так казав. Мабуть, як завжди, жартував. Може їх двадцять, може п'ятдесят. Її це ніколи не цікавило. Але навіть якщо їх і справді сто десять, сьогодні, коли це було так потрібно, вона не мала куди піти. Без нього не було куди йти. Вона гуляла, сховавши руки глибоко в кишені куртки, і дедалі більше мерзла. Їй здавалося, що вона опинилася всередині скляної снігової кулі, з маленьким костелом і ялинкою. Якщо

кулю потрусити, всередині починається завірюха, а сніжинки нагадують про затишок Різдва. Вона була дівчинкою в червоній курточці, яка стояла перед відчиненими дверима костьолу. Порух руки, сніжинки романтично кружляють, світ прекрасний.

Від сьогодні сніг їй асоціюватиметься лише з порожнечею. І з марним пошуком його неіснуючих слідів на ста десяти вулицях. Це так дивно – порожнеча вміє досконало наповнювати.

– Я сповнена порожнечі, – сказала вона сама до себе.

– Тату, зупини! – найважливіші рішення Міхал завжди приймав під упливом імпульсу, то чому зараз мало би бути інакше? Побачивши, як вона іде площею, зрозумів лише, що ще не час їхати. – Не хвилюйтеся, я приїду автобусом. Увечері буду вдома.

– Ви щось загубили? – почула вона за спиною, переконана, що то вітер з неї насміхається.

– Так, – відповіла вона крізь сльози, – дещо дуже важливе.

– То, може, пошукаємо разом?

І вони шукали, а сніг лягав їм до ніг і лащився, наче біле кошеня. Спорожніле місто віддало їм кожну свою вулицю, щоб вони віднайшли те, чого всі марно прагнуть.

На її віях блищали маленькі діаманти.

– Знову Ломжа? – запитав водій автобусу.

– Цього разу Варшава.

– Клітку відкрито. Тікай, леве, – прошепотіла вона, та очі й долоні заперечували її слова.

– Свобода – рабиня самотності, – він поцілував її в щоку.

– А автобус – раб розкладу. Сідай, друже, бо я не гарантую, на котру доїдемо. Любов любов'ю, а через цей сніг ми й так запізнюємось.

У неї перед очима все попливло. Вона знову не соромилася сліз.

– Не плач, феє. Це лише три тижні.

Хлопець увійшов досередини. Автобус рушив. Марта продовжувала стояти, коли він звернув праворуч, на Пілсудського. Стояла, доки він не зник за залізничним переїздом. Глянула на слід взуття Міхала на снігу. Стала на нього.

Повертаючись додому, вона вдивлялася під ноги, та байдужий безтурботний сніг невдовзі засипав останній слід кросівок 48 розміру.

Літературно-художнє видання

ГУТОВСЬКА-АДАМЧИК Малгожата

110 ВУЛИЦЬ

Роман

Переклад з польської *Ярослави Івченко*

Художник *Зоряна Базилевич*
Редактор *Анатолій Івченко*
Комп'ютерне складання *Ігор Стахів*

Підписано до друку 06.07.2015. Формат 84x108/32.
Папір Pamo Super. Гарнітура «Петербург».
Умовн. друк. арк. 14, 7. Наклад 2000 прим.
Зам. № 5-06-2501.

Видавництво «Урбіно»

вул. Коновальця, 36, м. Львів-44, 79044,
тел. (032) 235-20-68, моб. 093-917-79-54
e-mail: wydawnyctwo.urbino@gmail.com

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 4081 від 02.06.2011 р.

Віддруковано ПРАТ «Харківська книжкова фабрика «Глобус»
вул. Енгельса, 11, м. Харків, 61012

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 3985 від 22.02.2011

Шістнадцятирічний Міхал живе й горя не знає: у них велика гарна квартира в престижному районі Варшави, батько з ранку до вечора на роботі – зате ніколи не відмовить у кишенькових, однокласники – кльові, оцінки – ну, тут уже трохи гірше, та кого це цікавить, коли треба тренуватися, аби тебе взяли до шкільної збірної з баскетболу? Смакуючи перспективу відпочинку в Португалії та мовного табору в Лондоні, Міхал не підозрює, наскільки крутий поворот готує йому доля.

Малгожата Гутовська-Адамчик – одна з найпопулярніших сучасних польських письменниць, авторка численних романів для молоді та дорослих: трилогії «Цукерня під Амуром», її продовження – дилогії «Місто світла», «Париж, мистецтво та кохання Прекрасної епохи», молодіжних книжок – «Блакитні нитки», «Добре, що ти є», «110 вулиць», «220 маршрутів» та інших. Українською також перекладено роман "Дівчата з 13-ї вулиці", що став найкращою підлітковою книжкою 2008 року за версією польської секції IBBY.

ISBN 978-966-2647-22-8
9 789662 647228 >
ВИДАВНИЦТВО «УРБІНО»